

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת בראשית תשפ"ג

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת בראשית תשפ"ג.....ג

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר.....ו

והיה כעץ שתול על פלגי מים" - פירוש ה'שבת מוסר' זי"ע.....ו

"והיה כעץ שתול וגו'" - פירושים הכוללים הסבר מדוע נאמר "והיה" -

"והיה לשון שמחה".....ו

אבוא בעיר - עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל',

עיה"ק ירושלים.....ח

מלא כל הארץ כבודו.....ח

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים.... יג

"ביום השביעי התעלה וישב על כסא כבודו" (השבת עדות על חידוש

העולם)..... יג

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'

בב"ב, מח"ס באר צבי.....כב

הנעלבים ואינם עולבים.....כב

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,

ירושלים.....כד

מעלת ברכת המזון.....כד

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר.....כז

קדושת החומר הגשמי.....כז

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק.....לא

דיני אמירת משיב הרוח ומוריד הגשם.....לא

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. לז

פניני עיון בפרשת השבוע.....לז

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,

מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס.....מא

יש חיים לאחר החיים - חיזוק מוחשי באמונה, עם תחילת קריאת חומש

האמונה | מטלטל!!!.....מא

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון

מרוגוטשוב.....מז

בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין.....מז

- ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים וש"ס נב
- מדוע לא הודיע הכתוב עונש האדמה על חטאה רק ביום ו'? נב
- החילוק בין שרץ הנוצר מעפר לנוצר מפירות. נג
- ולמקוה המים קרא ימים. נג
- חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת
סופרים נה
- שבת - "פנים חדשות באו לכאן" | "תוספת החכמה" שיש בפועל לאדם
בכל שבת. נה
- להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב נח
- שם המשחק: גדול או קטן? נח
- לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער). סא
א ביסל פייער!! - קצת אש!! סא
- מאחורי הפרשה / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל,
ומח"ס 'תינוק שנשבר' דרכי ההתמודדות עם המתמודדים, ועוד חיבורים סג
- למה חרה לך. סג
- מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד סו
- פיצול הנשמה. סו
- מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד עד
- בענין בראשית בשביל התורה שנקרא ראשית, תכילת האדם בהאי עלמא
עד. עד
- משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית עט
- מההתחלה - אל המטרה. עט
- מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית פו
- מהותו של יצה"ר שנכנס באדם ע"י חטא עץ הדעת - תאודה למותרות. פו
- נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל לב לאחים (רחובות) פז
- התוצאה והעונש. פז
- נחלי מים - נושאים בפרשת השבוע, הרב דב יעקב ברטמן, טורונטו צ
- לעבדה ולשמרה. צ

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל צב

מי מנצח במלחמת האור והחשך | דידן נצח..... צב
אדם יסודו מעפר - אשר יצר את האדם - בחכמה - בצלמו..... צג

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי צה

תוכחה בדרך הנכונה..... צה
הזדהות!..... צה
דרך נוספת לתוכחה - בדרך עקיפה..... צז

קטירא לחי עלמא / הרב יצחק מרדכי דייטש, מח"ס 'בינו שנות דור ודור' צט
עשיתי תשובה ונתפשרתי עם קוני..... צט

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר קב
גומל לאיש חסד- כמפעלו..... קב

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער קד
לא המדרש העיקר אלא המעשה..... קד

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים קה

מדוע נחשב הירח מדבר לשון הרע, כשאמר 'אין שני מלכים משמשים בכתר אחד'..... קה
המרבה בדברים בטלים ומדבר לשון הרע, מאבד מעלת 'אדם'..... קח
הנחש היה הראשון שדיבר לשון הרע וכפר בעיקר, ובעל לשון הרע שאוחז במדתו נענש כמותו - שהוא שאנוי ומבוזה ונהיה עני..... קט
השי"ת חילק האצבעות רק אחר חטא אדם הראשון ששמע לשון הרע מהנחש, כדי שימנע משמיעה ע"י נתינת אצבעותיו באזניו..... קיא

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק קיג
סוד חיינו של היהודי שמת בנשיקה בחבקו את ספר התורה בעת ההקפות - סיפור אמיתי ומרטיט שארע במונסי בשמחת תורה תשע"ז..... קיג

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה. קיט
הקדמה לסדרה..... קיט
סתרי תורה..... קכ

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה קכו
האיך מקדשים ביין של שביעית, הלא אינו ראוי לנסכים..... קכו

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קכט
מה'אין' אל ה'יש' | ביאור שורשי 'נשא' 'ישה'..... קכט
תבונות ההלכה - בענין שימוש באתרוגי שביעית בחג הסוכות ולאחריו קלב

חינוך..... קלה

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קלה.....
א-חריו-ת - מא' ועד ת'..... קלה

חידות..... קלז

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'..... קלז
חידה בפרשת השבוע!..... קלז
פיתרון חידת 'פתשגן הכתב'..... קלח

אספקלריא לדף היומי..... קלט

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת קלט
הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים..... קלט
הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב..... קנ

סיפור..... קנה

סיפור / הרב זאב קופלוביץ קנה
חבוקה ודבוקה בך - מעשה נורא שארע בשנת ה'תשע"ז!! סיפור אמיתי בן
זמננו שחובה לקרוא!!..... קנה

אספקלריא לפרשת בראשית תשפ"ג

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - פירוש ה'שבט מוסר' זי"ע

בספרו תהלות ה' מבאר רבי איתמר הכהן האתמרי, מחבר הספר "שבט מוסר":

בפסוק 'והיה כעץ שתול' בא לבאר, מדוע הנוהג בכל ההנהגות הטובות הנזכרות [אשר לא הלך .. כי אם בתורת ה' חפצו ..] נאמר עליו רק "אשרי", מדוע אין מחזיקים לו טובה כל כך על מעשיו? ומבאר הכתוב שטעם הדבר הוא כי שכרו בצדו, שהרי יהיה 'כעץ שתול' וגו'.

ומוסיף בסוף דבריו, שבא במזמור זה לפרסם את חסדי ה', שלמרות שבמה שהאדם מתנהג כראוי אינו נותן בכך שום דבר לרבונו של עולם, כמאמר הכתוב (איוב לה, ז) "אם צדקת מה תתן לו", ומה גם שהצדיקים מקבלים כל כך הרבה שכר בעולם הזה - אף על פי כן ה' נותן להם שכר רב מאוד בעולם הבא^א.

*

"והיה כעץ שתול וגו'" - פירושים הכוללים הסבר מדוע נאמר

"והיה" - "והיה לשון שמחה"

כידוע, לשון 'והיה' הוא לשון שמחה. מעתה עלינו להתבונן בפסוק 'והיה כעץ שתול', מדוע פותח הוא בלשון 'והיה'.

נציין כאן שלושה פירושים לבאר זאת:

א.

במדרש רבה בשני מקומות^ב מובא "והיה" הנזכר כאן בין הראיות לעצם הדבר ש"והיה" הוא לשון שמחה! הרי לנו פירוש ראשון, בהיר ונהיר, מדוע נאמר כאן 'והיה' שהוא לשון שמחה: כי אכן פשוטו של מקרא זה מתאימה בו לשון שמחה, שהלוא הוא מציין את הצלחתו של איש זה שאשריו.

*

^א לגבי היכן נזכר במזמור עניין שכר העולם הבא, ראה זהר חדש רות צו, ב ועוד.
^ב ויקרא רבה (פרשת שמיני, פרשה יא, ז) ובאסתר רבה (פתיחתא יא).

ב.

בספר 'תולדות יצחק' (נעשכ"ז) מבאר מדוע נאמר כאן 'והיה' שהוא לשון שמחה: כי על ידי שעוסק בתורה לשמה וכ"י נכפי שנאמר בפסוק הקודם - 'כי אם בתורת ה' חפצו', נמשכת מזה שמחה גדולה למעלה.

*

ג.

גאב"ד ירושלים מהרי"ץ דושינסקיא זי"ע מבאר זאת בספרו על תהלים 'תהלות מהרי"ץ' באופן נוסף: "והיה" הוא לשון שמחה, על שם עצם השמחה על מה שהוזכר בפסוק הקודם, המציאות שאיש זה המדובר במזמור עוסק בתורה.

בא אפוא הפסוק ומלמדנו: מתי ראויה תורתנו לשבח - "והיה לשון שמחה" - דווקא כאשר גם כשהוא "כעץ שתול וגו'", שמצליח במסחר וכדו', מואס הוא בהבלי העולם והוגה בתורה יומם ולילה.

ועיין בספר 'ילקוט אליעזר' שהביא גם כן לפרש את הפסוקים כך [בלא הדיוק מלשון "והיה"].

^ג בלשונו נוסף: "ובפנימיות אורות עליונים", ועי"ש.

אבוא בעיר - עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל', עיה"ק ירושלים

מלא כל הארץ כבודו

בית המקדש קודם בריאת העולם

שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן, תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנם, וכסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח, בית המקדש דכתיב (ירמיה יז) 'כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו'. (פסחים נד., נדרים לט:ד).

הקדמונים ביארו מאמר זה בכמה פנים, לפי שהוקשה להם איזה הוא בית המקדש שנבנה קודם למעשה בראשית, והיכן הוא בניינו, ומה עניינה.

*

קודם החטא כל העולם כולו בית המקדש

הספורנו (בהקדמת פירושו עה"ת) נקט שקודם חטא אדם הראשון לא נצרך העולם כלל לבית המקדש, כאמור (ירמיה ז כב) 'כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח', והיינו כי כאשר שבו ישראל במתן תורה למדרגת אדם הראשון קודם החטא, לא היו ישראל צריכים למשכן וכליו כדי להשרות שכינתו בתוכם, אלא אדרבא אמר הקב"ה (שמות כ כא) 'בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך', לאמור שאין צורך לשום אמצעי להשרות שכינתו בעולם, ורק אחר שחטאו בעגל אמר הקב"ה (כד יח) 'ועשו לי מקדש' שאשכון בו ביניהם, ולא באופן אחר, כי שוב לא היו במדרגת מעלתם כמו במתן תורה.

^ד וכן הוא בספרי (פר' עקב) ובפרקי דרבי אליעזר (פ"ג) ובתנחומא (נשא יא), ומעין זה בזהר (ח"ג לד., מתורגם), רבי חזקיה היה יושב לפני רבי אלעזר. אמר לו, כמה אורות נבראו טרם שנברא העולם, אמר לו, שבעה. ואלו הם, אור תורה, אור גיהנם, אור גן עדן, אור כסא הכבוד, אור בית המקדש, אור תשובה, אורו של משיח. ואלה נבראו בטרם שנברא העולם.

^ה בפשוטו הכוונה לבית השלישי, כי בית ראשון ושני נבנו ע"י בני אדם. אכן הר"ן (נדרים שם) פירש שלא נבראו בפועל, אלא שעלו במחשבה להבראות קדם שנברא העולם, וכן הוא במדרשים (ב"ר, שוח"ט צג) 'יש מהן שנבראו, ויש מהן שעלו במחשבה להבראות, התורה והכסא הכבוד נבראו, האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח עלו במחשבה להבראות'. ובשטמ"ק (נדרים שם) כתב, שאין הכוונה לבנין המקדש, אלא למקום שעתיד להבנות. ולכן דרשו מהכתב 'מקום מקדשנו'. ואמנם בתנחומא (נשא יא) מפורש שהכוונה למקדש שלמעלה, דהיינו ביהמ"ק העליון, המכוון כנגד ביהמ"ק של מטה.

^ו וראה בסוטה (לח.). 'בכל מקום ס"ד, אלא מקרא זה מסורס הוא, בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתך, שם אזכיר את שמי, והיכן אבוא אליך וברכתך, בבית הבחירה'.

^ז הספורנו כתב כדרכו בכמה מקומות, בשמות (כ כא) ביאר את הכתוב אחר מתן תורה (שם) 'לא תעשון אתי אלהי כסף', כי ראיתם שאין צריך לאמצעיים להתקרב אלי, אלא 'מזבח אדמה תעשה לי', כי אין צורך בהיכלות של כסף וזהב ואבנים יקרות למען אקרב אליכם, שהרי 'בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך', אכן כל זאת קודם מעשה העגל, אך אחריו נאמר 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' כי מאז צריך לעבודת כהנים. וכן כתב שם (כה ט, לא יח) שהטעם שלא התקיים מאמר 'בכל המקום אבא אליך' הוא בסיבת רוע בחירת ישראל. כי אמנם בסוף ארבעים יום הראשונים נתן הלוחות מעשה אלקים לקדש את כולם לכהנים וגוי קדוש ככל דברו הטוב והמה מרו

ומבואר שבהיות אדם הראשון קודם החטא, היתה כל הבריאה משמשת כמשכן לגילוי 'מלא כל הארץ כבודו', ומצב זה שב בעת שפסקה מישראל זוהמת החטא במתן תורה, ולא הוצרכה הקמת המשכן בפועל אלא מחמת חטא העגל, שמאז גילוי כבוד השי"ת בישראל הוא רק במשכן, כי עבודתו היא תיקון לחטא העגל.

אכן, אם הדברים כפשוטם, התימה עולה מאליה, למה מראש מקדם עלה במחשבה לבנות בית המקדש, וכן לעתיד, הלא תקוות כל ישראל היא 'לתקן עולם במלכות שד"י', ואז יגיע העולם למצבו המתוקן בלא חטא, ולמה יעתירו על 'שמחה לארצך וששון לעירך', ועל בנין בית המקדש, הרי שוב ימלא כל הארץ כבודו, ולמה יעמידו את הגילוי בגבולות ארץ עיר ומקדש".

*

חיבור עליונים ותחתונים

בגמר מעשה בראשית נאמר (ב ג) 'כִּי בּוֹ שֶׁבֶת מְכַל מְלֹאכְתּוֹ, אֲשֶׁר בָּרָא אֱ-לֹהִים לַעֲשׂוֹת', וביאר האבן עזרא ש'לעשות' מורה שהקב"ה ברא את השרשים בכל המינים, שנתן בהם כח לעשות דמותם, והיינו, שבכל פרט מעשה בראשית נשאר שלב שטרם הושלם, והוא נמסר לנבראים 'לעשותו', ולהשלימו, ובזה יהיו שותפים למעשה בראשית.

ולפי דרכו, יתבאר המשך הכתוב (שם ה) 'וְכָל שֵׁיחַ הַשְּׂדֵה טָרֵם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ וְכָל עֵשֶׂב הַשְּׂדֵה טָרֵם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר ה' אֱ-לֹהִים עַל הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה, לאמור, כי גמר מעשה בראשית תלוי בעבודת האדם, והיא התפילה, וכמו שפירש רש"י 'ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים', והיינו שהקב"ה

והשחיתו דרכם ונפלו ממעלתם וכו'. ומדבריו מבואר שקודם החטא לא הוצרך משכן כלל. אולם במשך חכמה (שם לה ב) כתב, שקודם שעשו בני ישראל את העגל, היתה השכינה שורה בישראל שלא באמצעות המשכן, שהרי בני ישראל בעצמם הם היו המעון להשי"ת, כאמור (ירמיה ז ד) 'זיהכל ה' המה', כי לולי החטא היה עניינו של המשכן רק כדי לייחד מקום לעבודה ולהשראת השכינה, אבל לא באופן שעל ידו יזכו לראות בכבוד השי"ת, וכיון שחטאו, אין כבודו מתגלה בכל העולם אלא אלא באמצעות המשכן.

פשוט הוא שקושיא מוטעית זו נובעת מתפיסת עולם המעשה, אולם יש רובד עליון, בו יש קיום למקדש בכל עת, כדלהלן. וכן יש להוכיח גם מענין הבגדים, כי הנגה כל הצורך בכיסויי הבגד נולד רק כתוצאה מחטא אדה"ר, ואם כן לעתיד לבא לכאן לא יהיה צורך בבגדים [ואמנם בישועות מלכו, (ליקוטים עמ' עו) כתב שמטעם זה ישב רשב"י במערה בלא לבוש, כי מדרגתו היתה כאדה"ר קודם החטא]. ואיך הכתוב אומר (זכריה ח כג) 'בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשנות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם'. ופשוט הוא שלבד משימוש הבגדים לכסות בשר ערוה, יש מעלה בבגדים לכבוד ולתפארת, והיא שייכת גם בעולם הנשמות, שהרי שמואל עלה באוב עם מעיל, ודעת לנבון נקל, שכל הנמצא אחר החטא בעולם העשיה, יש לו שורש עליון וזך, ואף שקודם החטא לא היה מופיע בעולם המעשה, הרי אחר התיקון הוא מתגלה כפי שהוא נראה בגשמיות בעולם המעשה, והיא התועלת המכוונת בירידת אדה"ר ממקום בריאתו בריאה לתיקון העשיה, ואכמ"ל.

במדרש תנחומא (בובר, ב יז) 'ויש אומרים אשר ברא אלקים לעשות, זו בית המקדש העתיד להיות', ובילקוט שמעוני (מלכים א קפו) 'ותשלם כל המלאכה, מלאכת ששת ימי בראשית שלמה. מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות, ועשה אין כתיב כאן, אלא לעשות, עדין יש מלאכה אחרת, וכיון שבא שלמה ובנה את בית המקדש אמר הקב"ה עכשו שלמה מלאכת שמים וארץ', ולמבואר בסמוך, תפילת האדם ובית המקדש שניהם שוים להשלמת הבריאה, בחיבור עליונים ותחתונים.

הכין בבריאה את כל צרכי הנבראים, אך נתן בידם את הכח להמשיך חיותם, על ידי הבעת תשוקתם לקבל שפע עליון, כאמור (שם ו) 'וְיָאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה'. וכך ביאר מהר"ל (ח"א חולין ס.). 'לפיכך הדשאים עמדו על פתח הקרקע ולא היה כאן מטר מן עליונים לתחתונים, שלא היה חבור עליונים ותחתונים שיתנו העליונים הגשמים למטה, עד שהאדם שהוא בין עליונים ותחתונים הביא המטר מן עליונים לתחתונים ע"י התפלה'. והיינו, שבגמר מעשה בראשית עמדו כל הנבראים בצביונם, עליונים ותחתונים כל אחד במקומו, אך לא היה ביכולת כל צד להוציא פירות, עד שבא האדם וחיבר ביניהם בעבודת התפילה.

וכבר אמרו חז"ל (ב"ר יג ב) 'כל תפלתן של בריות אינה אלא על הארץ, מרי תעביד ארעא, מרי תצליח ארעא, כל תפלתן של ישראל אינו אלא על בית המקדש, מרי יתבני בית מקדשא, מרי מתי יתבני בית מקדשא'. והיינו כי הצורך בתפילת האדם על הגשמים, הוא לקיום הבריאה, שללא תפילה עומדים הנבראים, עליונים ותחתונים, כל אחד במקומו, ועבודת האדם היא לחבר שמים וארץ. ולכך תפילת הבריות היא להעמיד את מקום החיבור שבארץ, הוא בית המקדש.

*

האדם והמקדש

חיבור האדם והמקדש אחד הם, כמו שביאר הגר"א (שה"ש א יז) 'שריית השכינה היא בתוך לב בני ישראל, רק שהם צריכים מקום מיוחד התכנס בו כל הלבבות יחד, ולכן בחר הקב"ה מקום מובחר בארץ, שם הוא מוכן שתשרה השכינה בישראל', והיינו כאמור, שכל הצורך במקדש, הוא רק משום שחסר בשלימות האדם, אך לולי החטא, היה האדם עצמו החיבור הנכון בין העליונים לתחתונים.

וכן התבאר בנפש החיים (א ד בהגהה) 'שהצדיקים ע"י מעשיהם הרצויים לפניו ית' הן הן מקדש השם ממש'. וראה שם שכתב ש'ודאי עיקר ענין הקודש והמקדש ושריית שכינתו

י וראה לשון רמח"ל (קה"כ שחרית של חול) 'יוצר האדם ומנהיג העולם, הוא ברא כל הבריות ובראשם האדם, ומסר בידו התיקון הכללי של העולם, וזה בכח העבודה שמסר בידו, שבה יוכנו המשרתים לקבל השפע מאת המלך. וזה סוד הקרבן וכו', שסודו לשון קריבות, והיינו לקרב כל הענפים אל שרשם, להיותם מושגחים מהם וכו', אבל עתה התפלה היא במקום הקרבן.

א ומה שהוצרכה התפילה דוקא על הגשמים, כבר כתב הגר"א (אדרת אליהו דברים לג א) ש'הגשמים אינן על פי הטבע כלל, כי כל הדברים שבעולם אומרים הפילוסופים שהוא על פי הטבע, אף זריחת השמש ושקיעתה, אבל על הגשמים מודים שאינן על פי טבע כלל, כאשר אנו רואים שפעמים לא ירד כלל ופעמים ירד בכל יום ויום, ולכן נקרא 'גבורות גשמים', שבוה ניכר גבורות ה' יותר מכל הדברים'. והיינו שתכלית התפילה היא להארת ההשגחה בה מתגלה הייחוד. ועל כך אמר הכתוב (ישעיה כא יב) 'אָמַר שֹׁמֵר אֶתָּא בְּקֶר וְגַם לַיְלָה, אִם תִּבְעִינָן בְּעֵינֵינוּ, ופירש רש"י שם 'אמר הקב"ה יש לפני להזריח לכם הגאולה, אם תבקשו בקשתכם למהר קץ', והיינו שבהיות הבריאה עומדת להשלמתה, היא תלויה בעבודת התפילה, שבה האדם מגלה את חסרון התחתונים ותשוקתם להשגחת העליון יתברך, והתפילה על הקץ, בו תתגלה ההשגחה העליונה בהנהגת הייחוד, היא שלימות התפילה האדם על הגשמים, ובספר 'האדם' (פר' כי תצא) הרחבנו בזה.

ב כן כתב הגר"א (אד"א דברים א ו) 'בית המקדש סוד הדעת המחבר שמים וארץ', וכבר אמר רבי אלעזר (סנהדרין צב). 'גדולה דעה שניתנה בין שתי אותיות, גדול מקדש שניתן בין שני אותיות'.

יתברך, הוא האדם, שאם יתקדש עצמו כראוי בקיום המצות כולן, שהם תלויין גם כן בשורשן העליון בפרקי אברי השיעור קומה כביכול של כלל כל העולמות כולם, אז הוא עצמו המקדש ממש ובתוכו ה' יתברך שמו, כמ"ש (ירמיה ז) היכל ה' היכל ה' המה, וכמאמרם ז"ל ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא בתוכם^{יג}.

נמצא איפה שעבודת האדם השלם מקבילה לתכלית המקדש בעולם, ושוב שומה עלינו ליישב את התמיהה, מה הוא יעוד המקדש בעולם המתוקן, הן קודם החטא והן אחר תיקונו.

*

ה'נהר' המחבר את ה'גן' ל'עדן'

'וַיֵּטֶע ה' אֶ-לֵהִים גֵּן בְּעֵדֵן מִקְדָּם וַיִּשֶׂם שָׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצַר, ודרש רבי שמואל בר נחמני (ברכות לד:) שמא תאמר הוא גן הוא עדן, תלמוד לומר 'וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֵן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן', גן לחוד ועדן לחוד. לאמור כי ה'עדן' הוא מקום השכר, הוא הרצון 'מקדם' להיטיב עם הנבראים, ולצרכו נטע 'גן', הוא מקום העבודה, שיש בו יכולת של צמיחה, ובו נעשה האדם שותף במעשה בראשית, בהמשכת הנהר, מן העדן אל הגן.

וכבר כתב רמח"ל (אדיר במרום עמ' ססט) שנפש רוח ונשמה שבאדם, הם כנגד עדן נהר גן, והיינו שעבודת האדם היא ב'רוח"י, בה יש חיבור שיכול להמשיך על ידו את הארת נשמתו אל נפשו, ובחיבור זה יעלה מגבולות ה'גן' אל ה'עדן' העליון, שאין לו קץ וקצבה.

ועל כך אמר ישעיה (מח יח) 'לוא הקִשְׁבֶּת לְמִצּוֹתַי וַיְהִי כְנָהָר שְׁלֹמֶךָ', וביאר הגר"א (שם י כב) 'כמו הנהר בין גן לעדן, הוא המחבר ועושה שלום בין גן לעדן, על דרך זה יהיה שלומך מחבר', והיינו שעבודת האדם היא להמשיך 'שלום', ועל ידו להשלים את הצמחת אילני ה'גן', ובכך יהפוך את מקום העבודה להיות מקום השכר, הוא 'גן עדן'. כאמור לעתיד לבא (שם סו יב) 'הַגְּנִי נְטֵה אֶלְיָהּ כְּנָהָר שְׁלֹום וְכִנְחַל שׁוֹטֵף', כי בשלימות זו יתקיים (שם נח יא) 'וְהָיִיתָ כְּגַן רְוָה וְכִמּוֹצָא מִים אֲשֶׁר לֹא יִכָּבְּבוּ מִימִיּוֹ'.

*

^{יג} והרחיב בזה המשך חכמה (במדבר כט יח), עי"ש. וראה בלשם (הקדו"ש ו ו) 'בזמן שבית המקדש היה קיים, ירד הבית המקדש של מעלה בתוך בית המקדש של מטה [כאמור (ירו' ברכות פ"ד ה"ה, וביאר השל"ה (תצוה תו"א ג) שהיה לו כנשמה לגוף, כי בו התחברו שמים לארץ]. וקבלו אז כל העולמות בי"ע את חיותם ושפעם רק דרך בית המקדש של מטה, והיה הכוונה בכל זה כדי להתצמצם ולשכון משם בתוך ישראל עצמן, וכמ"ש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא בתוכם'.

^{יד} כמו שכתב הגר"א (ספי"צ) שהרוח הוא עיקר האדם, והוא המקבל שכר ועונש, מרגיש, והוא כל כוחותיו וחושיו, ובה החיבור אל הנשמה, העומדת מעליו מחוצה לו, ורק אורה מתנוצץ אליו).

המקדש חיבור לעולם ועד

אכן, אחר שחטא אדם הראשון ונדחית עבודתו מעולם הנשמות, אל עולם המעשה, הרי הוא מגלה את כבוד השי"ת אף ברובד רחוק יותר, ובו החיבור הוא ע"י עבודת בית המקדש, כי באמת מתחילתה הארץ מכוונת כנגד הגן, ויגן עדן מאיר ממש על ארץ ישראל (קה"כ, יחוד היראה), אלא שמעת החטא, נתעלית מעלת הגן להיות שוכנת בעולם הנשמות, כמו שביאר הגר"א (שה"ש ו ב) את הכתוב 'דודי ירד לגנו', שאין העוה"ז כדאי לו עכשיו, ונסתלק לגן עדן, ומקום העבודה נשאר בארץ ישראל.

ולעתיד לבא עתידה הארץ לעלות ולהיות 'ארצות החיים', כפי שביאר הגר"א את האמור (שם ח יג) 'היושבת בגנים חברים מקשיבים', הם הצדיקים היושבים בגן עדן ועתידיים לקום בעת התחיה, והם אומרים לקב"ה 'ברח דודי ודמה לך וגו'', שהוא בקשתם שהקב"ה יבא תחילה למקום המקדש, ובו יתגלה החיבור בין הגן לעדן.

ולכך מראשיתו נוצר אדם מעפר מקומו, כמו שאמרו (ב"ר יד ח) שנברא מקום כפרתו, ובפרקי דר"א (יא) חיבה יתירה חבב הקב"ה לאדם הראשון, שבראו ממקום טהור וקדוש, ממקום בית המקדש, שנאמר ויקח ה' אלקים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה. והיינו, כי מקום המקדש הוא המכוון לעבודה, אלא שאחר החטא היא מגיעה אל מקומות יותר רחוקים, עד שמתקיים בה החיבור אל העדן, בגילוי שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

ולכך, כשם שעל הגן נאמרה לשון 'נטיעה' על העמדתו לצמיחה בתוך עדן, כך מצינו נטיעה נוספת בסדר התיקון, שאחר שיצאו ממצרים, ועמדו לפני הר סיני, ופסקה זוהמתן, כיון ששבו למעלתם, באו לארץ ישראל ונבנה המקדש, ועל כך הכתוב אומר 'תביאמו ותיטעמו בהר נחלתך', לאמור, שהמקדש הוא מקום הצמיחה, בה יתקשר העולם התחתון לעליון¹⁰.

נמצא שאמנם עניינו של בית המקדש הוא כל עוד לא נתקנה הארץ, אולם הוא מכוון ועומד כנגד מעלת הגן, וכאשר ישוב האדם למעלתו בעת התחיה, ויתעלה יותר מכפי שהיה קודם החטא, עד שיגיע אל השלימות שהיה ראוי לאדם שיעלה (דרך ה' ח"א ג, דע"ת קכו קנב), אזי יתגלה לעולם ועד כי 'מלא כל הארץ כבודו'.

¹⁰ ראה ביאור הגר"א לספד"צ (פ"ב ד"ה בהאי זמנא) שביציאתן ממצרים או אתעקר משמא שלים ולא לכל סטר, עד ביאתן לארץ כמ"ש תביאמו ותטעמו, גפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותטעה, וכן המקדש לא אתנטע עד ביאתן לארץ. וכן שמא דקב"ה, וכולם נתעקרו ממצרים וניטעו בא"י.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"ביום השביעי התעלה וישב על כסא כבודו" (השבת עדות על חידוש העולם)

מזמור שיר ליום השבת (תהלים צב, א)

א) בתפילת שחרית של שבת אומרים "ביום השביעי התעלה וישב על כסא כבודו". "זה שבח של יום השביעי שבו שבת א-ל מכל מלאכתו ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת".

ועלינו להבין מהו המושג שהקב"ה "נתעלה וישב על כסא כבודו". ומדוע ארע כן רק ביום השבת (וראה באבודרהם ובכלבו מש"כ בזה).

ויסוד הדברים מבוארים בזוהר (זוה"ח בראשית כט, ב). שם אמרו: לא ישב הקב"ה על כסא כבודו עד שבא שבת ונתעלה וישב על כסאו. א"ל ר' יוסי והא קודם שנברא העולם ישב היה [הוה] ויהיה? א"ר יהודה אי משמע לן דעל כסא כבודו ממש הוא, לא. אלא הכי תנינן עד שלא נברא העולם לא היה מי שיקלס להקב"ה ויכיר אותו, כיון שברא עולמו ברא המלאכים וחיות הקדש השמים וכל צבאם וברא את האדם, וכולם מוכנים לשבח ליוצרם ולפארו. ועדיין לא הוה פאר ושבח לפניו, עד שנכנס שבת ושקטו כלם ופצחו רנה ושבחה העליונים והתחתונים, ואז ישב על כסא כבודו. כלומר אזי היה מי שיכיר את כבודו (נ"א בוראו) וישבח לכבודו. וא"ר יהודה אין לך שבח וקילוס לפני הקב"ה כמו שבחו של שבת, העליונים ותחתונים כולם משבחין לו כאחד, ואפילו יומו של השבת ממש משבח לו הה"ד "מזמור שיר ליום השבת" ע"כ.

ומבואר שרק ביום השבת היה הכרה בבורא יתברך ובכבודו. ולכן יום השביעי משבח ואומר "מזמור שיר ליום השבת". וממילא מובן שרק אז נחשב שהקב"ה ישב על כסא כבודו.¹⁰

אולם זה עצמו זוקק ביאור והבנה, איזה חיסרון היה בהכרה בקב"ה. ובמה נשלם חיסרון זה ביום השביעי.

השבת מעידה על חידוש העולם

ב) בנוסח התפילה והקידוש אומרים שהשבת הוא "זכר למעשה בראשית". וכמו שכתוב בדברות הראשונות (שמות כ, יא) "זכור את יום השבת לקדשו כו'. ויום השביעי שבת לה' אלוקיך לא תעשה כל מלאכה כו'. כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו".

והטעם שהשבת הוא "זכר למעשה בראשית", מבאר הרמב"ן (פר' יתרו) שהשבת היא עיקר גדול באמונת האל. כי בזכרנו אותו תמיד יזכור מעשה בראשית בכל עת, ונודה בכל

¹⁰ המושג "כסא של הקב"ה" מבאר הג"ר צדוק הכהן (רסיסי לילה) אות לב ואות נד) שכסא הוא מושב של אדם שיושב על כסא והוא מקום אשר מקבל את האדם. וכך גם ישיבת השי"ת על הנבראים שבהם הוא הכרתו יתברך, דבעצמותו הוא בלתי בעל תכלית ואין שייך לו מקום ומושב, רק מצד הנבראים המשיגים כבודו יתברך, ולכן נקרא "כסא". והוסיף כדרך שאמרו (ב"ר מז, ו) ש"האבות הן המרכבה", וכן כלל ישראל מרכבו יתברך עליהם. וכ"כ השפ"א (שמות לפורים, תרנו) ש"כסא" הוא בני ישראל שהם כסא למלכות שמים. ולכן רק מעת שנתגלה לברואים האמונה בקב"ה נתעלה ונתיישב כסאו של הקב"ה. ועד"ז מוצאים אנו במדרש (שמו"ר כג, א) עה"פ "אז ישיר משה" שאמרו: הה"ד (תהלים צג, ב) "נכון כסאך מאז", א"ר ברכיה בשם ר' אבהו אע"פ שמעולם אתה, לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה, לכך נאמר "נכון כסאך מאז" כו', אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך באז נתיישבה מלכותך וכסאך נכון, הוי נכון כסאך מאז - באז ישיר עכ"ד. וגם שם הביאור שהרי רק בקריעת ים סוף נאמר "ויאמינו בה' ובמשה עבדו" מאחר שרק אז נתגלה לעין כל המהלך של יציאת מצרים, ולכן רק אז נתיישב כסאו. וכמו"כ לגבי שבת מוסיף הג"ר צדוק (פרי צדיק פר' קרח אות ד) שתכלית הבריאה הוא שיהיה אדם בעל בחירה שבבחירתו יקבל את מלכותו יתברך שמו, ואחר שקלקל האדם היה השלימות מהבריאה אחר כך על ידי יום השבת שנאמר "כי בו שבת" שהיה להשי"ת נייחא בעולמו, ו"כסא כבודו" מורה על נייחא כמו שנא' (ישעיה סו, א) "השמים כסאי והארץ הדום רגלי וגו' ואיזה מקום מנוחתי".

¹¹ ויש להוסיף בזה דבר נפלא, דהנה בגמ' בשבת (ק"ח, ב) אמרו "אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון, שנאמר "ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט" וכתוב בתריה "ויבוא עמלק" - ומבואר שיש שייכות מיוחדת לשבת למגר את כוחו של עמלק (וע"ע בפרקי דר"א פמ"ג ובתנחומא ורשא כי תצא ז, ז השואה בין זכור דשבת לזכור לעמלק). והביאור הוא, כי הנה אומרים חז"ל (ילקוט"ש בשלח רמז תסח) שאין הכסא שלם כל זמן שעמלק קיים, שנאמר "כי יד על כס י"ה מלחמה לה' בעמלק", ולכן השבת שבו נתעלה ה' וישב על כסא כבודו, הוא כח המתנגד לעמלק. והטעם הוא, כי עמלק הוא ראש המורדים והכופרים באמונה (עי' אמונה והשגחה הג"ה ט מהגר"א) והשבת כאמור מעיד על האמונה בעולם. (וע"ע משי"כ המהרש"א בביאור דברי הגמ' בברכות (נח, א) "לך ה' הממלכה" זו מלחמת עמלק וכה"א "כי יד על כס י"ה", שהכסא זו המלכות).

והוסיפו (ידידי הגר"מ הורן שליט"א) דהנה כותבים המפרשים (רבינו בחיי; בעה"ט; וע"ע ברמ"א רעא, י ובשו"ת חת"ס או"ח סי' י) שהתורה סמכה את "יום השישי" ל"ויכולו השמים" שהוא רמז לשם הוי"ה. וראה בכלי יקר (שם) ובמהרש"א (ע"ז ג, א) שזה בא לרמז, שלעולם הזה די להשתמש בשם בן ב' אותיות, אבל חצי השם השני נרמז ב"ויכולו השמים" שהוא התחלת פרשת שבת, לרמזו שלא יתמלא השם עד לעולם שכולו שבת. ועפ"ז א"ש, שיש כח בשבת שבו השם שלם, כנגד כוחו של עמלק שגורם ש"אין השם שלם". ומוסיף המטה משה (סי' תלו) שהשם הוי"ה כולל "ויכולו השמים" לרמזו שבשם הזה נעשו שמים וארץ להיות כסא ה', כאמרו השמים כסאי".

עת שיש לעולם בורא. ולכן אמרו חז"ל (חולין ה, א) שהשבת שקולה כנגד כל מצות שבתורה, מפני שבה נעיד על כל עיקרי האמונה בחידוש, בהשגחה, ובנבואה^{יח}.

והכונה כמו שכותב הרמב"ם (מורה נבוכים ג, מג) שענין השבת הוא "מה שמתמיד ומקיים הדעת הנכבד מאד לדורות, והיא האמונה בחידוש העולם"^{יט}.

וכך כותב גם החינוך שזה שרשי המצוות בשבת. לגבי מצות תחומין (מצוה כד) הוא כותב: "משרשי מצוה זו שנזכור ונדע שהעולם מחודש ולא קדמון, כמו שכתוב בפירוש במצות שבת "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר במים וינח ביום השביעי". על כן לזכור הדבר ראוי לנו שננוח במקום אחד כלומר שלא נלך בדרך רחוק כו".

ועד"ז הוא כותב (מצוה לא) לגבי מצות הקידוש בשבת. שמשרשי מצוה זו, כדי שנתעורר מתוך מעשה זה לזכור גדולת היום, ונקבע בלבבנו אמונת חידוש העולם "כי ששת ימים עשה ה' וגו'".

וכך גם לגבי איסור המלאכה בשבת הוא כותב (מצוה לב): "משרשי מצוה זו שנהיה פנויים מעסקינו לכבוד היום לקבוע בנפשותינו אמונת חידוש העולם שהיא חבל המושכת כל יסודי הדת. ונזכור ביום אחד בכל שבוע ושבוע שהעולם נברא בששה ימים חלוקים ובשביעי לא נברא דבר, ובכל יום ויום נבראו ענינים חלוקים להורות על הרצון הפשוט, שלא כדעת המתפלספים הנמאסים לנו בדעתם זה שחושבין לאמר שעם היותו ברוך הוא היה הכל".

ודבר נפלא כותב המאירי בפתיחה למסכת אבות. וז"ל: "והוא אצלי מה שאמרו "קיים אברהם ע"ה כל התורה כולה אפילו עירובי חצרות", רומז על הדבר הקל שבכל איסורי שבת. כלומר שכל הענינים נמסרים בענין השבת שבהם אמונת החידוש שהיא הפינה הגדולה שבפינות הדתיות למד ומסר לעם הקודש. וזהו ג"כ אצלי מה שאמרו ז"ל (יומא כח, ב) בזה הענין בעצמו "קיים אברהם ע"ה את כל התורה כולה אפילו עירובי תבשילין", שהוא הדבר הקל שבכל עניני המועדות, רומז להיות ענין מועדות נגרר אחר אמונת השבת. והענין שהמועדות כולם ענינם סובב על ענין יציאת מצרים שבהאמנת עניניהם יאמינו פינות דתיות בענין גמול ועונש והשגחה ושינוי הטבעים, שהכל נמשך אחר אמונת החידוש".

^{יח} במקו"א הובא בשם הש"ה שג' יסודות האמונה הם ג' השבתות (שבת בראשית, שבת מתן תורה, שבת לעתיד לבוא).

^{יט} "חידוש העולם" הכונה שה' ברא וחידש את העולם בששת ימי בראשית ולא שהיה העולם קדמון (וכמו שיבואר בהמשך הדברים בפנים). וע"ע בגר"א (מובא בספר מפירושי הגר"א פר' בראשית) שכותב "שחידוש העולם הקדמה לתורה שבלי האמנת החידוש אין האמנת התורה". ומקור הדברים ברמב"ן (בתחילת חומש בראשית) שכותב שלכאורה צורך גדול הוא להתחיל התורה ב"בראשית ברא אלקים", כי הוא שורש האמונה, ושאינו מאמין בזה וחושב שהעולם קדמון הוא כופר בעיקר ואין לו תורה כלל. ועפ"ז כותב הש"ה (שבת פרק תורה אור) שלכן ניתנה התורה בשבת כי השבת מורה על החידוש הוא קיום התורה, וכתוב "שבת לה". כי כמו ששמו ה' מורה היה הוה יהיה, כן רומז השבת להיה הוה יהיה ע"ש.

ועוד כותב המאירי (בהקדמה לבית הבחירה) שזהו הענין של העדות של "ויכולו". וז"ל:
"ולזאת הסיבה שביארנו בענין עדות והיות ענין השבת ורמוז בו בענין חידוש העולם
תחתיו, נראה לי שכיון ראשונן של גאונים במה שאומרים הצבור בערב שבת "ויכולו"
מעומד. שהטעם מפני שהוא עדות שאנו מעידים מפי הקבלה שהוא יתברך ברא העולם,
ואין עדות אלא מעומד כדכתיב "ועמדו שני האנשים"."

נמצא מבואר מכל דברי הראשונים הנ"ל, שהשבת הוא עדות על חידוש העולם. ושזהו
הפתח והמבוא לשאר כל חלקי האמונה (שכר ועונש, השגחה, נבואה).

וממילא מאחר שהשבת הוא עדות על האמונה בחידוש העולם, מובן מאוד מדוע רק
"ביום השביעי התעלה הקב"ה וישב על כסא כבודו".

"וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו"

ג) אך עלינו להבין מדוע ובמה השבת הוי עדות ואמונה על חידוש העולם.

ובביאור הענין מאריך בעל העקידה ('עקידת יצחק' בראשית שער ד) לבאר שהגם שהיו
כאלו שהאמינו במציאות השי"ת וכי הוא סיבת ועילת העילות כולן, אך עדיין הוקבע בלבם
שמציאות העולם היה שוה למציאותו וקדמון קדמותו אין הפרש ביניהם.^כ

ולכן העיד הכתוב שקבע השי"ת על המעשה מנוחה לעצמו כמו שאמר "וישבות ביום
השביעי מכל מלאכתו כו". והנחיל מנוחה זו לעם קדשו ועשה המנוחה להם זכר המעשה.
כדי ללמוד וללמד עדות התורה האלקית שכבר היתה מלאכת הבריאה והחידוש מלאכה
שהוא יתברך שבת ממנה מששת ימי בראשית ואילך ולא הורגל בה עוד כי אם בדרך מופת
ונס. ושהחידוש המתמיד הנמצא לכל הנבראים מאז ועד עתה היא תיקרא "שביתה"^{כא}
בערך מה שהיתה עליו בששת ימי המעשה. הנה למדנו שהיה חידוש מוחלט מאפס ותוהו
הגמור.

והביאור בזה כותב השל"ה (שבת פרק תורה אור) שהשבת מורה על החידוש בעצם זה
שהיה ששת ימי המעשה שהיה הקב"ה מהווה ומחדש ואח"כ פסק ונח ביום השביעי. ואילו
לא היה נח ופוסק, והיה מחדש ומהווה תמיד ולא היתה בריאה פוסקת, אז היו סוברין
שהעולם קדמון ולא סר ולא יסור. אמנם מאחר שפסק מלבראות חדשות, רק הכל נוהג כפי
מה שעשה בששת ימים, חוזר וחוזר חלילה, ומה שהיה הוא שיהיה, וכל שבוע ושבוע הוא

^כ וכמש"כ החינוך (מצוה לב) "שלא כדעת המתפלספים הנמאסים לנו בדעתם זה שחושבין לאמר שעם היותו ברוך
הוא היה הכל". וכ"ה בדע"ת לרמח"ל (סי' נח) "ועל כן הוא ית"ש קדום ודאי אך אין בריאתו קדומה. ולאפוקי מהמינים
שאומרים, כיון שהוא קדום צריך שגם העולם יהיה קדמון. וע"ע מש"כ הרמב"ם במורה נבוכים (ב, יט).

^{כא} ראה מש"כ הגר"א (אד"א בראשית ב, ג) וב'בית הלוי' (בראשית ב, ב) בענין זה.

כדמות שבוע שהיה, אזי זה מוכיח שהעולם אינו קדמון. ואנחנו מעידים על זה בשביתתנו בשבת עכ"ד.^{כב}

והיינו שכל שאין לו התחלה אין לו סוף. שיתכן לומר על דבר שאין לו התחלה רק אם מציאותו מוכרחת מצד עצמו, דכל שנמצא במקרה על כרחך שיש לו התחלה, דאל"כ היאך נתהווה. ורק מוכרח המציאות אין לו התחלה וממילא לא יתכן שיהיה לו סוף. וממה שהיתה שביטה במלאכת היצירה של העולם, זהו ראיה שהעולם היה לו התחלה ושהוא מחודש. כי אילו מהלך היצירה היה קדמון אי אפשר שיפסק ולנצח יהא העולם פושט צורה ולובש צורה, ולעולם לא יקנה לעצמו צורה סופית בלתי שינוי. ומזה שהשתכלל העולם והושלם ביום השביעי ושבתה מלאכת היצירה ומיום השביעי ואילך מה שהיה הוא שיהיה ואין כל חדש תחת השמש, זהו ראיה שהעולם אינו קדמון. (וראה בהערה^{כג} מש"כ לבאר מהו ענין האמונה בחידוש העולם).

ולכן אנו שובתים ממלאכה ביום השבת זכר לשביטה ראשונה שממנו מוכח שהעולם מחודש (וכמו שיבואר עוד לפנינו).

וכמו שכותב ה'כוזרי' (ב, נ) וז"ל: "כי מי שמקבל מצות שבת בעבור שבה היה כלות מעשה בראשית כבר הודה בחידוש מבלי ספק. ומי שהודה בחידוש הודה במחדש העושה יתברך. ומי שלא קיבלה יפול בספיקות הקודמות ולא תוך אמונתו לבורא העולם. אם כן שמירת השבת מקרבת אל הבורא יותר מהפרישות והנזירות כו".

וכך גם כותב הרד"ק (ישעיה נו, ו): "כי שמירת שבת יסוד גדול באמונת האל. כי לא ישמור שבת אלא מי שיודה שהעולם מחודש, ויש לו מחדש בראו מאין ואין זולתו, ואם כן אין לשרת ולעבוד זולתו, ויאמין כי בששת ימים ברא אלקים את העולם וישבות ביום השביעי כמו שכתב משה רבינו. וצוה לעמו אשר בחר בו לשמור את השבת להיות להם לעדות ולזיכרון כי הוא ברא את העולם. ובעבור זה נתנה להם קודם מתן תורה כו' עכ"ד.

^{כב} באמת עצם "ששת ימי המעשה" מעיד על חידוש העולם [וכמש"כ המהרש"א (ח"א ביצה טז, א) "כי שביתת שבת ולא בו' ימים הוא אות שבו' ימים עשה ה' את השמים וגו' דהיינו הוראה על חידוש העולם"]. אך כנראה אם העולם היה מתחדש תמיד לא היה ראיה מינה ודו"ק.

^{כג} ענין האמונה שהעולם מחודש ולא קדמון הוא מצד שאין הבריאה מושרשת ומוטבעת במהותו יתברך (כמו פעולותיו של האדם שנובעות מטבעו ומהותו) ולכן אין לומר שהיא קדומה. וא"כ חידוש העולם מורה שאינו מוכרח מצד עצמו ואין שום מציאות אמיתית חוץ מיחודו יתברך, ולכן חידוש העולם הוא המבוא לכל שאר חלקי האמונה. וכמש"כ הרמח"ל (דע"ת סי' נח) וז"ל שכיון שאין המציאות המחודש ממנו יתברך מוכרח אליו כלל, א"כ הרי הוא נתמך רק על מה שרצונו הפשוט רוצה בו. ותביני מאוד שרק רצונו וגזירתו זאת הוא המקום לכל הנמצאים, וזולת זה לא היה מקום כלל. ועל כן הוא יתברך שמו קדום ודאי אך אין בריאתו קדומה כו'. כי עד שלא רצה וגזר בזה לא היה מקום לנבראים לימצא, אדרבה לפי מציאותו יתברך אין להם ענין, כי אינם כדבר המוטבע בחוק טבעו של האדם, אלא הוא לבדו יתברך יש לו לימצא בהכרח ולא זולתו, וזה פשוט. אלא ברצותו בהם וגזר גזירה זאת שימצאו הנמצאים אז יש להם מקום, ולא בלא זה עכ"ד.

ומוסיף בעל העקידה ששמירת השבת ושבתתו אין ענינה ביטול ושבתה לבד, אלא גם מעשה ופועל שלם^{כד}. וכמו שאמר הכתוב בפירוש "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת", שקרא את שבתת השבת ושמירתו מעשה גמור. והענין הוא להיות קונים בשבתה זו הידיעה הנפלאה שאמרנו מהיות העולם נברא ומחודש ברצון גמור אחר שהיה נעדר לגמרי כי הוא היה פועל שישבות ממנו אחרי כן כמו שאמרנו. כי זאת האמונה היא הכרחית לכל בעל דעת ודת עכ"ד.

וע"פ כל האמור מובן מאוד נוסח התפילה שאומרים "זה שבח של יום השביעי שבו שבת א-ל מכל מלאכתו". וכמו שכותב בעל העקידה שם שממה שיורה עליו המנוחה הוא מתעלה בו, כי מכח השבתה "התעלה וישב על כסא כבודו".

מחלל שבת ככופר בכל התורה כולה

(ד) והנה בנתיים נתבאר, שהשבת הוא עדות על חידוש העולם, וזהו מה שאומרים בנוסח התפילה "ביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו".

עתה נבוא לבאר, איך השבתה שלנו מורה ומעידה על הכרה באמונה בחידוש העולם. ונקדים בדברי החינוך (מצוה לב) שכותב שאיסור מלאכה בשבת והציווי לשבות ממלאכה גורם לחיזוק באמונה. וז"ל: "ובמנוחתינו בשביעי זכר לנו בחידושו של עולם. כי כשישבתו בני אדם כולם ביום אחד בשבוע וישאל כל שואל מה עילת זאת המנוחה? ויהיה המענה "כי ששת ימים עשה ה' וגו'", כל אחד יתחזק מתוך כך באמונה האמיתית". וע"ע באבודרהם (שחרית של שבת) שכותב "זה שיר שבח של יום השביעי, מה שצוה לענגו במלבוש ובמאכל, שהוא מודיע לעולם שבו שבת אל מכל מלאכתו".

אולם נראה להוכיח שעצם השבתה מעידה על האמונה.

ראה ברש"י בחולין (ה, א סוה"ע) שכותב שמי שמחלל שבת הוא "כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית".

וע"ע ב'מגיד משנה' (פ"ל מהל' שבת הט"ו) שמבאר מדוע "הכופר בשבת ככופר בכל התורה כולה" - לפי שהשבת מורה על החידוש, וכופר בחידוש כופר בכל התורה כולה. ולפיכך צריך להאמין ולקבוע בנפשו אמונת החידוש ולשמור השבת שהוא אות נאמן עליו עכ"ד.

^{כד} שם הוא מבאר מה שאומרים חז"ל (ב"ר יא, ח) שהשבת אמרה לפני הקב"ה שלכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג ואמר לה הקב"ה שכנסת ישראל היא בן זוגך. וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני אמר להם הקב"ה זכרו הדבר שאמרתי לשבת כנסת ישראל היא בן זוגך, היינו דיבור (שמות כ, ח) "זכור את יום השבת לקדשו" ע"כ. ומבאר שטענת השבת היתה שלכל הנמצאים נתן הכח הפועל לעשות שום דבר של שלמות או אם הוא מתפעל שיוציא ההתפעלות ההוא אל הפועל, וזהו תואר ה"בן זוג" ע"ד האמת. ולי לא די שלא עשיתי פועל, אבל לא נתת לי בן זוג שיוציא אל הפועל דבר בי והרי אני יושבת בטילה. ותשובת הקב"ה היתה שמוטל על ישראל שמירת השבת ושבתתו עד שלא יהא ענינה ביטול ושבתה לבד אלא גם מעשה ופועל שלם. ומוסיף לבאר שלכן אמר להם הקב"ה במעמד הר סיני לזכור דבר זה, כי בלא זה אין שום מבוא לקבלתם התורה המיועדת לשכר ועונש על המצות בסדר עניני העולם והנהגתו אם לטוב ואם למוטב כפי מעשיהם.

ומשמע מדבריהם שעצם השביתה מעיד על האמונה. ולכן ניתן להבין שמי שלא שובת הרי הוא מעיד על הכפירה בזה.

כאילו כל מלאכתך עשויה

(ה) והביאור בזה נראה, שהנה יש להתבונן כשהתורה מצווה על השבת היא אומרת "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך". ולא מובן וכי יש ציווי לעבוד כל השבועה.

אלא שחז"ל כי אומרים עה"פ (שמות כ, ט) "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' כו'" - וכי אפשר לאדם לעשות כל מלאכתו בששת ימים אלא שבות כאילו כל מלאכתך עשויה.

וממילא אין כונת התורה לצוות לעשות מלאכה כל השבוע, אלא שזהו מהות השבת "כאילו כל מלאכתך עשויה". כי מאחר שהשבת הוא יסוד האמונה ממילא יש לו לאדם לחשוב "כאילו כל מלאכתו עשויה" - וזהו עדות באמונה וביטחון בה' שיסוד הכל מיוסד על השורש האמונה בחידוש העולם (ממו"ח שליט"א).^כ

ויש לצרף בזה מה שכותב ה'משך חכמה' (דברים י, כ) שמידת הביטחון זהו היסוד והעמוד אשר עליה נשען השבת.

וז"ל: "והנה השבת הוא באמת מיוחס לבריאה בכללה ואפילו הכי לא ניתן רק לישראל. משום שהשבת צריך לקיומו מדת הביטחון שידע שכל הפרנסה קצובה אליו. ולכן ירמיהו אשר הפליג על מידת הבטחון ואמר (ירמיה יז, ז) "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו", אמר אחר כך על השבת (שם, כב-כז).

כי הבוטח שמח על שביתת השבת, כי הלא המלאכה בשאר ימי החול הוטל עליו מהבורא יתברך לטעמים ידועים אליו (כמו שפירש החובת הלבבות יעו"ש דבריו הנעימים), ושביתתו כשביתת העבד ששמח בשביתתו שמאמין שאינו חסר אליו מהשגחת הבורא עליו בפרטיות. וזה שאמר (דברים ה, טו) "וזכרת כי עבד היית במצרים ויוציאך ה' אלקיך משם", הרי השגחתו הפרטית עליך. אם כן תאמין כי במה שתשבות בשבת לא תפסיד מאומה מפרנסתך, "וברכת ה' היא תעשיר" (משלי, י, כב) זה שבת (ב"ר יא, א). ועשירי בבל מפני שמכבדים את השבת (שבת קיט, א).

^כ ראה בספורנו (שמות כ, ח-ט); תורה אור (פר' יתרו ד"ה וז"ש אח"כ); בן איש חי (שנה ב פר' משפטים וכי תשא); פחד יצחק (שבת מאמר ו) מש"כ בזה.

^כ עי' מכילתא ורש"י עה"ת שם. והנה בטור ובשו"ע (או"ח סי' שו) מבואר שזה מצד "עונג שבת" (ועי' מש"כ בזה הג"ר צדוק הכהן (פרי צדיק תולדות אות ט; בהר אות ח) והובאו חלק מדבריו בהמשך הדברים בפנים).

^כ יש לצרף בזה מש"כ השפת אמת בביאור דברי רש"י (שמות לא, טו) שכותב שמנוחת השבת היא "מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי". ש"מנוחת עראי" מבטא אדם שלוקח פסק זמן מהעבודה. אבל כשאדם טורח הרבה באיזה מלאכה עד שגומר אותה ונח אחרי זה, זהו "מנוחת מרגוע" שכל המטרה במלאכה היה כדי להשיג מנוחה זו. ומוסיף השפ"א שזהו גם מנוחתו של הקב"ה שכלה מלאכתו אחר ששת ימי המעשה. ונלמד מזה שכך צריך להיות גם המנוחה של האדם בשבת (וזהו "כאילו כל מלאכתו עשויה"), ולכן סמך הכתוב "ששת ימים תעבוד כו'" למנוחת השבת.

וזה שאמר "על כן צורך לעשות את יום השבת" ולא צוה לעמים אחרים, כי הם לא ידעו מההשגחה הפרטית ולא יכלו לקיים שמירתו.

ולכן אימת זכו להשבת? קודם מתן תורה כשנכנסו במדבר בארץ שממה, ולא שאלו מאין יתפרנסו עם רב כזה. ו"זכרתי לך חסד נעוריך וכו' לכתך אחרי במדבר" (ירמיהו ב, ב) כיון שנכנסו לבטחון גדול כזה. וכשנתן להם הזמן נתן להם השבת, שנקל לבעלי בטחון כהם לשמור את השבת "עכ"ד.

ובמקו"א הבאנו מש"כ בשם הנצי"ב שהשבת נקראת "ברית" שזה כינוי על אמונה שיהא האדם עובד את ה' וה' ישגיח עליו. ולכן מצד ישראל הברית הוא שלא יתעסקו בפרנסה רק יתענגו על ה' מן המוכן. וכנגד זה מצד הקב"ה הברית הוא שישפיע בשבת ברכת שבוע הבא.

והביאור הוא כמש"כ השפ"א (פר' תרומה תרל"ב) בשם ח"י הרי"מ, שמכח מה שישראל מעידין בשבת שהכל ממנו יתברך, זה עצמו גורם למשוך מקור הברכה לכל ימות השבוע (ומדמהו לברכות הנהנין שבלא ברכה הרי זה מעילה, כי כל כוונת הבריאה לידע שהכל ממנו יתברך).^{כח}

"אתה קדשת את יום השביעי לשמך תכלית מעשה שמים וארץ"

(ו) ויסוד הדברים מפורשים המה בהרחבה בדבריו של הג"ר צדוק הכהן (פרי צדיק פר' בהר אות ח).

שם הוא מביא את דברי הגמ' בשבת (ק"ח, ב) "כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו שנאמר (תהילים לז, ד) "והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך". עונג זה אינו יודע מהו כשהוא אומר "וקראת לשבת עונג" הרי אומר זה עונג שבת".

וז"ל: "וקודם ליה כתיב (שם, ג) "בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה" ואחר כך כתיב "והתענג וגו'", ומדמוקי קרא ד"והתענג" בעונג שבת מכלל דקרא דלקמיה גם כן מיירי במעונג השבת, ומה שייכות הוא לשבת.

אך בזוהר (שם קי, ב) "וכי תאמרו מה נאכל", רבי יהודה פתח "בטח בה' וגו'", לעולם בר נש יהא זהיר במארי וידבק לביה במהימנותא עילאה וכו'. דשמיטה היא כמו השבת שהוא תכלית שמים וארץ^{כט} שלזה היה כוונת הבריאה שיכירו כח מלכותו והיינו ביום השבת שאומה שלימה מניחין עסקיהם לכבוד שמים "ביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו". על דרך מה שאמרו (שמו"ר כג, א) "נכון כסאך מאז" אע"פ שמעולם אתה לא נתיישב כסאך עד שאמרו בניך שירה וכו' - והיינו שהכירו כח מלכותו כו', וכן בשבת ישב על כסא כבודו. וכן השמיטה בארץ ישראל שהיה רוב עסקיהם בעבודת השדה, וישראל מניחין שנה שלימה מעבודתה לכבוד שמים שמכירין כי לה' הארץ כו' וכמו שנאמר "וכי תאמרו מה

^{כח} במקו"א נתבאר שעל ידי שישראל מקדשים (מכבדים) את השבת זה גורם לשפע לרדת.
^{כט} נוסח התפילה בליל שבת "אתה קדשת את יום השביעי לשמך תכלית מעשה שמים וארץ".

נאכל וגו' וצויתי את ברכתי וגו'". וכן בשבת כתיב "בטח בה" כי שבת הוא חלק שביעית מהשנה, וישראל מניחין כל עסקיהם לכבוד שמים והוא מביטחונם בה' שאדרבה ממה שמכבדין את השבת מתעשרין (שבת קיט, א).

ומוסיף לבאר מה שנאמר בפסוק שם "ורעה אמונה" - דאכילות שבת מביאים מהימנותא שלימתא בלבות בני ישראל, ונקראים "סעודתא דמהימנותא שלימתא". וכמו שמובא בזוהר (שמות פח, א) "דהא תליא מהימנותא דלעילא בעתיקא קדישא ובזעיר אנפין ובחקל תפוחין וכו'", ונכנס האמונה בשלימות בסעודות שבת שמכירין שהכל לה' יתברך. וכן אומרים בכניסת שבת אחר התפילה כשהולכין לסעוד "מזמור לדוד ה' רועי וגו'" שמכיר שהשי"ת הרועה ומפרנס וזהו "בטח בה' וגו' והתענג על ה' וגו' וכאמור". וכן השיר ליום ראשון אחר השבת "לה' הארץ ומלואה" שעל ידי שבת מכירין שלה' הארץ שקנה וכו' ושליט בעולמו (ר"ה לא, א). וכן בשמיטה כתיב "שש שנים תזרע שדך" שכפי שיהיה הכוונה בעבודת השש שנים כן יהיה קדושת השמיטה "עכ"ד.

ומבואר מדבריו שמהות השבת הוא "תכלית שמים וארץ" מאחר שכל מטרת הבריאה היא שיכירו את מלכותו, והכרה זה היא מהותה של יום השביעי.

וכך גם כל שבת ושבת שישראל מניחין עסקיהם לכבוד שמים "כאילו כל מלאכתך עשויה" ובוטחים בה' שאדרבה השבת היא מקור הברכה, ממילא עי"ז מתעלה הקב"ה ויושב על כסא כבודו.

וזהו מהות השבת. ולכן המחלל את השבת הרי הוא מורה שאינו מאמין בכל זה, ולכן הוא ככופר בכל התורה כולה.

ויש לצרף ידיעה נשגבה שכותב הערוך השולחן (רפ"ג, ג) על מה שאומרים בקדושה "איה מקום כבודו", ש"איה" זה ראשי תיבות של "זכור את יום השבת". כי בשבת ניכר אצלנו מלכותו של הקב"ה למי שמקדש השבת כראוי ועומדים במדריגה אחת עם המלאכים שמרגישים קדושה גדולה, ולזה שואלים "איה מקום כבודו" כי את זה לא משיגים כי אין קץ לקדושתו יתברך.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

הנעלבים ואינם עולבים

יהי מארת פרקייע השמים (א, יד)

פירש רש"י: יהי מאורות, חסר וי"ו כתיב על שהוא יום מארה [קללה] ליפול אסכרה בתינוקות. הוא ששנינו ברביעי היו מתענים על אסכרה שלא תיפול בתינוקות. ע"כ.

וכן איתא בתענית (כו:): דאנשי מעמד מתכנסין לבית הכנסת, ויושבין ד' תעניות בשני בשבת בשלישי ברביעי ובחמישי, בשני על יורדי הים, בשלישי על הולכי מדברות, ברביעי על אסכרא שלא תיפול על התינוקות, בחמישי על עוברות ומיניקות וכו'. ופירש"י הטעם שהיו מתעניין דוקא על דברים הנ"ל בכל אחד מימים הללו, כי זה לפי סדר בריאת העולם, בשני נברא הים, בשלישי נראתה היבשה, ברביעי נתלו המאורות, וכדדרשו דנכתב חסר ו' על שם 'מארה' שהיא מיתת אסכרה, ובחמישי כתיב ישרצו. עכ"ד.

הנה עדיין לא נתפרש ברש"י מהו השייכות של האסכרה בתינוקות דוקא ליום רביעי.

ומצאנו ביאור מחודש ברש"י שב'עין יעקב' בתענית שם, בביאור השייכות של אסכרה בתינוקות ליום רביעי דוקא, על פי המבואר בגמרא (שבת לג.) שמיתת אסכרה באה לעולם על חטא לשון הרע. [וכדאיתא ביבמות (סב:)] שתלמידי ר"ע שלא נהגו כבוד זב"ז מתו באסכרה, וביאר המהרש"א דזה כהגמ' בשבת הנ"ל. וה'לשון-הרע' הראשון בבריאה היה ביום רביעי, שאמרה הלבנה לפני הקב"ה 'אי אפשי לשני מלכים להיות משמשים בכתר אחד' (חולין ס:), וזהו לשון הרע [ניבואר להלן]. ולפי זה ביאר ה'יפה מראה' שזהו הדבר שגרים שביום זה תהיה מארה. ומשום כך יש לחשוש ביום זה לאסכרה ומתפללין עליה שלא תבא. עכ"ד.

[ועל פי זה הוסיף בספר 'חמודי יצחק' לידידי הג"ר יצחק חיים פוס שליט"א ליישב את קושיית ה'כלי יקר' ששואל מדוע נרמז ענין הארירה דוקא בתיבת 'מאורות'. ולהנ"ל י"ל שמאחר וכל המארה באה מחמת הקיטרוג של הלבנה על החמה, לפיכך דין הוא שהמארה תהיה רמוזה במאורות עצמם. ודפח"ח].

מה היה כאן ה'לשון הרע'?

אלא שעדיין צריך ביאור מדוע דברי הלבנה שאמרה 'אי אפשי לשני מלכים להיות משמשים בכתר אחד', נחשבים ללשון הרע, הרי הלבנה אמרה רק מה שכך הוא בטבעו של עולם - שאינה יכולה לשמש בכתר אחד עם החמה. ושמעתי לבאר, שהלשון הרע הוא בכך שהלבנה דיברה גם בשם החמה, שהרי לא אמרה 'אי אפשר לי בכתר אחד עם השמש', אלא אמרה "אי אפשר לשני מלכים", והיינו שגם השמש אינה יכולה, והשמש לא ענתה כלום.

הנעלבים ואינם עולבים

וזהו מה דאיתא בגמרא (שבת פח: גיטין לו:): "הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתן ואינם משיבים וכו', עליהם הכתוב אומר (שופטים ה, לא) 'ואוהביו כצאת השמש בגבורתו'". שלכאורה צריך ביאור, מה השייכות של ה'אינם משיבים' לשמש דוקא? אלא ודאי, שגם היא שמעה עלבונה ולא השיבה כלום. ובפשטות מבארים, שהחמה שמעה חרפתה בכך שהלבנה השוותה את עצמה אליה, אע"פ שהחמה משפיעה לה. נולכאורה זה תלוי בשאלה האם גם קודם שהוקטנה הלבנה היתה מקבלת אורה מן השמש או שאז היה לה אור עצמי. יעויין בזה בשו"ת זכרון יוסף סי' י"ג, ובמפרשי הגמרא בחולין ס:]. אולם להביאור הנ"ל היה כאן גם לשון הרע מצד הלבנה על החמה, וממילא מובן מדוע נברא אז מיתת האסכרא שהיא המיתה על לשון הרע.

והיה אומר הרה"ק רבי מרדכי פייבוש מהוסיאטין זי"ע, אדם הבולם פיו בשעת מריבה ומחריש, יש בידו רק סייג לחכמה, כפי שנאמר במשנה (אבות א' י"ז) סייג לחכמה שתיקה. אך מהי החכמה עצמה? החכמה היא להגיע לדרגה כזו, שכלל לא כואב לו כשמחרפים ומגדפים אותו, אלא מקבל זאת באהבה... נוכחו שהביא הח"ח בספרו שמירת הלשון (שער התבונה פ"ח) מהמפרשים על דברי הגמ' הנ"ל שיש כאן שלושה דרגות זו מעל זו, א', אינם עולבין, כלומר אפילו כאשר הנעלב עונה למחרפו - מכל מקום אינו מעליבו. ב', 'שומע חרפתו ואינו משיב', היינו שאינו עונה כלל, אבל בלבו מר לו ומעמיד עצמו שלא להשיב פן יתבזה יותר. ג', 'עושין באהבה ושמחים ביסוריך', שאף מקבל זאת בשמחה. עיי"ש].

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

מעלת ברכת המזון

בְּעֶצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה (ג, יז)

בְּרַכַּת ה' הִיא תַעֲשִׂיר וְלֹא יוֹסֵף עֲצָב עִמָּה (משלי י, כב)

איתא בזוהר הקדוש (פ' ויקהל דף ריח.): מאן דמברך לקודשא בריך הוא מגו שבעא בעי לכוונא לביה ולשואה רעותיה בחדוה ולא ישתכח עציב אלא דיברך בחדוה ברזא דא ולישוי רעותיה דהא איהו יהיב השתא לאחרא בחדוה בעינא טבא וכמה דאיהו מברך בחדוה ובעינא טבא הכי יהבין ליה בחדוה ובעינא טבא, ובגין כך לא ישתכח עציב כלל אלא בחדוה ובמילין דאורייתא וישוי לביה ורעותיה למיהב ברכה דא ברזא דאצטריך,

(פירוש: מי שמברך ברכת המזון להקב"ה מתוך השובע, צריך לכוין את ליבו ולשים את רצונו לברך בשמחה, ולא יהיה בעצבות, אלא יברך בשמחה וישים את רצונו לכיון כי הוא הנותן את הברכות לאחר שהיא השכינה, בשמחה ובעין טובה, וכמו שהוא מברך בשמחה ובעין טובה, כך נותנים לו ברכות בשמחה ושפע בשמחה ובעין טובה, ועל כן לא יהיה בעצבות כלל בעת סעודתו, וישים את ליבו ורצונו לתת ברכה זו של בהמ"ז בסוד הזה.

ושם (ע"ב) דרשו עה"פ (משלי כב ט): טוב עין הוא יבורך, על ברכת המזון, דיש לברך ברכת המזון בודאי בעינא טבא בחדוה. ו לאו איהו למגנא לברכא בחדוה, וכו'. (פירוש: דיש לברך ברכת המזון בעין טובה ובשמחה, ולא לחינם צרך לברך בשמחה, וכו').

ומה שמבואר בזוה"ק דיש לבאר ברכת המזון בשמחה דווקא, יש להשלים את הדברים עם מה שמבואר בזוהר פרשת נח (דף עא.). וז"ל: כתיב (משלי י') ברכת יי' היא תעשיר ודאי כמה דאתמר, ולא יוסיף עצב עמה, רזא דכתיב בעצבון תאכלנה, עצבון עציבו ורוגזא בלא נהירו דאנפין, ודא הוא רזא דכתיב (בראשית ח') לא אוסיף לקלל עוד את האדמה.

פירוש: ברכת ה' היא תעשיר, כמו שנאמר אח"כ ולא תוסיף עצב עימה, סוד הפסוק דכתיב: בעיצבון תאכלנה, בלא הארת פני השכינה, וזה סוד מה שכתבו לא אוסיף עוד לקלל את האדמה.

ומבואר שהמברך ברכת המזון כראוי, בכוונה רצויה ובשמחה, זוכה לפרנסה ברווח ובנקל, שנאמר במשלי "ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה", על ידי ברכת ה', שאדם מברך ברכת המזון בכוונה, הוא זוכה לעשירות וניצול מעצב בפרנסה.

וביאור הדברים, שהרי אדם הראשון קודם החטא היה לו פרנסה בריווח ובניקל, וכמו שדרשו רז"ל שמלאכי השרת צולים לו בשר ומסנגים לו יין, וקושי הפרנסה נגזר אחר החטא ובגללו, וכלשון האמור בקללה "ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה". אכן, בשעה שאדם מברך ברכת המזון בכוונה ובשמחה, על זה נאמר "ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה", והמכוון בזה שלא יוסיף על עצמו את הקללה של 'בעצבון תאכלנה', אלא

מעלת ברכת המזון

יחזור למצב של אדם הראשון קודם החטא, וכמו שהיה צריך להיות מעיקר הבריאה, שהפרנסה מגיעה באופן ש'לא יוסיף עצב עמה'.

כעין זה ועל אותו משקל ראיתי מהגר"א דיסקין שאמר: שמעתי פעם שבאו לפני המהרי"ל דיסקין זצוק"ל לבקש את ברכתו על אשה שהיתה מקשה לילד, ובקשו את ברכתו. אמר להם מרן המהרי"ל, שתברך ברכת המזון בשמחה ובכוונה ובזה תזכה לישועה. ואמר הג"ר בן ציון פלמן זצוק"ל (ואולי אף רבי יהושע לייב עצמו אמר את הביאור הזה) שטעמו וענינו הוא, שבקללת האשה נאמר "בעצב תלדי בנים", ועל ברכת המזון כתוב כאמור "ולא יוסיף עצב עמה", ונמצא שע"י ברכת המזון ניצולים מפתקה של חוה שנאמר בו "בעצב תלדי בנים", וכדברי הזוהר הקדוש שניצולים מהקללה של "בעצבון תאכלנה", שיהא פרנסה ברווח.

ובטעמו של דבר והמידה כנגד מידה שבזה נראה, שהנה על אדם הראשון אמרו חז"ל (סנהדרין לח:): שכופר בעיקר היה, שצדוקי היה, והמכוון בזה על פי מה שכתב בנפש החיים, שצ'לם אלוקים האמור אצל האדם 'בצ'לם אלוקים ברא אותו', ענינו הוא שהקב"ה נתן לאדם את כח הבחירה, ואדם הראשון רצה לחזק את כח הבחירה שלו, לקבל יותר עצמאות רוחנית בעבודתו, ע"י שיהיה לו דעת טוב ורע, ושהיצר הרע יהא בתוכו ולא רק חוצה לו, וכפיתויו של הנחש שאמר להם והייתם כאלוקים יודעי טוב ורע, ואזי עבודתו ובחירתו תהא עצמאית יותר. אלא שהיתה עליו תביעה, כי סוף סוף יש בזה התנתקות מסויימת מהתלות של האדם התלוי בקב"ה, שכך שברא הקב"ה את עולמו מתחילה, באופן שאף בעבודתו הרוחנית, הרי יש בה שיעור מסויים של תלות בו ית'.

והנה נתבונן, שכל הענין של ברכת המזון כתוב בפר' עקב (דברים ח', ז'-יח'), "כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה, ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך... השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך.. פן תאכל ושבעת ורם לבבך ושכחת את ה' אלוקיך.. ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשו לי את החיל הזה... וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל".

נמצא, שהתפקיד של ברכת המזון מכוון לאכילת האדם, ולהצילו מהאופן של "פן תאכל ושבעת ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי", ואדרבה, לקיים את "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל". ונמצאת ברכת המזון עומדת כהיפך הגדול מפגם 'כוחי ועצם ידי', ומביאה לזכור שהכל קיבלנו מהקב"ה, ובזה אדם מתקן את הפגם של החטא של אדם הראשון, וכעת אדרבה, מכיר הוא בתלות המוחלטת בקב"ה אף בעבודה הרוחנית - "כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל", וממילא מכוון מאד מה שזוכה, מדה כנגד מדה, להתעלות למצב של אדה"ר קודם החטא, ולסגולת ברכת ה' היא תעשיר.

ויש להמתיק את הדברים, דהנה מצאנו שני אזהרות מרבנו האר"י.

כ' בס' חרדים (בהקדמה) וז"ל: גילה הרב החסיד המקובל מהר"ר יצחק אשכנזי זצ"ל האר"י ז"ל לאיש סודו שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוה"ק בשכר שהי' שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית ואמר דהיינו דכתיב תחת אשר לא עבדת את

מעלת ברכת המזון

ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל פי' מרוב כל מכל מיני תענוג שבעולם ומכל זהב ופז רב ואבנים טובות ומרגליות. ע"כ. והובא גם במ"ב (סי' תרס"ט ס"ק יא).

ובכף החיים (סי' קנח אות עו) כ' וז"ל: כתב מהרח"ו ז"ל בשער רוח הקדש (ד"ט ע"ב) אמר לי מורי ז"ל, כי עיקר השגת האדם אל רוח הקדש תלויה על ידי כוונת האדם וזהירות בכל ברכות הנהנין, לפי שעל ידם מתבטל כח אותם הקליפות הנאחזות במאכלים החומרניים הנדבקים באדם האוכלן, ועל ידי הברכות שעליהן הנאמרות בכוונה, הוא מסיר מהם הקליפות ההן ומזכך החומר שלו, ונעשה זך ומוכן לקבל קדושה, וזהו הירני מאד לזה. עכ"ל. והוסיף הכה"ח: וע"כ צריך האדם לתת דעתו לדברים הללו בכל עת שמברך כדי לברך בכוונה גדולה ומילה במילה ו' בשמחה רבה'.

ומעתה נראה, דאם בכל הברכות שהמה מדרבנן יש לברכם בשמחה, כ"ש ברכת המזון שהיא מהתורה, שיש לברכה בשמחה יתירה.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

קדושת החומר הגשמי

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (א, א)

כיון שהקב"ה ברא את העולם בצירופי אותיות הקודש, ומתוך שהסתכל באורייתא, נמצא שמה שאנו מקדשים את החומר אינה קנאות דתית ולא רצון עיקש לחבר בין ניגודים, אלא כך היא המציאות שהבריאה הגשמית כולה משתלשלת ממקום קדוש, וכל הנראה לעינינו הגשמיות הוא רוחני בשורשו בעולמות העליונים, בספירות ובצירופי אותיות ושייכות לשמות הוי"ה, כמו שחלק מזה התגלה בזוהר וכתבי האר"י, ורק בהשתלשלות לעולם שלפנינו נראים באופן הגשמי, אבל במקורם ושורשם - קודש הם. וממילא מובן מאד מה יש לקדש את החומר, ואיך חפצים גשמיים מתקדשים בקדושת מצוות.

ובתנחומא (בראשית א) איתא דע"י התורה נטה שמים ויסד ארץ, ובה חתם ים אוקיינוס שלא יצא וישטוף העולם, וחתם התהום שלא יציף את העולם, ובה ברא חמה ולבנה, עי"ש הפסוקים שמביא, ומסיים "הא למדת שהעולם לא נתייסד אלא על התורה".

ונראה ראייה לזה מחולין (ז), שרבי פינחס בן יאיר אמר לנהר שיפסיק את הילוכו כדי שיוכל לעבור בו, ואמר לו הנהר "אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה אני ודאי עושה", ואיזה "רצון קוני" עושה הנהר מלבד הזרימה הטבעית שלו, אלא ש"מ שהטבע הגשמי של כל נברא הוא רצון קונו.

ובריש פסחים (ב). "קרייה רחמנא לנהורא ופקדיה אמצותא דיממא, וקרייה רחמנא לחשוכא ופקדיה אמצותא דלילה", וברש"י שם: "ופקדיה אמצותא דיממא - צוהו לשמש ביום, ולחושך ציווה לשמש בלילה, קרא - כמלך שקרא לעבדו שיבא לפניו". וכהלשון שתיקנו חז"ל על פעולות החמה והלבנה, "ששים ושמחים לעשות רצון קונם".^ל ובפיוט קל אדון "שמחים בצאתם וששים בואם עושים באימה רצון קונם".

ועיין באור החיים (ויקרא יח ב) שכתב: "ולהשכילך במשמעות אומרו "ותורתך בתוך מעי". דע כי כל הצומח - בין בדברים הכרחיים לחיות הנפש, בין בדברים הסגוליים בעולם, בין בדברים שהם תענוגי אדם, שורש הכל והיוויו הוא מהתורה - אשר היא אם הכל. וכשם שבתורה פשט רמו דרש סוד, כן מאכלים של עולם הזה. ועיין בפירוש שיר השירים שחידשתי (ראשון לציון, פסוק הביאני אל בית היין). וכשם שבעשבים יש דברים סגוליים

^ל ויתכן שהם עזרא ובית דינו, לפי מש"כ הרמב"ם שכל נוסח הברכות הם ממנו (קריאת שמע פ"א ה"ז, ברכות פ"א ה"ה), ויעויין בנפש החיים (ש"ב פ"י ופי"ג) כמה הפליג בדרגת מחברי נוסח התפילות, שהיו צריכים להיות נביאים כדי לדעת פרקי המרכבה, שאולי דבריו קאי בכל הברכות שתיקנו עזרא ובית דינו. וממילא נפק"ל מכל זה כמה כל תיבה ותיבה שקולה ומדודה, ואם הם קראו להנהגה הגשמית של גרמי שמים "רצון קונם", הוא מוסיף כח ואומץ בכל המבואר כאן.

וטבעיים, כן יש בתורה מצות סגוליות וכו', והקדמה זו גדולה ויקרת הערך, וכתבתי ראשי פרקים להבינך אומרו "ותורתך בתוך מעי", כי כל האוכל אשר יאכל, יסוד חיותו שבה נתהווה וגדל הוא מיניקת הקדושה שהיא התורה, ומעת פגם אדם הראשון ונתערב טוב ורע, בכל אוכל תמצא חלק מהרע, ולזה ציוה ה' על ערלת האילנות, ולזה גדל עם החטה מוץ ותבן וסובין הנזרקים, והבדילנו ה' מכמה דברים אשר שלט בהם חלק הרע לבל שקץ נפש הנבחרת. ולזה כשאדם אוכל דבר המותר, כאילו נהנה מאור העליון, ממאורי אור תורה, אלא שנגשם [=התגשם] לצד הצלחת יסודי ארץ שצריכים מזון כפי הכנתם והרכבתם. וזה אמר "ותורתך בתוך מעי" - בזה גבר חפצו ותשוקתו לעשות רצונו יתברך, כי אין רע בקרבו המסיר חפץ הערב לנפש".

והוא כדברי המקובלים ובנפש החיים שער ג, שכל קיום המציאות הגשמית שלעינינו היא מכח ניצוץ אלוקי שמחיה אותם, וממילא כשמקדשים את החומר מתקשרים יותר לשורש הרוחני של הדבר, ולאולקות שמחיה אותו בכל רגע. [אלא שהאור החיים הוסיף והגדיר את הניצוץ האלוקי כיניקת התורה].

וכן כתב רבי ירוחם ממיר בדעת תורה (במדבר עמ' קפז) שהקב"ה נקרא "הקל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ" - אותה המציאות של קדושה אשר "בשמים" ר"ל למעלה מן הטבע, למעלה מכל מעלה, מובדל ומופרש בתכלית, כן היא הקדושה כאן "בארץ", כי אני ה' בקרב הארץ - גם הארץ אשר אנו רואים בעיני בשר, אשר אנו רואים אותה בחוקים וטבעים מוגבלים, הנה כל אשר חפץ עשה ללא כל גבול וטבע, מובדל ומופרש מכל מין חק והגבלה, וההגבלות שאנו רואים בטבע הנה הם גם כן מאשר כן חפץ הוא ית', כי חק נתן ולא יעבור כי תהיה הנהגה של גבולים לזמן שקבע רצונו ית', אבל לאמיתן של דברים הנה גם הטבע קדוש הוא למעלה מכל גבול".

ועפ"ז אפש"ל דמאמר הכתוב "מבשרי אחזה אלוק" אינו דוקא הפלאות שיש באדם אלא עצם המציאות של ה"בשרי" מוכיחות על ה"אלוק", שאם לא כן לא היה אותו בשר קיים. וכדהביא הנפש החיים (שער ג פ"א) מסנהדרין (צא:): "וכי אפשר לחתיכת בשר ג' ימים ואינה מסרחת".

ובזמנינו שהתגלה איך העולם כולו מפורק ובנוי על חלקיקי אטום ועל ד.ג.א., וכל הזמן רוחשים בהם פעילות ושינויים, למעשה התגלה בזה איך האולקות חודרת ומשתלשלת עד החלקיקים היותר זעוריים בבריאה. לא

^{לא} ובנוסח אחר אפש"ל, דהנה בהרבה מקומות שבחו הבורא שהוא "מלך על ז' רקיעים וד' רוחות העולם", וצ"ע אטו רק הני ותו לא. וע"כ נראה לומר שתואר זה באמת כולל כל הכוחות כולם ולא בא לצמצם ח"ו, אלא "ד' רוחות וז' רקיעין" רומזים ומסמלים כל היכולות והאפשרויות ולכן נקטו שבח זו. ועפ"ז י"ל דהוא מלך בשבעת הרקיעים בכל חלק היותר קטן בבריאה, דאם כל חלק הוא מכוחו ויכולתו הרי שבכל חלק יש את כל כוחו ויכולתו, וכמו שברור שהשבח "ד' רוחות העולם" שייך בכל חלקיק דבכל חלקיק איכא ד' רוחות ומעלה ומטה. אף "מלך על שבעת הרקיעים" י"ל דאינו רק מצד הכמות והגודל אלא גם מצד האיכות כביכול, עד כמה ששייך מילים כאלו כלפי שמיא לשבר את האוון. וראה במהר"ל בגו"א (במדבר פכ"א אות לג ד"ה אמנם), "אבל ישראל... סגולתם בלתי גשמי ולכך יבוא התואר על ישראל בקטנותם, דכתיב (עמוס ז ב) מי יקום יעקב כי קטן הוא, וכן יעקב שהוא היה קדוש דבק בכח בלתי גשמי...

ובנפש החיים (ש"ג יא) הוסיף בזה, "והענין כידוע בזוהר שהוא יתברך ודיבורו חד, וכל דיבור ומאמר של הקב"ה במעשה בראשית שאמר 'ויהי' הוא הנפש וחיות אותו דבר שנברא בו, וכל רבי רבבות המינים שבו עם המזלות הממונים עליהם והמלאכים הממונים על אותם מזלות, ושרשם ושרש שרשם כל ימי עולם דברו יתברך ניצב בהם להאירם ולקיימם כל רגע בכל פרטי עניניהם ושינוייהם וסידור מצבם". אשר לפ"ז בכל חלק וחלק היותר זעיר ונעלם "דברו יתברך ניצב בו" [אם אין כוונתו שהוא כך רק בשורשם ובממונים עליהם].

ובמדבר רבה (יח ז): "א"ל משה גבולות חלק הקדוש ברוך הוא בעולמו, יכולים אתם לערב יום ולילה, ... וכשם שהבדיל בין האור ובין החושך בשביל תשמישו של עולם, כך הבדיל ישראל מן האומות שנאמר (ויקרא כ) ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, וכך הבדיל אהרן שנאמר (דברי הימים א כג) ויבדל אהרן להקדישו בקדש קדשים, אם יכולין אתם לערב אותה הבדלה שהבדיל בין האור ובין החושך אתם יכולין לבטל את זה". הרי שמשא רבינו דימה את ההבדלה הטבעית בין אור וחושך להבדלה רוחנית בין ישראל לעמים ובין אהרן לישראל, כי גם ההבדלה הטבעית היא השתלשלות מהבדלה רוחנית בעליונים.

ובשיר השירים רבה (ה יא ג) איתא "ר' אלכסנדר בר הדרין ורבי אלכסנדר קרובה אמר, אפילו אם מתכנשין כל באי עולם להלבין כנף אחד מן העורב אינן יכולין, כך אם מתכנשין כל באי עולם לעקור יו"ד שהוא קטן האותיות שבתורה אינן יכולין". ומה השייכות בין ענין טבעי של צבע העורב ליו"ד רוחנית שבתורה על סודותיה ורמזיה. אבל להנ"ל א"ש דבאמת הכל אחד, דגם הבדלת בוקר וערב וגם שחרות העורב סיבתם רוחנית, וממילא אם אין בני אדם יכולים לשנות אותם ה"נ דאינם יכולים לשנות דבר בתורה.

ובשמות רבה פ"ב ובמדבר רבה פ"ב ובחזית סי' ג' בפסוק עמודיו עשה כסף, למה דיבר הקב"ה עם משה מתוך הסנה וכו', ללמדך שאין מקום פנוי בארץ פנוי מהשכינה, שאפילו בתוך הסנה היה מדבר עמו. ובפשוטו היתה בסנה השראת השכינה רק באותו זמן, אבל ממדרשות הנ"ל נראה שתמיד שכינה שם ואין מקום פנוי ממנה, ורק נפקחו עיני משה לראות הוי"ה המסתתר בכל מקום.

ומובא על אחד מהגדולים שהיה מסמן באצבע על עשן הסיגריות שם הוי"ה, והרואים כמובן התפעלו איך מהדר כל כך במצות "שיויתי ה' לנגדי תמיד". ולהנ"ל יתכן שהתכוון ליותר מזה, לא רק "להיזכר" בהוי"ה אלא לחדד לעצמו שבכל מילימטר עשן יש ניצוץ רוחני שמחיה אותו, שאם לא הוא לא היה חלקיק עשן זה בעולם. וכלשון הנפש החיים (ש"ג פ"ב): "ואין עוד מלבדו ית' ממש שום דבר כלל בכל העולמות, מהעליון שבעליונים

נקרא קטן, דכתיב (בראשית כז טו) ותלבש את יעקב את בנה הקטן... ובמדרש תנחומא (בשלח ט) למה נמשלו ישראל לתולעת, מה תולעת אין כחו אלא בפיו כך כח יעקב אינו אלא בפיהם... וביאור ענין זה כי התולעת לקטנותו אינו פועל בגופו שהוא גשמי, כי אין כחו בו, ומפני שאין גופו גדול כחו בפיו, ושם יוצא הקול והרוח הבלתי גשמי, כך ישראל אין כוחם כח גופני... רק כוחם בלתי גשמי הוא הקול והרוח שהוא בלתי גשמי... הרי שיש דברים שבדוקא נקראו "קטנים" כדי לחדד ולהדגיש דבר זה שאין לאומדם לפי גודל ורוחב.

עד התהום התחתון שבתהומות הארץ. עד שתוכל לומר שאין כאן שום נברא ועולם כלל, רק הכל מלא עצמות אחדותו הפשוט ית"ש".

ובשפת אמת (ויחי תרמ"ט - ד"ה במדרש) כתב, כי צריכין לידע ולהבין כמו שנראה נפלאות השם יתברך כשמשנה הטבע על פי נס, שהוא פלאים לעיני בשר ודם בעלמא דשיקרא, אבל באמת הנהגת הטבע הוא פלא יותר מה שצימצם הקב"ה כח השפע שלו שהוא רוחני ומתלבש ומתצמצם בגשמיות, הוא פלא והפלא ביותר.

וכמה קולעים דברי החזון איש זצ"ל בקובץ אגרות (ח"א לה), קומץ מילים המחזיק את המרובה, "כי מה שאנו קורין טבע, המכוון בזה הוא רצון היותר מתמיד של המהווה כל הוויות יתברך".

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף וש"ס, בני ברק

דיני אמירת משיב הרוח ומוריד הגשם

פְּרָאשִׁית פְּרָא אֱלֻקִּים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ (א, א)

בחורף מזכירים גשם בברכת מחיה המתים

בשמיני עצרת מתחילים להזכיר בברכת מחיה המתים "משיב הרוח ומוריד הגשם" (שו"ע סימן קי"ד ס"א, והטעם שאומרים כן בברכה שנייה מבואר בגמ' בברכות דף לג ע"א והובא בב"י ובמשנ"ב סק"א משום שיש בה תחיית המתים והגשמים הם חיים לעולם כתחיית המתים, והטעם שמתחילים לומר אז כיון שהזמן הראוי לגשמים הוא ט"ו בתשרי ומזמן זה ראוי להזכיר גשמים, אך מכיון שהגשמים הם סימן קללה בחג אין מזכירים אותם בתפלה עד ליום שמיני עצרת [יום שמחת תורה בא"י], והיה ראוי להתחיל להזכיר כבר מתפלת ערבית שהרי לכל ענין מתחיל היום מהלילה, אך מכיון שבזמנם לא כולם היו נמצאים בתפלת ערבית, א"כ כדי שלא יעשו אגודות אגודות שהנמצאים יזכירו כבר מהלילה, ושאינם נמצאים יתחילו להזכיר רק ביום, לכן תחילת זמן ההזכרה הוא ביום, והיה ראוי שיתחילו להזכיר בשחרית, אך מכיון שצריך הש"ץ להכריז קודם התפלה, וא"א לעשות כן בשחרית מכיון שצריך לסמוך גאולה לתפלה, לכן קבעו שזמן ההזכרה הוא מתפלת מוסף. הנה כן מבואר ברושלמי בתענית פ"א ה"א, וכתב להביאו בב"י וכתב שם בב"י, שהירושלמי כתב עוד טעם אחר והוא כדי שיצאו המועדות בטל, וכתב בב"י דהאי טעמא קאי אהזכרה ולא אהפסקה כ ביו"ט הכל באים לבית הכנסת בערב, כי אין עושין מלאכה בחולו של מועד, ולכן אין מספיק טעם הא', ולכן מפרש כדי שיזכיר טל במועדות בערבית ובשחרית יעו"ש, והביא הטעם הא' במשנ"ב סק"ב, וראה עוד מש"כ בכה"ח ס"ק יג שהטעם הוא ע"פ הסוד שצריך לומר משיב הרוח ומוריד הגשם בתפילת מוסף דוקא, ולכן נראה שגם אם לא הכריזו לפני התפילה וגם הש"ץ לא אמר בקול בתוך תפילת לחש, יזכירו בתפילה, ואפילו יחיד ששכח והתחיל להתפלל קודם הציבור יזכיר בתפילתו).

ולכן אף אדם שטועה ומזכיר מוריד הגשם בקיץ צריך לחזור לראש הברכה משום שהגשם בזמן זה הוא סימן קללה מ"מ אם טעה והזכיר בערבית או בשחרית של יו"ט אינו צריך לתקן, כיון שזמן זה כבר ראוי לגשם ואינו סימן קללה טעה והזכיר בחג. (משנ"ב סק"ב בשם הדרך החיים).

כיצד הוא הכרזת השליח ציבור

וכדי שיתחילו לומר משיב הרוח ומוריד הגשם, צריך את הכרזת הש"ץ, ולכן נוהגים היום לומר תפילת גשם קודם תפילת מוסף, (כן כתב בשו"ע ס"ב שאסור להזכיר גשם עד שיכריז הש"ץ, וכן כתב ברמ"א שם, ואמנם במשנ"ב שם סק"ב כתב שכוונת הרמ"א דהיינו שהש"ץ יכריז בתפילתו בחזרת הש"ץ של תפילת מוסף, אבל למעשה אין המנהג כן, כיון

שנוהגים לומר תפילת הגשם, ופיוטים שמוזכר בהם גשם, כן כתב בכה"ח אות יד, כן כתב בשו"ת הר צבי או"ח ח"א סימן נה, וכן המנהג כיום, וכן כתב בלוח אר"י פ"א ס"ב, שכן נוהגים, ואולם החזו"א והקה"י נהגו כמ"ש במשנ"ב, כן כתב בספר אורחות רבינו ח"א עמ' סג, ועיין עוד בשו"ת שאלות שמואל סימן יג מש"כ לדון במי שנוהג להתחיל להזכיר גשם רק בתפילת מנחה, ומתפלל בבית הכנסת שבו נוהגים להזכיר גשם כבר בתפילת לחש של מוסף שנגרר בזה אחרי הציבור יעו"ש).

נוסח ההכרזה

כשמכריז הש"ץ קודם תפלת מוסף, צריך להכריז ולומר את נוסח ההזכרה במלואו, ולכן צריך לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם" שאם יאמר רק 'משיב הרוח' אינה הכרזה שהרי אף בקיץ יש שמזכירים 'משיב הרוח ומוריד הטל' (משנ"ב סק"ו בשם החיי אדם) ומ"מ מכיון שהיום מזכירים בקיץ בכל מקום רק 'מוריד הטל', א"כ כשאומר בהכרזה 'משיב הרוח' ברור שכוונתו להכרזת הזכרת הגשם, ולכן נראה שבדיעבד נחשב הכרזה. (כן מבואר מדברי המשנ"ב שם, כיון דהא סו"ס כוונתו לומר משיב הרוח ומוריד הגשם).

הכרזה באמצע התפלה

אם לא הכריז הש"ץ קודם התפלה, לא יכריז בקול בתוך התפלה (משנ"ב סק"ד בשם המג"א) ובדיעבד אם הכריז יכולים לסמוך על הכרזתו אם רוצים, ויתחילו להזכיר גשמים, ומ"מ אם לא הזכירו א"צ לחזור, וה"ה אם הכריז אחד מהציבור (כן כתב במשנ"ב שם בשם החיי אדם, והנה בביה"ל שם בד"ה אסור להזכיר, כתב להאריך בהנ"ל שמהנ מי שמכריז באמצע התפילה, אבל מעשה נראה שאין נכון לעשות כן, ובספר הליכות שלמה תפילה פ"ח ארחות הלכה הערה 20 הו"ד הגרשז"א שאף לדעת המג"א שכתב לעשות כן הדבר מבזוה יעו"ש, וכן הו"ד החזו"א בספר דינים והנהגות פ"ד אות כד, ובאחרות רבינו ח"ד עמ' רז שאין זה דרך ארץ להכריז באמצע בתפילה בקול רם, וכן הו"ד הגר"ק בספר דעת נוטה תפילה עמ' רצח שהחזו"א לא אמר שזה אסור אלא שאינו דרך ארץ).

ואף אם קטן הכריז הרי הוא חשיב הכרזה (הגר"ח קניבסקי זצוק"ל והו"ד בספר אשי ישראל פרק כג הערה צה).

ואף מי שלא שמע את ההכרזה לומר משיב הרוח ומוריד הגשם, כגון שבשעת ההכרזה היה בבית הכסא, ונכנס לבית הכנסת להתפלל באמצע תפילת לחש של מוסף, יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם, דכיון שהכריזו בציבור אפילו שהיחיד לא שמע את ההכרזה אומר מוריד הגשם (שו"ע הרב סימן קיד ס"א).

ומה שנוהגים שהש"ץ או כמה אנשים מהקהל בברכה שנייה באמצע תפילת הלחש אומרים משיב הרוח ומוריד הגשם, נראה שאף יש מקום לנהוג כן כדי להזכיר לציבור נכון שהש"ץ ינהג כן (כן נראה ע"פ מש"כ לעיל להביא דעת החזו"א בזה שנראה שלש"ץ הרי זה דרך ארץ, ולכן מה שיש נוהגים כן, כדי להזכיר לציבור, שפיר דמי, וראה עוד בזה בספר דברי הנסים לידידי הרה"ג אריה ברינגר שליט"א מש"כ לדון בזה כה"ג לגבי הזכרת על הנסים בחנוכה ובפורים, ועיין).

שלא יקדים היחיד להתפלל מוסף לפני הציבור

המתפלל ביחידות בשמיני עצרת [מחמת חולי או אונס, וכיוצ"ב, וכגון בתקופת הקורונה] לא יקדים להתפלל לפני הציבור, כיון שבתפלת מוסף צריך להזכיר גשם, והש"ץ עדיין לא הכריז, אינו יכול להזכיר (שו"ע שם ס"ב) וה"ה גם אם מתפלל בביתו לא יקדים להתפלל לפני הזמן שהציבור התפללו, אבל אם יודע שבאיזה מקום כבר התפללו מוסף יכול לומר משיב הרוח ומוריד הגשם (הנה במשנ"ב סק"ח כתב, לא יקדים, ואפילו אם הוא מתפלל בביתו, אסור להזכיר קדם שמתפללין הציבור, ולכן בני הישובים כשמתפללין בלא מנין, ימתינו בשמיני עצרת מלהתפלל מוסף עד סמוך לסוף שש שעות דבודאי לא יאחרו הציבור מלהתפלל המוסף ואז יתפללו מוסף ויאמרו משיב הרוח עכ"ד, והנה ראיתי שיש שדייקו מדברי המשנ"ב שיכול להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם שזה תלוי במנין שהוא מתפלל בו בקביעות, אבל אחר המחילה מדברי המשנ"ב לא מוכח כן, ורק מבואר שצריך לדעת בודאות שהתפללו מוסף באיזה בית הכנסת, ולכן נראה שבזמנינו יש ציבור בעיר או אפילו בעיר אחרת שהתפללו מוסף כבר לכל הפחות שעה וחצי אחרי הנץ החמה, כבר מאז יכול לומר משיב הרוח ומוריד הגשם, וכן נראה ממש"כ בבן איש חי שנה ראשונה פרשת וזאת הברכה סי"ד, וז"ל: אסור להזכיר היחיד גשם בתפילת מוסף ביום שמיני עצרת קודם שיכרוז ש"ץ, ולכן המתפלל יחיד בביתו ימתין עד שידע בבירור שהכריז הש"ץ באיזה בית הכנסת שבאותה העיר עכ"ל, ומדבריו משמע דלא בעינן אלא שידע בבירור שהכריזו כבר, ואמנם ראיתי שבשו"ת חיי הלוי ח"ג סימן יא כתב שם שהיחיד נגרר אחרי בית הכנסת שרגיל להתפלל בו וכמבואר במשנ"ב בסימן קסג סקי"ב לגבי שבת ובסימן תקנ"א בשער הציון אות נו עכת"ד, וכן הו"ד בקונ' עיטורי מרדכי סוכות ושאלת גשמים עמ' קיא בהערה, ואמנם מדברי המשנ"ב שלא זכר לתנאי הנ"ל כמו לגבי שבת, מוכח דסגי דיהיה בית הכנסת שיכריזו כבר, ויש להוכיח כן מעוד כמה דוכתי, [עי' שו"ע סימן צ' ואכמ"ל].

מי שמוכרח להתפלל מוסף קודם לציבור [וכגון שאח"כ לא יתאפשר לו להתפלל מוסף עד סוף היום], בשמיני עצרת יזכיר 'מוריד הטל' כיון שעדיין לא שמע הכרזה, ומ"מ אם אמר 'מוריד הגשם' יצא יד"ח, ולמנהג אשכנז בחו"ל יזכיר גשמים, אבל אם לא יזכיר כלל הרי הוא בספק שצריך לחזור תפלתו, וביו"ט ראשון של פסח יזכיר 'משיב הרוח ומוריד הגשם'.

מי שמתפלל תפילת שחרית בזמן שהציבור מתפללים תפילת מוסף וכבר הש"ץ הכריז לומר משיב הרוח ומוריד הגשם נראה שיגיד משיב הרוח ומוריד הגשם (כן נראה ע"פ השו"ע בס"ב, וע"פ מש"כ במשנ"ב סק"ב, ואמנם לפי מש"כ בכה"ח שלפי המקובלים זמן ההזכרה הוא דוקא בתפילת מוסף, יל"ע הכא).

שכח ולא הזכיר גשמים בחורף

אם טעה בחורף ולא הזכיר גשם, צריך לחזור לראש התפלה, אבל אם אמר "מוריד הטל" אין מחזירים אותו (שו"ע ס"ה, ובטעם הדבר כתב שם במשנ"ב סקכ"ז שאף שהוא אינו נעצר לעולם, מ"מ יש שבח בהזכרתו, ומ"מ אין הדין הנ"ל מצוי לדידן שנוהגים לומר מוריד

הטל בימות הקיץ, והדין הנ"ל מצוי רק למנהג אשכנז בחו"ל שאין מזכירים כלום בקיץ, שבתחילת החורף טועה ומתפלל כהרגלו ואינו מזכיר כלום, וצריך לחזור לראש, אבל לפי שאר המנהגים שאומרים בקיץ 'מוריד הטל', כשמתפלל לפי הרגלו מ"מ הזכיר טל וא"צ לחזור). אבל אם הזכיר ואמר רק "משיב הרוח" בלבד, כאילו לא הזכיר כלום, וצריך לחזור (משנ"ב שם).

אבל אם נזכר שלא אמר משיב הרוח ומוריד הגשם ועדיין לא סיים את ברכתו יאמר באמצע ברכת מחייה המתים היכן שנזכר משיב הרוח ומוריד הגשם, וימשיך בתפילתו מהיכן דסליק ענינא (הנה כתב בב"י סימן קיד, וז"ל: ומתוך מה שנכתב במוך יתבאר לך שאין דברים הללו אמורים אלא בשלא הזכיר לא גשם ולא טל, שאלו הזכיר טל אע"פ שלא הזכיר גשם, אפילו נזכר עד שלא סיים הברכה אינו צריך לחזור עכ"ל, וכן כתב בשו"ע הרב שם ס"ו, וז"ל: בימות הגשמים אם לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו, והוא שלא הזכיר טל, אבל אם הזכיר טל אין מחזירין אותו אפילו לא סיים הברכה עכ"ל, ומבואר דאפילו אם נזכר באמצע ברכה אינו צריך לחזור, אבל בעולת תמיד כתב לחלוק ע"ד הב"י וס"ל שאם עומד באמצע הברכה הרי הוא צריך לחזור, והנה בשו"ע סימן תרפ"ב ס"א כתב, כל שמונת ימי חנוכה אומר על הניסים בברכת המזון בברכת הארץ, ובתפילה בברכת מודים ואם לא אמר, אין מחזירין אותו, ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם אפילו נזכר בין אתה להשם חוזר עכ"ל, ומבואר דבאותו ברכה חוזר, וכתב להקשות במאמר מרדכי סימן קיד סק"ג ע"ד הב"י הנ"ל שכמו לגבי על הנסים כתב בשו"ע שיחזור א"כ מדוע לא אמרינן כן לגבי משיב הרוח ומוריד הגשם, ולענ"ד יש ליישב בפשיטות דשאני הכא שהזכרת הטל עומדת במקום דין משיב הרוח ומוריד הגשם, ומ"מ כתב בפרי מגדים סימן קיד א"א סק"ח וז"ל: והוה יודע דלכאורה מב"י משמע דאם אמר משיב הרוח ומוריד הטל וקודם שאמר השם נזכר אין צריך לומר שם מוריד הגשם, אבל המחבר ס"ה משמע אין מחזירין הא כל דלית חזרה יאמר שם עכ"ל, ומבואר מדברי הפרי מגדים שאם נזכר באמצע ברכה שניה יחזור ויאמר במקום שנזכר, וכן כתב לדינא בביה"ל סימן קיד ס"ה, וכן כתב בכה"ח סק"ח בשם המאמר מרדכי שם, והנהר שלום שם, וכן כתב בקיצור שו"ע סימן ס"ט ס"ג, שאומר במקום דסליק ענינא, וכה"ג הו"ד הגר"ח קניבסקי זצוק"ל לדינא בספר אשי ישראל פרק כג הערה קד שיחזור למכלכל חים וכמ"ש במשנ"ב סימן קיד סק"ב ובביה"ל סוף בלא שאין לחלק אם נזכר קודם השם או לאחר מכן יעו"ש, ואמנם לכאורה יש להעיר בדברי הכה"ח שפסק דלא כדברי הב"י, ואמנם בספר בני ציון סימן קיד ס"ה כתב להעיר ע"ד הב"י ממש"כ בחידושי הריטב"א עמ"ס תענית דף ג' ע"ב וז"ל: ושמעתי מאחד מרבתי י"א דכל היכא דאיירינן בדין חזרה היינו כשסיים אותה ברכה, אבל קודם שחתם בה אינו בדין חזרה, ובכל מקום יש לו לתקנה ולאומרה כראוי, ואף במקום שאמרו אין מחזירין אותו ואין זו חזרה עכ"ל, ומבואר מדברי הריטב"א שאם עומד באמצע הברכה צריך לתקנה כראוי יעו"ש, וא"כ נראה דאם הב"י היה רואה דברי הריטב"א הנ"ל הוה הדר ביה, וכן כתב לדינא בשו"ת יחזקאל דעת ח"א סימן צא אות טו בהערה, ובהליכות עולם ח"א עמ' קלו בהערה, וכן כתב לדינא בלקו"י ח"א עמ' רמב).

ולכן אם טעה ואמר מוריד הטל ועמד ביום הברכה לפני המילים ברוך אתה ומאחר שלא אמר מוריד הגשם והשליח ציבור עומד לומר קדושה ואף אם יתקן ויאמר משיב הרוח ומוריד הגשם ונאמן אתה להחיות מתים ולא יספיק לענות קדושה, מ"מ עדיף שיאמר מוריד הגשם, (כן נראה לדינא כיון שמעיקר הדין יש לתקן ולומר משיב הרוח ומוריד הגשם וכמו שמוכח מדברי הריטב"א, וכמ"ש דאם הב"י היה רואה את דבריו הוה הדר ביה, וכ"ז דלא כמ"ש ידידי הגאון רבי יעקב מרדכי מאיר שליט"א בקונ' עיטורי מרדכי שם עמ' קיד דכיון שלפי הב"י והשו"ע הרב אין צריך לומר משיב הרוח ומוריד הגשם אם נזכר באמצע ברכה, ולכן היכא שיפסיד קדושה סומעים על שיטת הב"י, וכתב שם שכן הסכים עמו הגרמ"ש קליין שליט"א עכת"ד, וזה אינו לדינא כמבואר, וכמ"ש להאריך בספרי שערי יוסף חנוכה מהדורת תשפ"ב, ובעוד כמה מספריי שלא ידלג על הנסים בשביל אמירת קדושה, וה"ה בנ"ד שדין על הנסים למעשה שווה לאמירת משיב הרוח ומוריד הגשם, וכמו שמוכח למעשה מפסק המאמר מרדכי שהו"ד לעיל, וגם מה שנסתמך על דברי השו"ע הרב, הרי למעשה בביה"ל פסק כדברי הפרי מגדים, ועייין).

ויש אומרים שאם נזכר בין ברכת מחיה המתים לאתה קדוש יאמר שם "משיב הרוח ומוריד הגשם" (בן איש פרשת בשלח אות טז, כתב, בזה"ל: בימות הגשמים ששכח לומר מוריד הגשם ואמר מוריד הטל, אינו חוזר יען דאמר מוריד הטל, ועם כל זה אם נזכר קודם שהתחיל אתה קדוש, יאמר שם משיב הרוח ומוריד הגשם דאע"פ שסיים הברכה של מחיה המתים כיון דלא התחיל בברכה שאחריה לא נקרא סיום הברכה לעניין זה עכ"ל, ואמנם למעשה הפוסקים לא הביאו דבריו לדינא, וגם הרי מבואר במג"א סק"ח שכל הזכרה שאינה מעכבת אינו רשאי להפסיק בין ברכה לברכה, וא"כ ה"ה בנ"ד שלא יפסק, ואמנם לפי מש"כ הריטב"א שבכל מקום שיש לו תקנה א"כ ה"ה בנ"ד, ואחר דפסקינן כדברי הריטב"א, א"כ לכאורה י"ל דה"ה בנ"ד, וכמו שפסק במשנ"ב ס"ק לב לגבי יעלה ויבוא, ועייין, ומ"מ נראה דלפי הבא"ח ה"ה שיאמר משיב הרוח ומוריד הגשם אע"פ שיפסיד ע"י אמירת קדושה).

נזכר באמצע הברכה

ומה שצריך לחזור, הוא במקרה שסיים את הברכה והתחיל את הברכה הבאה אחריה (שו"ע שם ס"ו) ואפי' אמר רק את המילה הראשונה (משנ"ב שם סקכ"ח) וכן ש"ץ שטעה בחזרת הש"ץ ואמר רק את המילה הראשונה של הקדושה (שם) אבל אם לא התחיל את הברכה אינו חוזר לראש התפלה אלא ינהג כדלהלן:

אם נזכר בתוך הברכה יאמר במקום שנזכר (שו"ע שם) אבל נזכר בסיום הברכה קודם שהתחיל את החתימה, או שנזכר אחר שהתחיל את החתימה קודם שאמר שם השם, יאמר שם 'משיב הרוח ומוריד הגשם', ויאמר מעין החתימה 'ונאמן אתה להחיות מתים', ויחתום 'ברוך אתה וכו'', כיון שצריך להזכיר מעין החתימה סמוך לחתימה (משנ"ב שם סקכ"ט) ואם טעה ותיקן מיד וחתם את הברכה בלא לומר מעין החתימה סמוך לחתימה כאמור, יצא ידי חובה בדיעבד (כן נראה ע"פ המבואר במשנ"ב סימן סו סקנ"ב).

ואם נזכר לאחר שסיים את החתימה, נחלקו הראשונים האם לאחר סיום הברכה עדיין שייך לברכה, וממילא אם שכח הזכרה יכול לאמרה שם (עי' בטור ובב"י סימן תכ"ב מש"כ בזה) ולמעשה פסק השו"ע שמקום זה עדיין שייך לברכה, אבל אין להקל להזכיר שם אלא בהזכרות שאם שכחם צריך לחזור (שו"ע ס"ו) אבל הזכרות שאינן מעכבות בדיעבד לא יזכיר שם כיון שיש לחוש לאומרים שמקום זה אינו שייך לברכה והזכרה במקום זה הוי הפסק. ולכן, אם נזכר לאחר שסיים את החתימה שלא אמר 'מוריד הגשם', כיון שאם לא יזכיר כאן יצטרך לחזור, יזכיר שם 'משיב הרוח ומוריד הגשם', ואח"כ יתחיל את הברכה הבאה (שם).

ואם נזכר בתוך החתימה לאחר שאמר שם השם, דעת השו"ע (משנ"ב סק"ל שכן למדו האחרונים בדע השו"ע) שיסיים את הברכה ויאמר שם 'משיב הרוח ומוריד הגשם', אבל לפי דעת המשנ"ב (סק"ב ובביאור הלכה בד"ה בלא חתימה) שבכה"ג עדיף שיסיים 'למדני חוקיך' וכאילו הוא עומד עדיין באמצע הברכה, ויאמר ההזכרה ויסיים מעין החתימה והחתימה.

ספק אם הזכיר ההזכרה הנכונה

אם הוא מסופק אם הזכיר את ההזכרה הנכונה בתפלה, כל ל' יום הרי הוא בהרגלו הראשון, ובודאי שהזכיר הזכרה לא נכונה וצריך לחזור, לאחר ל' יום חזקה ששינה את הרגלו ואינו צריך לחזור (שו"ע ס"ח).

אמירת משיב הרוח ומוריד הגשם תשעים פעם

ולכן אם אומר ביום שמיני עצרת תשעים פעם 'מחיה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם' הרי הוא הוחזק שאומר כראוי ואינו צריך לחזור (שו"ע ורמ"א ס"ט ומשנ"ב שם סקמ"ב, וכן כתב בכה"ח אות נה ובילקו"י ח"א עמ' רמה בהערה שגם שמלשון השו"כ משמע שמתחילים דוקא מאתה גבור מ"מ סגי להתחיל מן מחיה מתים אתה וכו', אבל בשו"ת אור לציון ח"ב פרק ז' בבאורים לשתבוה כט כתב לדינא כמ"ש מרן השו"ע שיש לומר מאתה גבור). ויתר הדינים הנ"ל יתבארו בשערי יוסף דיני אמירת ותן טל ומטר וכו'.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

א, א: בראשית ברא אלקים.

עיון רש"י דהעולם נברא בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל הצדיקים שנקראו ראשית.

אמנם מה שנברא העולם בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל הצדיקים שנקראו ראשית לאו שני עניינים הם אלא זה תלוי בזה כדאיתא באבות דרבי נתן [יד, ב] אם עשית תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת, לפי שלא נוצרו הבריות אלא על מנת שיעסקו בתורה.

וכן במדרש כונן [פרק ראשון] איתא "שהקב"ה התאוה להראות עולם לעשות אדם להתעסק בתורה". ואפשר דהתאוה היא אלו שמתעסקים ועמלים בתורה כעין דאיתא בילקוט ריש בחוקותי אם בחוקותי תלכו, מלמד שהמקום מתאוה שיהו ישראל עמלים בתורה, ובזית רענן פירש אין "אם" אלא לשון תחנונים כן הוא בע"ז [ג, ב].

ולפי זה מאי דכתיב "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי" דבלי לימוד תורה רגע אחד העולם לא יתקיים, אין זה רק כעונש על ביטול התורה בזמן ההוא אלא פשוט בטלה הסיבה והראשית שלכך נברא העולם לצורך כך.

*

א, כא: ויברא אלקים את התנינים הגדולים.

פרש"י דגים גדולים שבים. ובדברי אגדה הוא לויתן ובן זוגו שבראם זכר ונקיבה, והרג את הנקיבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא.

ברבינו אפרים [פרשת שמיני ד"ה סנפיר] כתב לויתן, כל הדבוק בתורה שניתנה לנו לנו יום לו אתן. לויתן, גימטריא מנות, עתיד הקב"ה לחלק אותו ולשלוח מנות לכל צדיק וצדיק חלק הראוי לו. לויתן צוות, לא נברא לויתן אלא לצוות להקב"ה שנאמר [תהילים קד, כו] לויתן זה יצרת לשחק בו.

ואחי הרב שמואל שליט"א ציין למה דאיתא באקדמות לשבועות "טלולא דלויתן ותור טור רמי וחד בחד כי סביך ועבדו קרבותא בקרנהי מנגח בהמות ברבותא וקרטע נון לקבליה בגברותא מקרב ליה בריה בחרביה ברברבותא אריסטון לצדיקי יתקן ושרותא עכ"ל, ומבואר דלעתיד לבוא הלויתן ושור הבר יעשו מלחמה זה עם זה ויהרגו והם מתוקננין לסעודה לצדיקים.

ובעשרה מאמרות [להרמ"ע מפאנו ז"ל מאמר אם כל חי ח"ג סי"ט] כתב ואין ספק שהפשט אמת והסעודה עתידה שבכח האכילה ההיא ובמשתה היין המשומר בענביו נלך מחיל אל

חיל, כי לא יאות לרוב ציבור ללכת מן ההיפך אל ההיפך בלי אמצעי והסעודה הזאת תספיק להביא אותנו אל העולם הבא שאין בו אכילה ושתיה עכ"ד.

ובב"ב [עה, א] איתא עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן... והשאר חולקין אותו ועושין בו סחורה בשוקי ירושלים וכו', וכתב בספר תורת חיים הסעודה תהיה בגן אלוקים שמה יאכלו תלמידי חכמים הצדיקים מגופו של לויתן דהיינו בשרו שהוא אור צח אור בהיר יותר מעורו, אבל הסוחרים בעלי מעשים טובים אשר החזיקו בלומדי תורה לא יזכו למדריגה הגדולה הזאת לאכול מבשר הלויתן לפני ה' בגן עדן, אבל יזכו לאכול ממנו בשוק ירושלים של עוה"ב, דהיינו מה שישאירו תלמידי חכמים מסעודתן יחלקו התלמידי חכמים המותר ההוא בין הסוחרים אשר החזיקו בלומדי תורה ויאכלו חלקם בשוק ירושלים של עוה"ב. וסיים דאם עיקר לימודו של תלמידי חכמים על ידו והוי ליה כיששכר וזבולון שעשו שותפות בהדי הדדי ולכך אוכלין חלק כחלק, אבל מסייע בעלמא לא יזכה לסעודה גופא כי אם אל המותר ממנה.

*

א, כו: ויאמר אלוקים נעשה אדם.

בב"ר [פרשה ח אות ה] איתא א"ר סימון בשעה שבא הקב"ה לבראות את אדה"ר נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים חבורות חבורות, מהם אומרים אל יברא ומהם אומרים יברא הה"ד "חסד ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו", חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה... רב הונא רבה של צפורין אמר עד שמלאכי השרת מדיינין אלו עם אלו ומתעסקין אלו עם אלו בראו הקב"ה אמר להן מה אתם מדיינין כבר נעשה אדם עכ"ד.

צריך ביאור מה הרעיון שכתוב כאן. שמעתי מהגאון ר' יהושע סלמונס שליט"א בשם מו"ר הג"ר משה שפירא זצ"ל שביאר דהגם שהקב"ה נמלך ונתיעץ עם המלאכים אם לברוא אדם או לא, כששמע שיש צד לא לברוא כי מלא שקרים כבר קיבל התשובה כן לברוא אדם, כי זה גופא כל עיקר מעלת האדם בעוה"ז שעם כל הנטיה שלו להרע ולהשחית ולהכחיש באמת בה' יתברך הוא בוחר בטוב ובזה ניכרת ביותר מלכותו של הקב"ה בעולם.

*

א, לא: יום השישי.

פירש"י הוסיף ה"א בשישי בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמישה חומשי תורה, דבר אחר יום השישי כולם תלויים ועומדין עד יום השישי הוא שישי בסיון המוכן למתן תורה.

בשבת [פו, ב] אמרו ת"ר בשישי בחודש ניתנו עשרת הדברות לישראל, רבי יוסי אומר בשבעה בו.

ולכאורה ב' הפירושים ברש"י תלויים בזה, דלרבנן אפשר לומר דהשישי בה"א יתירה רמז לו' בסיון שבו ניתנה תורה, ור' יוסי שסבר דבז' בו, מוכרח לומר כפירוש הראשון. [מש"ב הרב איתן רוזנר שליט"א]

*

ב, ב: ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה.

בפסיקתא רבתי [פרשה מא אות ג בסופן] א"ר פנחס בשם רבי אחא אע"פ שגמר הקב"ה את בריאת העולם ושבת מכל מלאכתו כמו שכתב ויכל אלוקים ביום השביעי וגו' וישבות וגו', אבל משתי מלאכות לא בטל, מתקן את הפורענות לרשעים ומתקן מתן שכר טוב לצדיקים עכ"ד. ולא מפורש מהיכן זה מרומז בפסוק. אולם ברוקח כאן הדברים מפורשין מדכתיב מכל מלאכתו ב' פעמים [כאן ובפסוק שאחריו], יש לפרש לפי ש"מכל" פירוש מקצת ולא ממלאכת רשעים, וכן "כי בו שבת מכל מלאכתו" ולא לפעולת שכר לצדיקים זהו לעשות עדיין יש לעשות.

*

ב, יז: כי ביום אכלך ממנו מות תמות.

בבית אלקים להמבי"ט [שער היסודות פרק ל' ד"ה והנה] כתב כאן נקנסה מיתה לדורות. וכתבו משה רבינו בתורה מפי הגבורה כי הוא יתברך אמר לו כי המוות הוא בית מועד לכל חי, ואין על דברי משה רבינו ע"ה קושי מאותם שנכנסו חיים לגן עדן, כי כיון שלא נתקיים חיותם בזה העולם ונתעלמו כמו חנוך הרי הוא כאילו הם מתים מזה העולם.

*

ב, יח: ויאמר ה' אלקים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו.

פרש"י זכה עזר, לא זכה כנגדו להלחם עכ"ל. לכאורה א"כ מי שלא זכה נשאר בלא טוב היות האדם לבדו, ולמה הקב"ה עשה כן פתרון שלא מושלם לכולם, ולכאורה הכנגדו להלחם אין מקומו כאן.

והנה בפשוטו לא טוב היות האדם לבדו היינו משום דבשביל להשיג השלמות צריך שלאדם יהיו עוזרין שישמשו וישרתו אותו, אבל רש"י לא פירש כן שכתב לא טוב וגו' שלא יאמרו שתי רשויות הן הקב"ה יחיד בעליונים ואין לו זוג וזה בתחתונים ואין לו זוג עכ"ל.

א"כ אם האשה היתה כפופה ומשועבדת לבעל בכל מצב גם כשלא זכה דומיא דבהמות וחיות דנבראו לשמש האדם וזה כל תפקידן בעולם ובלא זה אין להן זכות קיום כלל, וכדפרש"י [להלן ו, ז] ד"ה מאדם ועד בהמה וז"ל "הכל נברא בשביל האדם וכיון שהוא כלה מה צורך באלו" א"כ יש עדיין מקום לטעות שהאדם ח"ו הוא רשות אחת היינו שישותו גורמת בריאת כולם ובלא זה אין להן זכות קיום כלל דומיא דקונו, ולכך הן תמיד כפופין תחתיו, אבל אחר שהאשה שנבראת עבורו לא תמיד כפופה תחתיו רק אם זכה ואי לאו

כנגדו להלחם א"כ יש לה גם ישות בפני עצמה וכבר אין מקום לטעות הנ"ל ועל ידי זה בא התיקון של לא טוב היות האדם לבדו. [מהג"ר יוסף רוטשטיין שליט"א]

*

ב, יט: ויצר ה' אלקים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו, וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו.

בשירת דוד [גולדברג] כתב הנה לא מצאנו שקרא שמות רק לחיות ועופות ולא לדגים, וגם בפסוקי התורה לא מצאנו שמות מיוחדים לדגים כמו לגבי חיות ועופות שיש להם שמות מיוחדים. ובהוספה לפרשת בראשית [בסוף הספר] כתב דבאמת מלשון הכתוב שנאמר ויצר ה' ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו משמע שלא קרא השמות עד שהביאם אליו, והטעם בזה כתבו הקדמונים שהוא משום שהוצרך לעיין בהם לראות אם יש ביניהן מין הראוי להיות בן זוג בשבילו [עיין רמב"ן וספורנו], ולפי זה אפשר שמכיון שמקום הדגים הוא במים ומקום האדם הוא ביבשה, לא היו הדגים ראויים מתחילה להיות בני זוג בשבילו ולפיכך לא הובאו אליו כלל, ולכן לא הזדמן לו לקרוא להם שמות וצ"ע.

ואין לומר דמכיון שקרא לאלה שביבשה ממילא כל הנברא כנגדו בים היה נכלל באותו השם ולא הוצרך לשוב ולקרוא להם שמות בפני עצמם, משום דבתוספתא כלאים [ה, ו] איתא כל שיש ביבשה יש בים, הרבה יש בים שאין ביבשה. וקשיא למה לא קרא שמות עכ"פ לאותם דגים שישנם בים שאינם ביבשה עכ"ד.

ובעיקר הדבר הרד"ק כתב שלדגים לא קרא האדם שמות, אבל התוספות חולין [סו, ב ד"ה כל] נסתפקו אם קרא האדם שמות לדגים, וכתבו שלפי הצד שקרא שמת לדגים מקורו מהכתוב כאן וכל אשר וגו' וכל לרבות דגים.

*

ד, ד-ה: ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה': והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן. בבית אלקים למבי"ט [שער היסודות פי"ח ד"ה ולא וד"ה כמו] כתב כי הבכורות [היינו] אותם שנבראו הם עצמם ולא נולדו מזכר ונקבה והם שלמי היצירה, כי בקומתם נבראו וקדמו קרניהם לפרסותיהם, ובהיות כוונתו שלימה וקרבו תמים כתוב (שם) וישע אל הבל כלומר לכוונתו השלימה, ואל מנחתו והוא הקרבן התמים.

וקין הביא מפרי האדמה ממה שצמחה האדמה אח"כ, כמו שאחז"ל מן הפסולת משל לאריס רע אוכל את הבכורות ומכבד למלך בסופיות, ולכך אמר ואל קין ואל מנחתו לא שעה, כי כמו שמנחתו היתה גרועה שלא היתה ממבחר אותו המין שהוא אותו שנברא ביום המיוחד לו מששת ימי בראשית, כך מחשבתו לא היתה שלימה שלא ייחס הבריאה להשי"ת אלא שעולם כמנהגו נוהג, ולזה לא הביא כי אם ממה שהיתה צומחת האדמה ולא ממה שנברא בתחלה, שהיה ידוע לו לפי קבלת אביו אדם הראשון שכל הצמחים עמדו בפתח קרקע ולא יצאו עד שהתפלל עליהם אדם הראשון וכמו שאחז"ל, והוא לא האמין לו.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' וש"ס

יש חיים לאחר החיים - חיזוק מוחשי באמונה, עם תחילת **קריאת חומש האמונה | מטלטל!!!**

המספר: אחד מעובדי העירייה המוערכים והידועים בעיר מגוריי אלעד. יהודי הגון ורב פעלים, רציני ויסודי, המוכר לי, שנים רבות, כיהודי ירא שמים, מקצועי ואחראי. וכך הוא סיפר לי לפני כמה שנים: "לפני כמה שבועות נערך כינוס פנימי של הישיבה התיכונית בה למדתי, לפני ארבעים שנה ויותר. המפגש היה אמור להפגיש את כל חברי הקבוצה שלנו וכיון שחלפו להם ארבעים שנה, שמחתי מאד לפגוש את כל החברים מאז ולראות מה יצא מהם אחרי תקופה כה ארוכה. בפרט עניין אותי מה קרה עם דוד (שם בדוי). אביו של דוד, שהיה אחד מגבאי בית המדרש של חסידי סדיגורא בתל אביב, נפטר צעיר לימים ובנו דוד שהיה אחד מידידי הטובים, עבר תקופה קשה מאוד. התנתק מאיתנו, החברים, ובסופו של דבר פרק מעליו עול תורה ומצוות. הוא נהיה חילוני גמור ועזב אותנו. מאז לא ראיתי אותו. מידי פעם הגיעו אלינו שמועות שהוא פתח, כאיש צעיר מאוד, כמה מקומות בילוי ומסעדות בתל אביב. הם הצליחו מאוד והוא התעשר. עניין אותי לדעת מה איתו כעת, האם הקים משפחה וכיצד הוא מסכם את חייו עד כה. שאלתי את המארגנים האם דוד אישר את השתתפותו והם השיבו בחיוב. דוד יבוא."

"והוא אכן בא, ואני, יחד עם רבים מחברי, נדהמנו. הוא הגיע לבוש כחרדי. עם כיפה שחורה גדולה, חולצה לבנה וציציות מתבדרות, כשזקן ארוך יורד על פי מידותיו."

"המפגש היה מלבב ומרתק. חלק מהחברים התמנו לרבנים ידועי שם וכולם שמחו לשמוע מה קורה עם כולם. במהלך המפגש הקציבו המארגנים שכל אחד יספר על חייו כמה דקות. דוד נעמד בתורו וסיפר: "בוודאי רובכם תמהים מה קרה לי, מה עבר עלי וכיצד השתנתי כל כך. חייתי כחילוני מוחלט. היה לי טוב בחיים. הייתי עשיר ולא היה לי משעמם. היו לי כמה עסקי בילוי בתל אביב וחיי זרמו למישרין. והנה, ביום רגיל אחד כשאני בן 32, חטפתי התקף לב. הריצו אותי לבית החולים ולמרות כל נסיונות ההחייאה, קבעו הרופאים את מותי ואף חתמו על תעודת פטירה..."

"דוד הוציא מכיסו את תעודת הפטירה שלו עצמו, עליו חתום רופא מכובד, המורה להעבירו לחדר המתים, והוא ממשיך ומספר: "האמת היה שחוויתי, מה שנקרא כיום, 'מוות קליני'. הרגשתי שאני עולה מעלה מעלה והנה הרבי מסדיגורא זצ"ל נעמד עלי, יחד עם אבי מורי ז"ל, ושניהם גוערים בי מדוע עזבתי את התורה והמצוות. עליתי לבית דין של מעלה ושם, בנוכחות הרבי מסדיגורא ואבא שלי, הציעו לי לשוב לעולם הזה, בתנאי

שאתחייב ללמוד תורה בכל יום שעה אחת. זאת הייתה ההתחייבות שדרשו ממני, והוסיפו שאם לא אתחייב- משאירים אותי שם, בשמים"....

"התחייבתי ומיד התעוררתי. לתדהמת הרופאים לא היה גבול. לא היה כדבר הזה. המת קם לתחייה. כל בית החולים היה על הרגלים, "נפטר מתעורר בדרכו לחדר קירור- זה עוד לא היה להם". השתחררתי מבית החולים ועמדתי בהתחייבותי וקבעתי חברותא ללמוד שעה בכל ערב. עזבתי את המסעדות ואני עובד בתחום הקשור לתעשייה הביטחונית, ומקפיד כל יום, לרוץ מיד לאחר העבודה לשיעור היומי והמאוד קבוע שלי. כך חייתי במשך עשרים שנה, לא מפסיד שיעור תורה של שעה אף לא יום אחד. אט אט התחזקתי עוד ועוד, התחלתי לשמור מצוות והנה אני כאן, לפניכם"...

"ומה קרה לאחר עשרים שנה?", שאלנו ודוד המשיך וסיפר את סיפורו המדהים: "בדיוק 20 שנה אחרי, כשהייתי בן 52, התקיימה חתונתה של אחיינתי באולמי 'ארמונות חן' בבני ברק. הודעתי לאשתי שאני לא מתכווין לוותר על שעת הלימוד היומית שלי, עליה התחייבתי בבית דין של מעלה, אך אשתי וילדי לחצו עלי שלא אאחר לחתונה וכך מצאתי את עצמי נוסע לבני ברק, מוותר על שיעורי היומי והקבוע. ואז קרה הדבר. במהלך החתונה חטפתי התקף לב. מסביב החלו צעקות ואנשי הצלה החלו להגיע אלי, מנסים לטפל בי. עצרתי אותם בשארית כוחותי ולחשתי: "אל תעשו לי כלום. רק תביאו לי מהר כרך גמרא!!".

"הגמרא הגיעה מיד ואני התיישבתי ללמוד בשארית כוחותי. פתחתי את הגמרא, קראתי כמה שורות ופשוט הרגשתי בריא. וכך היה. הפארמדיקים בודקים אותי ואני ממשיך ללמוד את שעת הלימוד היומית שלי. וכן, 'ההתקף נעלם. הוא בריא', הם מכריזים"...

"כולנו היינו בהלם. דוד העביר בין כולם את 'תעודת הפטירה' המדהימה אותה הוא נושא עליו, לכל מקום, כתזכורת חיה ל'מי יחיה ומי ימות' הפרטי שלו.

(אולי מיותר לציין, מספר פרטים שונו לבקשת המספר, לשמירה על צנעת הפרט).

אנו מתחילים שוב את חומש בראשית, נפגשים שוב בפרשיות האמונה, בריאת העולם והכרת האלוקים בבריאה. כנודע, רבנו הגדול מרן הגרא"מ שך זיע"א דיבר רבות על כך שספר בראשית הוא הספר בו אנו יכולים למשש דרכו אמונה בה' יתברך ועל כך שבכל רפיון באמונה, מומלץ ללמוד עוד ועוד בספר בראשית, והנה, אנו פותחים שוב את השנה עם חומש האמונה!!

נגר שבנה ארון, אינו צריך להמשיך לאחוז בו בכל רגע. קורות העץ היו לפני הנגר, ולכן יסתדרו יפה גם בלעדיו. היצירה של האומן היא בסך הכל "יש מיש". הוא לקח חומר קיים ושינה את צורתו בלבד. בריאת העולם, לעומת זאת, איננה טבעית, אלא "יש מאין". היות וכך, אין שום אפשרות לומר שהשי"ת ברא את העולם לפני כמה אלפי שנים, ומאז העולם פועל מאליו. הבריאה היא לא "נורמלית" או חלק ממערכת קיימת, ולכן היא מתרחשת ברגע זה ממש. והרבה יותר מאשר חמצן למוח ומזרם חשמל לעמוד תאורה - אם הקב"ה

יפסיק לרגע לומר את המאמרות שבהם הוא ברא את העולם, העולם פשוט לא יהיה. אני ואתה פשוט נתפוגג, נתאדה, ניעלם.

נשתדל במאמרו להביא לחיזוק האמונה ונעסוק, לא בחיי האדם בעולם הזה, אלא במה שהתחלנו בו את מאמרו, בחיים שלאחר המוות.

*

ידיעות אחרונות: יש חיים לאחר המוות

370 המילים הבאות שתקראו כעת, לא הופיעו בגליון של "הידברות" או ב"שיחת השבוע". זהו מחקר, שפורסם בחודש תשרי תשע"ה (9/10/2014) ב"ידיעות אחרונות". והנה הוא, כמעט מילה במילה: "מחקר בריטי קובע: יש חיים לאחר המוות. לפי אותו מחקר, הגדול ביותר מסוגו, יש חיים קצרים לאחר המוות... המחקר הרפואי הגדול ביותר שבחן תופעות של סף מוות גילה כי ההכרה עשויה להימשך גם לאחר שהמוח לא מתפקד לחלוטין..."

מדענים באוניברסיטת סאות'המפטון בחנו במשך ארבע שנים יותר מ-2,000 איש שעברו דום לב, ב-15 בתי חולים בארצות הברית, בריטניה ואוסטריה. הם גילו כי כמעט 40% מאלו ששרדו תיארו סוג מסוים של "מודעות" בזמן שבו היו במוות קליני, לפני שלבם חזר לפעום. אחד מהגברים שתושאלו אפילו שחזר וטען כי "יצא מגופו לחלוטין" והסתכל מפינת החדר על ההחייאה שעבר. על אף שהיה מחוסר הכרה ובמוות קליני למשך שלוש דקות, אותו עובד סוציאלי בן 57 מסאות'המפטון תיאר את הפעולות שביצע הצוות הרפואי בפרוטרוט, וכן את הקולות שהשמיעו המכשירים השונים.

"אנחנו יודעים שהמוח לא יכול לתפקד כשהלב מפסיק לפעום", אמר מוביל המחקר, ד"ר סאם פרנייה, לעיתון הבריטי "טלגרף". "אבל במקרה זה מודעות הכרתית התרחשה למשך שלוש דקות, בזמן שהלב לא פעם, ואף שהמוח מפסיק לפעול כ-20 עד 30 שניות לאחר דום לב".

"האיש תיאר את כל מה שהיה בחדר, וחשוב מכך - הוא שמע שני בליפים מהמכונה שמשמיעה רעש שכזה כל שלוש דקות", הוסיף ד"ר פרנייה. "לכן, אנחנו יכולים למדוד את אורך המקרה שהוא עבר. הוא נראה מאוד אמין וכל מה שאמר שקרה לו - אכן קרה".

מתוך 2,060 מקרי דום לב שנבדקו, 330 שרדו ו-140 מהם דיווחו על סוג של מודעות או הכרה בזמן ההחייאה. אחד מכל חמישה חש תחושה יוצאת דופן של שלושה ואילו אחד מכל שלושה אמר שהזמן הואט או הואץ. כמה ראו אור לבן - הבזק או זריחת השמש. אחרים סיפרו על תחושות של פחד או טביעה, 13% אמרו כי חשו שהם נפרדים מהגוף שלהם ומספר דומה של נשאלים אמרו כי החושים שלהם התעצמו.

ד"ר פרנייה, שמחקרו פורסם במגזין Resuscitation סבור כי מספר האנשים שחווים תופעות שכאלה סמוך למותם אף גבוה יותר, אך תרופות וסמי הרגעה שניתנים להם בזמן

ההחייאה עשויים למנוע מהם להיזכר בכך: "רבים סבורים שאלו רק הזיות, אבל החוויות הללו כן מתכתבות עם אירועים אמיתיים".

ב"טלגרף" נכתב כי ד"ר דיוויד ווילד, פסיכולוג חוקר מאוניברסיטת נוטינגהאם טרנט, אוסף אף הוא נתונים על חוויות חוץ גופניות ומקווה שהמחקר הזה יוביל למחקרים נוספים בתחום. "יש עדויות חזקות שהחוויות הללו אכן התרחשו בזמן מוות קליני, אבל אנחנו עדיין באפלה לגבי מה שקורה בדיוק בעת המוות".

*

מנהרה אפילה ואור גדול

במסכת שמחות נאמר: "יוצאין לבית הקברות ופוקדין על המתים עד שלשה ימים. מעשה שפקדו אחד וחי עשרים וחמש שנים, ואחר כך מת". כלומר, עד שלשה ימים מהקבורה יש לצאת לבית הקברות ולבדוק האם הנקבר לא שב לחיים, מכיוון שעד שלושה ימים קיימת אפשרות של חזרה לחיים (!) ומעשה שפקדו קבר אחד, הוציאו מתוכו אדם שמת והתעורר ממיתתו, והוא חי עוד עשרים וחמש שנה לאחר המקרה. (ולא, אל תחפשו מתים- חיים בקברים בימינו... הפרישה (יו"ד סימן שצ"ד) כבר מסביר שזהו היה דווקא בימיהם, שהיו קוברים בכוכים והנפטר היה יכול להמשיך ולנשום גם אם הכניסו אותו לקבר והיה אפשר לגלות את המת ולראות אותו).

בעולם כולו מוערך מספר האנשים ששבו לחיים לאחר מוות קליני, בכשלושים מיליון (!) איש. המפליא הוא שרובם ככולם מדווחים על חוויות דומות שחוו בעת תהליך מותם. חלקם אף יודע לספר על שהתרחש בסביבה הקרובה וגם הרחוקה של גופתם המתה. המספר הרב בדורנו של השבים לחיים מוסבר על ידי פרופסור קנט' רינג, פרופסור לפסיכולוגיה תודעתית באוניברסיטת קונטיקט ומייסד מחלקת חקירת "תופעת כמעט מוות" באוניברסיטה, בכך ש"טכניקות ההחייאה החדשניות בזמנינו החזירו אנשים רבים ממצב של כמעט מוות אל החיים".

יש חיים אחרי המוות, טוענים אנשי מדע רופאים ופסיכיאטרים שחקרו במשך שנים ארוכות חולים שנחשבו מבחינה רפואית למתים, וחזרו אחר-כך לחיים. הם מצאו קווים משותפים בסיפוריהם המעידים, לדבריהם, כי המוות אינו חידלון, אלא תחילה של מסע למקום אחר...

ד"ר ריימונד א. מודי, רופא צעיר המתמחה בפסיכיאטריה ובעל תואר בפילוסופיה מאוניברסיטת ווירג'יניה מביא בספרו "חיים לאחר החיים" שיצא לאור לאחרונה, עדויות של אנשים ש"ראו את המוות"; חולים קשים או פצועי-תאונה שהוכרזו מתים אך נשארו בחיים כ"ניסים רפואיים".

הם מספרים על ניסיונם בוואריאציות שונות, אך סיפורים מסויימים משעות או רגעי "הפטירה" חוזרים בכל הסיפורים: מנהרה אפילה, אור גדול וחזק שהיה "ישות" שופעת אהבה ללא קץ. הישות דיברה עמם בדרך של העברת מחשבות. הם ראו את כל קרוביהם

וידידיהם שנפטרו לפנייהם באים לקראתם, הם ראו תמונות מהירות אך ברורות, מחייהם, וכולם, בלי יוצא מן הכלל, היו מסוגלים לראות ולשמוע את כל הנעשה סביב גופם הגשמי שעזבו "למטה".

כולם סיפרו פרטי פרטים על שולחן הניתוחים עליו "נפטרו" או על המכונית המרוסקת בה "נהרגו", פרטים מדוייקים עד לפרט הרפואי הקטן ביותר, והרופאים שטיפלו בהם אינם מבינים איך קלטו אותם שעה שהיו מתים לפי כל כללי הרפואה ללא דופק, ללא נשימה וללא גלי-מוח "ידעתי שאני נפטרת", סיפרה אישה ש"נפטרה", "אך לא יכולתי לעשות דבר, כי אף אחד לא שמע אותי. יצאתי מתוך הגוף, אין לי ספק בכך, כי ראיתי את גופי מונח על שולחן הניתוחים ושמעתי את הרופאים "מוותרים" עלי, הרגשתי נורא, כי לא רציתי למות. פתאום ראיתי אור. הוא היה עמום תחילה אך התחזק.

זה היה אור עצום, קשה לתארו. הוא עטף את הכל, אך לא סינוור אותי ויכולתי להמשיך לראות את חדר-הניתוחים. כשהאור הגדול היה עלי - או נכון יותר, כשהייתי בתוכו - לא הבנתי מה קורה, אך כשהאור שאל אותי אם אני מוכנה למות, היתה לי הרגשה כאילו שאני מדברת עם אדם. אך זה לא היה אדם. זה היה האור שדיבר... שהתקשר. ידעתי שהאור יודע שלא הייתי מוכנה למות. היתה לי הרגשה כאילו אני נבחנת. הרגשתי כל-כך טוב. הרגשתי ביטחון ואהבה.

שימו לב. כבר בזוהר הקדוש נאמר: "בשעה שנשלמו ימיו של האדם לצאת מן העולם, ניתנת רשות לאדם לראות מה שלא היה לו רשות לראות".

*

עיגול עם אור לבן

ברגע שלאחר הפטירה, לא נשאר לנו כלום מלבד הנשמה הקדושה שהצמחנו וגידלנו, דרך ההחלטות והבחירות שלנו. היהדות מלאה בסיפורים על "בית דין של מעלה", שמתייחסים למשפט שכל נשמה עוברת כשהיא חוזרת ובוחנת את כל הבחירות שעשתה במשך חייה. "אש הגיהנום" היא גם החרטה הבוערת שחשה הנשמה כשהיא מבחינה, מנקודת המבט הנעלה בעולם האמת, בהזדמנויות הצמיחה הרוחנית שהיא לא הצליחה לנצל, ובבחירות הרעות שהיא עשתה. אחרי שהנשמה יוצאת מהגוף, כבר מאוחר מידי להשתנות.

הגרא"מ לפידות זצ"ל, רבה של ראסיין, מביא בספרו דברי אמת בשם אדונינו הגר"א ז"ל, שהרגע הקשה ביותר לנשמת האדם, הוא הרגע המגיע מיד שלאחר פטירתו. אז מראים לו מצד אחד את כל עינוגי גן העדן, אותם הוא הפסיד בגלל שלא עמל בקיום המצוות וכילה מאות שעות מחייו לבטלה, ומצד שני, את עונשי הגיהנום, אליו הוא צועד כעת כדי להיענש על עוונותיו. הנשמה רואה עד כמה האדם היה יכול להשיג בתענוגות הנצחיים של גן העדן, אם רק היה רוצה ומשקיע יותר, איזה שכר עצום שאין כמותו מקבלים בעולם הבא על כל מעשה מצוה שקל לעשותו, והנשמה מתייסרת ביסורים נוראיים ומוכנה ללכת

לגיהנום ולקבל עונשים קשים ומרים, רק אם יתנו לה להתענג בסוף התהליך בגן העדן. אך לא, כעת מאוחר מידי. הדלתות נסגרות. על מה שהכנו בעולם הזה, נקבל שכר נצחי מופלא, שאין לנו שום שמץ של קמצוץ השגה בו, ועל מה שלא התייגענו ועמלנו- פשוט נפסיד. כל רגע טוב בחיינו, המוקדש למצוות ולא לעבירות, מעשיר את קופת ה"להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו" הנצחי שלנו.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין

בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (א, א)

כתב רש"י: "ברא אלקים. ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, היינו דכתיב ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים".

והנה פשוט שאצלו יתברך שמו לא שייך שינוי רצון ח"ו, על כן ברור ומוסכם בדברי המפרשים שכל מקום שכתוב אצל הקב"ה 'תחילה עלה במחשבה' אין זה ח"ו כמחשבת בני אדם שהמחשבה אינה פועלת מאומה, והיא רק 'תכנית' בעלמא, אך אצלו יתברך כמו שהדיבור יוצר בריאה במציאות, כך המחשבה, אלא שהבריאה שעל ידי המחשבה היא מציאות רוחנית דקה ונעלמת יותר מבריאה שנבראה על ידי דיבור.

וכמו שכתב האלשיך כאן: "כי טרם היות מציאות הויה גשמית לא שמים ולא ארץ, בעלות במחשבה לבוראם, נברא במחשבה מציאות שמים וארץ אך בדקות כפי יחס המחשבה. אך עדיין לא נתעצמה הבריאה להיות עשיה בעצם, כי אם בדקות מעין רוחניות היתה". וכן כתב השל"ה (פרשת בראשית תורה אור), וזה לשונו: "מתחילה עלה במחשבה לברוא העולם במידת הדין, ראה שאין העולם מתקיים שיתף הקב"ה מידת הדין במידת הרחמים... קשה וכי חס ושלום המלכה היה בדבר חלילה וחס, כי לא בן אדם ויתנחם... אמנם שמעו אלי ותחי נפשכם, דעו כי מה שעלה במחשבה מחשבתו קיימת... וזה מה שאמר 'בראשית ברא אלקים' ופירשו 'מתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין', אין הכוונה מתחילה עלה כך ואחר כך נשתנה ח"ו, אלא הכוונה תיבת 'בתחילה' הוא פירוש על תיבת 'בראשית', שכוונתו הוא על שורש הדברים, כי השורש היא התחלה להתפשטות ממנו, והשורש הוא בנסתר ובנעלם, ואחר כך הגילוי הוא ההתפשטות מהשורש". וכן כתב האור החיים כאן (אות טז): "ולשניהם יתיחס לשון בריאה, בין מה שעלה במחשבתו יתברך בריאה תקרא, בין כשיצתה לפועל".

ועל פי זה יתבארו דברי חז"ל הנ"ל, וכמו שכתב רבינו הגר"א באדרת אליהו כאן: "ורש"י ז"ל פי' בתחלה עלה במחשבה לברא במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים שתף עמה מדת הרחמים. ח"ו אין בו ית"ש שינוי רצון, רק סוף המעשה במחשבה תחלה, ובי"ה ה' צור עולמים עה"ז ועה"ב. וסוף המעשה הוא עוה"ב, והיא בינה וגבורה עלה במחשבה תחלה. וראה שאין העולם מתקיים בלי עולם המעשה ושתף עמה מדת הרחמים עולם חסד יבנה והוא עולם הזה". עכ"ל.

ביאור דבריו, שהעולם הבא נברא תחילה במחשבה במדת הדין, וראה הקב"ה שהעולם הבא אינו מתקיים ללא עולם המעשה, ושיתף מדת הרחמים עם מדת הדין וברא בשניהם את העולם הזה, כמ"ש עולם חסד יבנה.

ומה שלא היה יכול להתקיים העולם הבא בלי עולם המעשה, ביאר זאת רבינו הגרמ"מ משקלוב תלמיד הגר"א בספר מים אדירים (עמ' 4 טור ב') וז"ל: "והענין כמ"ש 'בונה עולמות ומחריבן', וכתבתי במקום אחר שהוא בסוד 'מתחילה עלה במחשבה לבראות במדת הדין וראה שאין מתקיים שיתף מדת הרחמים למדת הדין', וח"ו לא איש אל ויכזב, אלא **שמחשבתו מתקיימת לעולם ועד**, אך הענין שרצון הבורא יתברך אי אפשר להשיג רק בהזדככות רב מאוד שיהא ראוי לקבל האור הטוב ההוא הגנוז, מה שאין כן טובת העולם הזה שנתמעט מעוט אחר מעוט אפשר לקבל אף שהוא רשע, אבל אם לא היה הטוב נתמעט והיה העולם הזה מתנהג בבחינת העולם העליון, ואם כן מי שיחטא אפילו במחשבה לא היה יכול לקבל הטוב ואי אפשר להתקיים העולם הזה, ולכן נתמעט האור היורד לעולם הזה, והאור הראשון נגנו לצדיקים לעתיד לבא אימת שיזדככו ויהיה ראוי לזה, וזהו שבנה עולמות והחריבן כלומר שנתבטלו, ואינו מתנהג באותן בחינות בעולם הזה רק ליחידי סגולה אחר הזדככותן, וזהו וסביביו נשערה מאוד".

ביאור דבריו: שהעולם הבא הוא דרגה גבוהה מאוד שרק צדיקים גדולים יחידי סגולה יכולים לעמוד בה, אך רוב העולם אינם יכולים להתקיים בדרגה זו, ולכן אם היה רק העולם הבא שנברא במחשבה לא היה העולם יכול להתקיים, וברא הקב"ה את העולם הזה במדת הרחמים שבו גם בינונים ורשעים יכולים להתקיים [ואמנם הקב"ה לא וותרן, ואת הכל יביא במשפט, אך מכל מקום במדת הרחמים אפשר להתקיים יותר, וכמו שביאר היטב במסילת ישרים פ"ד, ע"ש], וזהו גם כן ענין מה שאמרו חז"ל במדרש שבתחילה היה הקב"ה בורא עולמות ומחריבן.

והנה בתוס' ר"ה (כו. ד"ה כמאן) כתבו בשם ר"ת על המחלוקת אם העולם נברא בניסן או בתשרי, שאלו ואלו דברי אלקים חיים, שהעולם עלה במחשבה בתשרי ולא נברא עד חודש ניסן. ובהרבה ספרים ביארו על פי האריז"ל (פרי עץ חיים שער השופר פ"ה) שמשום זה אומרים בראש השנה 'היום הרת עולם' משום שאז עלה במחשבה לברוא את העולם, והוא כמו ההריון של העולם, ולכן אז יום הדין משום שאז עלה במחשבה לברוא במידת הדין.

*

הצדיקים נידונים במדת הדין כפי שעלה במחשבה

ועוד חידוש גדול הוסיף לנו המים אדירים, שגם עתה יש יחידיים שזוכים להתנהג בבחינת העולם העליון שנברא במדת הדין [וזה גם כן ענין מה שאמרו שהקב"ה גנו את האור הראשון לצדיקים]. וזהו ענין מה שאמרו חז"ל שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, ולכן הצדיקים נענשים מאוד על כל דבר קל.

ויסוד הדברים מבואר כבר בצאן קדשים (מנחות כט: ד"ה אמר לו), שכתב: "זו תורה וזו שכרה א"ל שתוק כך עלה במחשבה כו' א"ל דאיתא בראשית ברא אלקים מתחלה עלתה במחשבה לברא העולם במה"ד כיון שראה שאינו מתקיים שיתף מדה"ר כן הוא מפני הרשעים, אבל הצדיקים עדיין הקב"ה מדקדק עמהם כחוט השערה כמו שעלה במחשבה, משום הכי אמר הקב"ה למשה כך עלה במחשבה".

וכן כתב בתורת חיים (ע"ז ג: ד"ה כיון), וז"ל: "כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים. ואם תאמר אם כן למה הוא חוזר ויושב על כסא דין תחילה בכל יום הוה ליה לישוב מיד על כסא רחמים. ויש לומר דמי שיכול להתקיים בדין כגון צדיקים וחסידים גמורים המה נידונים במדת הדין, והיינו מה שאמרו הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה לפי שהן נידונים על פי שורת הדין ושורת הדין אינו מוותר אפילו כחוט השערה. והיינו נמי הא דאיתא במדרש בראשית ברא אלקים ולא נאמר ברא ה' שבתחילה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין ראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת הרחמים, דלכאורה קשה מאי קא משמע לן הכתוב דמאי דהוה הוה, וצריך לומר כדפי' דמחשבתו יתברך קיימת, וכשהוא דן את הצדיקים במדת הדין לחוד הוא דן אותן, אלא שבתחילה עלה במחשבתו לידון את עולם כולו במדת הדין, כיון שראה שאינו מתקיים שתף מדת הרחמים למדת הדין".

וענין זה מבואר היטב גם בשל"ה (פר' בראשית תורה אור), ועל פי זה ביאר היטב את מה שאמר הקב"ה למשה רבינו על יסורי ר' עקיבא "שתוק כך עלה במחשבה לפני".

וז"ל השל"ה שם: "ומתחילה אקדים מה שאמרו רבותינו ז"ל (יבמות קכא:): כי הקב"ה מדקדק יותר עם הצדיקים מהשאר, ומדקדק עמהם כחוט השערה, כי כל הקרב הקרוב ביותר למלך מלכי המלכים הקב"ה, צריך להיות ביותר מזוכך ומקודש ומטוהר... ועל כן בני עליה הזוכים למדרגות עליות הנשמות לפני ולפנים, בסוד התורה הקדומה, בסוד ישראל עלו במחשבה, ואלו הם בני עליה אשר שורש נשמתם בסוד המחשבה העליונה, הם מדוקדקים בקו הדין ביותר מרוב העולם שמדרגתם למטה מהם, ואצלם נשאר בחינת עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, כי הם עולים שם, על כן הם תמיד מדוקדקים במדת הדין... וכן השיב הקב"ה על רבי עקיבא שנידון במדת הדין הקשה, ואמר הקב"ה 'שתוק כך עלה במחשבה', התשובה הזו אינה דחייה כמובן לפום ריהטא, רק היא תשובה נכונה מהשם יתברך אשר גילה סוד הענין. ואמר הקב"ה שתוק, כי זה העונש לו לרוב מעלתו, כי מדרגתו הוא שעלה במחשבה כך היא רוממות נשמתו, על כן נידון במדת הדין, אף על חטא קל שעשה, נידון כאיש אחר על חמור שבחמורות. וזה ענין מה שבא בדברי רבותינו ז"ל 'אדם חשוב שאני', כי כך ראוי לבני עליה העולים לחזות בנועם ה' באור הגנוז הנסתר, שעליו נאמר הנסתר לה' אלקינו".

וענין זה מבואר גם בפרדס רמונים להרמ"ק (שער ל"א פ"ה), וז"ל: "והענין הוא כי הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה מפני כי כשיעור מעשיו הטובים כן תתעלה נשמתו במעלות הסולם ועם היות שהוא חטא חטא קטן שבעולם אם הפגם הקטן ההוא ימנעו מלזכות אל המדרגה הגדולה והעצומה אשר שם עוצם דקות מעשיו הנה אם לא ישפטוהו

ויטהרוהו ממנו הוא מאבד אבוד גדול שמאבד מעשיו הטובים וזכות רוחניותם העולים מעלה מעלה דרך מעלות הסולם מפני החטא ההוא וזה אינו מהראוי. ולכן ה' חפץ למען צדקו ולמען דכאו החלי לזכותו ולנקותו ליכנס אל המדרגה ההיא מדרגת מעשיו ולכן הקב"ה מדקדק עם הצדיקים, וזהו מעלת ר' עקיבא כי מעשיו הנכונים היו מגיעים עד המחשבה העליונה והוכרח היות עונשו גדול לעון דק כחוט השערה, כי לפי מעלת המקום שהנשמה מסתלקת לשם כן גדול החטא והעונש. ולכן הראהו הקב"ה למשה רבינו ע"ה שהיו שוקלין את בשרו, שמתוך כך יכיר עוצם מעלת נשמתו, שעם היותו צדיק גמור וגודל תורתו על ידי זה הוצרך לתקון גדול להעלות נשמתו אל מעלת מעשיו שגברו למעלה ראש, ועם כל זאת תמה משה רבינו ע"ה תימא באמרו זו תורה וזו שכרה, שהיה נראה בעיניו עונש גדול, והשיב לו שתוק כך עלה במחשבה, פירוש, כי כך עלה ר' עקיבא במדרגות מעשיו הטובים למדרגת המחשבה ולעלות למעלה בלי שום פגם היה צריך אל העונש הזה."

ויסוד הדברים מבואר גם בדברי האר"י בשער הגלגולים הקדמה כ"ב, (אלא ששם לא ביאר את שייכות הענין למה שנברא במחשבה) וזה לשונו: "והנה הצדיק אחר פטירתו מן העוה"ז הוא מוכן לעלות במדרגה במעלות גדולות בעולם הבא, אבל לא בפעם אחד, האמנם תכף אחר פטירתו יענישוהו למרק העונות היותר חמורים אשר לו, ואז יכניסוהו במחיצה אחת במעלה, ובהגיע תור עלייתו למחיצה יותר עליונה, יחזירוהו להענישו למרק החטאים היותר קלים מן הראשונים, ואז יעלה במדרגה שנית יותר עליונה, אחר כך יחזרו להענישו עוד על דקדוקי מצות שהם כחוט השערה, בסוד 'וסביביו נשערה מאד', ואז יעלוהו במחיצתו האמיתית הראוייה אליו".

*

גם זמנים ומקומות קדושים נידונים כפי מדת הדין

וחידוש נפלא כתב המקובל הג"ר יצחק אייזיק כהנא בספר תולדות יצחק (ח"ב פרק צ"א עמ' קפ"א בהג"ה), שכמו שיש צדיקים שהקב"ה מתנהג עמם בדרגת עולם המחשבה, כך יש זמנים בשנה ומקומות בעולם שהקב"ה מתנהג עמם בדרגה דמחשבה.

וזה לשון התולדות יצחק: "ומזה תבין שכל שהמקום מקודש יותר שם מדת הדין והגבורות שולט בו יותר, וכן תראה בג' הנ"ל עול"ם שנ"ה נפ"ש. בבחינת העולם ידוע שעוני ויסורי ארץ ישראל מבחר העולם המה ביותר מכל חלקי העולם, על כן בהליכת ישראל במדבר שהיה הליכתם שם בהשגחה פרטיות ומוקפים בקדושה מכל צד בסוכות וענני כבוד עד שלא שלטו בהם שום טומאת סטרא אחרא אפילו בלבושיהם כידוע, ולזה היו נענשים מיד על כל דבר פשע בלי הארכת אפים רק בתכלית הדין. וכן הוא בזמן שהוא בחינת שנה, ידוע כל זמן המקודש יותר שולט בו הדין ביותר, וכמ"ש בספר ראשית חכמה שבמועדים אז שולטת הדין והגבורות יותר, וזה מ"ש רבינו הקדוש האריז"ל על ענין היארציית שכל שנה שנפש האדם לאחר פטירתו הולך למדריגה גבוה יותר יש עליו דין יותר. וכן הוא בנפש האדם כמו שידוע שהצדיקים הקב"ה מדקדק עליהם כחוט השערה כנאמר וסביביו נשערה מאד (והשערות הוא בחינת הראש) וזה שנאמר על ר' עקיבא שהיה לו יסורין יותר מכולם, כמו שאמר לו ר'

אליעזר (סנהדרין סח.) 'שלך קשה משלהן', 'כך עלה במחשבה לפני', היינו שיהא נידון בבחינה הנהגה המחשביות הנ"ל ששם הדין עצום ביותר, והוא מפני שכך עלה בעבודתו להקב"ה בבחינת מסירת נפש למעלה מעלה מדרך הטבע, ובעבודה כזו צריך בירור וניקוי יותר בדקדוק כחוט השערה ממש... והוא מה שכתבתי במקום אחר על מה שאמרו חז"ל בלשון זה בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין ולבסוף בראו במדת הרחמים, ובארתי שתיבות 'בתחלה' ו'לבסוף' לא קאמר על מחשבתו יתברך, שאין שינוי חס ושלום, אצלו כנאמר אני ה' לא שניתני, אלא תיבת בתחילה קאי על העולם פירוש בתחילת העולם, היינו כמ"ש לעיל בראש העולם שהוא בחינת חב"ד מקום המחשבה שם ההנהגה מדת הדין, והנהגה זו תהיה אחר תחיית המתים, שאז גם עבודת ישראל להקב"ה תהיה במעלה גבוהה מאד כמו אצל ר' עקיבא, כנ"ל, אבל עכשיו שאין עבודתינו להקב"ה רק בדרך הטבע אי אפשר לנו להתקיים בהנהגה זו אף שעה אחת."

וראה עוד בספרים באר מים חיים וערבי נחל ובת עין פרשת בראשית שביארו היטב את כל הדברים הללו.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס

מדוע לא הודיע הכתוב עונש האדמה על חטאה רק ביום ו'?

אַרְוִיָּה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךְ (ג, יז)

החתם סופר עה"ת ביאר בטוטו"ד, שהטעם שלא נתקללה האדמה מיד בזמן ששינתה מדבר ה', ולא הוציאה עצים שטעם עצם ופריים שווה, הוא משום שכל בריאת האדמה לצורך האדם היא, ואם יקלל אותה יפגע באדם שלא לצורך. ולכן רק אחר שחטא האדם בעצמו ונתקלל, נתקללה ג"כ האדמה על חטאה הראשון, שכן אף האדם שלצורכו היא נוצרה היה ראוי לעונש זה שנענש, עי"ש.

ונראה כי דבריו מדוקדקים היטב בלשון הפסוק, שלכן אחר שביאר הפסוק את העונש של הנחש וחוה שהחטיאו בעץ הדעת את האדם, לפני שמבאר את עונשו של האדם עצמו על אכילתו מעץ הדעת, אומר הכתוב: "ולאדם אמר, כי שמעת בקול אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו, ארורה האדמה בעבורך בעיצבון תאכלנה כל ימי חיך, וקוף ודרדר תצמיח לך" וגו'.

ולכאורה יש להבין, מדוע כאשר פותח הכתוב לבאר את עונש האדם, שהוא "בזיעת אפך תאכל לחם", מקדים הכתוב ואומר: "ארורה האדמה בעבורך", ומענישה על מה שלא הוציאה עצים שטעם עצם ופריים שווה.

ויש בזה ב' תמיהות: א. מדוע המתין הכתוב להודיע את עונשה של האדמה עד כה. ב. מדוע מודיע את עונשה של האדמה, בפתח הודעת עונשו של האדם, מה קשור עונשם זה לזה, הרי מדובר כאן בב' חטאים שונים, שנעשו גם בב' זמנים שונים, חטא האדמה היה ביום השלישי, וחטא האדם ביום השישי.

אמנם לפי יסודו של החתם סופר וחידושו, דברי הכתוב מדוקדקים הדק היטב, כי לפיכך המתין הכתוב מלהודיע את עונשה של האדמה עד אשר ידענו את עונשו של האדם, למרות שחטאה היה כבר ביום השלישי, כי מאחר שנבראה האדמה לצורך האדם ולעזרתו, להצמיח לו מיני פירות וירקות הראויים למאכל, לפיכך היתה כל מציאות האדמה בטילה אל האדם וצרכיו, והיא המתינה לו מספר ימים עד שיגיע לעולם וימלא את ייעודה שלצורך כך נבראה. ולכן לא קללה, כי אם היה מקללה היה גורם צער לאדם, צער שלא היה מגיע לו כל עוד לא חטא. ואף לפני שנברא האדם המתינה לו האדמה עומדת בברכתה, כדי שיבוא לעולם וימצא אותו "מתוקן לסעודה" ומוכן עבורו.

אך אחר שחטא האדם, מלבד מה שירד ממעלתו, עוד הוריד את העולם שנברא עבורו ממעלתו, ולכן גם האדמה שהיתה מתוקנת ומוכנה עבורו, ירדה ממעלתה וכבר היתה ראויה לקללה על מעשיה וחטאה שעשתה ביום השלישי. ולכן מיד כאשר פותח בחטא

האדם, מקדים הכתוב ומודיע לו ש"ארורה האדמה בעבורך", ר"ל שהאדמה עצמה נענשה על חטאה בעבורך, כי בגלל חטאך גם האדמה כבר היתה ראויה לעונש.

*

החילוק בין שרץ הנוצר מעפר לנוצר מפירות

יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה ... וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ (א, כ)

רש"י בפ"ב פס' י"ט כתב: "אלא בא ופירש שהעופות מן הרקק נבראו". ופירש שם: רקק - אדמת חצץ, וכ"כ התוס' עה"ת בספר מושב זקנים שם.

הרמב"ם בהלכות שבת {פי"א הל' ב'} כתב וז"ל: "רמשים שהן פריין ורביין מזכר ונקבה, או נהויין מן העפר כמו הפרעושים, ההורג אותן חייב כהורג בהמה וחיה. אבל רמשים שהווייתן מן הגללים ומן הפירות שהבאישו וכיו"ב, ההורגן פטור" עכ"ל.

ויש להבין, אם כל הגדר של "בריה" זה דווקא הבא מפריה ורביה, ובזה הם דומין לבהמה וחיה שפרים ורבים, מה החילוק בין פרעוש הנוצר מן האדמה לבד, לבין מה שנוצר מפירות שהבאישו, שעל הראשון חייב ועל השני פטור, הלא שניהם לא נוצרו מפריה ורביה.

ונראה שנתחדש כאן גדר, שכל הנוצר מן העפר או מן המים, אע"פ שלא נוצר מפריה ורביה, אפילו הכי שם "בריה" עליו, כיון שנוצר כמו הצורה והדרך שבה נבראו ונוצרו הבהמות והעופות במעשה בראשית. וכמו שמבואר כאן בכתוב, שהבהמות והעופות נוצרו מן העפר ומאדמת הרקק, והשרצים מן המים, כדכתיב: "ישרצו המים שרץ" וגו'. אך מה שלא נוצר לא מן העפר ולא מן המים אלא מפירות באושים וכדו', אין שם "בריה" עליו ולכן ההורגו פטור.

*

ולמקוה המים קרא ימים

וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יָמִים (א, י)

יש להבין את לשון הכתוב: "ויקרא אלקים ליבשה ארץ", מאי קמ"ל במה שמודיענו הכתוב כי קרא ה' ליבשה בשם "ארץ", הלא כבר בפסוק הראשון בתורה, ידענו שהיתה ארץ שנקראה בשם "ארץ", כמו שנא': "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", ומה נתחדש בקריאת שם "ארץ" זו.

ועוד יש לשאול, מה החידוש במה שהודיענו הכתוב כי ביום השני: "למקוה המים קרא ימים", הלא המים כבר נבראו והיו קיימים עוד מתחילת בריאת העולם, כמו שנאמר: "ורוח אלקים מרחפת על פני המים". נמצא שלא התחדשה קריאת המים אז, וא"כ מה נתווסף בשם "ימים" זה.

ועוד יש להוסיף ולשאול, הרי בתהילים נאמר: "גבול שמת בל יעבורון, בל ישובון לכסות הארץ" ק"ד... . ומבואר מכאן כי הקב"ה שם גבול לים עד היכן יגיע, שלא ישטוף את כל

ולמקוה המים קרא ימים

העולם. ולכאורה היכן מצינו ציווי זה להדיא בפסוקי בריאת העולם, שהשי"ת שם את החול גבול לים, הלא בפסוק מבואר רק שהים נקווה והתגלתה היבשה.

ונראה שבפסוק זה: "ויקרא אלקים ליבשה ארץ" מתבאר כי אע"פ שכבר היתה היבשה קיימת מאז ומקדם, כאן השי"ת קבע והגדיר את היבשה כארץ, ואת מיקומה המוגדר והמדוייק כארץ ויבשה, רק באותם גבולות הקבועים לה.

וכן כאשר נאמר: "ולמקוה המים קרא ימים" נתבאר, כי אע"פ שכבר היו המים קיימים מתחילת בריאת העולם, אע"פ כן כאן נתחדש כי קבע השי"ת והגדיר את גבולם של המים, שיהיו מוגדרים באותם גבולות שקבע להם בעת הבריאה, ובשום אופן לא יעברו גבולות אלה. ונמצא כי פסוק זה בא לתחם את היבשה כארץ, ואת מקוה המים כימים, ושכל אחד יעמוד כל הימים במקומו אשר נקבע לו, ולא יפלוש לגבול חבירו.

ונראה שזה המקור למה שנאמר בתהילים, כי הקב"ה שם גבול לים, שלא ישוב לכסות את הארץ, והוא ענין זה שתיחמו בגבולותיו בזה שקראו כאן בשם "ימים".

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

שבת - "פנים חדשות באו לכאן" | "תוספת החכמה" שיש בפועל לאדם בכל שבת

בראשית בג ויברך אותו אלוקים, ולא נאמר בכתוב במה בירך הקב"ה את יום השבת. וכתב האבן עזרא: ויברך אלוקים וז"ל: פירוש ברכה תוספות טובה, וביום הזה תתחדש בגופות דמות כח בתולדות ובנשמות כח ההכרה והשכל. וכעין זה כתב וז"ל: שמות כ ח: כי השם קדש זה היום וזימנו לקבל הנפשות תוספת חכמה יותר מכל הימים, על כן כתוב ברכך ה', וכבר פירשתי זה במזמור ליום השבת. ומבואר בשנים האחד, שהברכה אינה בשבת בפני עצמה אלא באדם. וגוף הברכה הינו שיש בכח יום השבת ליצור מציאות חדשה באדם הן בגשמיות והן ברוחניות. וצריך ביאור מה יש, ומה מתחדש ביום השבת באדם.

ובמדרש רבה פרשה יא סימן ח וז"ל: תני ר"ש בן יוחאי אמרה שבת לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע לכולן יש בן זוג, ולי אין בן זוג, א"ל הקדוש ברוך הוא כנסת ישראל היא בן זוגך, וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני אמר להם הקדוש ברוך הוא זכרו הדבר שאמרתי לשבת כנסת ישראל היא בן זוגך היינו דבור (שמות כ) זכור את יום השבת לקדשו. ומבואר, שישראל והשבת הם שני בני זוג. וא"כ עולה שבכל יהודי יש מציאות של "שבת", שמחמת כן הוא מתאים להיות בן הזוג של השבת.

וביאור הדברים ביאר השפת אמת (ויקרא שבת הגדול תרלח) את דברי המדרש, על פי דברי האבן עזרא שלעיל.

וז"ל: כי כל השפעה צריך מקבל. וימי המעשה יש מדריגות בבריאה לקבל הארת הימים. אבל הש"ק למעלה מהבריאה לכן אמרה לי אין בן זוג.

וכונתו, שכל הנמצא בבריאה נועד לטובת בני האדם, ובימות השבוע אדם מקבל את השפע הקיים באותו הזמן בבריאה. אכן, יום השבת שונה משאר ימים הוא יצירה רוחנית שאינה קשורה לעצם הבריאה שנבראה בששת ימי המעשה ואותה בריאה הינה "למעלה מן הבריאה".

וממילא כדי שישראל יזכו לקבל את השפע האלוקי שיורד ביום השבת, צריכים שיהיו הם בדרגה רוחנית יותר גבוהה מאשר בימי החול, ולכך בשבת כל יהודי מקבל תוספת קומה רוחנית שמחמתה הוא יכול לקבל השפעת יום זה עליו.

וכתב עוד וביצ"מ שנעשו בני חורין ויצאו מהטבע ונתגלה להם מקור הנסים שהוא הנהגה שלמעלה מהטבע. לכן נתגדל ונתוסף ברכה בשבת זו בשבת הגדול.

מעתה הואיל ושבת שונה במהותה משאר ימי השבוע, לכך ביאר האבן עזרא, שדווקא בשבת מקבלים הם יותר השפעה ברוחניות, וממילא אפשר לקבל יותר שפע רוחני, ומשום כך נעשו בני ישראל בני זוג של השבת, שבת היא הנותנת, והם מקבלי השפע.

עצם תוספת החכמה מביאה שפנים חדשות באו לכאן

ובמהות ההשפעה שמקבל האיש הישראלי בשבת, נתבאר בדברי התוספות כתובות ז ע"ב: ושבת דחשבינן פנים חדשות, דאמרינן באגדה מזמור שיר ליום השבת אמר הקדוש ברוך הוא פנים חדשות באו לכאן.

ומבואר, שעצם מה שמקבל האדם ביום השבת הוא בבחינה של "פנים חדשות".

ובידוע הוא מה שביאר מרן הפחד יצחק זצ"ל שהביטוי "פנים חדשות", שהפנים הם הביטוי למציאות האדם כולו והוא מה שאמרו "חכמת אדם תאיר פניו". והיינו שדרך הפנים אפשר להכיר את חכמת האדם כולה.

ובשם השפת אמת ביארו את דברי התוספות שבשבת יש פנים חדשות, על פי דברי המדרש (בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה יא סימן ב) על הפסוק ויברך אלוקים את יום השביעי כתב המדרש וז"ל: ברכו באור פניו של אדם, קדשו באור פניו של אדם, לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת, כמו שהוא דומה בשבת,

ומבואר ש"אינו דומה אור פניו", היינו שאם אינו דומה, הוא כפשוטו מציאות חדשה באדם, והוא כביאור האבן עזרא שמחמת תוספת החכמה האלוקית שמתוספת בו שוב "אינו דומה" מציאותו בשבת למה שהיה לו ביום חול.

איסור מלאכה מחד, הוא זה שמביא את תוספת החכמה מאידך

ועצם הענין שדווקא בשבת מגיעה תוספת החכמה הוא מחמת שתי סיבות. האחת, ראה בשפת אמת (יתרו תרנ"ה) וז"ל: תורת ה' תמימה משיבת נפש. שמשיב הנפש לשורשה. וכתב שם והנה גם שבת הוא מעין זה. ולכן נקרא שבת כמ"ש שבו איש תחתיו כו'. ומתבאר ששבת הוא מלשון "השבה", היינו שמחזיר את הכל לשורשו. וביאור הדבר שבימי השבוע יוצא אדם לעולם העשייה ומתרחק משורשו הרוחני, וכשפוסק מעשייה הגשמית הוא חוזר לשורשו אל העולם הנשמה, ולכך דווקא בשבת באה נשמה יתירה שפוסק מן הגשמיות וחוזר לשורשו למקום הרוחני שבו.

מעתה גם לקבלת תוספת של חכמה אינו שייך כל זמן ששרוי בעשיית של חולין, ורק שפוסק ומתרחק מן החולין שוב הוא קלוט לקבל את תוספת החכמה ונמצא שאיסור מלאכה וקבלת החכמה היא קשורים זה בזה. ולפי הוא הביאור ביכולו, ויכל אלוקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה, וממילא ויברך אלוקים את יום השביעי והיינו על ידי זה בירכו בתוספת חכמה כאמור.

והדבר השני הוא שעצם ההתעסקות של האדם ועול הפרנסה בימי השבוע והחיוב לדאוג למזונותיו גוזלת ממנו את ישוב הדעת לקבל תוספת של חכמה. ורק בשבת שהוא אוכל

ושותה ומתישבת דעתו, ואין עול הפרנסה רובץ עליו הלכה למעשה שוב הוא קלוט לקבלת
תוספת חכמה.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

שם המשחק: גדול או קטן?

והנחש היה ערום מפל חנית השדה אשר עשה ה' א-להים ויאמר אל האשה אף פי אמר
אלקים לא תאכלו מפל עץ הגן (ג, א)

מה אומנותו של יצרי הרע? עושה לי משקפים, מקטינים מלמעלה, ומגדילים מלמטה.
ובמה אלחם בו? במבט האמת אל עצמי! (מכתב מאליהו ג' עמ' 305)

בפרשתנו אנו קוראים על חטא אדם הראשון, שמחמתו ניטרד משני עולמות, (סולק מגן
עדן, ונגזר עליו מיתה), ואם כי אין לנו ערך ומושגים בגדלותו של אדה"ר, ובהבנה בחטא,
מכל מקום יש ללמוד מפרשה זו את הדרכים והתחבולות של היצר לפתות את האדם
לחטוא, ואת הפתח להימלט מהם, כפי שלימדנו רבותינו.

המטרה של היצר היא להביא את האדם לחטא, אבל הדרך לשם תתיכן בדרכים שונות
ואפילו סותרות ומנוגדות זו לזו, והאדם החוטא לא חש בסתירות אלו, אלא מאמין הוא
'למלך זקן וכסיל'. והולך אחריו כעיוור, אבל אם אדם יפשפש ויחקור אחר דרכיו היצר,
יסיר את המסכה ויגלה את מסכת שקריו ותעלוליו להעלות פחדים שונים ומשונים, ומאידך
לתת בטחון מופרז בדרכו שלו, בעוד שאפשר להשתמש בפחדים ובטחונות אלו בצד
ההפוך.

*

תחבולות היצר: להקטין העברה או להגדיל הניסיון

אחד מהסתירות בתחבולות היצר שרואים בחטא אדם הראשון, שמצד אחד בא בטענות
'להקטין' את חומרת העברה ולמצוא 'מורה היתרא' לדבר. ומצד שני 'להגדיל' את הניסיון
שאי אפשר לעמוד בו ושהוא 'מוכרח' ו'אנוס' לחטוא.

בתחילה פונה היצר לאדם בתחבולה פשוטה 'מורה היתרא'. וכמו כן פנה הנחש לאשה
ואמר לה: שאם יאכלו מעץ הדעת הם לא ימותו כפי מה שהקב"ה אמר להם, אלא אדרבא
יהיו 'כאלקים ידעי טוב ורע'. ורש"י הוסיף בשם המדרש דחפה עד שנגעה בו, ואמר לה:
'כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה'. כלומר שניסה למצוא פתח לסלף דברי
הקב"ה 'ולגלות פנים שלא כהלכה'.

ודרך משל: רואים אנו אחד שאינו מתפלל שחרית, וכי חושבים אנו שביום בהיר חדל
להתפלל? אלא בתחילה הפסיק להקפיד על זמן ק"ש של המג"א, באומרו: הרי זה רק
חומרא... ומי לנו גדול מהגר"א שאפשר לסמוך על שיטתו. לאחר תקופה גם לזמן קריאת
שמיע של הגר"א קם ברגע האחרון, וכמובן שאם קמים ברגע האחרון אין זמן להניח
תפילין... אח"כ דפדף בשו"ע ומצא שקריאת שמע בברכותיה לא מעכב כלל... וכשהתרגל
כבר לישון בבוקר מאוחר לפני סוף זמן תפילה, דפדף ומצא שתפילה בזמנה עדיף מתפילה

בצבור... וכך עומד לו בחדרו ומתפלל ביחידות, כדי להספיק את זמן תפילה... וכי סבורים אנו שיעצר כאן? לא ולא! יש ליצר עוד הרבה 'מורה היתרה'. שאפשר על ידם לבטל את כל התורה רח"ל.

אמנם אם היצר רואה שאין ביכולתו לשכנע את האדם שיש איזה 'מורה היתרא' להתיר את העברה, מתחיל הוא במסכת לחצים שהאיסור כל כך חמור וקשה, שלא יתכן שנדרש מאדם בר אנוש לעמוד בו. וכמו שכתבו רבינו הגר"א והאודה"ח הקדוש לפרש את הפסוק "ויאמר אל האשה אף כי אמר אלקים לא תאכלו מכל עץ הגן". ולכאורה הרי הקב"ה אסר עליהם לאכול רק מעץ הדעת ומדוע הנחש אמר שאסור לאכול מכל העצים. וביאור הדבר שהיצר בא לומר לאשה שאי אפשר בשום אופן לקיים מצוות ה' יתברך, כי הוא דבר שאין אפשרות לעמוד בו, ולכך אמר לה שהקב"ה אמר 'לא תאכלו מכל עץ הגן'. והוא דבר שאי אפשר לעמוד בו.

*

הגדלת העברה - והקטנת האדם

עוד מתחבל היצר, שלפני שאדם חוטא 'מגדיל' בעינו את האושר ששיגי מהחטא, ומצייר הוא לפניו שהחטא כ"כ מתוק ושאם ישיג תאוה פלונית חייו יהיו מאושרים, ואם יחסר לו דבר זה אין טעם לחייו, וכמו שהנחש ידע שאדם וחוה יכולים לאכול משאר העצים מכל אמר להם מכל עץ הגן לא תאכלו וביאר האודה"ח שנתן הרגשה לאשה כאילו כל מה שמותר לאכול, אינו שווה ערך כלפי מה שאסור לאכול, וזה דרכו בכל זמן שיסיר מהם תאוות ההיתר וימאסנו בעיניהם, ויגדיל בעיניהם תאוות האיסור עד אין כמוהו.

ומאידיך 'מקטיין' הוא את האדם לומר שממנה נפשך הוא רשע, וכבר חטא הרבה פעמים ולא יזיק לו עוד חטא קטן, וכמו ביארו בעלי המוסר את הפסוק "ותתפשהו בבגדו". עפ"י דרשת חז"ל (סנהדרין לז). וירח ריח בגדיו". ריח בוגדיו. שזהו דרך היצה"ר לתפוש האדם בבגידה שלו במה שהוא כבר נכשל כמה פעמים להראות לו שח"ו כבר אבד מעולם הבא, וא"ל שכבה עמי, רוצה להשכיבו עד ארץ.

ולאחר שהאדם נופל ברשתו וחוטא, סותר היצר את עצמו שוב, 'ומגדיל' את העברה מאוד, ואומר כי על עבירה כזו גדולה, לא תועיל אפי' תשובה בכדי שייתאש מלחזור בו, וימשיך לחטוא עוד.. כמו שהסית את אדם הראשון עד שאמר: "האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה לי מן העץ ואוכל". ואיתא במדרש רבה (סו"פ י"ט) ואכלתי אין כתיב כאן, אלא **ואוכל**, 'אכלתי ואוכל'. וביאר ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק נשא אות י'), שלא האמין עוד בעצמו שיוכל להתגבר על יצרו, כיון שראה שאף קודם שטעם מעץ הדעת טוב ורע היה בכח הנחש להסית אותו היה דן קל וחומר עתה אחר הקלקול שבודאי אוכל עוד, ולא רצה לגנוב דעת העליונה וזה שאמר ואוכל. ובשם ר' נחום מצ'רנוביל נאמר: למה נקרא היצר מסית ומדיח. שמלבד שמסית את האדם להטותו מדרך הישר, הוא מוסיף להדיחו באומר: "ראה כמה התרחקת". ומייאשו מלחזור בתשובה.

כיצד להינצל מתחבולות אלו

והדרך להינצל מדברי היצר שמחפש 'מורה היתרא' זה לעשות ההפך מדבריו ולהגדיל את היראת שמים, על ידי לימוד המוסר.

וכנגד מה שהיצר מגדיל את הניסיון לומר שבדבר כזה כזה רק גדולי הדור יכולים לעמוד בו. גם צריך לעשות ההפך מדברי היצר ולהקטין את הניסיון ולזכור שטענתו היא שקרית לחלוטין כמו שהיה אצל אדם הראשון שהרי יכל לאכול מכל העצים מלבד 'עץ הדעת', אלא שהיצר מעצים את התחושה השקרית שכל עובד ה' אינו יכול ליהנות מהעולם הזה כלל. ולדעת שאין הקב"ה מעמיד את האדם בניסיון שאינו יכול לעמוד בו, וכמו שהוכיחו רבותינו ממה שהתורה התירה 'אשת יפת תאר'. שביארה הגמרא 'שלא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע'. שירדה תורה לסוף דעתו של אדם שבניסיון כזה אי אפשר לעמוד ולכך התירה, ומשמע ששאר הדברים שהקב"ה מעמיד את האדם בניסיון הוא יכול לעמוד בהם, שהרי בדבר שא"א לעמוד בו התורה התירה.

וכנגד מה שהיצר מגדיל את האושר שאדם ישיג על ידי העברה, צריך לזכור את התוצאה שאדם הראשון השיג 'מאכילת עץ הדעת'. שהרי הבטיח לאדם שיהא כאלקים, ולבסוף ניטרד משני עולמות, סולק מגן עדן, ונגזר עליו מיתה, כלומר לא רק שלא נק לא נתן להם כלום אלא לקח להם גם את מה שהיה להם, ולזה קוראים 'אשליית היצר': שנותן הרגשה לאדם שהוא לוקח לו את העולם הבא, ובמקום זה נותן לו את העולם הזה, ואכן המשפט הראשון נכון - היצר לוקח לאדם את העוה"ב, אבל **משקר** על האדם כאילו הוא נותן לו את העולם הזה, ובעצם גם את העולם הזה אינו נותן לו.

וכנגד מה שהיצר מקטין את האדם שהוא רשע ואין הקב"ה חפץ בעבודתו צריך להתחזק בעזות דקדושה ולענות מה שענה יוסף "איננו גדול בבית הזה ממני". והיינו בחינת גאווה דקדושה אני בן המלך ואין גדול ממני ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים. וכנגד מה שהיצר מנסה לייאש את האדם מלחזור בתשובה צריך לזכור הפסוק "שבע יפול צדיק וקם". ושהקבה מצפה מכל אדם שיחזור בתשובה ואפי' הרשע הגדול יכול לחזו"ב וכמו שכתב רבינו בעל הראשית חכמה בספרו על דברי הגמרא 'יצא בת קול שובו בנים - חוץ מאחר' (שער הקדושה פרק י"ז) וז"ל: ואין לך דבר שעומד לפני התשובה, ואף אם שמעת שובו בנים שובבים חוץ מפלוני, כענין אלישע אחר, אל תחוש, שהרי אלישע אחר סוף סוף נתקבל, אפילו שלא שב, כל שכן אם היה שב שהיה מועיל לו יותר ויותר, אלא שסגרו דלתי התשובה בפניו, והיה צריך להפציר עד יפתח הפתח - וזהו **משז"ל כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא** - בעל הבית, דהיינו הקדוש ברוך הוא, כל מה שיאמר לך עשה מהמצות עשה חוץ מצא, שאם יאמר לך צא מביתי ואל תכנס, כענין אלישע אחר, אל תשמע לו, אלא תכנס בתשובה, כי זה חשקו של בעל הבית אלא שמטעה אותך עכ"ד הנפלאים.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

א ביסל פייער!! - קצת אש!!

הלואי שנזכה לדעת הסוד האיך שלימוד הפרשיות יהיו להם פנים חדשות לגמרי?! מה יכולים לעשות שנזכה אמנם השנה לגשת לקריאת התורה ושנים מקרא וגם לרבות ההתחדשות בתורה שבעל פה אחרת מכל השנים הקודמים?!

והנה בכדי לענות שאלה כזו צריכים מקודם להתחיל פשוטו כמשמעו מה"בראשית" וללמוד מדברי חז"ל הא"ב - והא לך לשון הגמרא (שבת לא:): "אמר רב יהודה לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו שנאמר והאלקים עשה שייראו מלפניו". וציירו משל לזה בגמ' שם "מכריז רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא, ותרעא לדרתא עביד" פירוש, חבל מי שאין לו חצר, ועושה רק השער להחצר!!

והנה האחרונים מקשים סתירה מדברי הגמרא לפני זה "אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים, דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות, ומפתחות החיצונות לא מסרו לו! בהי עייל?! שראיה כסתירה בין השתי מאמרים, שבתחלה קרא התורה פנימיות וקרא ליה מפתחות הפנימיות, ושוב קורא להתורה שער להחצר?

ומבאר שם החתם סופר (ד"ה מכריז ר' ינאי) - ולא קשה מידי, כי דרתא (-חצר) הוא פנימיות ותכלית האחרון חלקו לעה"ב לדבקה בו יתברך שמו, וכי אפשר לדבק בשכינה אלא ע"י התורה והיא השער הפנימי לכנס לדרתא (-להחצר). ואמנם שער החיצון שממנה נכנסים לתורה היא היראה הקודמת לחכמתו, ואמנם הלומד תורה מבלי שיהיה לו יראה אינו זוכה ליכנס לאמתיות התורה ואינה מבינה על בורי' וממילא שאינו זוכה להדבק בשכינה ע"י תורת שוא שלו, וא"כ שיש לו לב מבין וגם עוסק בתורה בלי יראה סובר ליכנס בשער הפנימי מבלי שיכנס בחיצונה שהיא היראה והוא טועה כי גם לפנימי אינו יכניס שאין מגלין לו רזי תורה, והיינו בהי עייל, וכשיושב ועוסק בתורה אומרים עליו הרי לא תזכה להדביקות שהוא דרתא ומה לך לבנות שער הפנימי שהיא התורה והיינו מכריז ר' ינאי, וק"ל.

נמצינו למדים שיש שתי מדריגות יש היראה הקודמת לחמתו, ויש היראה והדביקות הבא אחרי הלימוד ותכלית הלימוד. ויש לציין לדברי האור החיים הקדוש עה"פ (בראשית א' מהלך ז') ואלו דבריו "עוד תתפרש בי"ת של בראשית על דרך אומרם ז"ל (הקדמת תיקוני זהר ה:): כי ב' אופני יראת ה' הם, האחת היא יראת העונש, והב' היא יראת הרוממות, וזו יראה פנימית ומעולה מהא' והוא שרמוז באות בי"ת ראשית כי ב' יראות הכין ה' לקיום העולם", ע"ש.

ובהמשך כתב עוד במהלך השמיני וז"ל "עוד ירמוז "בראשית" על דרך אומרם (ישעיה לג ו) יראת ה' היא אוצרו - הכוונה היא כי מי שיש בו יראת ה' היא אוצרו לתקות הלבבות

שהוא דביקות אורו יתברך בנפש אדם כאומרו (דברים ד ד) ואתם הדבקים וגו', וכל מי שיש בו יראת שמים הוא משכן השכינה כאומרו (תהלים עח ט) אהל שכן באדם, והוא שרמו בתיבת בראשית על זה הדרך, בי"ת פירוש בית מושב אלקים היא היראה הרמוזה בתיבת ראשית, ברא ה' והכין פעלו, עכ"ד.

ולכן כאשר חושבים האיך אפשר שיקבל התורה הקדושה פנים חדשות הרי שלך התשובה לפניך, כאשר מכירים ומבינים עד כמה היראת שמים והתורה הקדושה מקושרים אהדדי, יכולים בס"ד להתעורר מאד. ודבר זה שייך גם כהקדמה לעבודת התפלה - ויש לציין לדברי הנועם אלימלך (פ' בא ד"ה ויקרא משה ויאמר אליהם משכו וקחו לכם) "הצדיק בעת תפילתו כשרוצה להתפלל או לעשות מצות הבורא יתברך צריך להכין עצמו בשלש מדרגות א' כדאיתא בגמרא חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללים והיינו שחשבו רוממות אל טרם התפללם ו"שוהין" מלשון "והאיש משתאה" דהיינו בחושבם רוממותו וגדלותו הם מתמיהים על גודל תפארתו".

ולסיים בפרטות אופני מחשבות והכנות לתפלה ראה בספר "מרבה חיים" מהגה"צ ר' אברהם חיים ברים זצ"ל (שיחות עמ' רעא) מסופר על הרה"ק רבי נחום דב מסאדיגורא זי"ע, שפעם בהיכנסו בבוקרו של יום לבית הכנסת, פגש באברך המתהלך הלוך ושוב אחוז שרעפים, וטליתו על כתפו. שאלו הרה"ק על מה נסובו שרעפיו, וענה שמתבונן הוא בגדלות השי"ת כראוי לפני התפילה. אמר לו הרה"ק, הבה ואומר לך על מה יסובו עמך רעיוןך, ובה תיטיב להתכונן כראוי.

משל למלך שיצא עם מקורביו ליער, כדרך שהמלכים יוצאים למסע ציד חיות. בהיות המלך בעמק היער, ביקש להעלות עשן במקטרתו, אולם מחוסר הכנה שכחו אנשיו להכינו מראש, מיד יצאו אנשי המלך בחיפוש אחר מקור אש, ומצאו איש כפרי שהיה בידו אש, אלא שסירב לתיתו. עמדו והסבירו לו במה המדובר, שהנה הוא איש כפרי פשוט ונבער, ומולו עומד מלך אדיר ורם, ומבקש ממנו רק קצת אש, ובעבור זה יכול המלך לשלם אפילו עד חצי המלכות, ומה לך עומד מנגד..

המשיך הרה"ק ואמר "כשאדם עומד להתפלל לפני השי"ת, צריך שיזכור בסימנא מילתא ארבע פסוקים המתחילים בתיבת - "מה", ואלו הם: "מה אדיר שמך בכל הארץ", "מה ה' אלקיך שואל מעמך" "מה אנוש כי תזכרנו" "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך". תחילה יחשוב "מה אדיר שמך" מי הוא המלך הגדול והקדוש המבקש ממך, הלא הוא המלך הגדול בורא שמים וארץ, וממי הוא מבקש "מה אנוש כי תזכרנו" אדם שפל דל ונבזה, ומה הוא מבקש ממך "א ביסל פייער" (-קצת אש), "כי אם ליראה", ומה גדול השכר הצפון לצדיקים עושי רצונו "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך". ארבעה "מה" אלו מתמצתים את רום גדלות הבורא, מול שפל מדרגת האדם אשר במתנה מועטת, מנחת עני ודל, יכול להסב קורת רוח מרובה לפניו יתברך, אם יעשנה בהתלהבות הרצויה מתוך מחשבת קודש לעשות בוראו. השי"ת יעזור שהלימוד בענינים אלו יביא לידי מעשה, אכ"ר.

מאחורי הפרשה / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל, ומח"ס 'תינוק שנשבר' דרכי ההתמודדות עם המתמודדים, ועוד חיבורים

למה חרה לך

בפסוק (בראשית ד ה-ט ע"פ רש"י) "וְאֵל קִינָן וְאֵל מְנַחְתּוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקִינָן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו: וַיֹּאמֶר ה' אֵל קִינָן לְמָה חָרָה לְךָ וְלָמָּה נִפְּלוּ פָּנֶיךָ: הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב [הלא אם תיטיב - כתרגומולב פירוש] שָׂאתָ וְאִם לֹא תֵיטִיב לִפְתַּח חֲטָאת רַבָּךְ [לפתח חטאת רובך - לפתח קברך חטאך שמור] וַאֲלֵיךְ תִּשׁוּקְתּוֹ [ואליך תשוקתו - של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאוה להכשילך] וְאַתָּה תִּמְשָׁל בוֹ [ואתה תמשול בו - אם תרצה תתגבר עליו]: וַיֹּאמֶר קִינָן אֶל הָבֵל אָחִיו וַיְהִי בְּהִיּוֹתָם בְּשָׂדֵה וַיִּקַּם קִינָן אֶל הָבֵל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ וַיִּגְּלוּ."*

איתא בגמרא (קידושין ל: ע"פ רש"י):

ת"ר ושמתם, סם תם, נמשלה תורה כסם חיים לך.

משל לאדם שהכה את בנו^ל מכה גדולה^ל והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שהרטיה זו על מכתך אכול^ל מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתיירא^ל, ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי.

^ל ז"ל התרגום (בראשית ד ז) "הלא אם תוטיב עובדך, ישתביק לך, ואם לא תוטיב עובדך, ליום דינא חטאך נטיר, עתיד לאתפרעא מנך אם לא תתוב, ואם תתוב ישתביק לך".

^ל יל"ע שהרי בפשטות היה פעולת ההריגה בעקבות זה ש'חרה לו' והרי הבורא בכבודו ובעצמו כבר ענה לו על זה. עוד יל"ע האם פסוק זה הוא 'פטרון' לה'סיבה' של 'לא שעה' או 'מוסר' איך לא להגיב להסיבה כנגד ה'חרה'.

^ל הרי ש'סם חיים' 'מרפא' או 'שומר' מנוק של 'מכה' [ואילו 'סם מות' גורם לסילוק החיים והתגברות סיבת המות].
^ל יל"ע אם ה'מכה' היא 'עונש' על איזה פעולה קודמת של הבן, או שכל ענינה היא 'נסיון' לראות איך יתמודד עם ה'שמירה' על ה'מכה' וכן מבואר בהמשך הגמרא [ובפרט לפי הזוה"ק שיובא לקמן].

^ל הרי שלא היה 'סתם' מכה אלא מכה 'גדולה'.

^ל יל"ע מה הנמשל בזה. יתכן שזה עוד מקור על ההיתר והחשיבות לא להתנזר מעולם הזה לחלוטין, אלא להשתמש בה ב'תורה-דיק' צורה [ע' שערי תשובה (שער ב ט)].

ע"ע מהרש"א (קידושין ל:): ודברות משה (קידושין סי' מט) שדנו בזה. [ע' מש"כ בארוכה בקונטרס 'עולם הזה כהלכתו'].
^ל הרי שמצד ה'מכה גדולה' עצמה אין מה ליירא והתנאי רק ששומרים על הרטייה.

למה חרה לך

כך הקדוש ברוך הוא אמר להם לישראל לט בנימ בראתי יצר הרעמא, ובראתי לו תורה תבליןמב, ואם אתם עוסקים בתורהמג אין אתם נמסרים בידומי שנאמר 'הלא אם תטיבמה [אם תטיב - לקח טוב] שאת' [שאת - תתנשא על יצרך], ואם אין אתם עוסקין בתורהמו

לט יל"ע אם דרש זה מובן גם בהקשר של 'קין' [שלא נקרא 'ישראל' והיה קודם למתן תורה, וע' מהרש"א (קידושין ל:)].
אולי יש לציין לדברי הגמרא (סנהדרין נט.) וז"ל "אמר רבי יוסי ברבי חנינא כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח".
לפי הדרש של הגמרא יל"ע מתי "הקדוש ברוך הוא אמר להם לישראל".

מ לפני שמדברים על ה'מכה הגדולה' וה'רטיה' צריכים 'לקרב' ולפתוח עם 'בני'.
מא יש לציין לדברי הזוה"ק (תרומה קסג.) [הו"ד ברוח חיים (?) וסש"ב (?)] וז"ל "ואי תימא ביצר הרע היך יכיל בר נש למרחם ליה דהא יצר הרע מקטרגא איהו דלא יקרב בר נש לפולחנא דקודשא בריך הוא והיך ירחים ליה ביה, אלא דא איהו פולחנא דקודשא בריך הוא יתיר כד האי יצר הרע אתכפיא ליה בגין רחימו דקא מרחם ליה לקודשא בריך הוא, דכד האי יצר הרע אתכפיא ותבר ליה ההוא בר נש דא איהו רחימו דקודשא בריך הוא בגין דידע לקרבא לההוא יצר הרע לפולחנא דקודשא בריך הוא, הכא איהו רזא למארי מדין, כל מה דעבד קודשא בריך הוא עילא ותתא כלא איהו בגין לאחזאה יקרא דיליה וכלא איהו לפולחניה, וכי מאן חמי עבדא דלהוי מקטרגא דמאריה ובכל מה דרעותיה דמאריה אתעביד איהו מקטרגא, רעותיה דקודשא בריך הוא דיהון בני נשא תדיר בפולחניה ויהכון בארץ קשוט בגין למזכי לון בכמה טבין הואיל ורעותיה דקודשא בריך הוא בהאי היך אתיא עבדא בישא ואשתכח מקטרגא מגו רעותיה דמאריה ואסטי לבני נשא לארץ ביש ואדחי לון מארץ טב ועביד לון דלא יעבדון רעותא דמאריהון ואסטי לבני נשא לארץ ביש, אלא ודאי רעותא דמאריה עביד, למלכא דהוה ליה בר יחידיאי והוה רחים ליה יתיר ופקיד עליה ברחימו דלא יקרב גרמיה לאתתא בישא בגין דכל מאן דיקרב לגבה לאו כדאי איהו לאעלא גו פלטרין דמלכא, אודי ליה ההוא ברא למעבד רעותיה דאבוי ברחימו, בביתא דמלכא, לבר הות חדא זונה יאה בחיזו ושפירא בריוא, ליומין אמר מלכא בעינא למחמי רעותא דברי לגבאי, קרא לה לההיא זונה ואמר לה זילי ותפתי לברי למחמי רעותא דברי לגבאי, ההיא זונה מאי עבדת אזלת אבתריה דבריה דמלכא שראת לחבקא ליה ולנשקא ליה ולפתי ליה בכמה פתויין, אי ההוא ברא יאות ואצית לפקודא דאבוי גער בה ולא אצית לה ודחי לה מניה, כדין אבוי חדי בבריה ואעיל ליה לגו פרגודא דהיכליה ויהיב ליה מתנן ונבזבזא ויקר סגיא, מאן גרים כל האי יקר להאי ברא הוי אימא ההיא זונה, וההיא זונה אית לה שבחא בהאי או לא, ודאי שבחא אית לה מכל סטריין, חד דעבדת פקודא דמלכא, וחד דגרמת ליה לההוא ברא לכל ההוא טיבו לכל האי רחימו דמלכא לגביה ועל דא כתיב (בראשית א) והנה טוב מאד, והנה טוב דא מלאך חיים, (סח ב) מאד דא מלאך המות דאיהו ודאי טוב מאד למאן דאצית פקודין דמאריה".

מב ז"ל המס"י (פ"ה) "מאמר רבי פינחס: תורה מביאה לידי זהירות, וזולתה לא יגיע אליו כלל, והוא מה שאמרו ז"ל (שם פרק ב): ולא עם הארץ חסיד. וזה, כי הבורא יתברך שמו שברא היצר הרע באדם, הוא שברא התורה תבלין לו, וכמו שאמרו ז"ל (קידושין ל:): בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשבו להנצל וזולתה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו. כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו. ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, כמו שכתבתי, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו. הא, למה זה דומה: לחולה שדרש ברופאים והכירו חליו ואמרו לו שיקח סם זה. והוא, מבלתי שתקדם לו ידיעה במלאכת הרפואה, יניח הסם ההוא ויקח מה שיעלה במחשבתו מן הסמים, הלא ימות החולה ההוא ודאי, כן הדבר הזה. כי אין מי שמכיר בחלי היצר הרע ובכחו המוטבע בו אלא בוראו שבראו, והוא הזהירנו שהרפואה לו היא התורה. מי איפוא יניחה ויקח מה שיקח וזולתה ויחיה, ודאי שחושך החומריות ילך ויגבר עליו מדרגה אחר מדרגה והוא לא יבין עד שימצא שקוע ברעה ורחוק מן האמת הרחק גדול שאפילו הרהורי דברים לא יעלו על לבו לבקש האמת. אך אם הוא עוסק בתורה בראותו דרכיה, ציוויה ואזהרותיה, הנה סוף סוף מאליו יתחדש בו התעוררות שיביאנה אל הדרך הטוב. והוא מה שאמרו ז"ל (פתיחתא דאיכה רבתי): הלואי, אותי עזבו ותורתני שמרו, שהמאור שבה מחזירו למוטב".

מג צריכים לזכור שצריך להקדים לזה 'אהבת הקב"ה' שהרי איתא במדרש (תנחומא נח) וז"ל "אין לומד אותה אלא מי שאוהב הקדוש ברוך הוא וכל לבו וכל נפשו וכל מאדו".

מד פי' שה'מכה הגדולה' □ היצר הרע □ לא ישפיע על האדם לרע, ואין צורך לירא ממנו.

מה 'תורה' נקרא בשם 'טוב' [ע' רש"י (קידושין ל:)].

מו מעניין שאי עסק התורה' נמשל ל'העברת הרטיה'. נמצא שאין 'שב ואל תעשה', אלא או שעוסקים בתורה או שהרטיה יורדת.

ע' מש"כ בדברי רש"י (פרשת בחקותי) לדייק כן. וע' מש"כ ב?? שגם מבואר כן.

ע' רש"י (קהלת ?) "' הרי ש'רשע' זה מי שאינו 'עמל בתורה'.

למה חרה לך

אתם נמסרים בידו שנא' 'לפתח חטאת רובץ'. ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו [משאו ומתנו - של יצר הרע באדם להחטיאון] בך^מ שנאמר 'ואליך תשוקתו', ואם אתה רוצה [ואם אתה רוצה - עסוק בתורה ואתה מושל בו] מ^ח 'אתה מושל בו' שנאמר 'ואתה תמשל בו'^{מט}.

משיח וה'רטיה'

יש לציין לדברי הגמרא (סנהדרין צח.) "רבי יהושע בן לוי אשכח לאליהו ... אמר ליה אימת אתי משיח אמר ליה זיל שייליה לדידיה והיכא יתיב אפיתחא דרומי ומאי סימניה יתיב ביני עניי סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זימנא איהו שרי חד ואסיר חד אמר דילמא מבעינא דלא איעכב אזל לגביה".

משיח לא יכול להשאיר את המכה ללא רטיה אפילו לרגע.

אם אתה רוצה, אתהפכא 'תורה' עם 'רצון'

יש לציין לדברי הגמרא (עבודה זרה יז.) "ר' חנינא ור' יונתן הוו קאזלי באורחא מטו להנהו תרי שבילי חד פצי אפיתחא דעבודת כוכבים וחד פצי אפיתחא דבי זונות אמר ליה חד לחבריה ניזיל אפיתחא דעבודת כוכבים דנכיס יצריה א"ל אידך ניזיל אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליצריין ונקבל אגרא כי מטו התם חזינהו [לזונות] איתכנעו מקמייהו א"ל מנא לך הא א"ל מזימה תשמור עלך תבונה תנצרכה א"ל רבנן לרבא מאי מזימה אילימא תורה דכתיב בה זימה ומתרגמינן עצת חטאין וכתיב הפליא עצה הגדיל תושיה אי הכי זימה מבעי ליה ה"ק מדבר זימה תשמור עליך תורה תנצרכה".

הרי שיש מהלך שבתורה ש"ונכפייה ליצריין" שהוא יותר מ'לא ליכשל' [שהוא 'אתכפיא'] אלא מהלך של 'אתהפכא'. ואין זה 'חיוב' אלא 'אם אתה רוצה' והוא כדי ש'נקבל אגרא'. אחרי 'אתהפכא' כבר נתבטל 'כל משאו ומתנו בך', ונהפך הקטיגור לסניגור, ו'אתה תמשל בו' ותשתמש בו כדי לעבוד את ה'. לולי דמיסתפינא יש מקום להבין כאן שכדי להתגבר על יצר הרע צריכים 'לרצות' להתגבר עליו.

לתגובות ולקבל מד"ת של הגרי"א וינטרויב זצוק"ל: 0533114757 או haravyew@gmail.com

[הענין מרומז כבר במשנה "לא עם הארץ חסיד", אבל ברש"י יש חריפות הענין].
^מ פי' שלמרות ש"אין אתם נמסרים בידו" אבל הוא ימשיך לאיים עליך מכיון שה'תורה תבלין' אינו 'אתהפכא' אלא 'אתכפיה'. פי' שה'מכה גדולה' לא 'נתרפא' עדיין. [לא מסתבר כ"כ שזה 'חזרה' על אותו 'יצר הרע' שכבר הזכיר ברישא ש'אם אין אתם עוסקים בתורה'].

[אולי עוד מרומז כאן שלא יאמר אדם שיוכל להנצל גם בלי תורה, לזה אמר שכיון ש"שכל משאו ומתנו בך" אין סיכוי ללא התבלין שנברא עבורו, וע' מש"כ בשם המס"י עדי"ז ולדברינו מרומז בגמרא].

^{מח} ואין זה 'חיוב' אלא עבודה קשה של 'אתהפכא', והוא עבודת ה'צדיקים' ש'יצר הטוב שופטו' ואינו כלל תחת ממשלת יצה"ר, בבחינת 'ליבו חלל בקרבו' (, אחר ש'הרגו בתעניתו' או 'בגירתו' [וע' מש"כ על סש"ב (,)].

^{מט} ואין זה רק היכולת להתגבר נגד ה'ניסיון' [בבחינת בינוני, וע' סש"ב (ח"א)] אלא שכבר אין 'כל משאו ומתנו בך'.

^נ דוק ברש"י (בראשית ד ז).

לולי דמיסתפינא הייתי מציע שמרומז כאן שאם ה'לימוד התורה' היא בצורה של 'אתה רוצה' □ עם כל ה'רעותא דלבא', היא הדרך להפוך את היצר הרע לטוב.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

פיצול הנשמה

פרק א (כז) וַיִּבְרָא אֱ-לֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְמֵ אֱ-לֹהִים בָּרָא אֶת־אֱ-לֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהָיָה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עָרֵב וַיְהִי־בֹקֵר יוֹם הַשְּׁשִׁי:
פרק ב (יח) וַיֹּאמֶר ה' אֱ-לֹהִים לֹא־טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ: (כ) וַיִּקְרָא
הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וְלַעוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְלָאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ: (כא)
וַיִּפֹּל ה' אֱ-לֹהִים תְּרַדְמָה עַל־הָאָדָם וַיִּשָּׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וַיִּסְגֶּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה: (כב) וַיִּבֶן
ה' אֱ-לֹהִים אֶת־הַצֶּלַע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֵל־הָאָדָם: (כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם
זֹאת הַפֶּעַם עָצַם מַעֲצָמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ־זֹאת: (כד) עַל־כֵּן
יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:

א} ויש לשאול מתחילה מה סבר הקב"ה שברא את האדם זכר ונקבה בגוף אחד הרי ברור
לכל אדם שאי אפשר לחיות בגוף אחד כאשר הצרכים של כל אחד שונים כגון אחד עייף
ואחד ערני או אחד עצוב ואחד שמח אחד אוהב חריף ואחד אוהב מתוק אחד רוצה לטייל
והשני לא וכדומא, וכי הקב"ה אדם הוא וינחם ולא חשב על כך הרי מהנדס ומתכנן יותר
גדול מבורא העולם שיצר את האדם בחכמה ועד ימינו אותה יצירה שברא לפני חמשת
אלפים שבע מאות שמונים ושלוש שנים עדיין עדכני להיום אחרי כל המחקר והמדע
והטכנולוגיה? ב} והשאלה יותר קשה לפי המבואר בזהר בפרשת פנחס דף רלט ע"א רבי
יהודה פתח וְאָמַר (קהלת ג) יִדְעָתִי כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱ-לֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין
לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לְגַרֵעַ וְגו'. ומבאר שכוונת שלמה המלך מלמדנו בחוכמתו שכל בריאת
השם יתברך היא מושלמת ואין צורך בדרוג ושינוי עד סוף הדורות, בשונה מאומן אנושי
שתמיד צריך לתקן ולשנות ולשדרג את יצירתו, וכמו שכתוב בתורה (בראשית א) וַיִּרְא
אֱלֹקִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהָיָה טוֹב מְאֹד. ואם כן כיצד לאחר מכן נכתב לא טוב היות
האדם לבדו? ג} מה גם שבכל הבריאה לא מצינו שהחליף או שינה דבר וכל הבריאה
מבוססת על זכר ונקבה כמו שכתוב בזהר בראשית פרשת ויצא דף קנז ע"ב אמר רבי יוסי
אין שום דבר בעולם שלא נברא זכר ונקבה וכל מה שיש ביבשה יש בים. ולדוגמה בבעלי
חיים מתחילה בראם בשני גופים נפרדים מתוך הבנת המציאות שלא שייך שיהיו בגוף
אחד וכן בצומח והדומם הלא דבר הוא? ד} עוד יש לשאול מה כוונת התורה והיו לבשר
אחד ותולה הדבר ביצירה שכתוב על כן וכו' והיו לבשר אחד, ועיין בפרש"י והרמב"ן?

סיפור:

נפתח בסיפור מרתק התרחש בבית הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי זצ"ל לבחור מסויים
הוצעה בת פלונית והשדכן סיכם עם שני הצדדים על פגישה בינתיים הגיע לבחור הצעה

נוספת יותר טובה ולכן התקשר אל השדכן שידחה את הפגישה שכבר נקבעה עם הבחור בא לשאול אם עשה כשורה והשבתי לו אמר הגר"ח שלא יפה עשה שכיון שכבר נקבעה פגישה והיא המתינה לו היה לו להיפגש עימה ואחר כך לומר שאינו מעוניין להמשיך שמע הבחור את דבריו של הגר"ח ואמר הקב"ה כבר שילם לי על כך זמן קצר לפני הפגישה התקשרה המשודכת השנייה והודיעה שיש לה הצעה אחרת ואין ביכולתה להיפגש עימי היום הבחור קלט ככל הנראה את הרמז הכלכך שקוף שנתנו לו מהשמים והבין שכאשר עשה כן עשו לו וכשם שהוא ציער את המשודכת הראשונה כך עשתה לו השנייה ושאל את הגר"ח מה לעשות עתה הגר"ח יעץ לו לחזור אל הראשונה ולאחר זמן קצר נגמר שם השידוך למזל ולברכה [טובך יביעו]. ללמדנו שהזיווג מהשמים.

מציאות חיי הנישואין בימינו:

כאשר נתבונן במתחולל בתקופתנו בחיי הנישואין לצערנו לפי הסטטיסטיקה כמעט חמישים אחוז מהמתחתנים מתגרשים ולא מחזיקים מעמד בחיי הנישואין, או חייהם צולעים ומושכים עד שנשבר להם, כמו שמספרים על אדם אחד שהגיע ממורמר ליועץ נישואין ומספר שהוא סובל מאשתו, עד שהם חיים ביחד כמו זוג יונים. והיועץ פותח כנגדו זוג עיניים גדולות, עד שהבעל מסביר, פעם אשתי עפה מהחלון, ופעם אני עף מהדלת. וזה דרך משל שפירשו. שאנחנו רבים פעם אשתי עוזבת את הבית וחוזרת לבית הוריה, ופעם אני עוזב את הבית והולך לחברים. ולצערנו יש היום יותר מקרים של גירושין ובעיות של שלום בית, מאשר בדורות קודמים. וכל זה היות ולוקחים את חיי הנישואין כבחירה עצמית מתוך אהבה ואינם מאמינים כי מן השמים אשה לאיש ומחוסר ידיעה במהות חיי הנישואין והזיווג של האדם, ולזאת עולה על ליבם שאולי יש בחירה אחרת יותר טובה ושם ימצא את האושר, אולם כאשר נתבונן ביסוד הבריאה כפי תורתנו הקדושה ישכיל האדם להבין אחרת את כל מושג הזיווג והבית היהודי ברוח התורה וידע להתמודד ולהעפיל לפסגת האושר כדלקמן.

מטבע הבריאה נוצר בבריאת העולם:

אחר הדברים האלה נראה לבאר בהקדם דברי הגמרא במסכת כתובות דף ח ע"א רב יהודה מקשה כתוב ויברא אלקים את האדם בצלמו, וכתוב זכר ונקבה בראם, הא כיצד? בתחלה עלה במחשבה לבראות שנים, ולבסוף נברא אחד. בפשטות נראה כאילו היית חרטה ושינוי תכנית בריאת האדם, והרי זה לא יתכן לומר כדברי שלמה המלך? ועוד מה הכוונה ולבסוף נברא אחד הרי בסוף הפריד האשה לגוף נפרד? והנראה בס"ד שחס מלומר שהקב"ה התחרט ושינה את תכנון בריאת האדם, שהרי העיד בסיום הבריאה וירא שכל מה שעשה טוב מאוד בשיא השלימות שאין יותר ממנו כאשר הבאנו בשם הזוהר, וכמו שאנחנו מברכים אשר יצר את האדם בחכמה, ומאז בריאת העולם ועד ימינו ועד סוף הבריאה ללא שום שינוי ואין צורך בשדרוג או שינוי וכדברי שלמה המלך הנזכר, כמסופר על מרן הרב שך זצ"ל אשר פעם נצרך לבקר את ידידו שאושפז עקב התקף לב והלך לבקרו, כמובן שבהגיע הרב לבית חולים הדבר גרם להתרגשות גדולה וכל הצוות כולל הפרופסור

של מחלקת לב שהיה אחד המומחים הגדולים בעולם בלב, ובאותו מעמד פנה הרב שך לפרופסור שהוא רוצה לשאול אותו שאלה שזמן רב חושב עליה, ושאל אותו לאחר שעברו מאז בריאת העולם חמשת אלפים ושבע מאות שנים ויותר מה דעתו על בריאת הלב של האדם לאור כל המחקרים והניסיון האם היה אפשר לשדרג את לב האדם באיזה פעולה בכדי למנוע מחלות לב, הפרופסור היה המום מהשאלה שלא חשב עליה ולאחר שתיקה ממושכת השיב כבוד הרב לדעתי לאור כל הניסיון שלי ומידע בכל מחקרי העולם על הלב לא יכול להיות יותר מושלם מצורת לב האדם, אמר לו הרב תחשוב מה הפירוש אשר יצר את האדם בחכמה שאותו לב שנוצר לפני אלפי שנים בגודל אגרוף האדם משוכלל ואינו נצרך לשום שינוי ושדרוג עד ימינו, כך היא כל בריאת הקב"ה וק"ו התורה שזה שיא השלימות. ולזאת אין ספק שבריאת זכר ונקבה בגוף אחד ולאחר מכן עשה ניתוח והפריד הנקבה מהזכר הוא חלק מתהליך שלימות הבריאה ולא חרטה או שינוי תכנית, וזו בעצם כוונת הגמרא שעלה במחשבה לעשותם שני גופים בכדי שיתאפשר חיי נשואין תקינים אולם בפועל ברא אותם בגוף אחד בתחילה כמו שנבאר.

דברי הזוהר על בריאת האדם שני חלקי נשמה:

ונקדים את דברי הזוהר בראשית [דף צא ע"ב] 1. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹמֵר בְּתַפְלוּנֵי לְפָלוּנֵי. היות וכל נשמה עשויה מזכר ונקבה ונמסרים למלאך ובזמן שיורדת לעולם אותה נשמה מתפצלת לשניים זכר ונקבה הזכר במקום אחד והנקבה במקום אחר וכשמגיע זמן הזיווג רק השם יתברך שיודע את שורש נשמתן מחבר אותם שני חלקים ומתחברים לגוף ונשמה אחת. וההסבר לזה כתוב בזוהר חדש פרשת כי תבוא דף צח ע"ב בגלל חטא אדם הראשון אינם יורדים זוגות ביחד אלא מופרדים ולעתיד מחברן ביחד, ולזאת הזוהר דברים [דף רצו ע"א] קורא לזכר או נקבה לבד פלגא דגופא ורק ביחד נקראים גוף שלם.

כיצד יכולים להתחבר למרות הפרדתן:

אלא שעלינו להבין מאחר והזכר והנקבה גדלו והתחנכו כל אחד בהוואי אחר הרי שאחר כך לכל אחד יש הנהגות שונות ותכונות שונות ומאכלים שונים ובפרט כאשר הם מעדות שונות כל זה מקשה על חיבור ושידוך הזיווגים ומאוד קשה להתחבר ולהתרגל אחד לשני ולהכיל את הרגליו ורצונותיו של השני וכיצד אפשר לבנות בית בהרמוניה משותפת באהבה. **התשובה לכך** לשם כך הקב"ה הקדים תרופה למכה וברא את הזכר והנקבה בגוף אחד ביצירת האדם ורק אחר כך הפריד אותם, בכדי שיהיה נטוע בתכונות הטבעיות של האדם את כוח החיבור, ובלעדי שהיה כך בריאת האדם זכר ונקבה בגוף אחד לא היה מתאפשר לחבר בין הזכר לנקבה מאחר ונולדו במקומות שונים כנזכר, כך שתהליך שלימות בריאת האדם בהכרח לעבור את התהליך של יחד ורק אחר כך להפריד שעל ידי נוצר הכוח בטבע הבריאה להתחבר. ובסייעתא דשמיא לאחר עשרות שנים שכך הייתי דורש מצאתי את שאהבה נפשי אשר זכיתי לכוון לקדמונים 2. כך כתב בספר בעלי הנפש לראב"ד **בהקדמתו** שבלעדי שנברא האדם בתחילה בגוף אחד לא היה אפשר להתחבר הזכר

והנקבה כמו שאר בעלי חיים שנוצרו בנפרד ולכן לא שייך חיבור. והוסיף על כך האלשיך כיון שכל הנשמות עד סוף הדורות היו כלולות בגוף של אדם הראשון כך שהמציאות והטבע שנוצר באדם הראשון מוטבע בכל הנשמות ולכן שייך החיבור בין זכר לנקבה. ובזה יובן היטב לשון הפסוק על כן וכו' ודבק באשתו והיו לבשר אחד, ביאור הדברים מאחר ונוצרו בגוף אחד ורק אחר כך הפרידם לכן כאשר זוכה לזיווג יש בהם את הכוח להתחבר ולהיות לבשר אחד.

לחיות כזוג יונים:

ובזה נבין היטב את דברי הגמרא במסכת עירובין דף ק ע"ב אמר רבי יוחנן אילמלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול, וגזל מנמלה, ועריות מיונה. וכו'. ופרש"י ועריות מיונה, שאינו נזקק אלא לבת זוגו. ללמדנו שהמושג של זוג יונים שבו אנחנו מבטאים זוגיות מוצלחת מפני החיבור בין בני הזוג כמו תכונת היונים אשר היונה מטילה שני בצים זכר ונקבה והם חיים יחד בזוגיות עד סוף ימיהם ואינם מתחברים כלל עם אחרים, מעין שמצינו אצל הבל וקין שנולדו עם תאומות שלהם היו לנשים, כמבואר במדרש אגדה בראשית פרק ד פסוק ב ותוסף ללדת. התוספת גדול מן העיקר, שעם קין לא נולדה אלא תאומה אחת, ועם הבל נולדו שתי תאומות, כי הזכיר בו שני אתין, ולכך נקרא הבל שנולד להבל שלא היה לו זרע: וכמו כן אצל שבטי ישראל כמבואר בפסיקתא זוטריתא (לקח טוב) בראשית (פרשת וישלח) פרק לה פסוק יז ויהי בהקשותה בלדתה וגו' כי גם זה לך בן. אמר אבא חלבו בר קרייה תאומה יתירה נולדה עם בנימין, שכל השבטים נולדה תאומה עמהם, וכאן תאומה יתירה, לכך נאמר גם זה: כך כל זוג צריך להגיע לחיבור מושלם לכל החיים כזוג יונים. כמו שמסופר על הגרש"ז אויירבך זצ"ל שכאשר עמד להספיד את אשתו אמר בנוהג שבעולם הדרך לבקש מחילה וסליחה מהנפטר, אבל אצלנו אין על מה לבקש מחילה וסליחה כי אף פעם בחיים לא היה דבר שצריך לבקש עליו סליחה ממש זוג יונים.

יסוד זה מתבאר גם בעניין כיבוד אב ואם:

הנה מבואר במסכת סוטה דף מט ע"א 3. שפעם אחת רב הונא מצא תמר מיוחד שיש לו ריח טוב וכאשר נכנס בנו רבה אמר לאביו שהוא מריח את התמר המיוחד שמח אביו שיש לו כזה חוש ריח וזה סימן על טהרתו לכן נתן לו את התמר, בנתיים הגיע הנכד בנו של רבה ואז נתן את התמר לנכד, אמר לו רב הונא לבנו אני ויתרתי בגלל טהרתך אבל אני רואה שאתה מעדיף את בנך מאבך, ומכאן האמרה שהאבא אוהב את בנו והבן אוהב את בנו. מכאן נלמדה האמירה אב אחד יכול לפרנס עשרה בנים ואילו עשרה בנים אינם יכולים לטפל באב אחד, בהיות שאהבת האב לבן הרבה יותר מאהבת הבן לאביו כאשר העיר רב הונא לבנו מפני הכוח שהוטבע בבריאה כאשר נבאר. וכך כתב השל"ה שער האותיות אות דל"ת דרך ארץ. שמעתי אומרים דרך הלצה, כשבא יעקב למצרים, הוא וביתו לסמוך על שלחן בנו הצדיק, שהיה מכלכל את כולם, אמר 'אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך' (בראשית מו, ל), כלומר, הוא בעיני קשה כמות, שהוכרחתי לבא לראותך. אמרו במשל הדיוט, אב אחד מפרנס עשרה בניו באהבה וברצון, ועשרה בנים לא מפרנסים

באהבה וברצון אב אחד שלהם. **על כן שום אב חכם לא יגרום בעצמו לבא לידי מדה זו ברעות נפשית, אם לא אם מה' היתה זאת, אז די לצרה בשעתה, הרחמן יציל עב"ל.**

מדוע עשרה בנים אין יכולים לטפל באב אחד:

אך עלינו להבין מדוע הדבר כך הרי יכולות של עשרה בנים הרבה יותר מאביהם? **אולם לפי יסוד הנזכר** הרי כל כוחות הטבע בכל הנשמות שבעולם נוצרו בבריאת אדם וחוה ואי אפשר לחדש או לשנות דבר מהכוח שהוטבע בבריאה, ולזאת כיון שאדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה לא שייך אצלו תכונת הענקה ונתינה לאביו, אולם ממנו התחיל התולדות בבריאה ונולדו ילדים והוטבע בבריאה למען קיום העולם בכדי שיהיה פריה ורביה בעולם ולא ימנעו מפני הקושי נטע את הכוח של נתינה והענקה של אב לבנו, וזה הוטבע בבריאה עד סוף הדורות. **ואכן מובן בזה** למה התורה מצוה לכבד אב ואם ולא לכבד הילדים, היות ואהבת הילדים הקב"ה מטביע לצורך קיום הבריאה ואילו כיבוד אב שאין תלוי בו קיום העולם לזאת יש מצוה גדולה ואכן זה קשה מאוד אך למרות זאת אשרי הזוכה בזה, והובא בספרים מעשיות רבות גם בתקפתנו עד כמה אדם שזוכה להתגבר ולהתאמץ לטפל בהוריו לעת זקנה זוכה להינצל מכל מיני מחלות והטרדות ובזבז זמן וכסף היות והמקבל עליו עול תורה פורקים מעליו עול דרך ארץ.

טענת משה האנכי הריתי :

ואכן כתב יסוד זה **הכתב והקבלה 4. במדבר פרשת בהעלותך פרק יא פסוק יב** האנכי הריתי אם אנכי ילדתיהו. משמע מדברי משה אם היו ילדיו היה יכול לפרנסם. והוסיף על כך האמרי אמת בגלל שבכוחות הטבע האבא מתמסר מעל כוחו. **נמצינו למדים** מדברי משה רבנו שהמוליד נטוע בו כוח של נתינה ונשיאה בעול וכל שלא ילדו אין בו את הכוח להעניק ולהתמסר כאב לבן היות ואין את הכוח הזה בבריאה, ובהכרח בגלל שכל הבריאה יונקת את הכוח והטבע מבריאת אדם וחוה שבהן היו כל נשמות העולם ומהם התחילה הילודה בעולם ולצורך קיום העולם להפרות ולהרבות נטע בו הקב"ה את הכוח לשאת בעול גידול בניו, אולם את הכוח להעניק לאבא לא נטע בו מאחר והן יצורי כפיו של הקב"ה וטעם הדבר כי לא נצרך הדבר לקיום העולם, אך נצטווינו על כך משום הכרת הטוב ומתן שכרה בצידה אריכות ימים וברכה והצלחה.

מעשה שהיה עם האדמו"ר מגור:

כתב בשו"ת יד אפרים סימן יח על האדמו"ר מגור רבי אברהם מרדכי זצ"ל, באה פעם אשה בקובלנא על בעלה שמזניח את מלאכתו ופרנסתו. הצדיק הזמין את בעלה והטיף לו מוסר, הלה הצטדק שאכן אמנם הוא עובד ועל ילדיו להסתפק במה שהוא מרויח. ענה לו האדמו"ר בתורה מוצאים אנו במשה רבינו שבא להתאונן לפני הקדוש ברוך הוא "האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו מאין לי בשר לתת לכל העם". המלים "אם אנכי ילדתיהו", הן לכאורה מיותרות, כי אף אם ילד אותם מה עליו לעשות אם אין לו בשר?. אלא סיים האדמו"ר, מכאן אנו למדים שלאב ממש אין כל תירוץ "מאין לי בשר", אב

שהשי"ת זיכהו בבנים, עליו לעבוד ולהתאמץ לכלכל אותם בכבוד ולספק להם כל צרכיהם. הבעל הבטיח לשמוע בקול האדמו"ר ומאז שרר שלום ושובע בבית.

שמח תשמח רעים אהובים:

אחר הדברים האלה יובן היטב נוסח ברכת שבע ברכות שמח תשמח רעים אהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם. ויש לשאול א. על כפל הלשון רעים אהובים שניהם לשון אהבה? ב. ועוד מדוע אהובים ולא אהבים? ג. האיחול שתהיה השמחה כאדם הראשון מניין לנו לדעת איך היה מאחר ואין שום עד לדבר בעת ההיא? אולם לדברנו התבאר שאצל אדם הראשון וחווה אשר הם היו היצירה הראשונה ובהם כלולות כל הנשמות והם המודל לחיי אישות וזוגיות אשר עברו את התהליך שנבראו בגוף אחד ולאחר מכן ניתוח והפרדה לשניים ובהם הוטבע הכוח בבריאה של איחוד וחיבור בין הזכר והנקבה, וכאשר אמר אדם הראשון לזאת יקרא אשה כי עצם מעצמי ובשר מבשרי על כן והיו לבשר אחד, היות וזה המתכון ליצירת חיבור אהבה ואחווה שלום וריעות, כך שאצל אדם הראשון מאחר וידע והבין שהאשה למרות שהיא בגוף נפרד אך היא עצם מעצמותיו ובשר מבשרו כמו יד ימין ויד שמאל של האדם שמה שכואב לאחד מהן מכאיב גם לשני, לכן אין שום דבר שיעיב על השמחה והאהבה בניהם, ולזאת אנחנו מברכים כל זוג אשר האהבה והחיבור עובר תהליך בהדרגה ומתחיל את ההיכרות בהיסוסים וספקות אם זו המתאימה לו והוא לשון רעים שאותה ידידות ואהבה באותו שלב היא רעועה, אך מאחלים להגיע לדרגה של אהובים ולא אהבים, פירושו של דבר אהבה זה אנכיות המתייחס למה שהוא אהבה, אלא לאהובים שפירושו להיות אהוב על השני בזה שחושב תמיד מה טוב או מה מצער את השני בהיות והוא חלק מגופו כאדם הראשון, ובזה זוכים לשמחה האמיתית והמושלמת שמסתלקים מליבו כל הספקות והמחשבות שיש אפשרות לבחירה אחרת כי הזיווג מהשמים והיא חצי גופו ונשמתו. כמו שכתב בשבט מוסר פרק כד הכלל העולה שהכל תלוי בו שאיש ואשה יהיו בלב אחד בתכלית קשר אהבה כשלהבת קשורה בגחלת דכגוף אחד חשבינן איש ואשה כדכתיב והיו לבשר אחד וגברא בלא איתתא פלג גופא כארז"ל (זהר ח"ג פ"א ע"ב). ובהיותם בשר אחד נגע לא יקרב באהלם והבנים הנולדים כלם ברורים כלם צדיקים.

מעשה עם הרב לוי:

כמסופר על הגר"י לוי שהלך פעם לרופא עם אשתו בעכבות שכאב לה הרגל בהגיעם לרופא ושאל מה הבעיה אמר הרב לוי כואב לנו הרגל, שאלו הרופא האם לשניכם יש כאבים ברגל והשיב רק ברגל של אשתו, אם כן מדוע הנך אומר כואב לנו, השיבו כי כאשר כואב לאשתי כואב גם לי.

מוסר השכל:

עלה בידנו להחכים להבין ולהשכיל את סוד בריאת האדם וזיווגו אשר הקב"ה יצר את האדם בחכמה בכדי להטביע את כוח החיבור בין הזכר לנקבה והם נשמה אחת שנשלמת

רק כאשר נושא אשה ובלעדי זה נחשב לחצי גוף וחצי נשמה והקב"ה שיודע היכן נמצאים שני חלקי הנשמה הוא המזווג אותם, וכאשר האדם חיי מתוך אמונה והבנה את חיי הנישואין ברוח התורה הרי זה נוסך על האדם את הכוחות להתעלות מעל כל הקשים והניסיונות ומתמודד עם הכל בחכמה ובתבונה ואינו פוזל למקום אחר למצוא את האושר כי זיווגו הוא החלק השני של גופו ונשמתו ולא דבר אחר מאחר וכל זיווג אינו אלא מהשמים, ועל ידי זה זוכים שהשכינה שורה בניהם והופכים לבשר אחד ואהובים זה לזה כתכלית הבריאה וחיים באושר ועושר בשמחה ובששון וטוב לבב כל הימים.

מקורות:

1. נקדים את דברי הזוהר בראשית [דף צא ע"ב] אֲמַר רַבִּי יִצְחָק, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹמֵר בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי. וכו' בַּשְּׁעָה הַהִיא שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹצִיא נְשָׁמוֹת לְעוֹלָם, כָּל אוֹתָן הָרוּחוֹת וְהַנְּשָׁמוֹת, כֵּלָן כְּלוּלוֹת זָכָר וְנִקְבָּה שְׂמֻחָבוֹת יַחַד. וְנִמְסְרוֹת בְּיַדֵּי אוֹתוֹ הַמְּמַנְּה הַשְּׁלִיחַ שֶׁנִּתְמַנֶּה עַל הָרִיוּנוֹת בְּנֵי הָאָדָם, וְשָׂמוּ לִילָה. וּבַשְּׁעָה שִׁיּוֹרְדוֹת וְנִמְסְרוֹת בְּיַדֵּי, נִפְרְדוֹת, וְלִפְעָמִים זֶה מִקְרִים לִפְנֵי זֶה, וּמּוֹרִיד אוֹתָם בְּבֵנֵי הָאָדָם. וּכְשֶׁמֵּגִיעַ זְמַן זְיוּגָם, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁמִּפִּיר אוֹתָן הָרוּחוֹת וְהַנְּשָׁמוֹת מִחֶבֶר אוֹתָן כְּבָרָא שׁוֹנָה וּמְכַרִּיז עֲלֵיהֶם. וּכְשֶׁמִּתְחַבְּרִים, נַעֲשִׂים גּוֹף אֶחָד וְנִשְׁמָה אַחַת, יְמִין וּשְׂמָאל כְּרָאוּי ע"כ. מבואר שהזכר והנקבה הם שני חלקי נשמה אחת והשלימות של הנשמה רק בחיבורן כאשר מתחתנים.

עוד כתוב בזוהר חדש פרשת כי תבוא דף צח ע"ב ומפרי העץ אשר בתוך הגן (בראשית ג) זהו מקום שרוחות בני האדם גנוזות, וזה המקום שנקרא אוצר הנשמות. והוא אצל הקדוש ברוך הוא, ואמר להם: אל תשתדלו לדעת איך הרוחות נפרדות מהזיווג הנכבד שלי. ועל זה שנינו, (ויקרא יב) אשה כי תזריע (וילדה זכר כתוב, ולא כולל) זכר ונקבה כפי דרכי העולם, שאין מתחברים כמו שיצאו מלמעלה זוגות זוגות. משום שאדם הראשון וזיווגו חטאו לפני הקדוש ברוך הוא, ועל פן נפרדים בשיוצאים מלמעלה, עד שיהי רצון מלפני הקדוש ברוך הוא. אם אדם זכה נותן לו זיווג ע"כ. הראת לדעת כי לידת הזכר והנקבה כל אחד במקום אחר נעשה בגלל החטא ורק הקב"ה שיודע מחברן יחד, ולזאת הזוהר קורא לזכר או נקבה לבד פלגא דגופא ורק ביחד נקראים גוף שלם כמבואר בזוהר דברים [דף רצו ע"א] ועוד.

2. כן נראה כוונת האבן עזרא שכתב וז"ל וטעם והיו לבשר אחד. שיתדבקו וישובו כמו שהיו עכ"ל: ויותר מפורש מצאתי בספר בעלי הנפש לראב"ד בהקדמתו אשר הקשה ותירץ כנ"ל באריכות ואעתיק חלק מדבריו וז"ל ומה נפלאו מעשה הבורא ומי יבין סודם, כי כל הנבראים נבראו זכר ונקבה, והאדם נברא אחד ואחר כך ברא לו ממנו עזר כנגדו. מי יוכל לעמוד על עומק נפלאותיו להגיע אל תכלית חכמת מעשיו, אך כי האדם צריך לחשוב בדלות תבונתו ובמיעוט שכלו כי כל מעשה האלקים אשר עשה בחכמה ובתבונה ובדעת עשה את הכל. ואומר אני בקלות שכלי כי לטובת האדם ולהנאתו בראו האל אחד, כי אילו נבראו זכר ונקבה מן האדמה כאשר נבראו שאר כל הנבראים היתה האשה אצל האדם כבהמה הנקבה אצל הזכר שאינה מקבלת עליה שולטנות הזכר ולא עומדת אצלו לשמושו,

אף כי זה חוטף מלפני זה וזה מלפני זה, זה בועט בזה וזה בזה, ואיש לדרכו יפנו. גם אינם מיוחדים זה לזה לפי שתחלתם זה נברא בפני עצמו וזה נברא בפני עצמו עכ"ל. והביא דבריו הטוב בהקדמתו לאבן העזר עיי"ש. ועוד יותר מבואר ברד"ק פרשת בראשית פ"ב פסוק כד וז"ל והיו לבשר אחד - כלומר בשר אחד וגוף אחד כי האשה הראשונה נבראה מהאיש מעצמו ומבשרו והנה היו לבשר אחד, וכן יהיו דבקים לעולם זה בזה כבשר אחד ומשניהם יתקיים המין עכ"ל. ועוד יותר הוסיף האלשיך פרשת בראשית פרק ב פסוק כד וז"ל על כן יעזב איש כו' ודבק באשתו, כלומר כי יחס זה לכל סתם איש ואשה שבעולם, וזהו יעזב כו'. והוא כי הנה אדם כל נשמות הבאות לעולם נכללו בו והיו בו בכח, כמו שאמרו ז"ל בשמות רבה (מ ג, אבות דרבי נתן לא ג) על פסוק (איוב לח) איפה היית ביסדי ארץ. ועל דרך זה בחוה בת זוגו נשמות הנשים. ועל ידי כן בהכלל חוה באדם נכללות כל נפש איש בבת זוגו. וזהו אומרו על כן ששמתי חוה באדם, לא בלבד ימשך אחדות לך לבדך, כי אם גם לכל איש עם אשתו כי יש להם קשר בנפשותם גם מאז, ואינו חסר להם כי אם מה שגם כן והיו לבשר אחד, וזהו והיו כו'. או שיעור הענין, תדע למה עשה יתברך חוה מאדם ולא מעפרו, מפני שעל כן יעזב איש כו' ודבק באשתו, מה שאין כן אם היתה מעפר, שלא יהיה להם דבקות כמדובר למעלה עכ"ל: מתבאר היות וכל הנשמות כלולות באדם וחוה הרי שכל מה שנעשה בחוה הוטבע בבריאה לכל הדורות ולכן הוצרך לעבור התהליך של חיבור והפרדה כי אחרת לא היה הכוח להתחבר.

3. הנה מבואר במסכת סוטה דף מט ע"א [חברותא] רב הונא אשכח תומרתא דחינוניתא, סוג של תמר מיוחד, שהיא שמינה ויש בה ריח טוב, שקלה כרכה בסודריה, אתא רבה בריה, אמר ליה לאביו, מורחינא ריחא דחינוניתא, אמר ליה, בני, טהרה יש בך שאתה מריח ריח הפירות, ולא בטל אצלך ריח הפירות מפני שהנך נוהג בטהרה ולכן יהבה ניהליה. אדהכי אתא אבא בריה של רבה בר רב הונא, שקלה רבה יהביה ניהליה, אמר ליה רב הונא לרבא בנו בני שמחת את ליבי בטהרתך והקהיתת את שיני, שהוכחת שאתה אוהב את בנך יותר ממני, שלקחת ממני את התמרה כשנתתה לך, ונתת לבנך. היינו דאמרי אינשי, רחמי אהבתו דאבא אבני, רחמי דבני אבני דהוו ליה ע"כ.

4. הכתב והקבלה במדבר פרשת בהעלותך פרק יא פסוק יב האנכי הריתי אם אנכי ילידתיהו. כלומר אין ביכלתי להתנהג עמהם כהתנהגות האם עם בנה אשר הורתהו והולידתו, כי האם הוכן לה בטבעה למלאות בכל שעה תשוקת בנה וכו', ולי לא שמת היכולת הזאת בהנהגתי עליהם וכו':

וכך ביאר האמרי אמת דברים פרשת דברים שנה לא ידועה. איתא בשפת אמת (ליקוטים פ' בהעלותך) על טענת משה רבינו ע"ה האנכי הריתי את כל העם וכו' וקשה לומר על משה רבינו שהיה מנהיג הדור שרק מפני שלא ילדם לא היה מוכן לשאתם? אולם הפי' הוא שטבע האדם הוא שהאב יכול לשאת את ילדיו אפילו מעבר לכוחותיו עכ"ל.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין בראשית בשביל התורה שנקרא ראשית, תכילת האדם בהאי עלמא

בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (א, א)

פ'י רש"י: " בראשית ברא - אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו ז"ל בשביל התורה שנקראת (משלי ח, כב) ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה ב, ג) ראשית תבואתו. ואם באת לפרשו כפשוטו כך פרשהו בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך ויאמר אלקים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כך, היה לו לכתוב בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה של אחריו, כמו (שם כו, א) בראשית ממלכות יהויקים, (בראשית י, י) ראשית ממלכתו, (דברים יח ד) ראשית דגנך, אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלקים וגו', כמו בראשית ברוא. ודומה לו (הושע א ב) תחלת דבר ה' בהושע, כלומר תחלת דבורו של הקדוש ברוך הוא בהושע, ויאמר ה' אל הושע וגו'. ואם תאמר להורות בא שאלו תחלה נבראו, ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת, כמו (איוב ג, י) כי לא סגר דלתי בטני, ולא פירש מי הסוגר, וכמו (ישעיה ח ד) ישא את חיל דמשק, ולא פירש מי ישאנו, וכמו (עמוס ו, יב) אם יחרוש בבקרים, ולא פירש אם יחרוש אדם בבקרים, וכמו (ישעיה מו, י) מגיד מראשית אחרית, ולא פירש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עצמך, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב ורוח אלקים מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה המקרא בריית המים מתי היתה, הא למדת שקדמו המים לארץ. ועוד שהשמים מאש ומים נבראו, על כרחך לא לימד המקרא סדר המוקדמים והמאוחרים כלום, "עכ"ל.

הרי דרשו חז"ל שתכלית כל בריאת העולם, כל ז' ימי בריאת העולם הוא לתכלית כלל ישראל, ולתכלית התורה. וכמו שדרשו חז"ל מדוע כתיב (לקמן א, לא): "יום הששי", ולא כתיב יום ששי. ורש"י (שם) הביא דברי חז"ל: "יום הששי - הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. דבר אחר - יום הששי כולם תלויים ועומדים עד יום הששי, הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה", עכ"ל. הרי התכלית בכל מעשה שמים הוא אך ורק כדי שיקבלו כלל ישראל את התורה.

קיום העולם בכל רגע ורגע מחמת התורה

וידוע מה שכתב הנפש החיים שכל קיום העולם בכל רגע ורגע הוא אך ורק מחמת עסק התורה שכתב (בשער ד', פרק י"א) וז"ל: "ולכן אמרו בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית ... ולכן מעת הבריאה שהיתה התורה גנוזה עדיין במקור שרשה הנעלם מכל העולמות עליונים. ומרחוק לבד האירה לכל העולמות להחיותם

ולקיימם. ולא נשתלשלה עצמותה ממש למטה לזה העולם שיעסקו בה קבוצי מטה. עדיין היו העולמות רופפים ורותתים ולא היו על מכונם האמת. וקראום רז"ל שני אלפים תהו. והיו תלויים ועומדים עד עת מ"ת. כידוע מאמרם ז"ל (שבת פח, א) שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית אם מקבלין ישראל וכו', ואם לאו וכו'. וכ"ה בשמות רבה פמ"ז ודברים רבה ספ"ח וברישי התנחומא. וברבה שה"ש דמיטיך רעיתי רבנן אמרי רעיתי דעולמי שקבלו תורתני שאלו לא קבלו הייתי מחזיר את עולמי לתו"ב דאר"ח בשם ר"א כתיב נמוגים ארץ כו' אנכי תכנתי עמודים סלה אלולי ישראל שעמדו על הר סיני כו' ומי בסס העולם אנכי כו' בזכות אנכי ה' אלקיך תכנתי עמודיה סלה. ומאז שנשתלשלה וירדה כביכול ממקור שרשה הנעלם לזה העולם כמאמרם ז"ל בא משה והורידה לארץ. כל חיותם וקיומם של כל העולמות הוא רק ע"י הבל פיננו והגיונינו בה. והאמת בלתי שום ספק כלל, שאם היה העולם כולו מקצה עד קצהו פנוי ח"ו אף רגע אחת ממש, מהעסק והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות, עליונים ותחתונים והיו לאפס ותהו חס ושלום. וכן שפעת אורם או מיעוטו ח"ו הכל רק כפי ענין ורוב עסקנו בה. לכן אנו מברכים עליה וחיי עולם נטע בתוכנו. כענין הנטיעה שנטיעתה כדי לעשות פרי להרבות טובה. כן אם אנו מחזיקים בתוה"ק בכל כחנו כראוי. אנו מנחילין חיי עד וממשיכים משרשה הנעלם למעלה מכל העולמות. תוספות קדושה וברכה ואור גדול בכל העולמות, עכ"ל.

דברים נוראים! שכל שעה שאחד עוסק בתורה הוא הוא מקיים כל הבריאה כולה! שאם חו"ש יהיה שעה אחת שליכא עסק התורה בכל העולם, יחרב כל עולם ונחזור לאפס ותהו!

תחילת דינו של אדם על דברי תורה

ויש להרחיב היריעה ולבאר שזהו תכלית האדם בהאי עלמא, שתחילת דינו של האדם הוא על דברי תורה, שזהו תכלית הכל. כדאיתא בגמ' במס' קידושין (מ, ע"ב): "אמר רב המנונא: אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה, שנאמר: פוטר מים ראשית מדון; וכשם שדינו קודם למעשה, כך שכרו קודם למעשה, שנאמר: ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו", ע"כ. הרי מבואר מדברי הגמ' שתחילת דינו של אדם הוא על דברי תורה. והטעם הוא כנ"ל, שזהו עיקר התכלית האדם בהאי עלמא. וע"כ שואלין עליו תחילה.

[אמנם איתא בשבת (לא, א): "אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, עסקת בפריה ורביה, צפית לישועה, פלפלת בחכמה, הבנת דבר מתוך דבר", ע"כ. הרי מבואר שאין תחילת דינו של אדם על דברי תורה אלא על אמונה בה'. וכבר עמד ע"ז בתוס' (שם בד"ה אין) וז"ל, "והא דאמר בפרק במה מדליקין (שבת לא, ע"א) כשמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה היינו דווקא לענין שאלה ששואלין לו על משא ומתן אבל מ"מ נפרעים ממנו תחלה על שלא קבע עתים לתורה", עכ"ל.]

נשים במאי זכין

ועל פי הנ"ל יש לבאר דברי הגמ' בברכות (יז, א): "אמר ליה רב לרבי חייא: נשים במאי זכין? באקרויי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנויי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן", עכ"ל. וכבר תמהו כל המפרשים על דברי הגמ', דמהו שאלת הגמ', דבאיזה זכות נשים זוכין לעולם הבא, הרי יש להם כמה מצות, ולא עוד, אלא יש להם מצות שנוהגת רק בנשים ואינם נוהגת באנשים, וא"כ מהו קו' הגמ', הרי בזכות אותן מצות תזכו לעולם הבא.

וביאור כל המפרשים, שכוונת הגמ', דבלי זכות התורה לא שייך לזכות לעולם הבא, וע"כ הק' הגמ' "נשים במאי זכין"? שהרי הם אינם עוסקים בתורה. ועל זה תי' הגמ' - באקרויי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנויי גברייהו בי רבנן, ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן, ע"י זה זהו חלקם בהתורה הקדושה, וע"כ יש להם שכר לעולם הבא.

טענת אומות העולם שיקבלו שכר

ועל פי יסוד זה, שכל שכרו של אדם לעולם הבא הוא רק ע"י עסק התורה יש לבאר דברי הגמ' בריש עבודה זרה. וז"ל הגמ': "דרש ר' חנינא בר פפא, ואיתימא ר' שמלאי: לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ס"ת [ומניח] בחיקו, ואומר: למי שעסק בה יבא ויטול שכרו. מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא ... נכנסה לפניו מלכות רומי תחלה ... אמר להם הקדוש ברוך הוא: במאי עסקתם? אומרים לפניו: רבש"ע, הרבה שווקים תקנינו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: שוטים שבעולם, כל מה שעשיתם - לצורך עצמכם עשיתם, תקנתם שווקים להושיב בהן זונות, מרחצאות - לעדן בהן עצמכם, כסף וזהב שלי הוא, שנאמר: לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות, כלום יש בכם מגיד זאת? [שנאמר: מי בכם יגיד זאת], ואין זאת אלא תורה, שנאמר: וזאת התורה אשר שם משה! מיד יצאו בפחי נפש. יצאת מלכות רומי, ונכנסה מלכות פרס אחריה. מ"ט? דהא חשיבא בתרה. ומנלן? דכתיב: וארו חיוא אחרי תנינא דמיא לדוב, ותני רב יוסף: אלו פרסיים, שאוכלין ושותין כדוב, ומסורבלין [בשר] כדוב, ומגדלין שער כדוב, ואין להם מנוחה כדוב. אמר להם הקדוש ברוך הוא: במאי עסקתם? אומרים לפניו: רבש"ע, הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: כל מה שעשיתם - לצורך עצמכם עשיתם, תקנתם גשרים ליטול מהם מכס, כרכים - לעשות בהם אנגריא, מלחמות אני עשיתי, שנאמר: ה' איש מלחמה, כלום יש בכם מגיד זאת? שנאמר: מי בכם יגיד זאת, ואין זאת אלא תורה, שנאמר: וזאת התורה אשר שם משה! מיד יצאו מלפניו בפחי נפש. וכי מאחר דחזית מלכות פרס למלכות רומי דלא מהניא ולא מידי, מאי טעמא עיילא? אמרי: אינהו סתרי בית המקדש ואנן בנינן", ע"כ.

והק' תוס' על דברי הגמ', שאילו כן שמלכות פרס אחר שחזה שמלכות רומי לא קבלו שכר על טענתם, ורק היה למלכות פרס יותר זכות משום שהם בנו את הבית המקדש, א"כ

כשהקב"ה שאלום "במאי עסתקם"? מדוע לא השיבו: שיש להם זכות לשכר משום שהם בנו את הבית המקדש. עי' במה שתי' תוס'.

אמנם נראה לענ"ד ליישב קו' תוס', דמאחר שמבואר מכל הנ"ל, שכל שכרו של אדם הוא רק עם עסק בתורה, א"כ כל זכותם של האומות העולם לקבל שכר היינו רק אם היה להם שום שייכות עם התורה, וע"כ אפילו בזה שבנו את הבית המקדש, מ"מ אם לא להם שום שייכות עם התורה אין שום מקום לקבל שכר, ועל זה שטענו שכל מה שעשו הוא רק בשביל ישראל, הקב"ה השיבם "שוטים שבעולם, כל מה שעשיתם - לצורך עצמכם עשיתם!"

והק' הגרי"ז על דברי הגמ' זו"ל, "לכאורה יפלא איך ימלאם לבם לומר כן לפני הקב"ה שהכל גלוי לפניו, ואיך יעיזו לומר לפניו שקר גלוי כזה שכל מה שעשו משווקים ומרחצאות וגשרים ומלחמות וכדומה לא עשו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה, והרי זה יהי' לעת"ל בשעה שגם כל אוה"ע כבר ידעו ויכירו את בוראם ואת האמת כמו שהוא ולא יהי' אז מקום לשקר כלל, ואיך יעלה אז על דעתם לטעון שקר לפניו, ולא עוד אלא שיאמרו וכולם לא עשינו אלא וכו' היינו שבלעדי מה שהוא לזה התכלית לא עשו דבר, אתמהה לומר שקר כזה לפני הקב"ה שהכל גלוי לפניו".

ותי' הגרי"ז: "ונראה הביאור בדברי הגמ', דבאמת אין בדבריהם שקר כלל, וכל מה שיטענו אמת הוא, וגם הקב"ה בתשובתו אינו אומר להם כי שקרנים הם רק שוטים שבעולם וכו' ולא שקרנים. והביאור בזה דכמו שבתהלת הבריאה לא נברא העולם אלא בשביל ישראל ובשביל התורה כמו שמביא רש"י מדברי חז"ל בתהלת בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתה יעו"ש, כן כל מה שנעשה ונתחדש בעולם מתחלת הבריאה ועד סוף כל הדורות הכל הוא רק לתכלית זה בשביל ישראל שיתעסקו בתורה, ואף שהארץ נתן לבני אדם ויש רשות לכל אחד לעשות בה כרצונו, בכ"ז אין העולם הפקר ולא נעשה בהעולם דבר מה שאינו לזה התכלית, וכבר האריך הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ וכתב שאפשר שיבנה אדם ארמון כליל יופי ויהי הארמון ההוא מזומן לאיש חסיד יבא באחרית הימים ויחסה יום אחד בצל קיר אחד מן הקירות ההם ויהי לו סבה להנצל ממות יעו"ש בדבריו ועל דרך זה כל מה שאוה"ע עושים משווקים וגשרים ומרחצאות וכדומה יש להם תכלית למעלה בשביל ישראל ובשביל התורה ואין לך שום דבר בעולם מה שלא נעשה לזה התכלית, אך עכשיו אין אנו יודעים מאומה על כל מעשה מה היא תכליתו אבל לע"ל שהאמת יתגלה לעין כל ומלאה הארץ דעה אז כבר יהי' גלוי לכל חשבון כל מעשה ומעשה מכל מה שנעשה בעולם לצורך איזה תכלית ומטרה היתה מיועדת ומזומנת כל פעולה ופעולה וכל מעשה ומעשה, והאוה"ע יוכחו אז לדעת כי כל מה שעשו בעולם ממלחמות וכיבוש כרכים והרבות כסף וזהב וגשרים ושווקים ומרחצאות, ועוד כולם לא נעשו אלא בשביל ישראל בכדי שיתעסקו בתורה ויבאו לתבוע מהקב"ה שכר פעולתם, והקב"ה אומר להם שוטים שבעולם ע"ז שחושבים שמגיע להם שכר עבור פעולותיהם אלו כל מה שעשיתם לא עשיתם אלא לצורך עצמכם ולא היתה כוונתכם בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה, רק למעלה הי' החשבון הזה אבל אתם מצדכם עשיתם

כל זה לצורך עצמכם ואין מגיע לכם שכר פעולה עבור מעשיכם אבל המעשה אמת שכל
מה שעשו לא עשו אלא בשביל ישראל בכדי שיתעסקו בתורה וכנ"ל, עכ"ל.

לתגובות: adebstein@gmail.com

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

מההתחלה - אל המטרה

וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְהוֹ וְבָהּ וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם (א, ב)
תהו. בהו. חושך. תהום.

- ארבע 'בעיות'. ארבעה חלקי ה'רוע' שבבריאה.
וההמשך: 'רוח אלוקים מרחפת'.

מ'רצף' הדברים, נראה כאילו - שזה המשך של ה'בעיות': תהו, בהו, חושך, תהום, רוח
אלוקים מרחפת.

ויתכן - שגם זה סוג של 'אתגר'.

ה'אלוקים' - זה ה'א-ל', בלשון רבים (עי' אד"א כאן).

א-ל - זה 'כח'.

ה'כוחות' שבבריאה, הם - ה'כוכבים'. והם - משפיעים. כל מציאות שיש בעולם, מושפעת
- מהכוכבים.

וה'אלוקים' - ה'כולל' של 'אלים' רבים - הוא 'בעל הכוחות'. הוא ה'כח' - של כל
ה'כוחות' כולם. הוא משפיע להם. מנהל אותם. מנהיג אותם. הוא ה'בעלים' שלהם.

[אגב - עובדי ה'כוכבים', מנסים 'לקצר' את הדרך. במקום לבקש מבעל הכוחות, הם
'מושכים' השפעה - מהכח עצמו. ואת זה התורה אסרה לנו. עלינו ליצור קשר 'ישיר' לה'
בלבד.]

ויש - 'רוח אלוקים'. 'רוח'. משהו ש'זו'. שנע ממקום למקום.

ה'תנועה' - של ה'אלוקים'. של הכוחות כולם - על ידי בעל הכוחות כולם.

- ההליכה 'לקראת' משהו. החתירה - אל יעד כלשהו.

אז יתכן לומר כך:

יש 'אלוקים' - הכח של כל הכוחות שבבריאה; ויש 'רוח אלוקים' - ה'תנועה' של הכח
הזה. ה'הובלה' של כל הכוחות - אל היעד.

[הרעיון עצמו - נמצא בדברי רבותינו. אמנם, הקשר ל'רוח אלוקים' הינו בגדר 'ווארט' -
עד שיימצא לכך מקור.]

*

ה'זמן'

גם המילה - 'בראשית'.

בראשית - 'נמי מאמר הוא' (ר"ה לב.). זה אחד מה'מאמרות' בהם נברא העולם.
ב'מאמר' זה, נברא - ה'זמן' (כך ידוע בשם הגר"א, ועוד. עי' בסידור הגר"א בפירוש שיח
יצחק על 'ברוך עושה בראשית').

המציאות הזו, של 'זמן' - קשה להבנה. מה זה 'זמן'. מה זה בכלל מציאות בלי 'זמן'.
ההבנה הפשוטה היא, שה'זמן' יוצר מצב בו המציאות כולה - 'מתמשכת'. משהו 'זו' כאן,
וכל המציאות כולה - 'זוה' איתו.

וכך, לכל דבר בעולם - יש את ה'זמן' שלו. ה'התמשכות' שלו. הדבר 'נולד', או 'נוצר';
לאחר מכן - הוא 'חי'. ובחיים האלו עצמם - יש 'שלבים': תחילת החיים, אמצעם, שלהי
החיים. אט אט הוא 'מתבלה', או 'מזדקן'. ואז - 'תם' זמנו. הוא חוזר לברייתו. או ל'יסוד'
(מהד' יסודות) ממנו הוא בא.

- סוג של 'בין הזמנים'.

ומה המשמעות של כל זה?

- אם הזמן הוא 'התמשכות' - אז באמת אין משמעות. כל דבר 'ממשיך', עד שהוא -
'נגמר'. זהו.

הזמן האמיתי, אינו 'התמשכות'. חלילה.

'זמן' - הוא מלשון 'הזמנה'. כמו 'זימון'.

אתה 'מזמין' מישהו, והוא - בא.

ההזמנה, היא הקדמה - למשהו שיבוא. בעצם זה קצת יותר מסתם 'הקדמה'; זה 'מביא'
את המציאות עצמה. כמו - 'הזמנה לבית הכסא'.

אז ה'זמן' שלנו, הוא 'הזמנה' לקראת - היעד. המטרה. המציאות ש'תהיה'.

וכל רגע ב'זמן' הזה - משמעותי מאוד. כל רגע - 'יוצר' (או לחילופין מחסיר) מציאות
אמת, מציאות של נצח. מציאות, שהיא עצמה - מעל ה'זמן'.

*

אור הדעת

ולאחר מכן - הבריאה הראשונה:

- אור.

[- הבריאה הראשונה המוזכרת בפירוש.]

האור, תפקידו - 'להאיר'.

אפילו אותו האור הראשוני. האור ש'אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו'.

- 'אדם - צופה'. רואה.

בחושך - אתה לא יכול לראות. אין לך אפשרות להתקדם. לעשות משהו. לייצר משהו.

אתה לא יודע מהיכן להתחיל. אתה לא יודע מה חסר כאן. את מה צריך לגדל, להצמיח, לבנות. הכל נראה כמו 'חסר' אחד גדול.

ואז מישהו מדליק את האור. מתבונן מסביב - ואתה רואה. מה יש כאן, ומה אין. מה כבר 'בנוי', ומה עדיין לא. מה 'קבור' באדמה, ומה כבר החל לצמוח.

- את מה אפשר להתחיל 'להזמין' - לקראת המטרה.

[כך זה בכל שטחי החיים. הכותב עוסק בייעוץ תורני (אגב, המילה 'תורני' אינה הגדרת היעד של הייעוץ, היינו איך ללמוד תורה או לעבוד על ה'מידות'; היא רק - הגדרת המקור לתורת הייעוץ הזו. 'תורני' - היינו תורתו של בורא העולם, בורא האדם. בה אפשר למצוא את תורת הנפש, את הדרך לצאת מבעיות נפשיות, ואת האופן הנכון בו יש לבנות בית יהודי מלא אהבה ואחווה ושלוש - באופן הטוב והמועיל ביותר). ברוב הפעמים, השלב הראשון בייעוץ - הוא 'להאיר' את הבעיה. להעמיד מולה 'זרקור' רב עוצמה. על המתייעץ לעשות 'היכרות' עם הבעיה. שלא תישאר באיזה 'ענן' בלתי מוגדר.

בבעיות חרדה למשל, אנו מבקשים 'פירוט' - ממה בדיוק הוא חרד. מה יכול לקרות. ואם זה באמת יקרה - אז מה יהיה ההמשך. בלי להחסיר פרט. כשהדברים 'מוארים', הכל שונה לגמרי. בדרך כלל, כבר לאחר שלב ראשוני זה - המתייעץ חש הקלה ניכרת.]

כעת, העולם כולו - היה במצב של 'תהו': 'חומר' חסר שם, חסר הגדרה, חסר 'יציאה לפועל'. וגם - 'בהו'. ה'צורה' ש'מלבישה' את המציאות הזו (עי' רמב"ן); וכל זה היה 'חושך' גמור, מוחלט. ו'רוח אלוקים' - מה ש'מניע' את הכל, מה שמגלה, מאפשר, מחדש ומייצר - עדין אינה יוצאת לפועל.

וכל זה היה בלתי מוגדר. בלתי ידוע.

ואז - 'זיהי אור'. הגדרות. 'היכרות' עם מה שיש, ומה שאין.

ואפשר - שזה סוג של 'דעת'. חיבור למציאות. כשאתה 'רואה' ברור - אז אתה יכול 'להתחבר' למה שאתה רואה.

- וכשאתה מתחבר, אז אתה יכול להתחיל 'לעבוד'.

*

אש פנימית

וכבר, מיד, לאחר ימים ספורים - הגיעה המטרה:

- 'ביום עשות הוי"ה אלוקים ארץ ושמים'.

היה 'שם מלא'. הוי"ה אלוקים.

ה'עולם' כולו - היה 'מלא'. ה'אלוקים', ברא - את כל מה שעלה ברצונו לברוא. הוא 'השלים' - את המציאות כולה.

ואז - נתגלה 'שם' נוסף: 'הוי"ה'.

שם זה, נתגלה - ו'נכנס' בתוך המציאות. כמו 'נשמה' - בתוך 'גוף'.
[ובהנחה שה'ווארט' דלעיל הוא אמת, אז -] זו ה'רוח'. ה'תנועה' - שנכנסה במציאות
ה'נבראת'. התנועה של שמו הגדול.
- והיעד - זהו ה'גילוי'. היציאה לפועל.
ושלא נטעה חלילה:
'הוי"ה' - הוא האלוקים'. זה אותו אחד. 'אין עוד מלבדו'. זה לא מישהו 'אחר', חלילה!
בתחילה, הוא מתגלה - כ'בורא'. בעל הכוחות כולם. ה'כח' של כל הכוחות.
ולאחר מכן, הוא מתגלה - כ'הוי"ה'. ה'נשמה' של כל הכוחות האלו. ה'חיות' שלהם (עי'
אד"א כאן).
- ה'חיות' - של כל המציאות כולה.
ולכאורה - הלא הכל היה 'חי', עוד קודם לכן. קודם שנתגלה 'שם הוי"ה'. קודם שהיה
'עולם מלא'. החיות, העופות, הצומח - הכל היה 'חי'. הכל היה ב'תנועה'. גם אדם הראשון
בעצמו.
והביאור - שאין זו 'חיות' של 'תנועה' גרידא. גם ה'חיות' של לאכול, ולשתות, לעבוד
ולטייל - אינה דוקא ב'שם הוי"ה'.
יש כאן 'חיות' מסוג אחר לגמרי. חיות, שכל כולה - ה'מטרה' (- ה'קו'. ויש לו 'ראש',
'תוך', ו'סוף'. התחלה - אמצע - ומטרה).
- ה'אש' הפנימית הזו, שחשנו אותה - מעט מן המעט ממנה - בתפילת נעילה. ב'שיא'
הריקודים של שמחת התורה.
ה'חיות', שבינה לבין 'תנועה', אכילה ושתיה, וכל תענוגי העולם הזה - יש מרחק עצום.
אפשר לנסות לדמיין את ה'מרחק' הזה - כמו 'שביל', דרך. כשבכל 'שעל', בכל פסיעה,
בדרך ארוכה זו - יש 'מגבר' של חיים. עוד 'פאזה', עוד 'אמפר'. עוד מאה 'כח סוס'. ועוד
מאתים. ועוד אלף. ועוד.
- אין לנו אפשרות להשיג.
אנחנו, כמו שאנחנו - לא מכירים 'חיים' מהם. אולי - מעט מן המעט. בבואה קלושה.

*

השאלה והחושך

- וכל כך למה?

כי ה'שם' מלא' - 'נעלם'. ה'גילוי' דאז - שב ו'נסתר'.

עובדה. ה'שם' הזה, לא נזכר יותר. ה'צירוף' הזה, של 'הוי"ה אלוקים' - לא נמצא בשום
מקום.

הוא מוזכר רק - לאחר שנברא האדם, ה'נשמת חיים', ועד - לאחר החטא (עי' לש"ו, הדע"ה ח"ב, ד, ט, ד). בזמן קצר זה, 'היה אז אור קדושתו ית"ש ממלא כל עלמין בהתגלות ממש' (עיי"ש סימן ג).

העולם כולו - אפילו העולם הזה ממש - היה 'כולו טוב' (שם).

ואז היה החטא. עץ הדעת.

ואז ה'עולם מלא' - נחסר. הוא כבר לא 'מלא' כפי הראוי. הוא 'רובו רע, ומיעוטו - טוב' (שם).

הכל 'ירד'. בהרבה מדרגות. 'למטה'.

ה'אור הגנוז' - נעלם. ה'אור', שבו הכל 'גלוי' וידוע - איננו.

אפילו תחילת התיקון, לראות של ה'חסר' - אינה 'גלויה' אצלנו.

אנחנו יכולים לחיות, לנוע, לאכול ולשתות - ולהרגיש 'חיים'. אפשר לעבוד, ואפילו ללמוד תורה ולעשות מצוות - והכל למען ה'אני' הפרטי שלי.

כמובן. לקבל שכר. הרבה מאוד שכר. בגן עדן, אלא מה.

- ומה עם רצונו של השי"ת? מה עם המטרה **שלו** יתברך?

- על מה אתה מדבר? הוא זקוק למשהו בכלל?

כן. לגמרי. הוא - זקוק. הוא רוצה לגלות את שמו הגדול. עלינו. על עם ישראל. רק אנחנו יכולים לעשות את זה (עי' זוה"ק, רע"מ ח"ג רטו ע"ב).

ועצם השאלה הזו; עצם המציאות הזו - שאפשר לחיות חיים שלמים, בלי לדעת שה' זקוק' למשהו; שיש לה' יתברך מטרה בעולם - זהו ה'חושך' הגדול ביותר.

הלא ה'אור' - 'נגנוז'. אז יש חושך. 'וימש חושך'.

*

עולם מלא

אמרנו - ש'שם מלא', נקרא - על 'עולם מלא'.

- מה זה 'מלא'?

אולי - שיש כזה 'חלל', שקוראים לו - 'עולם'. וה'חלל' הזה - 'התמלא'. עד שפתו. אין מקום לעוד משהו, או מישוהו.

- לא מדויק.

עולם מלא, הוא עולם - 'אחד'. מאוחד.

כל מה שנברא כאן, 'מגדיר' - מציאות אחת. 'מוגדר' כמציאות אחת. מציאות שלמה. מציאות - מלאה.

כמו מכונה אחת גדולה. אתה זקוק לכל בורג, לכל שבב. אם אחד מהם חסר, או אינו פועל כראוי - המכונה מקולקלת. היא לא 'מלאה'. היא לא 'אחד'. החלקים שלה אינם ב'אחדות'.

זה נקרא - 'מלא'. באמת - אין 'מקום' לעוד מישהו. לעוד 'יצירה'. זה היה פוגם ב'כלל' הזה, ב'אחד' הזה.

לנו, קשה לראות את ה'הרמוניה' שבבריאה. את המציאות ה'אחת' הזו. אין לנו אפשרות לראות את ה'תזמורת' הנפלאה הזו, שמנגנת את גילוי שמו יתברך.

והקושי שלנו, הוא שוב - בגלל שבאמת אין כעת 'עולם מלא'. העולם - חסר. אין 'שלמות'. אין 'אחד'.

וכך, גם אין - 'שם מלא'.

זו המציאות כעת.

- ועלינו לדעת זאת - וגם לעשות משהו בנידון. עד כמה שיעלה בידינו.

עלינו - 'להחיות' את ה'דעת' שלנו, 'לעבוד עליה' עוד ועוד - עד ש'משהו' יכנס שם. עד שמעט מאותו ה'אור' הקדום, 'ינצנץ' בנו. יאיר את דרכנו.

*

עולם קטן - מלא

יתכן.

האדם, הוא 'עולם' קטן. כך מלמדים אותנו רבותינו.

וגם ה'עולם קטן' הזה, יתכן - שהוא יהיה 'עולם מלא'. ויתכן גם - שאז הוא יזכה ל'משהו', מה'שם מלא'.

אנחנו מאוד 'מורכבים'. מלאים - ב'פרטים'. ובפרטי פרטים. ב'חלקיקים'. ברצונות. בחשקים. בתאוות. בשאיפות. מכל המינים והסוגים.

'בפנים', אצלנו, יש - המון 'רעש'. אתה לא שומע את עצמך. מה אתה באמת רוצה. מה באמת כדאי לך. מה הדבר הנכון עבורך. מה יעשה לך טוב באמת.

אנחנו 'מפוזרים' - בין כל ה'נוצצים' האלו, שמסביב. בין כל מה ש'קורא' לנו. בין כל מה ש'בא לנו'.

וכך אנחנו ממש לא 'מלאים'. כל 'רצון' - מחסיר את הרצון השני. הוא אינו 'מלא', כי יש גם עוד רצון. אתה לא 'כולך' - רוצה את הדבר המסויים הזה. וזה רחוק מאוד מ'כל כולך'.

וכך נראים החיים שלנו. סוג של 'חיים'. סוג של 'אין חיים'. [הדברים מכוונים לדרגתו הדלה של הכותב.]

אפילו אם רק נציץ לרגע אל החלק ה'נכון' שבנו: השאיפות הרוחניות.

גם שם, אנחנו מטפסים 'מכל הכיוונים'. אנחנו 'מרחיבים אופקים' - ו'מחריבים' אותם. רוצים לדעת הכל, ולעשות הכל. גם אם לא - אנחנו מאוכזבים מכך. כואב לנו, שאנחנו לא הרב אלישיב, וגם ר' חיים קניבסקי, וגם הרב שך. וגם האדמו"ר מ - מכל חסידות שהיא. ואם זה לא כואב - לפעמים זה כבר לאחר ה'יאוש'.

וזה כמו אותו מטפס הרים, שהתחיל לטפס - על הר האוורסט. לאחר יום, ירד - והחל לטפס מהצד השני. ביום הבא, הוא עבר להר אחר. וביום שלאחריו - להר נוסף. וחוזר חלילה.

הוא כל היום טיפס. כל יום - כל היום. הוא עשה 'שטייגען' בטיפוס. מאות קילומטרים. ב'התמדה'.

- אבל הוא נותר באותו המקום.

'אדם גדול', נבנה - מדבר אחד.

כשהוא מטפס - הוא מייחד לעצמו משהו. הר אחד. עליו הוא יטפס, עד הפיסגה - ויהי מה.

יש הרבה 'שבילים'. 'ים' של דרכים. קשה לבחור. באמת קשה.

כדאי שנבדוק - בתורה הקדושה. מה ה' מציע לנו. איזו הדרך, ואיזו העיר.

אז חיפשנו, ומצאנו:

- 'ובחרת - בחיים'.

חד וחלק. אין ברור מזה.

- ה'חיים'.

ומהם ה'חיים' הללו?

- הדבקות - בשמו הגדול. אלו ה'חיים' האמיתיים. ה'חיות' של העולם. וכמו שהבנו עד עתה (עי' אד"א שם).

העשיה - למען שמו. למען כבודו. למען מלכותו. הידיעה, שבכל מצוה - אנחנו 'נקשרים' בשמו (עי' זוה"ק, רע"מ ח"ג קי ע"ב). והכונה - הזו בעצמה: לגלות את שמו בעולם הזה, על יד כך - שהוא 'יתקשר' בנו.

- כונה - בכל מצוה!

ואם נבחר בשמו - אז הוא גם יבחר בנו. הוא 'יחדור' אל תוך המציאות שלנו. ישכון - בתוכנו. בקרבנו.

- הוא ה'שם מלא' - ש'ימלא' אותנו. ש'יחיה' אותנו.

ה' יזכנו!

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

מהותו של יצה"ר שנכנס באדם ע"י חטא עץ הדעת - תאווה למותרות

כִּי יִדַע אֱלֹקִים כִּי בְיוֹם אֶכְלֶכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקָחוּ עֵינֵיכֶם וְהִיִּיתֶם כְּאֱלֹקִים יֹדְעֵי טוֹב וְרָע (ג, ה)

מבאר רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל (לשון קדשו: אף שהוא גדר דרוש מ"מ הוא אמת), הנה ענינו של עץ הדעת מבואר ברמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פ"י י"ב) שהוא תאווה שלא לצורך הקיום^{נא}. וזהו סגולתו של הנחש (ושמו נקרא ע"י אדם הראשון ע"ש סגולתו), וכמבואר בבכורות דף ח' ע"ב דשאר בהמה וחיה אינם מקבלים זכר בימי עיבורם (ע"ש ברש"י) מלבד הנחש והאדם. ולאדם זה נעשה בחטא עץ הדעת. וזהו ביאור הגמ' בשבת דף קמ"ו ע"א שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ופי' רש"י כשנתן לה עצה לאכול מן העץ בא עליה דכתיב (בראשית ג) הנחש השיאני לשון נשואין. והיינו שנתן בה גדר תאווה לדברים שאינם קיום המיני^ב (וזה היה שייך רק באשה). ואח"כ נכנס זה בזרעה שילדה, שמתאווים לדברים שאינם לצורך הקיום רק מותרות. (וביאר בזה ד' הרמב"ם במו"נ ח"ב פ"ל). וכן נושך אף שאין לו הנאה מכך כמבואר בתענית דף ח' ע"א. וכן מצינו שמתאווה לאכול כפי משאו, ואילו גבי שאר בע"ח הנה בתוס' ב"מ (דף פ' ע"ב ד"ה סתם) כתב דגמל אפי' ע"י אביסה אין סברא שיוכל להאכיל כדי משאו בפעם אחת.

וזוהי ג"כ ההשוואה בין נחש לאדם במה שדומין בגלגל העין (נדה דף כ"ד ע"ב), כלומר הליכה אחרי העין - תאווה שלא לצורך, (עיין בצ"פ עה"ת שהאריך). [מקורות: צ"פ תרומות עמו' 103 ושו"ת צ"פ דוינסק ח"א סי' ל"ד ועה"ת ובמו"נ (כת"י)]

*

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

^{נא} וזהו פשוטו של הכתוב, דמכל עץ הגן הותר לאכול, ורק מעץ הדעת נאסר לו.
^ב ראה עוד בצ"פ (בהרחבה) שמבאר שזוהי גם תאווה לדברים המאבדים את האדם, וזה גדר שטן ומלאך המות.

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל לב לאחים (רחובות)

התוצאה והעונש

וּמַעַץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אֲכַלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת (ב, יז)
תמיהות בעניין העונש על אכילת עץ הדעת

כאשר הניח הקב"ה את אדם הראשון בגן עדן התיר לו לאכול מכל האילנות שהיו שם, אולם הזהירו "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות". ומבואר שהקב"ה פירש לאדם הראשון שבמידה ויאכל מעץ הדעת ייענש במיתה. אולם לאחר שחטא באכילת העץ נאמר "ארורה האדמה בעבורך וגו' בזעת אפיק תאכל לחם" (ג יז-יט). ויש להבין מדוע הענישו בעונש אחר ממה שקצב מתחילה - שמזונותיו יבואו מתוך טרחה, ואילו את העונש אותו אמר מתחילה לא הזכיר כי אם ברמו "כי עפר אתה ואל עפר תשוב".

עוד יש להעיר, שהקב"ה אמר לאדם הראשון "כִּי בַיּוֹם אֲכַלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת" ומשמע שבאותו יום שיחטא יבוא עליו המוות. אולם בפועל לאחר שחטא המשיך אדם הראשון לחיות עוד תשע מאות ושלושים שנה [יעויין ברש"י (סנהדרין צז א ד"ה תרי)].

שנינו (סוטה יב א) "נשים צדקניות לא היו בפתקה של חוה". פירוש, שנשים צדקניות לא סבלות את עונשה של חוה שנענשה בצער ההיריון והלידה, אלא יולדות הן שלא בצער. אולם מאידך כלפי עונשו של אדם הראשון - עונש המוות לא מצינו מי שיצא מגזירה זו, אלא אדרבה שנינו (בבא בתרא יז א) "ארבעה מתו בעטיו של נחש" פירוש שד' אנשים לא היו ראויים למות מצד עצמם לפי שמעולם לא חטאו, והם מתו רק כתוצאה מפיתויו של הנחש כלומר בגלל חטא עץ הדעת. ויש להבין במה שונה עונשה של חוה שנשים צדקניות אינן נענשות בו, לעונשו של אדם שאין הצדיקים יכולים להימלט הימנו.

לאחר שחוה אמרה לנחש "ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלוקים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותון" (ג ב) השיב לה הנחש "לא מות תמותון". והביא רש"י לדברי המדרש (רבה יט ג) שדחף הנחש את האשה עד שנגעה באילן, ואמר לה, כשם שאין אף מתה בנגיעה כך לא תמותי באכילה. ותמהו המפרשים (מושב זקנים ועוד), מה ראייה היא מכך שלא נענשה על הנגיעה, הלא נדחפה על ידי הנחש והייתה אנוסה. ודבר פשוט הוא שאין להעניש את האדם על דבר שהיה אנוס בו, והיאך למדה מכך חווה שיכולה היא לאכול מרצון את עץ הדעת.

היסוד - המוות אינו עונש אלא תוצאה

והביאור בזה, שאזהרת הקב"ה את האדם שביום אוכלו מעץ הדעת ימות, לא היה זה בגדר "עונש" אלא הקב"ה הודיע לו את התוצאות הבאות מחמת האכילה. על דרך משל, אב האוסר על בנו באזהרה חמורה ליגע בתנור לוהט, ואומר לו אני אוסר עליך לגעת בתנור

פן תיכווה. במידה ויעבור הבן על איסור האב ויגע בתנור, ראשית כל יקבל הוא כווייה - לא כעונש על מעשיו אלא כתוצאה ישירה מפעולתו. ועתה בנוסף יענישנו אביו על שעבר על ציוויו.

והנה, מה שאדם מת בסוף ימיו זהו דבר טבעי ומוכרח, וכמו שכתב הרמב"ם (יסודי התורה ד ג) "וכל המחובר מארבעה יסודות אלו הוא נפרד בסוף, יש שהוא נפרד לאחר ימים אחדים, ויש שהוא נפרד לאחר שנים רבות, וכל שנתחבר מהם אי אפשר שלא יפרד להן וגו' ואי אפשר שלא יפסד ויחזור ליסודותיו, וישוב מקצתו לאש, ומקצתו למים, ומקצתו לרוח, ומקצתו לארץ" (ויעויין עוד שם א ז). אולם קודם שחטא הביא השל"ה (תולדות אדם בית דוד אות קנז) בשם הזוה"ק (זוה"ח ב מגילת איכה דף נד עמוד ב) שמתחילה היה האדם לבוש "כתנות אור" (יעויין ב"ר כ יב) כלומר שהיה מהותו קרובה לרוחניות ובכך יכול היה להשיג את כל ההשגות הרוחניות, ועל ידי אכילת עץ הדעת נעשה כתנות עור, כלומר גשמי יותר. וכפי שביאר השם משמואל (ויקרא עמ' שי) ש"עץ הדעת" כשמו כן הוא, מכניס דעה עצמית באדם וגורם לו להתמקד גם ברצונותיו ותאוותיו, ולהיות פחות דבוק בקב"ה ויותר קרוב לגשמיות.

ונמצא אפוא, שמה שהזהיר הקב"ה את האדם שביום אכילתו מעץ הדעת תבוא עליו מיתה, לא היה זה כעונש על מעשיו, אלא רק הודיעו את התוצאה שתבוא ממילא מכח האכילה, שעד עתה לא שלט בו המוות, ומשעה שיאכל ואילך "מות תמות" ואין הכוונה שימות מיד באותו היום שיאכל, אלא שעד עתה לא היה עתיד למות ומעתה ואילך הופך הוא לבריה גשמית שסופה למות.

ישוב התמיהות לפי זה

ובכך יש לבאר מדוע טעתה חוה לחשוב שראויה היא למות מחמת הנגיעה בעץ הדעת למרות שהיה זה באונס. שאילו המיתה הייתה באה כעונש על מעשיהם, ברור הדבר שאין להעניש אדם על מעשה שנעשה על כורחו. אך כיוון שאמר הקב"ה שהתוצאה ממילא של חטא עץ הדעת הוא מיתה, ואדם הראשון אמר לחווה שאף הנוגע בעץ ימות. חשבה חוה שגם נגיעה באונס תגרום למיתה [וכאדם הנוגע באש שנכווה אף בלא שמתכוון], וכשראתה שלא קרה לה מאומה, טעתה לחשוב שאין ממש בציווי ולכן באה לידי טעות ואכלה מהעץ.

ובכך מבואר מדוע כשהודיע הקב"ה לאדם וחוה את עונשם כמעט ולא הזכיר את עניין המיתה, לפי שהמיתה לא מכלל העונש אלא כתוצאה הכרחית. ובדבריו הוסיף הקב"ה את העונש על מעשיהם, שהאדם יצטרך לעמול לפרנסתו והאשה תצטער בהריון ובלידה. וכיון שכך, המיתה שהיא תוצאה טבעית מהחטא ולא באה כעונש, שולטת היא בכל אדם. אולם אותם דברים שבאו כעונש אינם שייכים לצדיקים. קושי הפרנסה אינו שייך בצדיקים כפי שכתב הרמב"ם (שמיטה ויובל ג יג) "כל איש ואיש מכל באי העולם וגו' ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים וגו' ויזכה לו

בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללויים", וכן הנשים הצדקניות אינן מצטערות בזמן העיבור והלידה כמבואר בגמ' (סוטה יב א).

נחלי מים - נושאים בפרשת השבוע, הרב דב יעקב ברטמן, טורונטו

לעבדה ולשמרה

ויקח ה' אלקים את האדם וינחיהו בגן עדן לעבדה ולשמרה (ב, טו)

דברי הכתוב 'לעבדה ולשמרה', מורים לכאורה שאדם הראשון אמור היה לעבוד את גן עדן ולשמור עליו. רבים מן המפרשים נחלצו לבאר מהי אותה עבודה ושמירה אשר גן עדן זקוק לה. ואביא את לשונו הזהב של האור החיים הקדוש בהצעת שאלה זו:

"משמעות הכתוב יגיד כי הגן צריך לה עובד ושומר. והאמת יכחיש זה, כי למה יהיה צריך לשמרה: אם מהגנבים, זה הבאי הוא. ומה היא העבודה שהיתה צריכה הגן. ואם צריכה עובד, אם כן זה לה חמשת אלפים וחמש מאות שנה, מי עבדה".

להלן דרכים שונות בביאור העניין:

רבנו בחיי מפרש את הכתוב 'על דרך הפשט' כך:

"הניחו עתה בגן עדן שיהיה עובד אדמת הגן, ויזרע לו שם כל מיני תבואות, ויטע לו שם כל מיני פירות, כי לכך הונח שם, להיות מתענג ומשתעשע כרצונו. והיתה פרנסתו מעצי הגן, והיו משתיו מנחלי עדן ומלבושו ענני כבוד. והיתה עמידתו שם בתענוג רב גדול ועצום, לרוב בתענוג הנפש ומעט בתענוג הגוף, בהשקט והנחה וקורת רוח שאין כמוה, בהיות כולו שכלי, נפשו וגופו הם אחת בהשגת בוראו בלבד".

לפי פירוש זה ביאור הכתוב 'לעבדה ולשמרה', הוא לעבוד את אדמת הגן ולשמרו. וכן פירש האבן עזרא: "וטעם לעבדה, להשקות הגן, ולשמרה, מכל החיות שלא יכנסו שם ויטנפוהו". [וכן נראה מדברי בעל החובות הלבבות בדברו אודות חובת ההשתדלות של האדם לפרנסתו, ומביא ראיה מהא שאף על אדם הראשון הוטל תפקיד לעבוד את הגן ולשמרה.]

רבנו בחיי מתאר במילותיו את החיים הנאצלים והנעימים שנכוננו לאדם הראשון בגן עדן, חיים מלאי קורת רוח, שלווה הנפש ומנוחה, חיים שפרנסתו מוכנה לו ואינו צריך להשתדל רבות בצרכי הגוף, ורוב תענוגיו הם תענוגי הנפש. אולם, כותב רבנו בחיי, "לאחר שחטא ואכל מעץ הדעת, האכילה ההיא גרמה לו שימשך אחר התאוות, ושישתדל בצרכי הגוף יותר מצרכי הנפש, ככל אשר אנחנו עושים פה היום".

ומסיים רבנו בחיי את פירושו באומרו שלעתיד לבוא, בזמן תחיית המתים, יחזור העולם לשלמותו כפי שהיה בתחילה, ושוב "יתענגו כאחד הגוף והנפש, ויהיו הרוב בתענוג הנפש ומעט בתענוג הגוף, כאדם הראשון קודם שחטא".

האור החיים הקדוש מבאר את הענין בדרך אחרת:

“אכן, יש לך לדעת כי כל הוה אינו אלא דוגמא לרוחניות, וכמו שהאדמה צריכה עבודה והזרעה והגשמה, להוציא מזון האדם, גם שמירה מדברים המפסידים והמרעים לצומח, כמו כן, גן עדן, אשר היא היום אדמת הנפשות לבד, כי הגופות נגשמו, גם היא צריכה עבודה ושמירה כפי רוחניותה. הגשמה המיוחדת לה היא עסק התורה וכו' והזרעים הם מצות עשה אשר יעשה אותם האדם וכו' והעבודה היא התעסקות גדול והסתכלות נמרץ בתורה שהוא עיקר מצוותה, והשמירה גם כן לבל יפרוץ גדריה ולבל יפסיד צמחיה, והוא שמירת מצות לא תעשה וכו'”.

בדבריו, מבאר האור החיים הקדוש שעבודת גן עדן ושמירתו היא על ידי קיום המצות ולימוד תורה. וממשיך האור החיים ואומר שכשהניח ה' את אדם הראשון בגן עדן קודם החטא, היה האדם צופה ומביט בתוצאות מעשיו בחייו, ורואה האיך מעשיו הטובים משפיעים באופן ישיר על גן עדן. אולם מאז שחטא, הושלל ממנו ראות הדבר, ואיננו יכול לראות בחייו את פירות לימודו ושמירת המצוות. אבל, אומר האור החיים הקדוש, אם כי נשלל ממנו ראות הדבר, אבל כאז גם היום, לימוד התורה וקיום מצוות הם מזון הנשמה בגן עדן, וכל פעולה שאנו עושים בעולם הזה, משפיעה בגן עדן על מזון הנשמה. “כי הרוחניות לא ימנענה ההרחקה, והפעולה נעשית”. [ועיין ברבנו בחיי בבאורו השני, “ועל דרך המדרש”, שמביא כדברים אלו בשם פרקי דרבי אליעזר פרק יב.]

ביאור חדש מוצאים אנו לאחד מן הראשונים, 'פירוש רבי חיים פלטיאל על התורה':

“לעבדה ולשמרה - ואם תאמר והרי גן לשון זכר הוא, וכתב עליה לשון נקיבה. ויש לומר דמוסב אדלעיל, 'זיהי האדם לנפש חיה', והכי קאמר, ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה הנפש. וזהו שכתב 'מכל עץ הגן אכול תאכל', אתה מחוייב לעבוד לנשמתך ולהאכיל בה, ומפרי הדעת תשמרנה”.

בדרך זו הלך רבנו עובדיה ספורנו אשר מבאר בפסוקים הקודמים שהאדם נברא בדרגת 'נפש חיה', ולאחר שנברא באותו האופן הנכבד, הניחו ה' בגן עדן, שהוא מקום מוכן ומסוגל לקבלת צלם אלוקים ולעבודתו הרוחנית של האדם, בהיותו מקום שבו מזונותיו באים שלא בצער, והוא נחמד למראה ומשמח ומרחיב את הלב, ונהר משקה את הגן, בלתי צער גשמים ועבודת האדם. וכהמשך לפסוקים אלו אמרה התורה 'ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה', דהיינו, לעבוד את נשמת החיים, ולשמרה שלא תפסד.

ובדומה לזה כתב רבינו אברהם בן הרמב"ם בפירושו לתורה:

“ואם לקחנו גן עדן לטעם זולת הפשט, ובכך יהיה הטעם בויקח ה' אלוקים את האדם ויניחהו בגן עדן, הדרכתו והשגתו לשלימות שלא היתה בו בתחילת בריאתו, עד שהשיג אותה בהתקינו את עצמו לה. ומאמרו 'לעבדה' רמז שצריך האדם להיות מטפל בהשגת אותו הענין, אם לא, יושפל ממנה. ומאמרו 'ולשמרה', רמז שישמור אדם מה שהשיג, והיה לו לתריס בפני מקרים המשנים אותו”.

ומסיים רבינו אברהם בן הרמב"ם את דבריו במלים אלו: “גן עדן זו הנזכרת בתורה בלתי נודעת לנו, לפי שאנחנו לא ראינו אותה, אלא אנחנו בניו של מי שנטרד ממנה בחטאו”.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

מי מנצח במלחמת האור והחשך | דידן נצח

א

וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיִּבְדֵּל אֱלֹקִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ. וּבְרַשׁ"י, אָף בּוֹזֵה אֲנוּ צְרִיכִין לְדַבְרֵי אַגְדָּה (חֲגִיגָה י"ב) רֵאָהוּ שְׂאִינוּ כְּדָאֵי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רַשְׁעִים וְהַבְדִּילוֹ לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא.

וְהִנֵּה בְּבִרְכַת הַבְּדִלָה שְׂבִמוּצָאֵי שַׁבַּת, אֲנוּ מִזְכִּירִין ד' הַבְּדִלוֹת, הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֶׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה, וּלְפִי דְבָרֵי רַשׁ"י שֶׁהַבְּדִלָה, מִשְׁמַע שֶׁהֵךְ הַבְּדִלָה הִיא בְּעֵצֶם הַגְּנִיזָה דֵּה־אֹר הַגְּנוּז לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא. וּמִכַּח אֹתָהּ הַבְּדִלָה, הוּא דִּנְגְנוּ הָאֹר דְּשַׁבְעַת הַיָּמִים לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא.

וְנִרְאָה דְּעַל יְדֵי הַהַבְּדִלָה גּוֹפָה נִתְעַלָּה הָאֹר הַגְּנוּז, וְהֵינּוּ דְּבִמָּה שְׁנַתִּיחַד הָאֹר וְנִגְנוּ לְצַדִּיקִים, בּוֹזֵה גּוֹפָא נִתְעַלָּה הָאֹר, שְׂכַל זְמַן שֶׁהָאֹר הוּא בְּגִדְרַת עוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ נוֹהֵג, הִרִי הוּא חֹסֵר הַעִילוּי דֵּה־גְנִיזָה, כְּאִשֶּׁר יָד הַכֹּל מִמְשַׁמְשֵׁין בּוֹ, וְכַשֵּׁם שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל מִתְעַלָּה בִּהְיוּתוֹ מוֹבְדֵל מִכָּל הָעַמִּים, וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתְעַלָּה בִּהְיוּתוֹ מוֹבְדֵל מִשֶׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֵׂה, וְאָף הַקֹּדֶשׁ מִתְעַלָּה רַק בִּהְיוּתוֹ מוֹבְדֵל וּמוֹפְרָשׁ מִן הַחֹל, כְּמוֹ כֵּן הָאֹר מִתְעַלָּה בִּהְיוּתוֹ מוֹבְדֵל מִן הַחֹשֶׁךְ. וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיִּבְדֵּל אֱלֹקִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ. וְהַבֵּן.

וְעַדִּיין צְרִיכִין אֲנוּ לְמוֹדְעֵי, מֵהַ תְּפִיסָה יֵשׁ לָנוּ בְּכַךְ שְׂאִין הָאֹר כְּדָאֵי וְרֵאָהוּ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רַשְׁעִים. וּמִדּוּעַ הִיא נַחוּץ לְגוֹנוֹ מֵהָאֵי טַעְמָא לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא.

וְיִתְכַן כֵּךְ. הַרַשְׁעִים כָּל מָה שִׁישׁ לָהֶם, מִשְׁמַשׁ לְרַשְׁעוֹתָם. וְהֵלָא כִּיּוֹם אֲנוּ רוֹאִים הַרַשְׁעִים מִשְׁתַּמְשִׁים בְּכָל דְּבַר חִידוּשׁ לְרַשְׁעוֹתָם. וְגַלּוּי הִיא לְפָנֵי מִי שְׂאֵמֵר וְהִיא הָעוֹלָם, שְׂאֹר זֶה שְׂרוֹאִים בּוֹ בְּלֹא הַגְּבִלָה, יִכּוֹל לְהַבִּיא תּוֹצְאוֹת שְׂאִינָן טוֹבוֹת כָּלֵל לְרַשְׁעִים בְּעַצְמָם. וְלִכֵּן גְּנוּז לְצַדִּיקִים, וְדוּוֹקָא לְעֵתִיד לְבָא, כְּאִשֶּׁר תַּעֲבוֹר מִמְשַׁלַּת זְדוּן מִן הָאָרֶץ.

ב

עוֹד שֵׁם בְּרַשׁ"י, וְלִפִּי פְּשׁוּטוֹ כֵּךְ פְּרַשְׁהוּ רֵאָהוּ כִּי טוֹב וְאִין נֵאָה לוֹ וְלַחֹשֶׁךְ שִׁיְהִיו מִשְׁתַּמְשֵׁין בְּעַרְבוּבִיא וְקַבֵּעַ לְזֶה תַּחּוּמוֹ בְּיוֹם וְלְזֶה תַּחּוּמוֹ בְּלֵילָה.

מִשְׁמַע שְׂמִתְחִילָה הִיוּ הָאֹר וְהַחֹשֶׁךְ מִשְׁתַּמְשֵׁין בְּעַרְבוּבִיא, עַד שְׂבוּרָא הָעוֹלָם קַבֵּעַ לְזֶה תַּחּוּמוֹ בְּיוֹם וְלְזֶה תַּחּוּמוֹ בְּלֵילָה.

וְצָרִיךְ לְהַבִּין כִּי־צַד יִתְכַן זֶה שֶׁהִיו מִשְׁתַּמְשֵׁין בְּעַרְבוּבִיא, הֵלָא מִצַּד חוֹקֵי הַטֶּבַע, יְדוּעַ שְׂמַעַט מִן הָאֹר דּוּחָה הַרְבֵּה מִן הַחֹשֶׁךְ, וְאִם כֵּן הַעַרְבוּבִיא אֵינָה שִׁיכַת בְּמִצִּיאוֹת כָּלֵל, וְכִי־צַד

יכולין שני ההפכים הללו לשמש בערבובייה. וכבר עמדנו בתמיהה זו, וכתבנו מה שכתבנו, וכאשר התבוננו השתא הכא, היה נראה לפרש כדלהלן.

שאמנם אמת נכון הדבר שהשמש - מסתברא - שגם מעיקרא שמשה בזמן המסוים לה, וירח - בזמן המסוים לו, מכל מקום עדיין היה אפשרי, שבחלק מהיום יהיה אור ובחלקו האחר חשך וחוזר חלילה, ומשום שגם כהיום, אחר קביעת התחומים, לזה היום ולזה הלילה, פעמים שיש ליקוי חמה או לבנה, אף שכרגיל לא נחשך היום ממש, גם תוך כדי הליקוי, אבל מצד עצם המציאות וודאי שזה יתכן מאד שמפעם לפעם יארע, שהחמה תסתתר לחלוטין וימש חשך...

ומי אשר יש לו מושג ויודע משהו מן המשהו, כמה מאות אלפי רבבות כוכבים מסתובבים להם בעולם, במהירות שקשה לדמיין אפילו... יבין שאדרבה, הפלא הגדול הוא שאין ליקוי חמה ולבנה דבר יום ביומו... ואמנם הסיבה שבאמת אין הליקויים מתרחשים בתדירות, היא מפני שהקדוש ברוך הוא - בכבודו ובעצמו - בחכמה פותח שערים, ובתבונה משנה עתים, ומחליף את הזמנים, ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כרצונו, ואלו הם נסים גלויים שמי שיש לו מח בקדקודו יבין את הפלא העולמי כיצד הוא (הבורא) מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, וזה מה שנתחדש בהבדלה זו.

ואם לא באנו להתחיל לקרוא שוב מבראשית אלא בשביל הבנה זו - דינו!!!

שְׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֱלֹהֵי הַמוֹצֵיא בְּמִסְפָּר צְבָאִים

לְכֻלָּם בְּשֵׁם יְקָרָא מְרַב אֲוֹנִים וְאֲמִיץ פֶּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר. (ישעיה מ' כ"ו)

*

אדם יסודו מעפר - אשר יצר את האדם - בחכמה - בצלמו

וַיִּצְרֵן ד' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עֶפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשִׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה.
- אדם יסודו מעפר.

האם עובדה זו - שאדם יסודו מעפר - מורה על פחיתות האדם, או להיפך, על מעלת העפר?

דבר אחד ברור לחלוטין, להתבונן, ענין זה מורה על גדלות הבורא, שאפילו העפר שהכל דורכין עליו, טמון בו כח להיות חומר גלם ליצירת נזר הבריאה. וַיִּצְרֵן ד' אֱלֹקִים - אֶת הָאָדָם - עֶפֶר מִן הָאֲדָמָה. כלומר, רק הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, יכול להפוך את העפר לאדם נזר הבריאה.

והנה כמה פלאים נוכל למצוא בעפר, לא יוכל איש לדבר לא תשבע עין לראות ולא תמלא אֶזְנוֹ מְשִׁמַע. ולמרות שכל כך קל להשיגו, גם אם יחיה איש אלף שנים פעמים, לא יגיע לאחת מאלף אלפי אלפים חכמות נשגבות שבעפר הפשוט והמצוי הלזה. וכל זה אמנם מורה על גדלותו יתברך, שכל בריאה שברא מורה על חכמתו יתברך ויכלתו הבלתי תכלית.

הנה כי כן מה לנו כי נתפלא כל כך היאך יכול עפר לשמש חומר גלם לאדם נור הבריאה.
כי העפר בעצמו נעשה בחכמה נפלאה כל כך.

וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשֵׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה. בספר נפש החיים שער א' פרק ו', אבל
עיקרו של דבר, כי הוא ית"ש, אחר שברא כל העולמות, ברא את האדם, אחר למע"ב,
בריאה נפלאה, כח מאסף לכל המחנות, שכלל בו כל צחצחות אורות הנפלאות והעולמות
והיכלין העליונים שקדמו לו. ע"כ לשונו הקדוש.

והנה כל זה מורה על כבודו וגדלו יתברך ויתעלה. וכמו כן היות הָאָדָם עֶפְרָ מִן הָאֲדָמָה,
מורה על כבודו וגדלו יתברך ויתעלה, אשר יצר את האדם בחכמה, ואשר יצר את האדם
בצלמו בצלם דמות תבניתו.

בְּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְרָאֵנוּ לְכָבוֹדוֹ.

ויהי רצון שנזכה לקדש שם שמים בכל ארחות חיינו.

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

תוכחה בדרך הנכונה...

וַיִּקְרָא ה' אֱלֹקִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּפֶה (ג, ט)

כותב על כך רש"י: יודע היה היכן הוא, אלא ליכנס עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאום. וכן בקין אמר לו אי הבל אחיך (בראשית ד, ט), וכן בבלעם מי האנשים האלה עמך (במדבר כב, ט), ליכנס עמהם בדברים.

למדנו מכאן דרך נכונה וישרה לאופן אמירת תוכחה: יש להכנס עמו בדברים ובעקיפין מתוך כך להגיע לתוכן אותו תרצה לומר בתוכחתך. כך יש סיכוי גדול שהדברים ייקלטו.

בהמשך הפרשה לאחר שהאשה נתנה לאדם הראשון לאכול מעץ הדעת ונענשו שניהם, כותבת תורתנו הקדושה: וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הוּא הִיְתָה אִם כָּל חַי (ג, כ).

אנו היינו מצפים שלאחר עונשים כה חמורים, הוא ישוב לבית ויכעס עליה עד מאוד - הרי הכל בגללה! מי יודע אילו צעקות וגערות מצפות לה כעת...

ובמקום זה הוא רואה את הטוב שבה, ואף נותן לה תואר כבוד - אם כל חי!

אמר על כך מורי ורבי הגאון רבי אריה לייב היימן זצ"ל - מכאן נלמד מה צריך להיות היחס כאשר מישהו גרם לנו רע. יש לראות את הטוב שבו ולשבחו על כך!

ולסיום - אותו דבר עצמו אנו רואים בהנהגת השי"ת, א-ל מלך יושב על כסא רחמים, לאחר שחטאו אדם וחוה והענישם, אומרת התורה: וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹקִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתַנּוֹת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׁם (ג, כא).

לא צעקות, לא ריחוק והתנתקות, אלא יחס של חמלה ורחמים - יש לדאוג לכם לכיסוי, למרות שאתם עצמכם גרמתם לכך בגלל שחטאתם. אני נוהג עמכם ברחמים! מצאנו אם כן בפרשה זו כמה לימודים כיצד להתנהג כלפי מקבל התוכחה. הבה נפנים וניישם אותם!

*

הזדהות!

בן המלך והתרנגול

הרה"ק רבי נחמן מברסלב זיע"א נהג לומר דברי תורה עמוקים. יום אחד פנה לחסידיו ב'תרעומת' ואמר: "אינכם מבינים את מה שאני אומר! מהיום אפסיק לומר דברי תורה - במקום זה אספר לכם מעשיות!" [הרבה פרשנויות נתנו חסידיו לכל מעשיה שיצאה מפיו [הקדוש...]

הזדהות!

ולענייננו - להלן מעשה שסיפר, אשר מלמדת שבכדי להוכיח את הזולת, ולהעלותו לדרך הנכונה - יש להזדהות איתו, לרדת למצבו ומדרגתו - וכך לעלות איתו יחד בהדרגה - ולהעלותו לדרך הנכונה.

וכך מובא שסיפר:

פַּעַם אַחַת נָפַל בֶּן מֶלֶךְ אֶחָד לְשַׁגְעוֹן, שֶׁהוּא תַרְנַגּוּל הַיּוֹדוּ הַנִּקְרָא "הַנְּדִיק", וְצָרִיךְ הוּא לִישֵׁב עִרְם תַּחַת הַשֶּׁלֶחַן וְלִגְרוֹר חֲתִיכוֹת לֶחֶם וְעֵצְמוֹת כְּמוֹ הַנְּדִיק, וְכָל הַרוֹפְאִים נוֹאָשׁוּ מִלְּעֹזֵר לוֹ וְלִרְפְּאוֹתוֹ מִזֶּה, וְהָיָה הַמֶּלֶךְ בְּצַעַר גָּדוֹל מִזֶּה.

עַד שֶׁבָּא חָכָם אֶחָד וְאָמַר: אֲנִי מִקְבֵּל עַל עֲצָמֵי לְרַפְּאוֹתוֹ!

הֵלֵךְ וְהִפְשִׁיט גַּם בֶּן אֶת עֲצָמוֹ עִרְם וַיֵּשֶׁב תַּחַת הַשֶּׁלֶחַן אֶצְל בֶּן הַמֶּלֶךְ הַנִּי"ל וְגַם בֶּן גֵּרֵר פְּרוּרִים וְעֵצְמוֹת.

שָׁאוּ בֶּן הַמֶּלֶךְ: "מִי אַתָּה? וּמָה אַתָּה עוֹשֶׂה פֹה?" וְהָשִׁיב לוֹ: "וּמָה אַתָּה עוֹשֶׂה פֹה?" אָמַר לוֹ: "אֲנִי הַנְּדִיק!" אָמַר לוֹ: "אֲנִי גַם בֶּן הַנְּדִיק!"

יָשְׁבוּ שְׁנֵיהֶם יַחַד כֶּךָ אֵיזָה זְמַן, עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ רְגִילִים זֶה עִם זֶה. וְאָז רִמְזוּ הַחָכָם לְבְנֵי הַבַּיִת לְהַשְׁלִיךְ לָהֶם כְּתָנוֹת, וְאָמַר הַחָכָם הַ"הַנְּדִיק" לְבֶן הַמֶּלֶךְ: "אַתָּה חוֹשֵׁב שֶׁהַנְּדִיק אֵינוֹ יְכוּל לִילֵךְ עִם כְּתוֹנֹת? יְכוּלִים לְהִיּוֹת לְבוּשׁ כְּתוֹנֹת, וְאָף עַל פִּי בֶּן יֵהָא הַנְּדִיק כִּי בְּמָקוֹם אֶחָד רָאִיתִי הַנְּדִיק עֵס לְבוּשִׁים בְּכְתָנוֹת... " וְלָבְשׁוּ שְׁנֵיהֶם הַכְּתָנוֹת.

אַחַר אֵיזָה זְמַן רִמְזוּ וְהַשְׁלִיכוּ לָהֶם גַּם מְכַנְסִים. וְאָמַר לוֹ הַחָכָם גַּם בֶּן כְּנֹזֵר לְעֵיל: "אַתָּה חוֹשֵׁב, שֶׁעַם מְכַנְסִים לֹא יְכוּלִים לְהִיּוֹת הַנְּדִיק? וְכוּ", עַד שֶׁלָּבְשׁוּ הַמְכַנְסִים, וְכֵן עִם שְׂאֵר הַבְּגָדִים. וְאַחַר כֶּךָ רִמְזוּ וְהַשְׁלִיכוּ לָהֶם מַאֲכָלֵי אָדָם מִהַשֶּׁלֶחַן, וְאָמַר לוֹ: "אַתָּה חוֹשֵׁב שֶׁאִם אוֹכְלִים מַאֲכָלִים טוֹבִים אֵינוֹ מֵעַן שׁוִיךְ קִיִּין הַנְּדִיק נִישְׁט? מֵעַן קָעַן עֶסֶן אִין אוֹיךְ זֵיִין אַ הַנְּדִיק!" [כְּבַר אֵינך הַנְּדִיק? אִפְשָׁר לֵאכּוֹל כְּאָדָם וְלִהְיוֹת הַנְּדִיק? וְאָכְלוּ.]

אַחַר כֶּךָ אָמַר לוֹ: "אַתָּה חוֹשֵׁב, שֶׁהַנְּדִיק מְכַרְח לְהִיּוֹת דּוֹקָא תַּחַת הַשֶּׁלֶחַן? יְכוּלִים לְהִיּוֹת הַנְּדִיק וְלִהְיוֹת אֶצְל הַשֶּׁלֶחַן!" וְכֵן הִתְנַהֵג עִמוֹ, עַד שֶׁרָפָא אוֹתוֹ לְגַמְרִי, וְזֶה בְּחִינַת, מָה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָה (מִדְּרַשׁ שׁוֹחַר טוֹב קִטּוֹ, ה) עַל הַפְּסוּק הַנֶּאֱמָר בְּשִׁלְמָה (מַלְכִים א ה, יא): "וַיַּחֲכֶם מִכָּל הָאָדָם" אֶפְלוּ מִן הַשׁוֹטִים.

[אָמַר הַכּוֹתֵב (ר' שְׁמוּאֵל הוֹרְבִיץ זְכוֹרֵנוּ לְבִרְכָה): יְכוּלִים לוֹמַר, שֶׁהָאָדָם רוֹצֵה לְהִתְקַרֵּב לְעִבּוּדַת הַשֵּׁם הֵלֵא הוּא הַנְּדִיק הוּא מְלַבֵּשׁ בְּחִמְרֵיּוֹת וְכוּ', וּבְדֶרֶךְ זֶה יְכוּלִים מְעַט מְעַט לְקַרֵּב אֶת עֲצָמוֹ לְעִבּוּדַת הַשֵּׁם, עַד שֶׁנִּכְנְסִים לְגַמְרִי. וְכֵן בְּהִתְקַרְבוֹת אֲנָשִׁים עַל דֶּרֶךְ זֶה, וְדִי לְמַבִּין. (מְעַשְׂיוֹת וּמִשְׁלִים)]. (מִתּוֹךְ סֵפֶר שִׁיחַ שְׂרָפִי קוֹדֶשׁ - חֵלֶק א, תְּקַפָּא)

*

דרך נוספת לתוכחה - בדרך עקיפה

ה'תוכחה' של עופר

לישיבה גדולה הממוקמת באיזור שאינו דתי בארץ הגיעו מספר בחורים מישיבה אחרת לתקופת 'חיזוק' בזמן מגיפת הקורונה, כאשר מטרתם להחליף אווירה ולהתחזק בלימוד... בקרבת הישיבה הייתה חנות מכולת בבעלות יהודי מסורתי ששמו עופר, כל עובדי החנות ידעו על חיבתו והערכתו המיוחדת של עופר לתלמידי ישיבות באשר הם ובכל פעם שהגיע בחור ישיבה לשלם בקופה, נאמר לו, שמקבל הנחה של 10% ממחיר הקניה, הנחה קבועה זו התבצעה כמובן בהוראתו של עופר.

בוקר אחד החליט אחד מאותם בחורים שהגיעו ל'חיזוק', שקשה לו הלימוד בישיבה והחליט בינו לבין עצמו ובלי לשתף איש, שהוא עוזב לגמרי את הישיבה ואף את לימוד התורה בכלל והולך לחפש עבודה כלשהיא...

אך לפני לכתו מהישיבה, החליט לצאת למכולת הקרובה לקנות לו משהו, בידיעה שעוד היום הוא נוסע הביתה ומחפש עבודה... וכך, בעודו מגיע למכולת של עופר, רק הניח הבחור רגלו על מפתן החנות, קיבלו עופר במאור פנים ובגילויי הערצה מיוחדים: 'הנה הגיע נזר הבריאה', 'עליך כל העולם עומד', ועוד דברי שבח רבים...

אמר הבחור לעצמו, כך חושב עלי בעל חנות מכולת ואני עוד חושב לעזוב את עולם התורה!?

בעודו יוצא מהחנות, החליט בליבו, אנסה להמשיך בישיבה עוד כמה ימים ונראה. כך המשיך ללמוד עוד יום ועוד יום... עד שלקראת בין הזמנים כבר היה ליבו שלם עם החלטתו להמשיך בישיבה באופן סופי.

במהלך חופשת בין הזמנים בביתו, חשב לעצמו כמה צריך הוא להודות לאותו עופר בעל המכולת שרק בזכותו הוא נשאר בחור ישיבה על כל המשתמע מכך, ומיד התיישב לכתוב מכתב ברכה מרגש לעופר היקר, בהחלטה שבתחילת ה'זמן' יגיע לישיבה יום אחד לפני כל הבחורים, כדי שיוכל להביא את מכתבו לעופר בלי שיורגש הדבר בישיבה.

נסע הבחור לישיבה והלך לחנות המכולת של עופר, אך נדהם לראות שהחנות סגורה, כאשר בירר מדוע, נאמר לו שהאדם המיוחד הזה האהוב על כולם, קיבל שבוע שעבר התקף לב פתאומי, וכעת לצערנו כבר אינו בין החיים, אך אם תזדרז, אמרו לו, תוכל עוד בדקות אלו להספיק לנחם את בני משפחתו שהיום קמים מהשבעה, מיד הלך הבחור לבית האבלים ובמהלך הניחום, שלף הוא את המכתב והעבירו לאלמנה, תוך שהוא מספר לה בהתרגשות את הסיפור מתחילתו ועל הזכויות העצומות שזכה בעלה המנוח.

*

מצות מזוזה

מעשה ברבי אריה לויין שביקר אצל אדם בעיר רמת גן, וראה שחסרות כמה מזוזות בביתו. הוא לא אמר מילה. לאחר שובו ירושלימה, טרח ושלח חבילת מזוזות לביתו של אותו אדם, וכדי שלא לפגוע במקבל, צירף מכתב וכתב לו: "הרשה לי לזכות במצוה זו, ולא תסרב לקבל את המזוזות מידי!"

ואם כי מצוות הרבה היו לר' אריה, לא סירב בעל הבית להוסיף עליהן עוד אחת. (איש צדיק היה, עמ' 101)

*

מעשה שהיה, בכמה אברכים בני תורה שנקלעו בדרכם לבית יהודי אחד, כדי לשתפו באיזו מצוה רבה וחשובה.

כשהמתינו להכנסו של בעל הבית, הגדול שבין האורחים הבחין, להפתעתו הרבה, כי בפתח אחד החדרים חסרה מזוזה. עמד הלה וחישב את דרכיו והרהר בליבו כיצד יוכל לעורר את תשומת לב בעל הבית שהיה אדם פשוט אך אוהב את ה' ומצוותיו, להעדר מזוזה מפתח החדר?

היה ברור לו ש'הערה' בפני הנוכחים תגרור אבק של תרעומת ואף אי נעימות, על שנחשף קלונו ברבים. בפרט שהם באו כדי לקרב את ליבו, והערה כזו עלולה לגרום את ההיפך... אך ה' אינה לידו את המשפט הנכון: כשנכנס בעל הבית, אמר לו: "נדמה לי שהמזוזה שנקבעה בפתח זה נפלה ממקומה..."

מששמע בעל הבית את דבריו, מיד אמר לו: הן אמת שהזמנתי מזוזות עבור כל הפתחים, אלא שלא הגיעו עדיין כולם, שהרי הדירה חדשה היא, אבל בקרוב תושלם המלאכה". (אלופינו מסובלים, עמ' 320)

שבת שלום ומבורך!

לתגובות:

blu.israel@gmail.com

קטירא לחי עלמא / הרב יצחק מרדכי דייטש, מח"ס 'בינו שנות דור ודור'

עשיתי תשובה ונתפשרתי עם קוני

ויצא קין מלפני ה' (ד, טז)

מסופר על עשיר גדול שנקלע עם אונייתו המפוארת למערבולת מסוכנת בלב ים, רב החובל וצוות עוזריו ניסו בכל כוחם לייצב את האונייה אך העלו חרס בידם, העשיר שראה כי צרתו צרה, נדר כי באם יצא חי מהסיפור הוא ינדב חצי מהונו לצדקה. וראה זה פלא על אתר הים נח מזעפו ולא ניכר כלל וכלל מכל המהומה שהתחוללה אך לפני מספר דקות.

לאחר זמן מה החל העשיר להרהר, וכי עלי להיפרד מחצי הונו! לא מספיק שאתן רבע מהונו! גם זה סכום עתק... כך המשיך להרהר, אולי מספיק שאתן מאה מליון דולר לצדקה... כאשר ניצב על סיפון האונייה שואב אויר צח ומתענג מהגלים הגיע למסקנה כי גם מליון דולר הוא סכום נפלא שישמח מאד את המוסד שיזכה לקבל אותו... אולם לפתע אירע הדבר הנורא והמאיים, שוב החלו הגלים להתרומם לגבהים והאונייה בעקבותיהם, שוב נשקפה לעשיר סכנה מיידית שהחלה לעלות שוב את רף נדיבות העשיר, הרף נסק ועלה יחד עם גלי הים עד שחזר לסכום המקורי - "כי אם יצא חי מהסיפור הוא ינדב חצי מהונו לצדקה" - וראה זה פלא על אתר הים נח מזעפו ולא ניכר כלל וכלל מה אירע אך לפני מספר דקות.

המחזה הזה חזר על עצמו מספר פעמים בשעות שנותרו להפלגה עד שהאונייה עגנה בשעה טובה בחוף מבטחים, העשיר קפץ מהאונייה מותש וסחוט פיזית וריגשית או אז הכריז, זהו כעת אין נשקפת לי סכנה לחיי, אחשוב על הסכום שאתרום לצדקה...

סיפור זה נראה כי זה לקוח מדמיון של סופר כלשהו, אולם למעשה רבים וטובים עברו את המחזה הזה במהותו ולא במתכונתו בחודש האחרון. זה התחיל בסליחות הראשון, 'אני אלמד כל יום כך וכך דפי גמרא, אני אשכים כל יום לעורר השחר, אני אתפלל במניין מתחילה ועד סוף בכוונה מושלמת, אני אהיה לאחיעזר ואחיסמך לכל איש מצוק, בבית, בבית כנסת, בישיבה, בכלל, אני אתן מעשר כספים ואף חומש, וכך מסיימים את הסליחות, ועד ראש השנה הרשימה מצטמקת והולכת, אולם לקראת התקיעות ולאחר מכן ב"ונתנה תוקף" ב"מי יחיה ומי ימות" כאשר הוא מביט על ימין בית הכנסת על המקום שבו ישב פלוני ז"ל ועל הפינה השמאלית המקום שבו ישב אלוני ז"ל, שוב בצעקת 'ותשובה ותפילה וצדקה' הרשימה המקורית חוזרת, ומתגברת ביום הכיפורים בשעת נעילה, ומסתימת בהושענא רבה זמן החיתום....

כעת עומדים אנו לקראת 'שבת בראשית' נמצאים ב"חוף מבטחים" לא חשים כבר 'סכנה מיידית', האדם היקר חושב 'אני כבר יראה כמה כסף אני ייתן...'

אם הנך מזודהה ולו במקצת עם אלה הדברים הנך מוזמן בחום להמשיך אתנו את המסע הנפלא שבסיומו בסייעתא דשמיא תצא לחיים חדשים 'תתחיל מבראשית...'

ננסה להתבונן בפרשת בראשית מה זה 'מצוות תשובה': מובא במדרש (מ"ר בראשית פרשה כ"ב), 'ויצא קין מלפני ה' מהיכן יצא, רבי חמא בשם רבי חנינא בר רבי יצחק אמר, יצא שמח, היך מה דאת אמר (שמות ד'), הנה הוא יוצא לקראתך וגו'. פגע בו אדם הראשון אמר ליה מה נעשה בדינך, אמר ליה, עשיתי תשובה ונתפשרתי. התחיל אדם הראשון מטפח על פניו אמר, כך הוא גדול כחה של תשובה ואני לא הייתי יודע, מיד עמד אדם הראשון ואמר (תהלים צ"ב), מזמור שיר ליום השבת וגו'. דברי חז"ל אלו זועקים דרשיני כלשונו של ה'סידורו של שבת' (ח"ב א ה): 'אין צריך לדקדק במדרש הזה כי הוא פלאי בעין כל רואה. וכי מה ענין מזמור שיר ליום השבת לגדולת כחה של תשובה. גם להבין הלשון עשיתי תשובה ונתפשרתי. ונמחל לי היה לו לומר. מה זה ונתפשרתי.'

ומבואר ב"ישמח ישראל" (מועדים), 'עשיתי תשובה ונתפשרתי התחיל אדה"ר מטפח על פניו וכו' מיד עמד אדה"ר ואמר מזמור שיר ליום השבת (תהלים צ"ב). וכ"ק אא"ז זצללה"ה זי"ע פי' דברי המדרש נתפשרתי מלשון פשרה, כמו שאומרים העולם, מיר האבען זיך פערגלייכט.

דהיינו בתשובה לא מבקשים ממך לעלות במעלות נשגבות אשר אינך שייך לזה, כדברי ה"נועם אלימלך" (פרשת משפטים), וגם לא תלך מיד בהתחלתך במעלות ומדרגות צדיקים גמורים רק מתחילה תרגיל את עצמך בהדרגה ממדרגה למדרגה בהכנעה גדולה. אשר לא תגלה ערותך עליו רוצה לומר דאם לא כן סופך להתגלה קלונך וערותך. כי העליה למעלה ממדרגות השייכים ולעניינינו תשובה שאינה לפי מדרגותיו וכוחותיו האישיות אין זה תשובה אדרבה היא סיבת ביטול התשובה, כדברי מרן הבעל שם טוב הק' המובא ב"תולדות יעקב יוסף" (פרשת משפטים א), 'כמו ששמעתי ממורי הרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם (ברכות לה ע"ב) והבן. והוא כלל גדול בכל ג' עמודי עולם בתורה ועבודה וגמילות חסדים, שלא יכנוס אדם לפניו ממדריגתו שזהו הוא סיבת ביטולו לגמרי, וכמו שכתבתי (פ' תצא סי' ד') פירוש הפסוק השמרו לכם עלות בהר וגו' (שמות יט, יב) יעו"ש. וגם פירוש הפסוק לא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו (שמות כ, כב) יעו"ש'.

דהיינו שגם בשעת נעילה אסור לקבל קבלות לא מעשיות, למרות שבן אדם לא מרגיש מספיק בנוח עם קבלה מזערית, לזה נשים עטרה לראשינו את דברי ה"נועם אלימלך" - 'תרגיל את עצמך בהדרגה ממדרגה למדרגה בהכנעה גדולה'. כי רק זו הדרך ישכון אור להתקדם עוד קבלה קטנה ומעשית ועוד קבלה קטנה, עד אשר פרוטה לפרוטה מצטרפת לחשבון גדול, כדברי ה"תולדות" 'שלא יכנוס אדם לפניו ממדריגתו שזהו הוא סיבת ביטולו לגמרי'.

ובכן הבא נתחזק ב'בראשית' ננבור בתל המלא וגדוש בקבלות נפלאות של ירח האיתנים, בזהירות ובמחשבה רבה נשלוף משם שתיים שלוש קבלות קטנות ומעשיות ואיתם נקיים 'נתפשרתי מלשון פשרה כמו שאומרים העולם, מיר האבען זיך פערגלייכט'.

[בסייעתא דשמיא בשבוע הבא נמשיך באותו עניין עם עוד זווית מעניינת מרתקת ומחזקת.]

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר

גומל לאיש חסד - כמפעלו

ושוב חוזרים לבראשית. ועומדים ליד עריסתו של העולם, ומביטים בכל השלבים, יום אחר יום, עד בריאת האדם, ואשתו, והציווים שהוא מקבל מהקב"ה. ואח"כ מתאכזבים בכל פעם מחדש כשאדם הראשון נכשל בעץ הדעת.

ועומדים ושואלים, וכי יתכן שהקב"ה ברא עולם נפלא כ"כ, מתוקן, ונקי מחטא, עם תכנית שבכניסת השבת האדם יכנס לנצחיות לאחר שהתגבר על הרצון לאכול מעץ הדעת, וכמעט מיד "הפסיד" את תוכניותיו ח"ו?

ושאלה זו נוגעת לכל ההסטוריה, שהרי אם ישראל לא היו חוטאים בעגל, היו נכנסים מיד לא"י, והם חטאו והפסידו. ואם לא היו חוטאים במרגלים, היו נכנסים מיד בט' באב לא"י, אך הם חטאו והפסידו. ואם לא היו חוטאים בג' עבירות חמורות, לא היה נחרב ביהמ"ק הראשון, אך הם חטאו והפסידו, וכן הלאה. וכי נאמר ח"ו שהתכניות של הקב"ה לא הצליחו?!

והביאור כתוב במכתב מאליהו ח"ג, במאמר "רצונו יתברך מתקיים על כל פנים" (עמ' 231) בשם הגרש"ז מקלם והא הרחיב והעמיק בזה כדרכו. ואבאר הדברים כהבנתי הדלה. כשברא הקב"ה את העולם, הוא יצר שני מסלולים, ושניהם בסופו של דבר יובילו לאותה המטרה; גילוי כבוד ה'. אלא שיש לאדם בחירה בין שני המסלולים, האם כבוד ה' יתגלה על ידו, או על גבו. (לשון הגר"ש ברויאר)

כי הצדיק בעשיית רצון ה', ובקבלת שכרו בעוה"ז ולעתיד לבוא, מתגלה על ידו כבוד ה', ראשית- בעצם עשיית המצוות וקבלת על מלכות שמים, שזהו כבודו כשנעשה רצונו. וגם בקבלת שכרו בזה ובבא שהכל רואים שהעושה רצון ה' זוכה לדביקות בה' ולכל טוב.

אך גם הרשע הוא כלי לכבוד ה': מכיוון שכשמגיע הזמן והא מקבל את עונשו, זהו כבוד ה' שרואים כולם שכל ההולך נגד רצון ה' מפסיד ונענש כאן ובגהינום. וכמו ששמעתי מהגר"י דייוד שלט"א על הפסוק "ה' למבול ישב", שמדובר במזמור זה על מתן תורה, ואם לא היו מקבלים את התורה היה העולם חוזר למים, וגם בזה יש גילוי כבודו, שהרי ה' למבול ישב, כשהקב"ה מעניש את הרשעים יש בזה ישיבה על כיסא כבודו. וא"כ גם הצדיק וגם הרשע הם כלים לגילוי כבוד ה'. אלא שהצדיק - מתגלה כבוד ה' על ידו, והרשע - מתגלה כבוד ה' על גבו.

וא"ת, א"כ לא היה אף רשע שעשה נגד רצון ה', שהרי גם ע"י העבירות נעשה רצון ה'. תירץ הממ"א (במק"א, לא מצאתי כעת) שהרשע נענש על מחשבתו. שהרי הוא רצה לעשות נגד הקב"ה, והוא נלחם על ה' ועל משיחו, כגון נבוכדנצר שהחריב את ביהמ"ק, והיטלר שהרג 6 מליון יהודים, והכל כדי להלחם בהקב"ה. אך למרות שלא הצליחו כלל, שהרי נבוכדנצר הציל את עם ישראל ע"י שכילה את חמת ה' על עצים ואבנים, וכו', מכל

מקום את עונשם הם יקבלו, משום שהם חשבו וניסו להלחם בהקב"ה. וכמו שהתפלל דוד "יוודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות", וכמו שביאר הנפה"ח (ש"א פ"ד).

ואפשר לבאר בזה שורה אחת בפיוט 'יגדל אלוקים חי'. "גומל לאיש חסד כמפעלו, נותן לרשע רע כרשעתו", מדוע שכר הצדיק נקרא גמול, ועונש הרשע נקרא נתינה, ולמה הצדיק נקרא איש חסד, ועוד, שהצדיק מקבל את שכרו לפי 'מפעלו', והרשע לעומת זאת מקבל את עונשו לפי 'רשעתו'? והביאור הוא, שהצדיק שעשה את רצון ה' בעולם, הוא 'פעל' בעולם את כבוד ה', ואת הגמול הטבעי על מה שפעל, הן בעולמות העליונים, וגם בעלמנו אצל כל תלמידיו ומכיריו, ולדורי דורות, הוא בוודאי יקבל, כי כל הקידוש ה' הזה מתיחס אליו, ונקרא מפעלו. (והוא האיש חסד הגדול ביותר כמ"ש ברו"ח א' ג' גבי ר' חנינא בן דוסא) ולכן הקב"ה הוא 'גומל לאיש חסד - כמפעלו'.

אך הרשע שיראה לעתיד לבוא שלא פעל כלום במפעלו נגד הקב"ה, יבוא ויבקש שכרו (כדאיתא בע"ז ב:) אבל הקב"ה יענה לו, שהוא יקבל כפי מחשבתו, הוא יתן לו עונש כרשעתו, ומחשבתו הרעה תשוב לו בראשו.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

לא המדרש העיקר אלא המעשה

בעת פתיחת הכנסיה הגדולה השניה בווינה בשנת תרפ"ט, אמר האדמו"ר רבי ישראל מטשארטקוב זצ"ל את נאומו המפורסם "לא המדרש עיקר אלא המעשה", ובדבריו עמד על דברי המשנה (אבות א, יז), "שמעון בנו של רבן גמליאל אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה ולא המדרש עיקר אלא המעשה". ושאל זקני הק', וז"ל: "וקשה הלא בדיבור מתבטאת מעלתו של אדם כמו שנאמר (בראשית ב, ז) 'ויהי האדם לנפש חיה' ותירגם אונקלס 'והות באדם לרוח ממללא', ולמה אמר שהשתיקה טובה? גם אמרו (אבות א, ב) 'על שלשה דברים העולם עומד על התורה וכו' והלא לימוד התורה בדיבור הוא וא"כ איך אמרו 'ולא המדרש עיקר'?"

אלא יש עתים שונות 'עת לדבר עת לחשות ועת לעשות'. לגבי המון העם השקועים בענייני עוה"ז ואינם יודעים בעצמם איך לעבוד את ה', להם הדיבור חשוב כי המדרש עיקר כמו שאיתא (קידושין, מ:): 'תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה' וחוב קדוש מוטל על גדולי תורה ללמד להמון העם דרך ה' ולעוררם למעשים.

אבל שונה הדבר אצל החכמים שתורתם אמונתם שהם בעצמם כבר יודעים הכל ואינם צריכים חיזוק ולכן אצלם המעשה עיקר, וזה שאמר רבן שמעון 'כל ימי גדלתי בין החכמים' שידועים הכל ואצלם השתיקה יפה כי המעשה עיקר ועליהם אמר 'לא המדרש עיקר אלא המעשה'."

והוסיף רבינו ואמר, "כיבדו אותי פה באסיפת חכמים לדבר, ואני אומר בפני כבוד תורתכם שכאן יפה השתיקה כי 'לא המדרש עיקר אלא המעשה'. לכל תנועה יש תקופות שונות וכן לנו. בכנסיה הגדולה הראשונה היה 'עת לדבר' כי זה היה אחרי מלחמת העולם שהחריבה את היהדות והיינו זקוקים למעשים לתקנת הדור, אבל מכיון שהציבור הרחב לא ידע מה היא אגודת ישראל ומה תפקידה לכן צריכים היינו אז לדבר על לבם ולעוררם למעשים. אבל כעת בכנסיה הגדולה הנוכחית חייבים אנו כבר להביא לפניהם מעשים". ע"כ מתוך נאום רבינו. (וע' כעין זה במדרש שמואל על המשנה הנ"ל עמ' סב: ד"ה ודבר).

ואפשר להשתמש ביסוד זה גם בנוגע לזמן הנכוחי, והיינו שבמשך השנה יש גם זמנים שונים, יש זמנים שהם "עת לדבר ועת לחשות" ויש זמנים שהם "עת לעשות". חודש אלול ועשרת ימי תשובה הוא זמן של "עת לדבר ועת לחשות" וכל אחד ואחד מעיין במעשיו ומכין את עצמו לעמוד בדין ומחשב חשבון הנפש לפשפש במעשיו ולהרהר בתשובה ואומר ויודוי על עוונותיו ומקבל על עצמו להיות זהיר לעתיד לא להכשל עוד, אבל עכשיו אחר שעברו ימי הרחמים וכבר סיימנו את עבודת חודש תשרי, עכשיו הוא הזמן של "עת לעשות", שכל אחד ואחד צריך לעשות למעשה מה שקיבל על עצמו ולהטיב את מעשיו ולשלם ולקיים נדבות פיו.

וכך כתב הרמב"ן כתב באגרתו המפורסמת, "וחשוב הדיבור קודם שתוציאנו מפ"ך, וכאשר תקום מן הספר תחפש באשר למדת אם יש בו דבר שתוכל לקיימה". וכך הוא סדר הדברים בנוגע לעבודת חדשים אלו. ראש השנה ויום הכפורים הם הזמנים שאנו עומדים בתפילה לפני הקב"ה לשפוך שיח לפניו ית', ומקודם לכן בחודש אלול אנו צריכים להכין עצמינו כדבעי כאזהרת הרמב"ן "וחשוב הדיבור קודם שתוציאנו מפ"ך" ואחר שעברו ימי רצון הללו וכל אחד קיבל על עצמו לשנות את דרכו ולהטיב את מעשיו ולדקדק ביותר בשמירת התורה והמצוות, עכשיו בא הזמן לקיים את סוף דברי הרמב"ן "וכאשר תקום מן הספר תחפש באשר למדת אם יש בו דבר שתוכל לקיימה" ואסור לנו להסתפק רק במחשבות טובות גרידא. (וע"ע בחיי שלמה (פר' דברים) שמתאונן שהיום רוצים לצאת ידי חובתו בלימוד גרידא בלי מעשה).

ועל דרך זה התבטא הרה"ק ר' אהרן מבעלזא זצ"ל, דכמו שחסידי הראשונים היו שוהים שעה אחת לפני התפלה ושעה אחת אחרי התפלה, כמו כן חודש תשרי יש לו חודש אלול לפניו, וחודש מרחשוון לאחריו שהוא בבחינת שעה אחת אחרי התפלה, ובו צריכים לעיין ולזכור מה שקבלנו ולקיים למעשה נדבות פיננו.

ובספר "ספר הקושיות" (ס' פח) מאת אחד מגדולי הראשונים מתקופת מהר"ם מרוטנבורג, כתב שהשם של חודש "חשוון" מיוסד על לשון הפסוק (תהילים מה, ב) "רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך" שבו נגמר המקדש (ראה מלכים א' ו, לח) 'בירח בול הוא חודש השמיני כלה הבית לכל דבריו ולכל משפטיו'. ויש לפרש דבריו, דעכשיו בחודש חשוון צריך שרחשי לבו יצאו מכח אל הפועל "מעשי למלך".

ובדרך זה פירש הרה"ק מרוז"ן זצ"ל שם החודש מרחשוון, שאחרי חודש תשרי אשר בו הרבו ישראל להתפלל, צריכים להמשיך באותה דרך ולזה מרמוז מרחשוון שהוא מלשון מרחשוון שפתייהו (חגיגה, ג.) דהיינו אדם שמדבר הרבה, פעמים שפתיו ממשיכים בעצמם למלל בלי שהאדם ישים לב לזה מרוב הרגלו, וכמו כן אחרי תשרי צריך להיות כטבע שני ששפתי האדם ימשיכו לומר שירה ותפילה להשי"ת. ושמעתי מהאדמו"ר העקבי אבירים מסאדיגורא זצ"ל שהוסיף דבחינה זו מבוארת בגמרא מגילה (כו:), שהמתפלל צריך לשהות כדי הילוך ד' אמות ואחר כך יפנה לצרכיו "שכל ד' אמות תפלתו סדורה בפיו ורחושי מרחשן שפתוותיה", הרי שדרך וטבעו של אדם כל פעם שמתפלל שממשיך שפתיו בתפילה, וק"ו אחר חודש שלם שהיה גדוש בכל כך הרבה תפילות, שצריך כבר להמשיך מאליו.

ובספרים הובאו דברי ספר היצירה, שחודש חשוון הוא מזל עקרב. וביאר זאת הרה"ק המגיד מטריסק זצ"ל (הובא בילקוט מאורי אור, עמ' ז), שהצדיק נמשל לעקרב כמו שאמרו (אבות ב, י) "ועקיצתן עקיצת עקרב", ועקרב גם ר"ת "עושיין באימה רצון קונם", כי בחודש חשוון הבא אחר חודש תשרי צריך להיות במדריגת "עושיין" באימה רצון קונם.

ובזה נבין סמיכות פרשת בראשית לסיום הימים טובים, שבא להורות לנו שאין מספיק לאדם להסתפק רק 'בקבלות טובות' אלא שחייב לעשות למעשה, ולימוד זה יוצא לנו מפרשת בראשית, והוא מבואר לפי דברי זקני הק' בספרו גנוזי ישראל (בראשית תרנ"ז),

וז"ל: "יש מחקרים שיאמרו שעיקר עבודת האדם היא במחשבה ולא במעשה, ואולם ממה שברא ה' בריאת שמים וארץ והאדם עליה מוכח, כי הקב"ה דורש מאדם תורה ומצוות בפועל ובמעשה, כי לולא זאת הלא יש לו כמה מלאכים ושרפים אשר יעבדו אותו במחשבה. וזו כוונת הפסוק (בראשית ב, ג) 'אשר ברא אלוקים לעשות', כי מה הוא 'לעשות', הלא כבר עשה את הכל? אכן יורה לנו הכתוב כי רצון ה' הוא לא במחשבה בלבד אלא גם במעשה, וזו כוונת הכתוב 'אשר ברא אלוקים' כדי 'לעשות', עכ"ל.

וכעין דבריו מובאים בפסיקתא רבתי (פר' ו), וז"ל: "'אשר ברא אלוקים לעשות', עשה אין כתיב כאן אלא 'לעשות' עדיין יש מלאכה אחרת, כיון שבא שלמה ובנה בית המקדש אמר הקב"ה עכשיו שלימה מלאכת השמים והארץ ותשלם כל המלאכה", עכ"ל. הרי שלאחר שנגמרה בריאת שמים וארץ, עדיין יש לנו להוסיף העשייה שלנו, וזוהי תכלית הבריאה. (ובזוהר חדש [הובא באוצר תהילים לפרק הנ"ל] איתא, "דבר אחר מאי טעמא 'רחש לבני', משום דדיבור בלא קול אינו יכול להיאמר, והאי 'לבי' דנקראת דיבור לא היה בשלימות עד דבא שלמה המלך ובנה בית המקדש". ומתאים מאוד עם דברי ספר הקושיות הנ"ל, שחודש חשון נקרא על שם גמירת מעשה בנין המקדש).

ועל דרך זה איתא בדרשות חת"ם סופר (ח"ב, עמ' ת. ד"ה והנה), "כתיב 'אשר ברא אלוקים לעשות' שבראם על מנת שיתחילו לעשות בעצמם, ועל זה נאמר (בראשית שם, ד) 'אלה תולדות השמים וארץ בהבראם ביום עשות ה' אלוקים ארץ ושמים' וזה לא נאמר על יום ראשון אלא על גמר בריאותם ביום אחרון והזכיר שם מלא 'ה' אלוקים' על עולם מלא ואז נאמר 'בהבראם', ר"ל גמר בריאותם 'ביום עשות ה' אלוקים' שהתחיל העשייה ועשו תולדות כיוצא בהם בכל יום מעשי בראשית".

וזהו מה דאמרו חז"ל סוף אבות (פר' ו משנה ח) "גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא" ואיתא במדרש שמואל שם "רמז לנו במה שאמר 'לעושיה' ולא אמר ללומדיה להודיע כי עיקר הלימוד הוא ללמוד על מנת לעשות כי הלומד ואינו עושה טוב לו שלא נברא".

ובלי מעשים אין הדיבור שוה כלום וכדברי הרה"ק ר' שלמה חיים מסאדיגורא שרשם בפנקסו, וז"ל: "הדיבור בלי המעשים המתאימים לא רק שאינה שוה כלום אלא יש בו הפסד, כי האומר חושב שבזה יצא כבר ידי חובתו, הוא משכיח כי בלעדו עליו עוד לעשות ולקיים", עכ"ל. כדבריו נמצא בפירוש הר"ן לנדרים (דף ט. ד"ה 'ר' יהודה"), שכותב על הגמרא 'טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם': "ואי תימא פשיטא, הכי קאמר לא תהא סבור שבשעת נדרך אתה מוסיף זכות ואח"כ אם שכחת או נאנסת לא הפסדת את שכרך, שאינו כן, שאין השכר בשעת הנדר אלא בשעת התשלומים". ובספר חסידים (סי' יז) איתא, "שורש התורה צריך האדם להעמיק וללמוד ולדעת מעשה בכל דבר שנאמר (תהלים קיא, י) 'שכל טוב לכל עושיהם' ללומדיהם לא נאמר אלא 'לעושיהם'".

והדברים מפורשים במדרש רבה פר' וזאת הברכה (פרשה יא פסקה ו) וז"ל "אמר ר' אליעזר איזו היא הברכה שבירך משה בתורה תחלה, 'בא"י אמ"ה אשר בחר בתורה הזאת

וקדשה ורצה בעושיה'. ולא אמר 'בעמליה' ולא אמר 'בהוגיה' אלא 'בעושיה' באלו שהן עושין את דברי תורה". עכ"ל המדרש רבה.

וכתב עוד רבינו חננאל (חגיגה, טז). בסוגיא דמעשה מרכבה, "אין לאדם להתעסק אלא במה שנצטוה להכיר קונו בעשיית חוקיו ומשפטיו כי עשיית משפט וצדקה הם ידיעותיו של הקב"ה דכתיב בעשיית משפט וצדקה (ירמיה כד, טז) הלא היא הדעת אותי נאום ה' ולעשות מצותיו ותורתיו" וגו'. הרי שהדרך להכיר הבורא ית' בא על ידי מעשים ולא רק על ידי כח העיון בלבד. וזהו ששיבח רבי אלעזר בן עזריה באמרו (תוספתא יבמות - פ"ח, הל"ז) "נאים הדברים כשהן יוצאין מפי עושיהן". (וע"ע בזה בספר אמרי דעת (ח"ב, עמ' ער) מהגר"מ שפירא דרוש נפלא בזה). וכך הם דברי רש"י בסוף מס' אבות, וז"ל: "ונקראו אלו 'פרקי אבות' מפני שנסדרו הנה דברי אבות הראשונים שקבלו את התורה זה מזה וכו' והודיענו רבי איך היו מעשיהם נכונים והיו מזהירים לאנשי דורם ומדריכים אותם בדרך ישרה".

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים

מדוע נחשב הירח מדבר לשון הרע, כשאמר 'אין שני מלכים משמשים בכתר אחד'

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְגו' (א, טז)

[א] בתרגום יונתן בן עוזיאל מובא כאן בזה"ל: 'ומן בתר כן אישתעית סיהרא עילוי שמשא לישן תליתאיניג - כלומר לשון הרע. והקשה הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בספרו 'חשוקי חמד' (יבמות סה, ב) מדוע נחשבים דברי הירח שאמר 'אין שני מלכים משמשים בכתר אחד' ללשון הרע, והרי אין זה שום גנאי על השמש?

[ב] וכתב וז"ל: אפשר לתרץ על פי דברי ה'חפץ חיים' (כלל ג' ס"ד) שגם דיבור שאין בו גנות כלל, אך יבא על ידי זה לחברו רעה... או צער, והמספר מכוין לכך, עובר על לשון הרע. ומקור הדין הוא מהירושלמי (פאה פ"א ה"א) ששאלו לרבי יוחנן האומר דבר ברמז ומכוין ללשון הרע, מותר או אסור? ופשט לו לאיסור. כמו שקרה לחבורת אנשים שהיה להם עת לעבודת המלך, וביניהם היה אחד שקראו לו בר חובץ, ולא הגיע לעבודת המלך. שאל אחד מהם מה אנו אוכלים היום, השיב אחד מהם, היום אוכלים אנו חובץ [גבינה] ולפי שהזכיר חובץ, נזכר האיש שבר חובץ לא הגיע לעבודת המלך, וציוו עבדי המלך שבר חובץ יבא. אמר להם רבי יוחנן זה לשון הרע בצנעא. וכתב ב'באר מים חיים', כל שיבא לחברו היזק בגוף או בממון או שהיצר לו, נכלל בזה. ונראה, דאולי גם כאן הירח שאמר 'אין שני מלכים משמשים בכתר אחד', היצר לשמש כי רצה שיקטינו את השמש, ולכן נחשב ללשון הרע, עכ"ל.

*

המרבה בדברים בטלים ומדבר לשון הרע, מאבד מעלת 'אדם'

וַיַּפַּח בְּאַפּוֹ נְשֵׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה (ב, ז)

בספר 'דעת תורה' (פרשת מצורע - באורים. ויקרא יד, ד), להמשגיח הגה"צ רבי ירוחם ליבוביץ זצ"ל, כתב וז"ל: כוח הדיבור וענינו, סודו ונפלאותו של דיבור האדם, נורא עד מאוד, הלא הוא כל מעלתו ויתרונו על הבהמה, "ויהי האדם לנפש חיה" (בראשית ב, ז), תרגום

²² וזהו תרגומו: ואחר כך דיברה הלבנה על השמש לשון שלישית. והיינו לשון הרע. [עיין ערכין (טו, ב): למה נקרא לשון הרע לשון שלישית, שהוא הורג שלשה: שאמרו, והמקבלו, ושנאמר עליו].

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים
הנחש היה הראשון שדיבר לשון הרע וכפר בעיקר, ובעל לשון הרע שאוחז במדתו נענש
כמותו - שהוא שאנוי ומבוזה ונהיה עני

אונקלוס: "לרוח ממללא", הנה כל ענין הדיבור הוא מנשמת חיים אשר נפח באפיו, ומדיליה נפח, חלק אלו-ה, להבין ולהשכיל, והכל בכוח הדיבור; ברוח ממללא - כל כולם. והנה זה האדם ביקר נמשל כבהמות נדמה, כי זלזל דיבורו ושמו לפטפוט בעלמא, כפטפוט צפרים, אשר לא בשם דיבור תקרא אותם, אלא רק כצפצוף קול בעלמא, מאין זה בא ריבוי השיח בדברים בטלים והבלים ללא כל תועלת? ללא כל חכמה ושכל? הלא הוא מאשר נתרוקן מכל סוד הדיבור בעצם, על זולתנו אנו רואים זאת בנקל, ולפעמים אני מרגיש זה גם בעצמי, איך שבריבוי דברים אובדים באמת כל כבוד ותפארת להאדם.

והנה זה המדבר לשון הרע, הלא גדול עונו מאוד, וחומרו אף יותר מג' עבירות, כלשון התוספתא מובא בפירוש המשניות להרמב"ם (אבות א, יז) "ולשון הרע כנגד כולם". והנה התורה העמידה לנו כאן את האדם בדמות הגנות שלו, מצד דברנותו ופטפנותו, כנראה שזה היא התביעה היותר חזקה, תביעה על עיקר חינוכו של האדם, הוא לא אנושי! [ניט קיין ערצויגענער!] פה מופקר ולא מוגדר כלל, דיבוריו דיבורי ציפורים, לא ממין האדם כלל, כי אם ממין הבעלי חיים, ואם אדם אין כאן מה כאן?! הרמב"ם בפירוש המשניות (אבות ג, י) על מאמר רבי דוסאבן הרכינס בד' דברים שמוציאים את האדם מן העולם וביניהם גם שיחת הילדים, מבאר וכותב "שאלו הדברים מונעין ומבטלין מעלת האדם עד שיצא מן העולם והוא אבד". נורא מאוד להתבונן כי האובד מעלת האדם אובד הכל, עכ"ל.

*

הנחש היה הראשון שדיבר לשון הרע וכפר בעיקר, ובעל לשון הרע שאוחז במדתו נענש כמותו - שהוא שאנוי ומבוזה ונהיה עני

וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל הָאִשָּׁה לֹא מוֹת תָּמָתוֹן. כִּי יִדַע אֶ-לֵהִים כִּי בְיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקָחוּ עֵינֵיכֶם וְגו' (ג, ד-ה)

א [כתב ה'חפץ חיים' בפתיחה להלכות לשון הרע ורכילות, וז"ל: ידוע שחטא הנחש היה העיקר על ידי לשון הרע, שדיבר לשון הרע על הקדוש ברוך הוא. שאמר: מן האילן הזה אכל וברא את העולם ועל ידי זה פיתה את חוה, כמו שאמרו חז"ל (שבת קמו, א) בא נחש על חוה והטיל בה זוהמא, הרי שגרם גילוי עריות. וגם מיתה לכל העולם, הרי שפיקות דמים. ועל ידי זה גרם לאדם הראשון וחווה לעבור על רצונו של הקדוש ברוך הוא. וממילא זה המדבר לשון הרע אוחז במדתו המשחתת לבריאת העולם, עכ"ל.

ב [ובספרו 'שמירת הלשון' (ח"ב פרק ט) אחר שהאריך בביאור מאמר הגמרא בערכין (טו), ב] כל המספר לשון הרע כאלו כפר בעיקר, שנאמר (תהילים יב, ה) "אשר אמרו ללשונו

¹² כפי שמובא במדרש רבה כאן (פ"כ סימן א), וז"ל: "איש לשון" זה הנחש שאמר לשון הרע על בוראו, עיי"ש.

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים
הנחש היה הראשון שדיבר לשון הרע וכפר בעיקר, ובעל לשון הרע שאוחז במדתו נענש
כמותו - שהוא שאנו ומבוזה ונהיה עני

נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו". דלכך נחשב הוא ככופר בעיקר - מפני שדבר ה' בעיניו כהפקר ואינו חושש לציווי של יוצר הכל, ועוד שעושה עין של מעלה כאלו אינה רואה חס ושלום, כתב וז"ל: וכאשר נתבונן עוד נמצא, שהלשון הרע הראשון שבא לעולם היה ע"י הנחש וע"י כפירה בא-להים חיים, שאמר לחוה "כי יודע אלקים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם" וכפירש"י בשם המדרש שאמר 'כל אומן שונא את בני אומנתו, מן האילן הזה אכל וברא את העולם, אכלו אתם ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים יוצרי עולמות'. וזה גרם מיתה לכל באי עולם. ועונשו היה מדה במדה, שכל הבריות שונאים אותו ורוצים להרגו, וכמו שאמר הכתוב "ואיבה אשית וגו' הוא ישופך ראש? נמלכד שאר העונשים שהוטלו עליו, נקצצו רגליו כמו דכתיב "ועל גחונך תלך", ומאכלו עפר כדכתיב "ועפר תאכל וגו'". וניטל ממנו כוח הדיבור.

ואף בעל לשון הרע הוא כן, כשיתפרסם לאנשים טבעו הרע, הכל ישנאוהו וישמרו עצמם ממנו פן יעשם לבוז ולחרפה. וגם לעתיד לבא אפילו כשיזכה לקום בתחיה, יהיה כאילם ממש לא יפתח פיו, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (במדרש רבה, פרשת כי תצא, פ"ו סימן יד) שעתיד הקדוש ברוך הוא לחתוך לשונם של בעלי לשון הרע שנאמר (תהילים יב, ד) "יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות", וכוונתם היא לעת התחיה. ומי יוכל לשער גודל צערו של האיש ההוא ובזיונו לנצח, שאז ידעו הכל טבעו של האיש ההוא שהיה איש רע מעללים, ובשפתיו החלקלקות היה מטיל שנאה בין איש לרעהו, וכמו שאמר הכתוב (קהלת יב, יג) "סוף דבר הכל נשמע", ותרגם בתרגום: כל עובדי בני עלמא עבידין דיתפרסמון וכו' עיי"ש, ועל כן בא עליו העונש הזה, שכל אנשים קמו בחיותם ובדבורם בשלימות כמאז, וזה האיש כאילם ממש. מכל זה יוכל האדם להתבונן חומר העוון, שהוא נוגע לנפשו בזה ובבא.

ודע עוד דכשם שהנחש נענש בענין מזונו, כדכתיב (בראשית ג, יד) "ועפר תאכל כל ימי חיך". כן הוא מי שהוא בעל לשון הרע נענש בעוני, כמו שכתב בספר הקנה וז"ל: ראה והבן שכל המוציא לשון הרע מפיו נידון בצרעת. ומסיים שם בסוף דבריו, שמי שאינו נעשה מצורע נידון בעניות, ושקולה העניות כצרעת, והרי הוא עני הנמסר בידי אדם, עיי"ש, עכ"ל ה'חפץ חיים' בספרו 'שמירת הלשון'.

*

השי"ת חילק האצבעות רק אחר חטא אדם הראשון ששמע לשון הרע מהנחש, כדי שימנע משמיעה ע"י נתינת אצבעותיו באזניו

וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמִמַּעֲבֹן יְדֵינוּ מִן הָאָדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָה ה' (ה),
(כט)

א] מובא ברבותינו, שקודם חטא אדם הראשון היה הידיים שלימות, ורק לנח שנולד בשעה שנפטר אדם הראשון נעשה חילוק האצבעות. וז"ל הרא"ש בפירושו על התורה כאן: נמצא בשם ר' יהודה החסיד ז"ל שקודם שנולד נח לא היה להם פיסוק אצבעות והיו חורשים בידיהם, ונח נולד בחילוק אצבעות ולא היה בו כוח לחרוש בידיו, וזה שאמרו חז"ל (תנחומא סימן י"א) מחרישות תיקן להם, עכ"ל [ובפירוש 'הדר זקנים' מפורש שבשעה שנולד נח, מת אדם הראשון, עיי"ש]. ובספר 'פענח רזא' (לרבינו יצחק ב"ר יהודה הלוי, שחי בסוף תקופת בעלי התוספות), הביא כן בשם מדרש אבכיר, וז"ל: ובמדרש אבכיר אמרו, שכל הנולדים קודם נח היו ידיהם אדוקות שלימות מבלי פירוד וחילוק אצבעות כי לא היו צריכים לעבוד אדמה, ונח נולד עם חיתוך אצבעות, ומזה הבין למך שיהיה זה צריך לכך לעבודת האדמה. [וזהו דקדוק לשון "מעצבון ידינו מן האדמה" שער עתה היה לנו עצב ידיים מה מכח האדמה, "ממעשנו ומעצבון ידינו" בגימטריא: ידיים היו בל"י חילוק האצבעות], עכ"ל.

ב] ובביאור הדברים, כתב הגאון רבי יהונתן איבשיץ זצ"ל בספרו 'יערות דבש' (ח"א דרוש י"א), וז"ל: קודם חטא אדם הראשון, היה כל ענין אדם הכל לעבודת ה', ועל זה היו כל החושים, ולכך בפה, אף במלאכי מעלה יש גדר, פעם לדבר ופעם לחשות, כדאמרינן (חגיגה יג, ב) "חשמל" עתים חשים עתים ממללים, ולכך היה בפה בעצמו הכוח לדבר ולשתוק, ופשיטא הראייה במלאכי השרת צריכים לפעמים התעלמות עין מזיו השכינה, ולכך נאמר (יחזקאל א, יד) "החיות רצוא ושוב". וכן באדם, אי אפשר להביט תמיד בפני שכינה, ולכך היה בעיניים בעצמן כוח לסגור ולפתוח. אבל באוזן, שקודם החטא לא היה באדם שום דבר, רק לדבר דברי רוח הקודש וטהרה, ולזה האוזן לא תשבע לשמוע, ולא מצויר בו דבר שיומנע משמיעה, ומלאכים שומעים תמיד דברי אלקים חיים, ולכך לא היה באוזן שום דבר המונע השמיעה, אבל כשחטא, ובעוונותינו המרובים גבר הנחש ואדם עלול לחטוא ולשמוע בקול מסית לו, דובר נבלה וכדומה - אוי לעיניים שכך רואות ואוי לאזנים שכך שומעות, הוצרך הקדוש ברוך הוא ליתן לאדם מגן לאזן לעכב השמיעה.

^{יה} תוספת זו היא מהמגיה, וכפי שהעיר כבר החיד"א על דברי היערות דבש' דלהלן. ואמנם בהרא"ש שלפנינו, הביא כן להדיא על פסוק זה.

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים
השי"ת חילק האצבעות רק אחר חטא אדם הראשון ששמע לשון הרע מהנחש, כדי
שימנע משמיעה ע"י נתינת אצבעותיו באזניו

ומה נעשה, הוא הדבר שנאמר במדרש ילקוט [הוא במדרש אבכיר] על הפסוק "זה ינחמנו מעצבון ידינו"^י, כי בשעת הבריאה לא היה חילוק אצבעות כלל, ואח"כ לאחר חטא אדם הראשון נחלקו. וזה היה הטעם, כי היתה אז האוזן צריכה דבר המונע שמיעה, ויוצר האדם, לתקן אדם לבל ילכד בפח הנחש, חילק האצבעות, כדי למנוע שמיעה מיניה בעת הצורך.

וזה היתה שאלת הש"ס (כתובות ה, ב): מפני מה אצבעותיו של אדם כיתדות, כי ודאי אילו היה מתחלת בריאה, לא תפול בו שום שאלה, כמו שלא תפול שאלה אשאר אברים בתבניתן. רק על אצבעות שלא היו בשעת הבריאה רק יד שלם, ואח"כ נעשה כן, ועל זה שאל, ולכך משני, שהיה להגן מפני אוזן שלא ישמע דברים בלתי הגונים, וזה נתחדש לאחר חטא אדם הראשון, כנזכר לעיל, עכ"ל.

לתגובות: Ci9335108@gmail.com

^י החיד"א בספרו 'פתח עיניים' עמ"ס כתובות דף ה', אחר שציין שכעין דברי היערות דבש', כן כתב בספר 'עיר בנימין'. כתב וז"ל: שוב בא לידי ספר 'פענח רזא', וראיתי שכתב כן משם מדרש אבכיר, והמגיה שם דקדק בזה "ומעצבון ידינו" ואגב שטפיהו כתבו, כי הרב בעל 'יערות דבש' כתב שרו"ל אמרוה על פירוש "ומעצבון ידינו" ואינו כן שהמגיה הנזכר כתב כן, עכ"ל.

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק

**סוד חייו של היהודי שמת בנשיקה בחבקו את ספר התורה
בעת ההקפות - סיפור אמיתי ומרטיט שארע במונסי בשמחת
תורה תשע"ז**

אנו עומדים לאחר תקופת החגים של חודש תשרי וקשה לחזור לשגרה... יש מועקה בלב...
לכל אחד היו זמנים נעלים, רגעים בהם הוא חש את ה'חיבוק' של הקב"ה - 'וימינו תחבקני',
רגעים של אורה ושמחה במשך ימי החג, ועכשיו חוזרים לשגרה... לחורף ארוך... ואנחנו
צריכים לקחת את אור החג אתנו.

את התפילה "והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך" פירשו צדיקים, ש'והשיאנו' הוא
מלשון 'משיאין משואות' - להרים את אור החג גבוה שיאיר לנו למרחוק. כמו כן
פירשו צדיקים את הפסוק 'אסרו חג בעבותים', שיש לאסור ולצרור את החג כמו בתוך
קופסה, שנוכל לקחת את אור החג אתנו. אבל אחד האתגרים הקשים שלנו בצאתנו מן
החג, הוא הזהירות מהשלמה עם העובדה שאנחנו מי שאנחנו... אנו מרגישים כי נישאר
כמות שאנו וזה לא צפוי להשתנות... אנו חוזרים לימי המעשה, למציאות החיים שלנו,
לטבע שלנו ולתנאי החיים שלנו. ישנם התפקידים שמוטלים עלינו, החובות שעלינו לפרוע.
האנשים עמם באים אנו במגע ואין לנו אפשרות לשנות אותם... וברובד עמוק יותר - הבעיה
היא שאנחנו לא יכולים לשנות את עצמנו...

את המחשבה הזאת - אנחנו מוכרחים לתקוף! כן! אנו חוזרים לימי החולין - אבל אפשר
לקחת את ימי החג אתנו! וכמו שהיה אומר הרה"ק רבי משה ליב מסאסוב ז"ע, שאותו
רבונו של עולם שנמצא בתוך ה'אתה בחרתנו' נמצא בתוך ה'אתה חוננתנו'! הקב"ה נמצא
אתנו, אכפת לו מאתנו, הוא אוהב אותנו ודואג לנו כל הזמן - כשאנחנו יוצאים מהסוכה
כמו בזמן שאנו נמצאים בתוכה! רק עלינו לקחת את הסוכה אתנו!

מחשבות על הדרך בה ניקח את הארת החג אתנו, חשבתי בשמחת תורה של שנת תשע"ז,
לאחר האבידה הגדולה שספגנו בעיצומו של שמחת תורה, עם פטירת יקרנו, תלמידנו
היקר שהיה בן-בית אצלנו, ר' ירחמיאל קפלן ז"ל. הוא נפטר בצורה כה מופלאה ומעוררת
השתאות, שזה מחייב אותנו להתבונן קצת בפרשת חייו!

ר' ירחמיאל רקד בליל שמחת תורה עם ספר התורה, כשהוא מחזיקו צמוד לליבו. הוא
רקד ופיזז בהתלהבות אדירה, כשסביבו פרחי הקהילה. בסוף אחת ההקפות, הללו רצו
להמשיך את ההקפה. חיוך ענק היה מרוח על פניו של ר' ירחמיאל כשהוא רקד בכל עוז
מתוך שמחה עצומה, מחזיק בכח בספר התורה כשהוא מסרב להיפרד ממנו. לפתע,
בעיצומו של השמחה, כשהספר תורה מוחזק על ידו צמוד ללבו ופניו מאירות באור יקריות

- הוא נפל ארצה! כונני הצלה שהגיעו תיכף לזירה, מצאו אותו ללא דופק, אמרו שזו היתה ממש מיתת נשיקה!

ר' ירחמיאל, שהיה ידוע בעבר בשם 'רוברט', גדל בבית חילוני אמריקאי, הוא לא זכה לשום חינוך יהודי כלל, ולא ידע כמעט כלום על יהדות. סיפור התקרבותו ליהדות התחיל רק בהיותו מעל גיל שישים!

רוברט התמחה בפרסום ושיווק, ועבד לחברת פרסום בשדרות מדיסון שבמנהטן. ישנו יהודי מרביץ תורה בשם ר' רפאל בוטלר, שמנהל ארגון בשם "אפיקים". הוא ביקש ממנו לסור למשרדו שברחוב ג'ון, כדי לעזור לו במתן רעיונות שיווקיים לטובת ארגונו החשוב. הפגישה נועדה להתקיים בתאריך ה-11 בספטמבר 2001 - שלמפרע נודע כאחד התאריכים המפורסמים בלוח הלוועזי. יום לפני כן התקשר רוברט לר' רפאל, ואמר לו שאם אמנם זו לא הדרך המקובלת, אבל הוא מבקש ממנו אם הוא יכול לבוא למקומו שב'מיד-טאון' כיון שקשה לו להגיע באותו יום למשרד הארגון שב'דאון-טאון'. ר' רפאל הסכים, ולמחרת בבוקר עשה את דרכו לעבר משרד הפרסום של רוברט. הוא נכנס למשרד בשעה 9:20 בערך, בזמן שהותקף המגדל הראשון של בנייני התאומים... לאחר מכן כבר לא היתה דרך לצאת, הדרכים היו סגורות ותוהו ובוהו שרר בחוץ. ר' רפאל נשאר תקוע במשרדו של רוברט למשך חמש שעות!

באותו יום, השתנו סדרי העולם לנצח, וכמותם - אף חייו של רוברט השתנו לנצח!

הרב בוטלר ישב אתו כל אותן שעות ודיבר אתו. תחילה התעניין על חייו, על יהדותו. רוברט זכר שהוא ביקר פעם אחת בטמפל רפורמי - זה היה לכבוד הבר-מצוה שלו, כמו כן השתתף גם פעם בבר מצוה של חבר יהודי. בזה בערך הסתכם כל הקשר שהיה לו עם היהדות, ר"ל. הרב בוטלר המשיך לשוחח אתו ונוכח לדעת כי מדובר באדם עדין ומיוחד, ממש יוצא דופן בייחודיותו. בעל תום לב עם הרבה רצון טוב - אבל כזה שפשוט לא קיבל שום חינוך יהודי, ממש 'תינוק שנשבה' במלוא מובן המילה. הרב בוטלר הזמין אותו לבוא לבית הכנסת לתפילות ראש השנה, ורוברט קיבל את ההזמנה. ביום השני של ראש השנה רוברט 'נסע' עם אשתו הגויה לקווינס להשתתף בתפילת ראש השנה אצל הרב בוטלר... בזמן של ברכת כהנים, הכניס אותו הרב בוטלר מתחת לטליתו, ורוברט עמד ובכה בדמעות שליש... לאחר ראש השנה הוא כתב מכתב לרב בוטלר, בו תיאר את רגשותיו. התפילה היתה מאוד מרגשת עבורו, אבל בעיקר ריגשה אותו קריאת התורה. במחזור שהיה בידו הופיע תרגום לאנגלית, וסיפור העקידה מאוד ריגש אותו. הוא כתב לרב בוטלר שיר, בו הוא תיאר איך בעצם הוא החמור עליו רכב אברהם אבינו לעקידה... ואיך הוא מביט על ההתרחשות המופלאה בעיניים של חמור... רוברט המשיך ותיאר שכך הוא הרגיש בבית הכנסת כשהוא רואה מסביבו קהל רוגשים. הוא רואה שקורים פה דברים נפלאים, אבל הוא בסך הכל חמור... אין לו את הכלים לעכל ולעבד את המעמד הנפלא המתרחש לידו... הרב בוטלר שיכנע את רוברט לבקר בארץ ישראל. הוא סידר לו עבודה שיווקית בסמינר "נווה", בתקוה כי דרכה הוא ייחשף ליהדות... ואכן, רוברט עשה את הדרך והגיע לארץ

הקודש לתקופה. לאחר מכן הוא חזר לאמריקה, ואז התחיל לבקר אצלנו בישיבת 'אור שמח' במונסי. בתחילה הוא היה מגיע לשמוע שיעורים לפני הצהריים, ובהמשך גם אחרי הצהריים. לאט לאט התחזק הקשר שלו עם יהדותנו, עד שהוא גירש את האשה הגויה ועבר לגור במונסי, בסמיכות לישיבה. בתחילה היה מדובר שהוא מגיע לחודש אחד, אחר כך התארכה התקופה לחודשיים, ולמעשה הוא נשאר כאן קרוב לעשר שנים! במהלך שנים אלו הוא חולל מהפך בחייו, וכל זאת כשהוא מעל גיל שישים! הוא ישב ולמד כל היום, ונעשה יהודי יודע ספר, שדבוק בתורה ובנותנה באופן מופלא! הוא הפך לאיש מרומם באמת, ואהב את הקב"ה ואת ישראל בכל מאודו!

זכינו, אני ומשפחתי, שהוא היה בן-בית אצלנו. כמעט מדי ערב היה מגיע לבקר, וזכינו לראות יהודי אצילי בעל שאר-רוח, ממש מיוחד במינו. הוא היה עדין נפש, בעל מידות תרומיות, והיה הרבה מה ללמוד ממנו. למרות העבר החשוך שלו, אדם שלכאורה שרף מעל שישים שנה מהחיים שלו, הוא אף פעם לא היה ממורמר. אדרבה! הוא ראה רק טוב! הוא שמח בכך שזכה להתחיל חיים חדשים, שמח על הזכות שזיכה אותו הקב"ה ברוב חסדיו להכיר את האמת! הוא הבין שכל מה שעבר אלו שלבים לקראת היעד הסופי שלו, בו הוא זוכה להתקרב אל הקדושה.

הוא היה טוב עין כלפי עצמו, ואף כלפי הסביבה כולה. בכולם ראה רק טוב.

לפני כחודש וחצי, עלה אצלו חשש גבוה, שהמוהל שמל אותו לא היה שומר תורה ומצוות, ולכן הוא ביקש לעבור 'הטפת דם ברית'. קצת לאחר מכן הוא אמר לי, שזה כעת קרוב לעשר שנים מאז שהוא זכה לחזור בתשובה, ורק עכשיו הוא מתחיל להרגיש שייך! עד עכשיו הוא הרגיש שהוא עדיין מסתכל מבחוץ, ואילו עכשיו, סוף סוף, הוא מרגיש בפנים! הוא הרגיש צורך ללכת למקום רחוק מן היישוב, להתייחד למשך תקופה עם יוצרו. אמר שהוא צריך 'לעכל' ו'לחבר' את כל החוויות שהוא עבר מאז שהוא חזר לחיק היהדות, ולחשוב איך הוא ממשיך הלאה, איך הוא מתקדם מעלה. הוא רוצה לעלות עוד שלב במסע שלו להתקרב אל ה'. לשם כך הוא נסע לנויבורג שבהרי ניו יורק, למשך שבוע וחצי - הימים של עשרת ימי תשובה, מראש השנה עד לאחר יום כפור - להתבודד. הוא התפלל בימים הנוראים בבית כנסת מקומי, וניצל את ימים אלו להתבודדות עם מחשבתו, לטכס עצות איך להתקרב יותר...

לקראת חג הסוכות הוא חזר למונסי, וכאמור - הוא סיים את מסכת חייו בשמחת תורה! באמצע הריקודין קדישין! כשהוא מחזיק את ספר התורה קרוב ללבו - 'חבוקה ודבוקה בך!' בהלווייתו הוא היה מוקף בידידיו היקרים, מלאכי מטה, ובטוחני שהיה מוקף גם במלאכי מעלה, שבאו לקבל את פניו של איש זך וישר, שזכה להשאיר מאחוריו עולם ומלואו ולקבל על עצמו עול מלכות שמים בכל לבו ונפשו!

ר' ירחמיאל היה יהודי שחי כל הזמן במצב של גדילה. תארו לעצמכם! להתחיל רק בשנות השישים של החיים! הוא הגיע מלהיות 'חמורו של אברהם אבינו' להיות 'בן אהבת איתן'!

להיות 'אברהם העברי' - שהניח את כל העולם בעבר האחר! את כל העבר שלו, את כל הקשרים שלו, הוא השאיר בצד, בעבר השני, והוא החזיק בַאמת!

חיפוש אחר האמת בגיל כזה ובשלב כזה של החיים, לעבור כזאת מטמורפוזה, כזו תפנית - זהו הכח של יהודי! של כל יהודי!

ירחמיאל הוא לא איש בודד, הוא דוגמא לכח שיש לכל יהודי ויהודי! ואנחנו חייבים ללמוד ממנו!

ר' ירחמיאל לא היה פרוש מעונה, הוא מאוד אהב את העולם ושמח עם כל יום של חייו, כל רגע של החיים ראה כמתנה מאת הקב"ה והיה יהודי שמח במהותו, איש ששמח בחלקו. אבל הוא היה מופקע מהעולם הזה מבחינת התנאים החומריים. הוא התכלכל רק בצמצום, מהצ'ק שקיבל מה'סושל-סקיוריטי' (ביטוח לאומי). הוא לא השאיר אחריו כלום, כי הוא לא היה צריך לכלום! בטבעו הוא היה אדם מרוצה. הוא סיפר לי פעם בהזדמנות על תקופות החיים שלו, היו זמנים בהם הוא הצליח מאוד, והיו זמנים שלא היה לו כלום. "פעם", אמר לי, "הייתי שרוי בתקופה כלכלית מאוד קשה. ירדתי מהרכבת התחתית ובכיסי בסך הכל שלש דולר. זה כל מה שנשאר לי. אתה יודע מה עשיתי עם זה?" - התשובה כל כך משקפת את האישיות שלו... - "נכנסתי לספר והסתפרתי בשנים וחצי דולר, לאחר מכן צחצחתי שם נעליים בעוד חצי דולר. יצאתי ולא היה לי כלום - אבל הייתי בן אדם!". זה היה ירחמיאל...

יהודי מבין, כי אצילותו והוד מלכותו אינם קשורים כלל וכלל למצבו החומרי, רכושו ומספר נכסיו! 'אתם קרויים אדם!' מעלתו של האדם מוגדרת לפי מהותו הפנימית! לפי ערכיו!

אולי זה נותן לנו פרספקטיבה על החיים. ולמעשה - את פרספקטיבה זו נוכל לקחת מתקופת החגים.

אנחנו יוצאים כעת מהסוכה. סוכה זה לצאת מהבית. במשך כל ימות השנה אנחנו מוגדרים לפי הבית שלנו, הנכסים שלנו הם אלו שמגדירים לנו מי ומה אנחנו. המעמד שלנו בעיני הבריות, וכתוצאה מכך גם בעיני עצמנו, בנוי על רמת החיים והמעמד החיצוני שאנחנו מציגים. המיקום שלנו בסולם ההצלחה של העולם הזה הוא שקובע את המעמד שלנו.

אצל שמואל הנביא כתוב (שמואל א' פרק ז') שהוא היה הולך ממקום למקום - "וַיִּשְׁפֹּט שְׁמוּאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי חַיָּו. וְהָלַךְ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה ... וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה", ולאחר מכן אומר הפסוק: "וַתִּשְׁבְּתוּ הָרְמָתָה, כִּי שָׁם בֵּיתוֹ, וְשָׁם שָׁפֵט אֶת יִשְׂרָאֵל". הגמרא שואלת: מאי משמע 'כי שם שפט את ישראל', הרי זה עתה נאמר כי שפט בכל מקום שהלך? מבארת הגמרא במסכת ברכות: 'ותשובתו הרמתה כי שם ביתו' - כי בכל מקום שהלך - שם ביתו! אין לו מקום מיוחד שהוא ביתו, אלא בכל מקום שהוא נמצא - שם ביתו!

כידוע, החפץ חיים היה אומר "ותשובתו" - התשובה שהוא ענה כששאלו אותו היכן ביתו, היתה: "הרמתה!" במרומים! כי שם ביתו! שם הוא מקומו האמיתי! בית העולמים שלו!

אנחנו יוצאים מהסוכה וחוזרים לבית, אבל עלינו להחליט כי אצלנו ההפך הוא הנכון - הסוכה היא בית הקבע שלנו! כי שם ביתו!

יש להתגעגע ולהשתוקק לסוכה! כולנו מכירים את השיר הידוע שמיוסד על דברי החרדים: "בלבבי משכן אבנה להדר כבודו, ובמשכן מזבח אבנה לקרני הודו, ולנר תמיד אקח לי את אש העקידה...", אחרי סוכות צריך לשיר "בלבבי סוכה אבנה...", אנחנו לא עוזבים את הסוכה.

אצל חסידים היו אומרים: לא אומרים שעבר החג, אלא שהרווחנו חג. (מ'זאגט נישט "די יום טוב איז אריבער", נאר - "ס'איז צוגעקומען א יום טוב"). את הסוכה אולי עוזבים באופן פיזי, אבל לא באופן נפשי. הסוכה זה משהו שסופגים וקולטים.

הלימוד שהסוכה לימדה אותנו צריך להישאר תקוע בלבנו. הסכך הינו פסולת הגורן והיקב, והאור מאיר דרכה. אף אם האור הפיזי הינו קלוש מאוד ובקושי חודר דרך הפסולת גורן ויקב של הגוף שלנו, החומר העכור, אבל האור האלוקי מאיר דרכו! אם רק נכין כלים, ואנחנו נמצאים במצב של גדילה - אפשר להשתנות! אפשר להעביר את מגורי הקבע לנצח מהבית אל הסוכה! הדבר תלוי רק בנו! אפשר לעבור מלהיות 'החמור', מלחיות בממד החומרי של העולם - להיות 'אברהם העברי'! להניח את כל העולם הזה בצד השני של המתרס! זה תלוי בנו!

הערכים שלנו הם שמגדירים אותנו, הקשר שלנו עם הקב"ה הוא שמגדיר אותנו. ותשובתנו הרמתה כי שם ביתנו!

נאמץ את הלקח הזה אל הלב! כל אחד מאתנו יתבונן בדרכו שלו איך הוא יוכל לגדול ולקדם את הקשר שלו עם הקב"ה, ולא ישלים בשום אופן עם מי שהוא!

אנחנו לא נעולים בתוך בית הכלא של הבית שלנו, של הגוף שלנו, בהעדר יכולת לברוח. אנחנו רוצים להתחיל לחיות את היהדות! לא 'לשרוד' את היהדות, לא לקיים את המצוות כ'מצות אנשים מלומדה', תוך השלמה עם המציאות הפושרת שהתרגלנו שאנחנו מצויים בה. אנחנו רוצים להתחיל לחיות!

עולות בנו מחשבות מייאשות - "אני לא יכול, זה מי שאני! גם אני רוצה להשתנות, אבל זו המציאות שלי! אין לי מה לעשות!" המחשבות האלו הן רעילות! זה כן שייך! אדם יכול להשתנות! ר' ירחמיאל היה מעל גיל שישים כשהוא התחיל את המסע שלו, ועד שהוא זכה להתעלות לדרגה כה גבוהה - להיפרד מהעולם כשהוא דבוק בהשי"ת. הוא חיפש לעלות שלב, והוא אכן זכה לכך!

כולנו יכולים ללכת בעקבותיו, לחיות במצב של גדילה, ואף פעם לא להשלים עם המציאות שלנו.

יהי רצון שנזכה להישאר בסוכה ולשמור על ההתעוררות של החג, לעלות מעלה מעלה
מחיל אל חיל.

יהיו נא הדברים האלו לזכות עילוי נשמתו של ר' ירחמיאל, יהי זכרו ברוך!

*

לתגובות: a0527151544@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים (באנגלית) בקו "חזק" של "חפץ חיים הריטג' פאונדיישן" שלוחה

1 - 5

בארץ הקודש: 03-929-0707 | בארה"ב: 845-356-6665 או 718-258-2008 | באנגליה: 44-

203-375-1580

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממערורי תנועת התשובה.

בעריכת ה' מ"צ גולדבאום, עורך ספרי קובץ פרשיות, קובץ מאמרים ושמחת אלעזר

הקדמה לסדרה

החדר מתמלא באנשים. לעתים קרובות זה בישיבת אור שמח בירושלים. לפעמים זה בישיבת אש התורה או בכל מקום על פני הגלובוס בו יש יהודים שרוצים לשמוע אודות יהדותם. רוב הנוכחים הם מתחילים, ללא רקע ביהדות. לרבים מהם זהו השיעור התורני הראשון בו הם משתתפים מעודם. הם נאספים כדי לשמוע את המחנך הנודע ואת ראש הישיבה, אשר מלבד היותו מגדולי תלמידי-החכמים של הדור, ידוע גם בכשרונו המיוחד להעביר את מסורת התורה לאנשים שאין להם רקע תורני. הגאונות שלו מתבטאת, בין השאר, ביכולת שלו לפרק את מושגי התורה הכי-מורכבים והכי-עמוקים לאלמנטים הכי-בסיסיים ופשוטים. הנוכחים אינם זקוקים לרקע בלימוד התורה, רק לראש פתוח, להגיון בריא, ולרצון טוב.

תשומת הלב של הנוכחים מופנה כעת לרב. עיני הרב מקרינות חום שלא מעלמא הדין. עשרות שנות שקיעות בים התלמוד ובהתמודדות עם תהפוכות החיים מזוקקות אל תוך עיניו. החיים שלו מגשרים את הגדלות התורנית הליטאית של טרום מלחמת העולם השנייה, עם החורבן הנורא ועד העדן הנוכחי ליחידה אחת. קולו צלול. דבריו מכוונים ישירות אל כל אחד מהנוכחים. פניו מאירות בחכמה ובבהירות פשוטה. משהו באיש הזה הוא מעל הזמן, יש בו כח של נצח. שמחתו, כשמו, שקטה, אך ניתנת למישמוש. קשה לדמיין שהוא בעשור התשיעי לחייו.

מישהו שואל שאלה. רבי שמחה וסרמן מתחיל לדבר...

[הערה: הגאון הצדיק רבי שמחה בן מרן הגה"ק רבי אלחנן וסרמן זצ"ל נלב"ע בב' חשון תשנ"ג [יום השנה השלושים יחול השבוע ביום חמישי]. ייסד ועמד בראש ישיבות אור אלחנן בלוס אנג'לס ובירושלים עיה"ק, אך הקדיש חלק ניכר מזמנו ומרצו לקירוב רחוקים. הוא היה ממערורי תנועת התשובה. סדרה זו תתבסס בע"ה על קלטות, על הספר שהופיע באנגלית REB SIMCHA SPEAKS סמוך לפטירתו, על כתביו ועל מקורות נוספים. יהי רצון שהסדרה תהיה לו לזכות, ושזכותו תעמוד לנו לערוך את הדברים על הצד היותר טוב, להתחיל ולהשלים את המלאכה, אכי"ר].

*

סתרי תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מְבַדֵּיל בֵּין מַיִם לְמַיִם (א, ו)

~ מים עליונים ותחתונים

רש"י מפרש: "בתוך המים. באמצע המים, שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ, הא למדת שהם תלויים במאמרו של מלך".

אודות דברי רש"י אלו כותב הרמב"ן: "וזה מענין מעשה בראשית הוא, ואל תקוה ממני שאכתוב בו דבר, שהענין הוא מסתרי התורה, ואין הפסוקים צריכים לביאור הזה, כי לא יאריך הכתוב בענינו, והפירוש אסור ליודעיו (פירוש: אנשים שמבינים ענינים אלו, אסור להם ללמד אותם לאחרים) וכל שכן אלינו (כלומר, הרמב"ן מעיד על עצמו שהוא לא מבין את הפירוש של הדברים האלו)".

~ מה הם סתרי תורה?

ומעתה מתעוררות השאלה:

א. מה הם "סתרי תורה"?

ב. מדוע דברים מסויימים מוסתרים?

ג. אם יש דברים שהם באמת מוסתרים, וצריכים להיות מוסתרים, מדוע רש"י גילה את הסוד?

הרמב"ם אומר שאחת מהמטרות של לימוד התלמוד היא כדי לחדד את המוח כדי שתוכל להבין סתרי תורה (עיין הלכות יסודי התורה פ"ד הי"ג, וע"ע שם פ"ז). ומתבאר מתוך דברי הרמב"ם שישנן חלקי תורה מופשטים מאוד, וכדי להבין ידיעות מופשטות מוכרחים לחדד את המוח.

~ מושגים מוחשיים ומופשטים

הנסיון מוכיח שהרבה יותר קשה למוח האנושי להבין מושגים מופשטים מאשר להבין מושגים מוחשיים. למשל, ילד בבית ספר יסודי יתקשה מאוד להבין מתמטיקה המבוססת על אותיות וסמלים. ילד כזה יתקשה להבין מה זה $a + b$. הוא לא יבין מה a מסמל ומה b מסמל. מאידך, מבוגר שרוצה ללמוד מתמטיקה מתקדמת לא יכול ללמוד על בסיס ספרות בלבד. הוא חייב להשתמש באותיות וסמלים. למשל אם יש נוסחה של $a + b$ בריבוע. $a + b$ יכול להיות $103 + 7$. הוא גם יכול להיות $2/7 + 3/5$. בעצם הוא יכול לסמל כל מספר. הקושי הוא רק בדמיון. 7 הוא דבר מוחלט ולכן קל למוח להבין מה הוא. יותר קשה למוח להבין את המשמעות של אות, שהוא בעצם סמל.

לכן ילדים צעירים לא לומדים אלגברה. הם לומדים רק חשבון. למשל, $5 + 10$. כי כאשר מתחילים ללמוד אלגברה, מתעסקים רק עם סמלים, אותיות.

סתרי תורה

וכעת מה עדיף, ללמד ספרות או ללמד סמלים? כמובן שעדיף ללמוד סמלים! כי יש אינספור מקרים שאפשר לפענח על פי סמל אחד. $a + b$ משמש אותנו עבור אינספור מקרים ואילו $10 + 5$ מועיל לנו רק עבור מקרה אחד בודד. כאשר לומדים נוסחה עם סמלים, תמיד ניתן להתאים את הנוסחה למקרה העומד על הפרק.

אך למרות המעלה הגדולה של הסמל על הספרה, לא מלמדים סמלים לילדים צעירים, כי המוח של ילד עדיין לא מפותח דיו בכדי להתמודד עם מושגים מופשטים.

~ הבנה דורשת דמיון

הבנה דורשת דמיון. כדי להבין משהו מוכרחים שיהיה לנו דימוי אודות הנושא המדובר. לכן עבור ילדים עוד יותר צעירים, נניח בגיל של גן-ילדים, גם ספרה הוא מושג מופשט מדי. כדי ללמד אותם חיבור מניחים חפצים על השלחן. עבורם $2 + 1$ זה עדיין מופשט, אבל כאשר הם רואה שני עפרונות הם יכולים לחבר עפרון נוסף ולספור עד שלוש.

כאשר הילד מתפתח הוא יכול כבר לדמיין ספרה. בהמשך הוא יכול לדמיין גם סמל, אות. אי אפשר לנתח משהו בלי שיש למוח דימוי. ופיתוח יכולת החשיבה היא לאפשר למוח לדמיין מושגים יותר מופשטים.

מספר הוא מוחשי ומוגבל. סמל הוא מופשט ולא מוגבל. לכן, מספר הוא חלק מהסמל, אבל הסמל הוא אף פעם לא חלק מהמספר.

אמור מעתה, המוחשי הוא חלק מהמופשט, אבל לא להפך.

~ גוף האדם ואישיות

כעת נתבונן בבני אדם. החלק המופשט הוא האישיות. אנחנו לא מסוגלים לראות אותנו. אבל יש לנו דעות אודות האישיות של הזולת. כאשר מדברים אחד עם השני לא מדברים עם האף של הזולת (למשל) שהוא החלק המוחשי שבו, אלא אנחנו מדברים עם האישיות שהוא החלק המופשט. אבל מה הוא האישיות? אנחנו לא באמת יודעים. אנחנו לא יודעים מה הוא בעצם האישיות של הזולת ואף לא מה הוא בעצם האישיות שלנו עצמנו.

אבל דבר אחד ברור. אנחנו לא גוף. אנחנו אישיות!

הגוף מתקיים מהאישיות, מהנשמה. והנה שוב, המופשט הוא השורש והמוחש נזון ממנו.

~ מגבלות המדע

בזמננו המדע גילה שחומר ואנרגיה הם כמעט אותו הדבר ושיתכן שחומר הוא רק צורה של אנרגיה. כי, שוב, המוחש הוא ענף של המופשט.

אבל הבנת המופשט הוא לא דבר קל. מוכרחים להדריך את המוח להבין דברים מופשטים.

סתרי תורה

למעשה, מִדַּע יכול לגלות "כיצד?" אך איננו יכול לגלות "מה?". כלומר, מִדַּע מגלה כיצד להשתמש באנרגיה. אך מִדַּע אף פעם לא גילה, ואף פעם לא יגלה, מה הוא אנרגיה. מה גורם, מה מביא, ומה מפעיל את כל האלקטרונים והנויטרונים.

נצייר את זה עם סֶפֶר. כאשר ספר מונח לפנינו סגור, אנחנו רואים רק את המשטח החיצוני. אם רוצים לדעת מה נמצא בתוך הספר מוכרחים לפתוח את הספר, אבל אז בעצם רואים רק משטח חדש. לעולם העין לא יחדור מבעד למשטח החיצוני. וכפי שזה עם העין כך זה גם עם המוח. המוח יכול להסיר עוד ועוד כיסויים ומעטפות. פעם יכולנו ל"געת" רק במולקולות. עם הזמן הסירו כיסוי נוסף והגיעו לאטומים. הסירו עוד כיסוי והגיעו לאלקטרונים והנויטרונים. אבל כל אלו הם רק משטחים. ובמחקר אנחנו רק מגלים משטחים חדשים. בדיוק כמו מישהו שפותח ספר.

לכן, אנחנו יכולים לגלות "כיצד?" אבל לא "מה?", לא את המהות האמיתית.

~ שורש ההויה

כי מה הוא ה"מה" האמיתי - השורש של הכל? אם נעמיק עוד ועוד במהותם של דברים, נגלה שהשורש לכל דבר הוא ביטוי של הקדוש ברוך הוא בעצמו כביכול!

"ויאמר אלקים יהי...". זהו ביטוי של רצון ה'.

רצון ה' הוא ה"מה?".

~ שמותיו של הקב"ה

וזה מביא אותנו לענין שמותיו של הקב"ה. אנחנו רגילים לשמות של הוי"ה, אדנות, אלקות וכו'. אולם הרמב"ן (הקדמה לבראשית) כותב, "...יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא, שהתיבות מתחלקות לשמות...". בעצם, לדעת הרמב"ן, הקדושה של ספר תורה איננו בעצם סיפור הדברים שבו, אלא בשמות הקדושים הטמונים בו. (זהו גם הענין שמניחים ספרים שבלו ב"שמות", כלומר בגניזה).

~ "וישוך לפי מעשיך"

בזמר "אנעים זמירות" אומרים: "דָּמוּ אוֹתְךָ וְלֹא כָּפִי יִשְׁךָ, וַיִּשְׁוֹךְ לְפִי מֵעֵשׂיךָ".

זה נכון, להבדיל, לא רק כלפי הקב"ה, אלא כלפי כל אחד ואחד מאתנו. היחס שלנו לזולת בנוי על הדמיון שלנו אודותיו, והדמיון שלנו אודות אדם בנוי על סך-כל החוויות שחוינו ממנו ואיתו. למשל, מישהו שתמיד מדבר שטויות, סימן שהוא שוטה. מישהו שתמיד מחייך, סימן שהוא בעל לב טוב. נדרך אגב, מי שנהנה מהחיים זו הנאה לחיות בסביבתו. ברוך ה', בחוגים שלנו, אצל בני תורה, יש הרבה אנשים שנהנים מהחיים, וזו הנאה גדולה לחיות עמם. ההנאה הכי גדולה בחיים היא להיות ידיד לזולת].

התפיסות שלנו אודות הזולת הן תוצאה של החוויות שלנו עמם, כי מעולם לא ראינו את הזולת אלא רק את המשטח, המעטפה החיצונית שלו, פניו, אבל לא יותר. כל ההכרה שלנו של הזולת מוססת על רשמים חיצוניים.

סתרי תורה

ואם כך זה כלפי בשר-ודם, אם כן קל-וחומר שזה בלתי הגיוני לצפות להכיר את הקב"ה יותר מהכרות כזו.

המקסימום שאפשר לצפות ביחס להקב"ה הוא: "דָּמוֹ אוֹתְךָ וְלֹא כָּפִי יִשְׁךָ, וַיִּשְׁוֹךְ לְפִי מֵעֵשׂ יִךְ!"

~ התבוננות במעשיו וברואיו של הקב"ה

ישבתי פעם אצל רופא שיניים והתבוננתי בתמונה שהייתה תלויה על הקיר: השיניים אדם. שמת לי לב שהשיניים העליונות והתחתונה אינן נפגשות בדיוק. יש רווח קטן ביניהם. זה מאפשר לנגוס. כך נולד כל ילד. האם ניתן להבין כמה חכמה טמונה בזה?

אלו הם דברי הרמב"ם (יסודי התורה ב, ב): "בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול... וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות".

כאשר מתבוננים בחכמה הנוראה של הבריאה זה מעורר פחד ורעדה!

רופא, למשל, יכול לספר לכם שכל תא ותא בגוף האדם משתף פעולה עם כל שאר התאים. כל התאים הם חלק ממערכת אחת גדולה.

הוא אומר: אנחנו לא "רואים" את הבורא, אבל כאשר מתבוננים בטבע אפשר לקבל איזה דמיון אודותיו יתברך.

~ שם מבטא מידה או תכונה

וזהו שם של השם יתברך!

כי שם מבטא מידה או תכונה. והרי יש אינסוף ביטויים של חכמה ושל תכונות בתוך הבריאה! כל נברא בעולם הוא ביטוי של רצון ה'. ככה ה' רוצה שיהיה. והביטוי לרצון ה' בתורה הקדושה היא: "ויאמר אלקים יהי...".

~ צירופי אותיות

והרי כל דבר שאומרים הוא צירוף של אותיות.

אם אדם היה מכיר אלף חלקים של הבריאה, הוא היה מכיר אלף צירופי אותיות שהן שורשים של הבריאה.

הצירופים האלו של אותיות הן בעצם שמותיו של הקב"ה.

אבל אנחנו לא באמת מבינים. ההבנה שלנו לא מגרדת אפילו את המשטח החיצוני של ההויה. מי יכול לדבר על השורש של ההויה? אין להבנה שלנו השגה בכלל בשורשם של דברים. לכן צירופי האותיות האלו אין להם שום משמעות עבורנו בכלל.

~ השם הגדול של שבעים ושתים אותיות

וזהו שכתב הרמב"ן בהמשך ההקדמה שלו לבראשית: "...וכבר כתב רבינו שלמה בפירושו בתלמוד (סוכה דף מה ע"א ד"ה אני) ענין השם הגדול של שבעים ושתים [אותיות], באיזה ענין הוא בשלשה פסוקים, 'ויסע', 'ויבא', 'ויט', ומפני זה ספר תורה שטעה בו באות אחת במלא או בחסר פסול... אף על פי שאינו מעלה ולא מוריד כפי העולה במחשבה" וכו'.

אבל את זה עלינו להבין, שכל חלק מהבריאה הוא ביטוי לרצונו של הקב"ה והתורה מצרפת את זה באותיותיה.

ישנה ברייתא שנקראת "ספר יצירה", ובתחילת הברייתא מבואר שהעשרים ושתים האותיות הן יסוד הבריאה. [אני לא מבין בענינים האלו ועל כן אני אפילו לא מנסה ללמוד אותם. אבל זה נמצא בתחילת הברייתא, ולפחות אני מנסה להבין מה אני לא מבין...].

~ פילוסופיה

פילוסופיה הוא תחום מאוד מעניין. ישנן שאלות מצויינות אבל תשובות מאוד חלשות. התחום של פילוסופיה הוא תחום שהשאלות ברורות והתשובות מכוסות ונסתרות.

וזה מביא לידי שאלה: מדוע הקב"ה ברא את האדם עם כה הרבה שאלות שהוא לא מסוגל להשיב עליהן? הרי זהו עינוי לאדם. זהו סָבֵל.

אלא שעלינו להתבונן, האם באמת אין לנו תשובות לשאלות הפילוסופיות? הרי במשך אלפי שנים אנשים מתמודדים עם שאלות אלו ולא מצליחים למצוא תשובות מספקות לשאלות הפילוסופיות.

~ מגבלות השכל האנושי

וזה מוכיח ששאלות אלו נשגבות מהבינה האנושית. כלומר, יש דברים שלא ניתנים להבנה במוח האנושי. ושוב, אם כן מדוע הקב"ה גורם לנו סָבֵל כה גדול - שלא נוכל להבין את העולם? נוזה באמת סָבֵל לבן אדם שחושב. הצרה בדור שלנו היא שאנשים הפסיקו לחשוב...].

אלא, שנצייר מה היה קורה אילו היתה יושבת יחד קבוצת אנשים ומישהו היה שואל שאלה ואף אחד מתוך הקבוצה לא היה יודע את התשובה. זה אומר רק שלאנשי הקבוצה אין תשובה, אבל עדיין יתכן שאם מישהו מבחוץ היה נכנס ומבאר להם את הענין, הם היו יכולים להבין את התשובה. [כאשר יושבים בשיעור גמרא, הרב מקשה קושיה. התלמיד לא יודע להשיב. אבל כאשר הרב משיב התלמיד מבין!].

~ תחומי הבינה האנושית

יש שני תחומים בבינה האנושית. א. מה שהוא יכול להבין לבד. ב. מה שהוא לא יכול להבין לבד, אבל אם מסבירים לו, הוא יבין. ויש תחום נוסף, בו לא מבינים, גם כאשר מסבירים.

סתרי תורה

אולם הכל יחסי, כי יש דברים שאחד יכול להבין לבד, ואילו השני יבין דברים אלו רק אם יסבירו לו, והשלישי גם אם יסבירו לו לא יבין. ויש דברים שגם הראשון יבין רק אם מסבירים לו, וכך הלאה.

יש דברים שרק אחד ממיליונים יבין, וגם זה רק כאשר מסבירים לו.

~ ההבנה העמוקה ביותר נמסרה מהקב"ה למשה רבינו

אולם מי יסביר? ולמי יסביר?

הקב"ה למשה רבינו!

ועדיין יתכן שיש דברים שלא הוסברו אפילו למשה רבינו.

~ "הפירוש אסור ליודעיו וכל שכן אלינו"

ואלו הם דברי הרמב"ן שפתחנו בהם: "וזה מענין מעשה בראשית הוא, ואל תקוה ממני שאכתוב בו דבר, שהענין הוא מסתרי התורה, ואין הפסוקים צריכים לביאור הזה, כי לא יאריך הכתוב בענינו, והפירוש אסור ליודעיו (פירוש: אנשים שמבינים ענינים אלו, אסור להם ללמד אותם לאחרים) וכל שכן אלינו (כלומר, הרמב"ן מעיד על עצמו שהוא לא מבין את הפירוש של הדברים האלו)".

~ סתרי תורה

וזה נותן הבנה מסויימת מה הוא זה הנקרא "סתרי תורה".

זה מוסתר לא מחמת שיש אנשים שיש להם מונופול על חכמה זו אלא משום שזה דורש הכנה וחיידוד המחשבה. סתרי תורה נוגעים במושגים הכי מופשטים שיש.

הרמב"ן אומר שהוא לא מבין.

הרמב"ן מוסיף שגם מי שמבין אסור לו ללמד את זה לאחרים, כי הוא יטעה אותם.

כי הבנה לא נכונה גרועה יותר מחוסר הבנה. [א"ה: עיין מסילת ישרים פרק ג: "...הטעות השניה, והיא קשה מן הראשונה - היא שמטעה ראייתם עד שרואים הרע כאלו הוא ממש טוב, והטוב כאילו הוא רע..."].

כאשר לומדים תורה אי אפשר להבין את הכל, אבל אנחנו צריכים להבהיר לעצמנו מה אנחנו מבינים ומה אנחנו לא מבינים.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

האיך מקדשים ביין של שביעית, הלא אינו ראוי לנסכים

וַיִּבְרַךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּו שַׁבַּת מְכֹל מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים
לַעֲשׂוֹת (ב, ג)

פסק הרמב"ם (פכ"ט משבת הי"ד), אין מקדשין אלא על יין הראוי לנסך על גבי המזבח, לפיכך אם נתערב בו דבש או שאור אפילו כטיפת חרדל בחבית גדולה, אין מקדשין עליו. ומקור הדברים הוא בבבא בתרא (צז).

ספק הירושלמי שמא אין מקדשין על יין של שביעית

וכתב באור שמח, 'בזה אני מפרש דברי הירושלמי פרק המוציא יין הלכה א, מהו לצאת ביין של שביעית, תני רב הונא יוצאין ביין של שביעית, פירוש דיין הגדל בשביעית אינו ראוי לנסך על גבי המזבח דלאכלה כתיב ולא לשריפה כמבואר במנחות דף פד, דדוקא גבי עומר גלי קרא לדורותיכם יעו"ש... ורק על שביעית שפיר בעי ודו"ק, וכן מפורש בתורת כהנים פרשת בהר לאכלה ולא לנסכים' וכו'.

והנה לא ביאר רבינו האור שמח, דאם זהו בעיית הירושלמי, למה נקט רב הונא לקולא, הלא דינא קאמר שאין מקדשין אלא על יין הראוי לנסך על גבי המזבח.

יין שמעורב בו דבש, הפסול הוא רק מחמת הדבש

אכן בעצם הדין שכתב הרמב"ם שאם נתערב בו דבש או שאור אין מקדשין עליו כיון שאין ראוי לנסך על גבי המזבח, הוסיף עוד, ויש מי שמתיר לקדש עליו, ואומר לא נאמר היין הראוי לנסך על גבי המזבח אלא להוציא יין שריחו רע או מגולה או מבושל שאין מקדשין על אחד מהן. וכתב הרב המגיד שהוא דעת הגאונים, וביאר סברתם דיין שנתערב בו דבש אין פסול על היין מלנסך בו דהיין בעצמותו כשר לניסוך, אלא כיון דאסור להקטיר דבש על גבי המזבח על כן אי אפשר לנסך ביין זה שמעורב בו גם דבש, אבל מצד היין אין בו איסור לנסך, ומשום הכי אין בו פסול לעניין קידוש.

רק מה שנתמעט מחמת גריעותא פסול לקידוש

אבל הרשב"ם (ב"ב צז: ד"ה אלא) והרמב"ן (שם) ועוד ראשונים ביארו דהא דאין מקדשין אלא על יין שראוי לנסך על גבי המזבח היינו דאותן דברים שמחמת גריעותן אינן ראויים לניסוך, דבזה נאמר הדין שאין מקדשין עליהן, אבל שאר דברים שנתמעטו לעניין נסכים מטעמים אחרים, אינן עניין לקידוש.

נפ"מ לעניין יין מבושל, שאינו לגריעותא אבל פסול לנסכים

ולכן כתב הרמב"ן לעניין יין מבושל שלא נשתנה לגריעותא, ומה שנתמעט גבי נסכים הוא כיון שנשתנה מברייתו, בזה לא דמי קידוש לנסכים כיון שאין הפסול מחמת גריעותא, ומקדשין על יין מבושל, וכן כתב הריב"ש (סימן י).

אבל הרמב"ם כתב אף לדיעה זו דייין מבושל פסול מלקדש עליו, דסבירא ליה דאינו תלוי דווקא שנשתנה לגריעותא דווקא, אלא כל שנתמעט לעניין נסכים פסול אף לקידוש, ולכן יין מבושל אף דלא נשתנה לגריעותא שהרי פסק לעניין ברכה דברכתו הגפן כמ"ש הרב המגיד, מכל מקום פסול לקדש עליו דלאו בגריעותא תליא מילתא, ועירוב דבש שאני שאינו פסול בעצם היין וכמו שנתבאר.

דברי הפוסקים בשאר כוס של ברכה

ויש לתלות הדבר במה שדנו הפוסקים אי דין זה נאמר בקידוש דווקא או גם בהבדלה ובשאר כוס של ברכה, עי' באר היטב (סימן ערב סק"ד) בשם שו"ת שער אפרים (סימן יח), ובברכי יוסף (סימן רצו סק"א), דהנה בגמ' מסיק הטעם שאין מקדשין אלא על היין שמנסכין על גבי המזבח מטעם דכתיב הקריבהו נא לפחתך, ובפשטות היינו כל היכא דנשתנה לגריעותא, והדמיון למזבח רק לסימנא קאמר שמשובח הוא לנסכו על גבי המזבח, ואם כן לא שנא קידוש ולא שנא כל כוס של ברכה שאין לקדש על מה שנשתנה לגריעותא.

אבל הסוברים דלא נאמר דין זה רק בקידוש דווקא, היינו טעמא דאי משום הקריבהו נא לפחתך לחוד לא היה נפסל בדיעבד אם עבר וקידש עליו, אלא על כרחך שתיקנו בו דין נסכים ממש, דלהכי דמדמינן לה להדדי שכל דיני נסכים נאמרו בקידוש, ואף בדברים שאינם מפני גריעותא, ולא נאמר כן רק בקידוש בלבד שמצריכים בו יין ולא חמר מדינה, ולכן שייך לדמותו לנסכים, ולא בשאר כוס של ברכה שאין צריך דווקא יין אלא מהני בהו גם חמר מדינה, לא נתנו עליהם דין נסכים.

נמצא ג' שיטות בדבר, דעת הרשב"ם והרמב"ן דרק מה שנתמעט מנסכים מחמת גריעותא פסול מלקדש עליו, דעת הגאונים דכל מה שפסול בעצם לנסכים פסול אף לקידוש, ודעת הרמב"ם דאף פסול מחמת סיבה צדדית אין מקדשין עליו.

ולכאורה מדברי הירושלמי גבי יין של שביעית מוכח כדעת הרמב"ן, שהרי נפשט הדבר לקולא, שמע מינה דמה שאין הטעם מחמת גריעותא אינו נפסל מלקדש עליו, דאילו מדמינן קידוש לנסכים גם לשאר פסולים, אם כן אף שביעית בכלל.

הרמב"ם השמיט הא דייין של שביעית פסול נסכים

ברם הא דייין של שביעית פסול לנסך על גבי המזבח, שהביא האור שמח מקור לדבריו בסוגיא דמנחות גבי עומר, וכן מדברי התו"כ, ומבואר כן גם בתוספתא דמנחות (פ"ח הי"ד) שנמנה שביעית עם כל הפסולים למנחות ונסכים, ועי' מנחת חינוך (מצוה רצט אות כא) שנתקשה למה לא הביא הרמב"ם דין זה. ואף דעצם הדין הוא מילתא דפשיטא שאסור להפסיד פירות שביעית, אכתי איצטריך לאשמעין דבדיעבד פסול, שהרי לא שייך גבי שביעית הטעם דממשקה ישראל, אלא דין מחודש לעניין שביעית, ולמה השמיטו הרמב"ם.

וליישב נראה לומר, דבסוגיא דמנחות מבואר איסור הבאת מנחות משביעית מלאכלה ולא לשריפה, והיינו מכלל דיני פירות שביעית ככל דיני הפסד האסורים, אבל בתוספתא אתיא מטעם אחר 'כל דבר שבחובה לא יביא אלא מן החולין', וקסבר האי תנא דקדושת שביעית לאו חולין מיקרי לעניין זה, וזה הטעם שאינו יכול להביא מנחות ונסכים משביעית.

כל הפסול לנסכים הוא משום הפסד שביעית, דלא שייך גבי קידוש

ומעתה סבר הרמב"ם דסוגיית הגמ' פליג אתוספתא זו, דשביעית נמי בכלל חולין הוא לעניין זה, והא שאין מביאין מנחות ונסכים משביעית הוא מטעם הפסד, והכי קיי"ל, ולכן לא הוצרך להביא דין זה שאין מביאין נסכים משביעית כיון שאינו דין בנסכים וכסברת התוספתא, אלא מחמת הפסד פירות שביעית, והרי זה מפורש להדיא בהלכות שביעית ולא נתחדש הכא שום דין. והא דאם הביא פסול, הנה באידך פסולים כתב הרמב"ם הטעם משום מצווה הבאה בעבירה, וטעם זה שפיר שייך אף בשביעית שהרי עבר על דין לאכלה ולא להפסד, [ולא שייך בזה קושיית השאגת אריה (סימן צט) על הרמב"ם שהרי אין קיום המצוה מכח העבירה, אכן לעניין שביעית שהעבירה הוא ההפסד עצמו, ומקיים בזה מצוות ניסוך, שפיר הווי מצוה הבאה בעבירה], נמצא שלא הוצרך הרמב"ם לכתוב דין זה, שלא נתחדש בו מאומה.

ולפי זה שנקט הרמב"ם דכל הפסול דיין של שביעית לנסכים הוא משום הפסד בלחוד, אם כן אין מקום ללמוד מזה לקידוש, שהרי אין כאן מיעוט מצד הלכות נסכים אלא מניעה מצד איסור הפסד שביעית, ושוב נתחדש שאינו יוצא משום מצווה הבאה בעבירה, אבל בקידוש ששותה היין כדרכו לא שייך כל כך דינא, ולא דמי שעירב בו דבש, דאף שהפסול הוא מחמת הדבש ולא מחמת היין, אך עכ"פ יש זה פסול מצד דיני הקרבה, משא"כ הכא דלעניין הקרבה אין שום מניעה, וכל האיסור הוא רק מצד היין, בזה אף הרמב"ם מודה דלא דמי לקידוש כלל.

נמצא שפיר יוצא בזה קידוש, ולאפוקי מדעת התוספתא שנתמעט מצד הלכות נסכים, שלכן נסתפק בירושלמי דאם כן אף לעניין קידוש נתמעט, אלא כמסקנת הירושלמי כדעת הגמ' שאין בו פסול עצמי לנסכים אלא מצד הפסד שביעית, ולגבי קידוש לא שייך זה.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

מה'אין' אל ה'יש' | ביאור שורשי 'נשא' 'ישה'

וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הִנָּחֵשׁ הַשִּׂיאָנִי וְאֶכֶל (ג, יג)

את התיבה 'השיאני' - רש"י מפרש מלשון 'טעות' שהנחש הטעה אותי, ויש מפרשים האומרים שזה מלשון פיתוי או הסתה, ועיין במזרחי המבאר שאם הכוונה לטעות מובן התירוץ של האשה, כי מתרצת את עצמה שטעתה וסברה שמותר לה לאכול, אבל אם הכוונה לפיתוי לא מובן מה התירוץ, כי ה' דורש להתאפק מהפיתוי, ועיין שם שהביא סתירות בדברי רש"י ומיישב שהטעיה גם כן נחשבת כהסתה.

וכבר במדרש (פרשה יט, יב) דרשו בתיבה זו שלשה פירושים, וזה לשונו: ותאמר האשה הנחש השיאני ואוכל - גירני, חייבני, והטעני. ומבואר שם שהענין של 'חייבני' הוא מלשון 'כי תשה ברעך', דהיינו, שנעשה כנושה התובע חוב.

והמלבי"ם מפרש שזהו ענין פיתוי על ידי הסרת הפחד, כי אדם מפותה אך נמנע מלחטוא מחמת הפחד, והנחש אמר לה 'לא מות תמותון' והסיר ממנה את הפחד.

ובאור החיים הקדוש מפרש שרמזה מלשון 'נשיאות ראש' כי אמר לה שבאמצעות אכילה זו תהיה כאלקים ותתנשא. וכעין זה מפרש הגר"א [אדרת אליהו] וזה לשונו: "לשון הסתה בא בשמות שונות, ולשון השיאני היא הטעאה שבא אל האדם, שהמסית מנשא את האדם בחניפותו עד שמאמין לכל דבריו, וזאת תשובתה שהנחש החניף אותי עד שמשך את לבבי ונפשי אליו באמרו כי הוא יועץ אותי לטובתי".

וידוע גם מה שדרשו חז"ל את התיבה הזו שהיא מלשון נישואין, ואמרו ש'בא נחש על חוה והטיל בה זוהמה', כן הוא במדרש אגדה כאן, והובא ברש"י (שבת קמו א).

וביאור מעניין מצאתי בספר אגרא דכלה [להבני יששכר] ה-שיאני - עורר אותי לעסוק בחקירות פילוסופיות של 'יש' או 'אין', [כלשון הפסוק 'היש ה' בקרבנו אם אין'].

ההשפעה הנכונה

ונתבונן מה אפשר להוסיף ולקשר בכל זה, ונקדים עוד שהרד"ק משייך את התיבה הזו לשורש 'נשא', ומפרש שהוא ענין הסתה ופיתוי, ומוסיף שגם 'השאת והשבר', 'הפלתם למשואות' שייך לשורש זה והוא ענין 'חרבה ושממה'... וצריך להבין כיצד מתקשרים שני הענינים.

והנה בפרשת נשא עמדנו על שורש 'נשא', וביארנו שהכוונה לענינים הנראים ככבדים, אך כאשר מתעודדים לקבל אותם, הם מורגשים כקלילים ורצויים - נישאים, וביארנו גם

את ענין ה'נשואין' שבדרך כלל יש לכל צד חסרונות המפריעים, אלא שמתמקדים בחלק החיובי עד שהקשר נעשה רצוי וחיביב, כאילו מושלם.

והצורה של האות 'ש' שיש לו שני ראשים - מורה על ספק בין שני צדדים עם נסיון למצוא קו מפשר ומכריע, וכאשר היא 'שמאלית-ש' - הרי זה רומז שהספק נעשה מחמת נגיעות אישיות, אך כאשר היא ימנית-ש - זהו רמז שהספק נעשה מחמת הרצון להתחסד, לוותר ולתת, [כידוע שצד ימין רומז לחסד המתפשט, והשמאל רומז לגבורות המגבילות].

ולאור זאת אפשר לנַחַש שהשורש 'נשא' דומה לענין של נשואין, אלא ששם הספק שבתחילה נוצר מחמת נגיעות אישיות, ואילו כאן הספק נעשה מחמת ענין 'לתת'.

וביאור הענין כך הוא, כל הצורך של נישואין מגיע כמבואר בפרשה מחמת שכל צד יש לו מחסורים, האיש צריך עזר כנגדו, והאשה צריכה בעל שיפרנסה וימלא את ריקנותה ותשוקתה, ולכן כל צד המסכים להינשא, הרי זה מפני שמבין שאם רוצה למלאות את חסרונו עליו להשלים עם הפרעות צדדיות ולהסכים לנישואין, יתכן אמנם שהמדריכים יאריכו שהשקפת התורה היא שכל צד צריך לבקש להיות 'נותן', וזה נכון, כי אחר שהתאחדו צריך כל אחד לגלות את רצון ההטבה והנתינה, ועולם חסד יבנה... אך לעומת זה ברור שהשורש והסיבה לנישואין מתחיל מהצורך לקבל - לא טוב היות האדם לבדו, ואף אחד לא ממליץ שנישואין יהיו בצורה שלא ימלאו את המחסור.

ולכן חז"ל ממליצים בעניני שידוכים להיות 'נחית דרגא', להסכים לרדת ממדרגתו, להרגיש נצרך, לא ללכת בגדולות.

אבל יש לאנושות כוחות ויכולות של השפעה, ויתכן שאדם ירגיש צורך לממש את כח ההשפעה שלו, יחפש לעצמו חסידים, יחזר אחר כל מיני 'מקבלים' שיקבלו את השפעתו, יתן להם כל מיני אורות או חיזוקים, והם ירגישו התרוממות והתעלות, ירגישו שגילו את ה'אמת', תפסו את השמים, אך האמת היא שכל ההשפעה הזו מיותרת, היא לא היתה חסירה להם, הרי זה כאדם המתרגל לעשן סיגריות ונראה לו שזה חסר לו, בהתחלה לא הרגיש מחסור וצורך לכך, כי באמת זה לא חסר לו, אך אחר שהורגל ומרגיש שהסיגריה נותנת לו איזה מצב רוח יותר טוב וכדומה, מרגיש שהמצב רוח חסר לו...

והרבה מאד מפיתויי הפרסומת היום הם בסגנון הזה, משכנעים אנשים שחסר להם כל מיני מצרכים או כלים או מכשירים שבאמת לא חסרים להם, מסתדרים בחיים בשלוחה בלעדיהם, ואדרבא, כאשר ירכשו אותם רק יסתחבו יותר, יתרגלו למותרות, חוץ ממה ש'מרבה נכסים מרבה דאגה', ולמשל, עד לפני כמה שנים כולם הסתדרו ללא פלאפון, ונכון שהפלאפון מקיל בכל מיני מצבים דחופים או מצוקה, אך לעומת זו גורם לרבבות שיחות מיותרות, ומטריד בכל מיני ידיעות ודאגות, ומגיע מצב שכאשר אינו זמין לאדם הוא במצב 'לא נסבל'.

וזהו הענין של שורש 'נשא', מדובר בפיתוי המגיע ממישהו הרוצה להיות משפיע, משפיע על אדם הנאות שאינם חסרים לו, והאדם נעשה נצרך להם, הם מתחילים להיות חסרים לו... זהו גם 'טעות', כי מטעה את האדם לחשוב שחסר לו משהו, וזה גם 'פיתוי' כי אחר

כך נעשה נצרך וחסר לכך באמת, ומובן גם מה שהמדרש אומר שזה מלשון תביעה של 'נושה', כי בדרך כלל, המפתים הללו באים בצורה של תביעה, אומרים לאדם 'מה אתה מרגיש מושלם' והרי חסרים לך כל מיני השפעות שיתנו לך חיים מרוממים יותר, נזוהו בעצם לשון ה'נשיאות' שהבאנו מהאוחה"ק והגר"א].

זהו הרמז ב'בא נחש על חוה והטיל בה זוהמה', הוא לא מילא לה מחסור אמתי המתמלא בנישואין, אלא מילא אותה במשהו מיותר, בזוהמה, בזה שהפכה למפותה הנצרכת לכל מיני צרכים מיותרים... זה לא נישואין אלא נישואין.

ומובן למה השורש הזה משתייך גם לענין של 'חרבה ושממה', כי המקבל את דברי המפתה, ומתפתה אחריו, ונעשה נצרך למותרות הללו - נראה לו שהוא המאושר עלי אדמות, נהנה מהחיים, אבל העומדים מהצד רואים את השאת והשבר, רואים איך שהממוכר הלזה מבזבז ומאבד את חייו בהבל וריק...

יש-שי, אני-אין

וכעת נפנה לענין של 'יש ואין' שכתב הבני יששכר:

כמו שבנישואי איש ואשה, המחסור קודם ומעורר את הצורך לקבל את ההשפעה, כך גם סידר ה' את שורש הבריאה, וכידוע מהענין של הצמצום שכל הבריאה היא השפעה לתוך [בחינת] 'חלל פנוי', וכמו שמבואר גם בתחילת הפרשה הענין של 'תוהו ובוהו' שיש מצב של ריקנות, תוהה על בוהו שבה, כך היא צורתה של הבריאה ה'אין' קודם ל'יש', נובודאי שהיה 'יש' שחפץ ב'אין' הזה, אבל הסדר והצורה שהתורה מתארת את הבריאה הוא בצורה ש'אין' קודם ל'יש', וזה מרומז בפרשה כמה פעמים כנ"ל וכן מהפסוק של 'אדם אין לעבוד את האדמה', ודו"ק].

וידוע מהספרים הקדושים שלפני בריאת העולם היו עולמות שחרבו מפני שכל אחד אמר 'אנא אמלוך', דהיינו, כל אחד רצה להשפיע, לא רצה להיות מקבל, לא הרגיש שיש לו מחסור, זהו מצב של הקדמת ה'יש' ל'אין', ומבואר מהאריז"ל שה'נחש הקדמוני' נוצר משרידי אותם עולמות, ועל כן כל הענין שלו הוא להקדים את ה'יש' ל'אין', שאדם יתעסק עם ה'יש' והמותרות גם לפני שמרגיש את המחסור והאין, אבל המצב הזה הוא אכן המראה של העולמות שחרבו, אין זה עולם התיקון.

אולם עדיין יש לעיין למה ה'יש' בתיבת 'השיאני' הינו הפוך ומופיע בצורה של 'שי', וה'אין' מופיע בצורה של 'אני'.

ואת השאלה הזו יש לשאול גם על שורש אחר שחכם אחד ביקש ממני לבררו, והוא השורש 'ישה', שממנו יוצאת התיבה 'יש', כי הרד"ק משייך לשורש זה גם את הענין של 'תושיה', המבואר מתוך הפסוקים שהוא משהו המתקשר לעצה, או לפעולות הנעשים מתוך חכמה ועצה נכונה, וחז"ל פירשוהו על התורה הנקראת תושיה מפני שמתשת כוחו של אדם, ויש שפירשו שהכונה לחכמת התורה שהיא ה'יש' האמתי שבעולם, וחז"ל ממה שצריך להבין כיצד מתקשר הענין של 'יש' עם הענין של 'תשות כח', צריך להבין למה בשורש האות י' קודם לאות ש', ולמה בתיבת 'תושיה' האות ש' קודמת לאות י'?

ואולי אפשר להסביר כך, כל ה'יש' שבעולם הוא כאמור משהו 'מיותר', כי אם הוא בא למלאות 'מחסור' הריהו מתבטל ומתאחד עם המשהו אחר, אינו כמו 'יש' המחפש לבטאות את עצמו וגאותו, בסך הכל משרת הוא את ה'אין', אלא אם מוצאים בעולם משהו של 'יש', זהו בכדי להובילו 'שי למורא', להקריבו לה', להחזירו לה', להכיר שזהו משהו מהצד של השמים שמים לה', אך הנחש המטעה שהמטרה של ה'יש' הוא בכדי להקריב אותו אל ה'אני' האנוכי שלי עצמי, שאני אהיה כאלקים, כאילו שמהשמים הכינו ל'אני' מתנה של 'יש' המובל אליו כ'שי', זה מה שמטעה הנחש לחשוב, אבל האמת היא שצריך לזכור שהעולם הוא מקום של 'אין' ו'יש', ה'יש' ממלא את ה'אין', אין מקום של 'שי' אל ה'אני'.

תושיה

ומובן גם הענין של 'תושיה', כאשר אדם מחפש עצה נכונה, מבקש לנהל את חייו כפי עצת התורה והחכמה, יודע הוא שהתורה 'מתשת כוחו של אדם', מבטלת ממנו את ה'אני', הופכת אותו ל'אין', מבררת לו מה חסר לו באמת, ומורה לו לבקש את מה שימלא אותו באמת, זהו כל הענין של התורה, להורות לאדם מה חסר לו, ומה שייך לו, חוץ מזה הכל צריך להיות קרבן לה', האדם צריך להכיר שהוא נוצר מה'אין' של עולם התיקון, ועליו למלאות את ה'אין', וכל שכן שלא יחשוב שהוא כאלקים הצריך להשפיע בכל מחיר גם היכן שלא צריכים אותו... כאשר אדם חי כך, מתחבר הוא ליעדים הנכונים של חייו, וידיו עושות תושיה, ואז כל המציאות שלו מסורה לרצון ה', להשפעת ה', הוא מוקטר ומוקדש כ'שי למורא', ולכן התורה מכונה 'תושיה' כי מתשת את כח ה'יש', הופכת את האדם ל'שי'.

*

תבונות ההלכה - בענין שימוש באתרוגי שביעית בחג הסוכות ולאחריו

ראיתי מובא שי"א שזמן ביעור של אתרוגים הוא מיד אחר סוכות שכבר נקטפו כל הפרדסים למצוה, ויש אומרים שזמנו בחודשי טבת שבט שדרך האתרוגים ליפול אז מחמת הקור.

ולכאורה הדעה הראשונה תמוהה מאד, שהרי קטיפת כל האתרוגים היא לפני סוכות, וממילא היה צריך לבער לפני סוכות, גם לא מובן מהו מיד אחר חג הסוכות, האם זה ברגע של מוצאי יו"ט שצריך מיד לחזור לביתו ולהוציא האתרוגים ולהפקירם, ואם לא עשה כך, מיד נאסרו? אך בכל זאת, יש לעיין בטענת הסברא הזו, כי אם למעשה נקטפו כל האתרוגים לפני סוכות, למה אין זה בגדר זמן הביעור?

*

עוד ראיתי מובא לענין תלית אתרוגים של שביעית בסוכה, שהגרי"י רייזמן זצ"ל והבד"צ של העדה החרדית בזמנו - אסרו לתלותם, והגה"ק מבעלזא שלח לומר לו שנחוץ לו מאד לתלות אתרוג בסוכה, והתיר לו לתלות רק אתרוג אחד ודוקא עם תנאי של 'איני בודל כל

בין השמשות' כדי שלא יהיה זמן מסוים שהאתרוג נאסר באכילה, דזה נחשב כהפסד לפירות שביעית.

והנה עצם ההוראה לאסור לתלות אתרוג אינו מובן, מה איסור יש בכך, והמשהה אתרוג בביתו, מה לי אם משהה אותו על השולחן או שתולה אותו בסוכה ונבפרט אם תולה אותו בתוך ניילון כדי שלא יצטמק מהחום]. וכן ההוראה לומר 'איני בודל' כדי שלא יאסר לזמן מה באכילה, אינו מובן כלל, דהא גם האתרוגים שמתמשים למצוה נאסרים באכילה מדין מוקצה למצוותו, ולא מצינו בש"ס ופוסקים שצריך לומר 'איני בודל' מאתרוגי שביעית. וגם הבד"צ עצמו לא הורה כן.

*

עוד ראיתי מובא סברא שאין כלל קדושת שביעית באתרוגים כיון שאין נוטעים אותם לאכילה אלא למצוה, ואין לזה דין של עץ מאכל שהנאתו וביעורו שוה.

ולכאורה הסברא הנגדית היא שאתרוג הרי צריך שיהא בו היתר אכילה, ומבואר דהתורה רוצה שיקחו משהו שהוא בגדר פרי, ולא משהו שהוא כעץ בעלמא, ובהכרח עלינו להתייחס לאתרוג כפרי העומד לאכילה, וכל נטיעתם הוא בכדי לנטוע 'פרי' שישמש למצוה, אלא שמחמת ריבוי הפירות אין משתמשים בהם כפרי.

ודומה לזה הוא הענין של טלית למצות ציצית, שמצוי שאין לובשים את הבגד למטרה של בגד, אלא למטרה של מצוה, ולכאורה נמצא שאין זה בגדר בגד או 'כסותך', ופטור מציצית.

ולהבנת הענין אפשר לומר שהצורך ללבוש הבגד כדי לקיים מצוה, זה עצמו גורם לו להיחשב ככסות, דמה לי אם התועלת בכיסוי הוא בשביל הנאת הגוף או בשביל הנאת הנפש. אך אפשר לומר יותר, שאחר שאדם מרגיש רצון וצורך ללבוש הטלית, נעשה זה כצורך הגוף שלו, ונחשב ממש כ'בגד'.

וכיוצא בזה נאמר לגבי אתרוגים, שהיות והתורה רוצה שיטלו פרי, נעשה כל אחד נצרך להשיג את ה'פרי' הזה, והצורך הזה נעשה כצורך הגוף הזקוק לפרי לאכילה, אלא שלמעשה אינו אוכל אותו.

והיסוד הזה מתבאר היטב לאור המבואר במאמר שלפנינו, כי כל סדר הבריאה הוא שירגישו מחסור, וימלאו את המחסור, ולכן מה הנפקא מינה מהי סיבת המחסור, אם זה מחמת רעבון או קור, או מחמת שיש לו רצון לקיים מצוה. אלא שרצון התורה הוא שיהא האתרוג ראוי למלאות כל המחסורים השייכים אליו, גם מחסור השייך לאכילה ממש, ולכן צריך 'היתר אכילה' ולא סגי בהיתר לנטילה.

*

ומדאתאן להכא, שהתורה רוצה 'פרי' לא מובן כלל הענין שהאתרוג נעשה מוקצה למצוותו ואסור באכילה, דהא המצב הזה עצמו מבטל ממנו את ההיתר אכילה.

וההכרח לומר, שהתורה רוצה שיטלו למצוה פרי הראוי לאכילה לאחר זמן המצוה, אבל בזמן המצוה יהא מוקצה למצוותו. ולפי הסברא הנזכרת מובן יותר, כי גם צורך המצוה הוא מחסור, והתורה רוצה שיהיו אתרוגים המיוחדים למצוה למלאות את המחסור הזה. [והוה בגדר הנאתו וביעורו שוה, כי הנאתו היא במציאות זמן קיומו וכל זמן קיומו הוא במצב של הצטמקות וכליון].

והשתא אפשר להבין קצת פסק הבד"צ הנ"ל לענין תלית אתרוגים, כי סברו שאתרוג נוצר למלאות מחסור של אכילה או של מצוה, וכאשר מייחדו לשימוש אחר, הריהו כמבטל את מהותו מפרי הממלא מחסור למוצר של קישוט ומותרות, ורק כאשר מסיבה מסוימת מישהו הורגל בזה, וזה כבר חסר לו התירו לו לתלות אתרוג אחד, וצריך גם לומר 'איני בודל' כי ההקצה לצורך זה אינו רצון התורה.

[ומה שיש עדיין לחלק ולהתיר הוא שבודאי מצד האדם אין צריך לבקש מותרות, אבל ה' ברוב טובו יכול להזמין לאדם כל מיני עינוגים ומותרות, וידוע מה שכתבו הראשונים שד' מינים הם משמחים לב רואיהם, וה' שולח בעונה זו אתרוגים לשמח לב רואיהם, וזה חלק מהשימוש של הפרי, ואין זה מפקיע אותו מענינו, ובפרט כאשר תולה אותם בצורה משתמרת והוה ממש כמונחים בארון, מה לי הכא מה לי התם].

ומובן נמי למה קטיפת כל האתרוגים אינה בגדר זמן הביעור, כי אין הכי נמי אותם שנקטפו רק לצורך אכילה, צריכים כבר ביעור לפני החג, ואותם המיועדים לצורך של המצוה, הם בגדר 'מזון שלש סעודות' שמותר לשייר, ומיד אחר סוכות שכבר אינו צריך אותם למצוה, ואין לו ענין לשייר אותם, מתבטל מהם חשיבות הפרי והוה כמבוערים מאליהם, וצ"ע.

ולמעשה לכאורה א"צ לכלל זה, כי אף אם בכל שנה נקטפים כל הפרדסים לפני סוכות, המציאות בשביעית היא שיש פרדסים מופקרים לגמרי ויש שם הרבה אתרוגים שאינם ראויים כלל למצוה ולא קוטפים אותם, וממילא, דוקא בשנה שביעית, אין הביעור לפני סוכות.

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

א-חריות - מא' ועד ת'

ידועה היא הקדמתו המאלפת של הגאון הנצי"ב לחומש בראשית, בו מבאר דברי חז"ל שהתורה קרויה 'ספר הישר'. אבותינו לא כונו צדיקים או חסידים, אלא **ישרים**, על הנהגתם בצורה ישרה והגונה. מִסְפָּר בראשית לומדים הליכות, והוא בבחי' 'דרך ארץ קדמה לתורה'. אמנם, דל הספר בדינים, אך מלא וגדוש הוא בהוראת דרכי יושר ומידות טובות. מפר' בראשית, הפרשה הראשונה בתורה, בה מתוארת מעשי בראשית ויסוד העולם, נלמד על חובת נטילת אחריות.

מפקח על בתי ספר הֵנִיחַ על שתי כיתות בת"ת מרכזי, שבאחת ניכרת הפנמה חינוכית ופריחה לימודית, ואילו על מקבילתה מקבלות תלונות על התנהגות מופרעת, חוסר ד"א, ואפס מוטיבציה לימודית. ירד המפקח לבקר במוסד, לצפות בעיניו המיומנות, ולהבין 'מה בין זו לזו'. נכנס וישב בשולי אחת הכיתות, משתדל להבליע נוכחותו, ומחווה למחנך 'להמשיך כרגיל'. נורת פלורסנט מהבהבת הציקה לכיתה. המחנך מעיר "כבר שבוע שלם שאני מבקש מאב-הבית לטפל...". בתום מסירת השיעור הודיע שהיום אין דף עבודה כי המזכיר לא הקליד בזמן, על כן יסכם על הלוח. הוא הוסיף ואמר לתלמידים "אני רוצה שזה יישאר למחר. תגידו לרבי'ה של אחה"צ לא למחוק, אך אל תגידו בשמי".

בהמשך עבר המפקח לצפות בכיתה השנייה. בפתח השיעור ראה שהמחנך מחזיר מבחנים לתלמידים. הוא ציין בפניהם "ילדים רבים טעו בשאלה 4. כנראה שלא חזרתי מספיק על קטע זה, או שלא ניסחתי את השאלה כראוי. לא הורדתי לכם ציון בגין שאלה זו". בהמשך השיעור עבר המחנך בין השולחנות תוך הסברת החומר. בדרכו נתקל בילקוט שבלט מבין השולחנות. הילד מיהר להתנצל בפני הרבי'ה על שילקוטו הפריע למעבר. הרבי'ה מרגיעו "אני אשם! היה עלי להסתכל היכן אני דורך". בסוף השיעור הזכיר המחנך שבהפסקה יקפידו לא להתקרב לבנייה המתקיימת בשולי החצר.

למפקח הוותיק היה ברור מה הגורם לפער בין שתי הכיתות. "הכיתה השנייה פורחת, מפני שהמחנך שלהם אינו 'מלמד' בלבד. הוא 'מנהיג'. הוא נושא באחריות על תלמידיו. הוא מודה כי הכישלון בשאלה במבחן הוא שלו. הוא לוקח אחריות כאשר דָּרַךְ על ילקוט, והוא מגלה אכפתיות גם על שעת ההפסקה. הכיתה השנייה מדשדשת בגלל העדר הנהגה! המלמד שלהם 'מגלגל אחריות'. אב הבית אשם, המנהל והמזכיר, ויאל תאמרו בשמי... זו אינה מנהיגות!

לאחר חטא עץ הדעת קורא הקב"ה לאדם הראשון בפנייה מהדהדת: 'אִיָּפָה'. איפה אתה. הקב"ה ידע שהאדם ייכשל בנטילת אחריות, הוא יאשים את האישה, כמו שאף היא

תאשים את הנחש... הקב"ה מורה להם לשאול את עצמם "איפה אני!" לא כמו קין שחומק מאחריות באמירה רופסת 'הַשֵּׁמֶר אָחִי אָנֹכִי?'... . כן! אנו עֲרֵבִים זה לזה! אחראים!

קל למחנך להאשים את ההנהלה, המזכיר, המנקה, ההורים, הממשלה או את מזג האויר. קל לברוח מאחורי משפטים כמו "אני לא קבלן הצלחות" או "אנחנו לא 'חיידר' טיפולי". 'מנהיגות' ניכרת בלקיחת אחריות ולא במציאת תירוצים! אנשים שטרם זכו להיות 'בעלי אחריות' ניצבים בחצי הדרך, במקום לגלות אחריות - מטילים את האשמה על אחר.

יהודה זכה למלכות כי נשא באחריות באומרו 'צִדְקָה, מִמְּנִי' אָנֹכִי אֶעְרָבְנָנוּ מִיַּדֵּי תְּבַקְשָׁנוּ'. מצאנו כך בנכדו, דוד המלך. בימיו, כאשר רעב פגע בארץ, שלח בשנה ראשונה לבדוק שמא יש ע"ז בארצו. ביקשו ולא מצאו. בשנה שנייה שלח לבדוק שמא יש גילוי עריות. ביקשו ולא מצאו. בשלישית בדק שמא פסקו הגשמים בעוון שפ"ד או אבק גזל. בסוף הכריז דוד "אין הדבר תלוי אלא בי!" (מדרש פר' נשא). הביטוי "קח את עצמך בידיים" פירושו: "תפסיק לתלות אשמה באחרים!" התנא הק' רבי יוסי משתבח 'לא אמרתי דבר וחזרתי מאחורי' (שבת קיח). בעלי הדרוש ביארו כי הוא חושף רכיב באישיותו הגדולה: מעולם לא הסתתר וברח מְאָמְרָיו! לא דרש מאחרים 'אל תגידו בשמי', הוא אחראי על דבריו!

שמעתי מֵאֵם לכמה ילדים בעלי לקויות למידה והתנהגות "אני מאמינה כי הקב"ה הפקיד בידי נשמות אלו כי אני מסוגלת להתמודד!". שתי אמונות למלמדים: "הָאֱמֵן כִּי כָל תְּלִמִיד מְסוּגָל לַלְמוּד, וְהָאֱמֵן שֶׁאַתָּה מְסוּגָל לַלְמוּד". גם בבי"ס ות"ת רגיל מצפים שהמורים יהיו 'מורים לחינוך מיוחד', שיניקו חינוך 'מיוחד', מושקע ומסור! קח אחריות, עם האחריות באה סייעתא דשמיא. המאשים אחרים בכישלונותיו - לא יתפלא שאחרים חולקים עמו בהצלחותיו!

איזה מחנך אני? זה שאומר "תלמידי מתקשה בגמרא" או זה שלוקח אחריות "איך אצליח להסביר לו את הגמרא"?... הבחירה בידינו! במקום להאשים - תגשים! הקב"ה קורא גם לנו 'אִיפֹה', ונשיב 'הִנְנִי!'.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

**פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא
יסור שבט מיהודה'**

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן
הכתב')

תרומה נודב בעלייתו

מוסיף ונשמע קול המייתו

בו וממנו לאסיף

ואחרון אחרון - חביב

פיתרון חידת 'פתשגן הכתב'

נהר היוצא מעדן להשקות את הגן ומשם נפרד לארבעה נהרות

תרומה נותן לסביבתו - הנהר הראשון נקרא 'פישון', שנאמר: "שם האחד פישון... " [ב', י"א], ומבואר ברש"י: "הוא נילוס נהר מצרים, ועל שם שמימיו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ" (עייין שם).

מוסיף ונשמע קול המייתו - הנהר השני נקרא 'גיחון', שנאמר: "ושם הנהר השני גיחון... " [ב', י"ג], ומבאר רש"י שנקרא כך מפני "שהוא הולך והומה והמייתו גדולה מאוד".

בו וממנו לאסיף - הנהר השלישי הוא 'חדקל', שנאמר: " ושם הנהר השלישי חדקל" [ב', י"ד], בשורה זו מרומז שמו: בו - גימטריא: ח (8), וממנו לאסיף - זהו עץ דקל שממנו לוקחים לולבים וסכך לסוכה בחג הסוכות שנקרא חג האסיף. ח+דקל = חדקל.

ואחרון אחרון - חביב - הנהר הרביעי המוזכר באחרונה הוא 'פרת', שנאמר: "והנהר הרביעי הוא פרת" [ב', י"ד], והוא חביב כמפורש ברש"י: "החשוב על כולם הנזכר על שם ארץ ישראל".

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף מא.

רש"י ד"ה מן העלייה - מן המיטב שבנכסי מזיק דגבי תם כתיב (שמות כא) וחצו את כספו מגופו ובמועד כתיב (שם) שלם ישלם שור ואם איתא דפלגא ניזקא קנסא ניתני נמי שהתם אינו משלם על פי עצמו ומועד משלם על פי עצמו דמועד ודאי בדין משלם שהרי התרו והעידו בו לשמור שורו, יל"ע במה שנקט רש"י שמועד בדין משלם כי התרו בו שהרי לכאו' גם בלי התראה, שהרי מבואר לעיל שאם סתם שוורים נוגחים צריך לשמור וגם תם משלם בדין, אלא שהנידון אם סתם שוורים הם בחזקת שימור או לא, אבל מועד לכו"ע אינו בחזקת שמירה וא"כ בוודאי חייב לשמרו, וצ"ל דלרווחא דמילתא נקט ואכתי צ"ע.

*

דף מב.

תוספות ד"ה ונשבע והודה לר"ש מהו 'ק"ק דבהך מתניתין לא פליגי אלא דלרבנן בושת ופגם קא תבע ולר"ש קנס קא תבע אבל אם היה מפרש בהדיא דקנס קא תבע היה פטור לרבנן כמו לר"ש א"כ אמאי בעי אליבא דר"ש טפי מלרבנן דה"נ הוה מצי למבעי לרבנן אם פירש דקנס קא תבע ואההיא ברייתא דמייתי בסמוך היה לו לקבוע בעייתו לר"ש, והנה בדיבור הבא האריכו התו' בביאור נקודת הספק ומסיימים 'ונראה לפרש דאביי מספקא ליה אליבא דר"ש לפי שמצינו במשנתנו דלר"ש לא הוי ממון להורישו לבניו להכי מבעיא ליה אי לא חשיב נמי לר' שמעון ממון לענין קרבן שבועה והודאה אי לאו ואתרוייהו מבעיא ליה, ולכאו' לפי"ז מיושבת גם קו' זו כי לא מצינו שלרבנן הוי ממון להורישו לבניו, ויל"ע במה שלא הדגעשו זאת תו', ואולי לרוב פשיטותו, ודוחק, וצ"ע.

*

דף מג.

תוספות ד"ה בת הניזונת מן האחין מעשה ידיה למי וקצת מגמגם רשב"א דהכא משמע דטפי הוו מעשה ידיה שלה כיון שניזונת בעל כרחם בתנאי ב"ד ממה שהיתה ניזונת מדעתם ולקמן בריש אלמנה (דף צה:): גבי אלמנה משמע איפכא דאדרבה כיון שניזונת ע"י תנאי ב"ד הוה מעשה ידיה שלהן טפי ממה שהיתה ניזונת מדעתם וצ"ע [ודוחק לחלק בין אלמנה לבת דניחא ליה בהרווחה דמ"מ סברא הוי איפכא], דברי התו' סתומים וצ"ע כוונתם מה הטעם שיש בחילוק זה, ואולי יש לפרש דכיון דניח"ל בהרווחה הוא מצידו רוצה שיהיה לה הכל רק אם זה בעל כרחם, באמת מובן שהכל ילך לפי מה שהוא רוצה, אבל אם זה מדעתם לא יועיל מה שהוא רוצה בהרווחתה, וכיון שנותנין מדעתם צריך לתת להם את המעשי ידיים, משא"כ באלמנה שמצדו אין לו ענין שיהיה לה הכל, לכן אדרבא אם זה בעל כרחם

צריך שיהיה בצורה הוגנת, משא"כ אם מדעתם מוכנים לתת הכל ואפ"ה זה דוחק כי סוף סוף זה הפוך זה מזה, וזה חידוש, ואכתי צ"ע בזה.

*

דף מד.

בגמ' 'פשיטא ראשון במכר ושני במתנה ליפות כחו הוא דכתב ליה משום דינא דבר מצרא וכל שכן ראשון במתנה ושני במכר דאמרינן משום דינא דבעל חוב הוא דכתב כן' יל"ע שלכאו' זה אסור עכ"פ משום גניבת דעת ואולי אפילו גזל ממש כיון שתקנו חכמים למצרן זכות זו ולא משמע לכאו' בלשון הגמ' שזה דבר האסור באמת עפ"י דין וצ"ע.

*

דף מה.

רש"י ד"ה גמר פתח מפתח ופתח משער 'אסמכתא דרבנן בעלמא כתיב הכא אל פתח בית אביה וכתוב במשכן (במדבר ד) מסך פתח שער החצר מה פתח האמור במשכן שער עמו אף פתח האמור כאן שער עמו והדר גמר האי שער משעריך האמור בעבודת כוכבים', לכאו' הוא חידוש גדול לומר שהוא דרבנן, שהרי מוציאים בזה את הפסוק מפשוטו, ובאמת צ"ע מה הכריחו לרש"י לומר שהוא מדרבנן, ואם משום שלא מצינו גז"ש כה"ג שאינו בפכם אחת, הרי מצינו כה"ג לקמיה [דף מו ע"א] גז"ש יסרו מיסרו ויסרו מבן ושם לכאו' אינו דרבנן שהרי נותנין על פי זה מלקות ודוחק מאוד לומר שהוא מכת מרדות, וצ"ע.

*

דף מו.

תוספות ד"ה אתיא שימה שימה 'נראה דלאו ג"ש גמורה היא מדבעי בסמוך שכון בקרקע או בפחות משוה פרוטה מהו אף ע"ג דאין רבית בקרקע אלא דווקא דומיא דכסף ואוכל ולא בפחות משוה פרוטה מדאמר בריש איזהו נשך (ב"מ דף סא. ושם) למה לי דכתב רחמנא לאו בגזל לאו ברבית לאו באונאה ואם יש רבית בפחות משוה פרוטה הא איצטריך לאו ברבית לפחות משוה פרוטה והנך נמי לא ילפינן מיניה דמה לרבית שכן ישנה בפחות משוה פרוטה והא דאמר בערכין (דף לא. ושם) גבי בתי ערי חומה רבית הוא אלא שהתורה התירתו התם חשיב ריבית לפי שעומד בבית בשכר המתנת מעותיו אבל אם אדם לזה שדה שאם שטפה נהר יפרע לו שדה וחצי או עשר גפנים טעונות פגין או בוסר ביי"א דלכולי עלמא כקרקע דמיא לשבועה ולכל דבר שמא כי האי גוונא לא הוי רבית בקרקע', צ"ע למה כתבו התו' בלשון שמא, שהרי לכאו' הוא מוכח בהדיא בסוגיא זו שאין ריבית בקרקע שאל"כ מה הספק.

*

דף מז.

תוספות ד"ה דמסר לה בשבתות וי"ט - אף על גב דאמר במו"ק (דף ח: ושם) ושמחת בחגך ולא באשתך דאין נושאים בחולו של מועד משום דאין מערבין שמחה בשמחה ודרשה

גמורה היא כדאמר בחגיגה (דף ח: ושם) דהוי מדאורייתא איכא למימר דהכא איירי שעה אחת לפני יום טוב שהוא כיו"ט לענין מלאכה דתוספת דאורייתא ובטילה באותה שעה מן המלאכה, יש שרצו להוכיח מזה שדעת התו' כאן שתוספת שבת הוא רק לאיסור מלאכה ולא לשאר דיני היו"ט [יעוי' בעמק ברכה ועוד] ובאמת יש לדחות בכמה אופנים כמו שהאריכו בזה, אבל באמת לכאו' לפום ריהטא אין כאן כלל ראייה דבלשון התו' מבואר להדיא שאין הכונה לזמן תוספת שבת "שקיבל על עצמו" רק לשעה קודם היו"ט שהיא זמן התוספת המוכרחת ואסורה במלאכה מצד עצמה באיסור עשה דתוספת, והזמן הזה הוא וודאי רק איסור מלאכה, אבל אם קיבל על עצמו בפשוטו וודאי חל לכל הדינים [וכדמוכח בתו' פסחים צט ע"ב וכמו שרואים שאפשר לעשות קידוש כמבואר בברכות כו ע"ב אמנם זה יש לדחות קצת דמהני סמוך לשבת וכמו שהבדלה אפשר לעשות קודם וצ"ע].

*

דף מח.

בגמ' 'איתיביה רב הונא לרב אסי ואמרי לה חייא בר רב לרב אסי לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לחופה אמר להו רב' וכו', ופירש רש"י 'אמר להו רב - לתלמידו ובנו' וכוונתו בזה ליישב את הלשון רבים שהרי לכאו' היה רק שואל אחד, אבל לכאו' עדיין לא נתיישב הלשון רבים שהרי יש כאן שני לישנות אם זה היה תלמידו או בנו אבל לכאו' עכ"פ לא היה שניהם, וא"כ מה שייך בזה לשון רבים לתלמידו ולבנו, וצע"ג.

*

דף מט.

צ"ע שאם הוא מצד אומדנא שדעתו לשייר זכות זו מה שייך בזה "תקנת אושא" שמשמע שהוא תקנה שלא מן הדין, ואם אין כזו אומדנא, מפני מה באמת תקנו כן, ואולי באמת אין אומדנא ותיקנו כן כדי שלא יבוא לתרעומת ומחלוקת, ואכתי צ"ע.

*

רש"י 'כשהן קטנים - עד שיביאו שערות', לכאו' יש להעיר במה שנקט רש"י שהשיעור הוא עד הבאת שערות שהרי לכאו' אין כאן סיבה ב"דין" קטנות או גדלות, שלהם וא"כ למה נאמר שהתקנה לפי דין גדלות ואז זה לא כ"כ קצוב וקבוע ולא נאמר שזה עד גיל גדלות, וצ"ע.

*

דף נ.

בגמ' 'יתיב רב יוסף קמיה דרב המנונא ויתיב רב המנונא וקאמר כשם שאין הבנים יורשין אלא מן הקרקע כך אין בנות ניזונות אלא מן הקרקע אווש עליה כולי עלמא דשביק ארעא הוא דירתי ליה בניה דלא שביק ארעא לא ירתי ליה בניה אמר ליה רב יוסף ודלמא כתובת בנין דכרין קאמר מר אמר ליה מר דגברא רבא הוא ידע מאי קאמינא' ופירש רש"י [ד"ה דלמא כתובת בנין דיכרין קאמר מר] 'לפי ששתי תקנות הללו שתקנו חכמים בתנאי כתובה

לומדות זו מזו ובכתובת בנין דכרין תנן בפרק מי שהיה נשוי (לקמן /כתובות/ דף צא) דאין נגבית מן המטלטלין דתנן ר' שמעון אומר אפי' יש שם נכסים שאין להם אחריות אינן כלום עד שיהא שם נכסים שיש להן אחריות מותר על שתי הכתובות דינר', צ"ע למה פירשה רש"י לענין שצריך עודף קרקע שהוא שנוי במחלוקת, וגם לכאור' קצת דוחק בלשון ולא פירשה כפשוטו שגובים רק בקרקע כדלקמן נב ע"ב שהוי ככתובה לענין זה וצ"ע.

*

דף נא.

בגמ' 'אימא סיפא כתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים וזו ולא כתב לה כל נכסים דאית לי אחראין לכתובתיך חייב שהוא תנאי בית דין אתאן לר"י דאמר אחריות טעות סופר הוא דאי רבי מאיר האמר אחריות לאו טעות סופר הוא', לכאור' אינו מובן שהרי מלשון המשנה משמע שהוא תנאי בית דין, ולא מחמת שהוא טעות סופר, שהכוונה שבאמת כוונתו לזה אלא ששכח לכתוב, אלא שאף שלא כתב כלל ובכוונה, מ"מ חייב מתנאי בית דין, וצע"ג.

*

דף נב.

תוספות ד"ה ממזרת ונתינה לישראל אינו חייב לפדותה 'אבל רבא מפרש פירות ממש כמו שאכל ואותן פירות עצמן לא יתן הבעל א"כ נשבת דאי אפילו לא נשבת א"כ היתה נשכרת וכל הנשים היו רוצות בכך שלא יפדו ויהיו הפירות שלהן אף על גב דאמר לעיל דפרקונה עדיף לה טפי מפירות', לכאור' צ"ב הכוונה בזה, ונראה שכוונת הדברים שאם שואלים אשה במשך החיים בוודאי תעדיף לקבל את הפירות כי אינה חושבת שיקרה משהו, אבל אילו יהיה הדבר מול עיניה כפי הסיכויים שיש לזה באמת, שוה לה לוותר על הפירות בשביל הצד הזה שתצטרך פדיון מרוב שמפחדת מהשבי, ולכן תקנו חכמים דבר זה לטובתה, כי אליבא דאמת זהו טובתה, וזה רצונה האמיתי אלא שאין לה את הכח לשקול את הדברים כפי מציאותם האמיתית וק"ל.

*

דף נג.

בגמ' 'אכפייה ועול אישתיק ויתיב סבר ההוא מירתח רתח כתביה לכל מאי דהוה ליה לסוף אמר ליה השתא נמי לא מישתעי מר חיי דמר לא שביקי מידי לנפשאי אמר ליה אי מינאי דידי אפי' האי נמי דכתבת לא ניחא לי א"ל השתא נמי אהדר בי א"ל שוייה נפשך הדרנא לא קאמינא', לכאור' תמוה לא לא אמר מיד שאין רצונו בזה, ואולי לא עלה על דעתו שעושה כן מחמתו, ואכתי צ"ע.

*

תוספות ד"ה שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי 'ואם תאמר והא מדרש כתובה לא דרשי אלא בית שמאי כדאמרינן בפרק האשה שלום (יבמות דף קטז): (ושם) דתנן האשה שאמרה מת בעלי ב"ש אומרים תנשא ותטול כתובה וב"ה אומרים תנשא

ולא תטול כתובה כו' א"ל ב"ש לב"ה והלא מספר כתובה נלמד שהרי כותב לה לכשתנשאי לאחר כו' ואף על גב דקתני התם חזרו ב"ה להורות כב"ש לא משום דאית להו מדרש כתובה הדרי בהו אלא מק"ו שאמרו להו ב"ש התרתם הערוה החמורה לא נתיר ממון הקל דהא אמר בפרק האשה שנפלו (לקמן דף פא. ושם) מאן שמעת להו דאית להו מדרש כתובה ב"ש משמע דלא חזרו ב"ה משום מדרש כתובה אלא מק"ו כדפרי' וא"כ היכי אתי הכא כב"ש ותו וכו' אי נמי כי לית להו לבית הלל מדרש כתובה היינו לגרע כחה אבל לייפות כחה אית להו ולהכי חזרו בית הלל להודות לבית שמאי ביבמות דהתם הוי ליפות כחה ולא משום קל וחומר דהתם כדמוכח מתניתין דהתם וההיא דהמקבל נמי לייפות כחה דעל ידי שהיה כתוב בכתובת אמן לכשתכנסי לחופה הוי לי לאינתו לא עשה בניה ממזרים ובתר חזרה אמרה הלל הזקן ומיהו בית שמאי אית להו מדרש כתובה אפילו לגרע כחה וקיימא לן כוותייהו דהא הכא בשמעתין לגרע כחה הוא, לכאו' פלא שהרי המקור הוא ממדרש כתובה ושם הוא לטובתה ובוזה גם ב"ה מודו וא"כ מהו המקור לכך שיש מחלוקת היכא דהוא לגריעותא כפי שהביאו התו' מלקמן [דף פא], הרי במשנה ביבמות אין מקור לכך וא"כ מהו כן המקור לכך, וצע"ג.

*

דף נד.

בגמ' 'ההיא בת מחוזא דהות נסיבא לנהרדעא אתו לקמיה דרב נחמן שמעה לקלה דבת מחוזא היא אמר להו בבל וכל פרוודהא נהוג כרב אמרו ליה והא לנהרדעא נסיבא אמר להו אי הכי נהרדעא וכל פרוודהא נהוג כשמואל', לכאו' תמוה למה אמר בתחילה לפי מה שהיא ולא שאל מהיכן הבעל, שהרי משמע שזה היה פשוט לו שהדין לילך אחר הבעל ואם כן למה לא שאל מעיקרא מהיכן הבעל, ואולי לא היה דרכם להינשא מעיר לעיר ולכן היה פשוט לו שנשאת ג"כ לבן מחוזא, ודוחק, ואכתי צ"ע.

*

תוספות ד"ה אם רצה להוסיף אפי' מאה מנה מוסיף 'תימה דעכשיו נהגו שכותב חתן לכלה מאה ליטריין אף על פי שאין לו שוה פרוטה דבשלמא כשיש לו הוא משעבד נכסיו לזה החוב והואיל ונתחייב אפילו נאבדו אלו הנכסים וקנה אחרים הם משתעבדים אף על פי שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מ"מ אדם משעבד דבר שלא בא לעולם כיון דכתב ודעתיד אנא למיקני כדאמרינן במי שמת (ב"ב קנז. ושם) אבל אותו שאין לו היאך ישתעבד נכסיו שיקנה אחרי כן כיון שלא נתחייב לה היינו דבר שלא בא לעולם ושאל ר"י לרבי אליהו והשיב לו וכו' וי"מ דכיון דכותב סתמא שיהיו כל נכסיו אחראין למה לא נתחייב הרי הודה שיש לו נכסים ואף על פי שאנו יודעים שאין לו הודאת בעל דין כמאה עדים דמי ומטעם זה אור"ת שכותבין בהרשאות והקניתי לו ארבע אמות קרקע בחצרי אף על פי שאנו יודעים שאין לו קרקע כיון דמודה שיש לו הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, לכאו' עדיין יל"ע שהאדם עצמו שיודע שבאמת אין לו לא יהיה מחוייב לשלם, דלכאו' הודאת בע"ד כמאה עדים אינו יוצר מציאות, אלא שאנו מאמינים לו יותר מעדים, אבל אם הוא

יודע את האמת הרי לא נשתנה הדין, וא"כ הבעל עצמו לא יהיה מחוייב בזה באמת, וחידוש לומר שאה"נ, וצ"ע.

*

דף נה.

תוספות ובתרומת מעשר כו' 'וטעמא דרבנן לא משום עונג שבת כדפירש בקונטרס דמשום עונג שבת לא שרינן ליה לאכול דמאי אלא משום אימת שבת כדמשמע בירושלמי דקאמר להו ר"ש שזורי לרבנן כשם שאימת שבת על עם הארץ כך אימת תרומה על עם הארץ פי' עם הארץ ירא לשקר בשבת בדבר שאינו מעושר משום דשבת קובעת למעשר סבר ר"ש דכמו כן אימת תרומה עליו דנהי דאינו ירא מאיסור טבל ירא מאיסור תרומה כשתרם וחזרה למקומה ורבנן פליגי עליה בהא אף על גב דלית ליה תקנתא, לכאו' זה חידוש שהע"ה מפחד מהשבת מחמת ההלכה ששבת קובעת, שהרי ע"ה אינו מקפיד כ"כ על ההלכות, ובדרך כלל אף אינו יודע אותם, נולא דמי למה שמקפיד על תרומה שהיא במיתה שמפחד מהעונש], ובאמת צ"ע מה הכריח את תו' לפרש שאימת שבת היינו מחמת ששבת קובעת, ולא שמפחד לשקר בשבת מחמת היראה שיש עליו בשבת, [וכן פירש הרמב"ם], וכנראה לא ניח"ל לתו' לומר שע"ה יש לו כזה הרגשה בשבת שמפחד לשקר בה, ואכתי צ"ע.

*

דף נו.

בגמ' 'אלא חופה קשיא חופה נמי לא קשיא כיון דסתם חופה לביאה קיימא אורח ארעא קא משמע לן דבלילה, לכאו' קצת פלא שהרי אחרי החופה יש סעודה וכל זה לוקח זמן, וא"כ מה טעם הוא להצריך חופה ביום בשביל הביאה שאח"כ, הרי אינו סמוך כל כך, ואולי עיקר הכוונה לאפוקי בבוקר, וצ"ע, [ובאמת כן המנהג בזמננו שאין עושים חופה דווקא בלילה, ואדרבא יש מקפידים שתהיה החופה ביום, ובאמת יל"ע אם הכוונה שיש כאן הוראה שראוי לעשות בלילה, או שהכוונה שכן דרך העולם, ועכ"פ בכל אופן אין הכוונה לחיוב מדינא, אלא לכל היותר לעצה והנהגת דרך ארץ שלימדו חז"ל, וצ"ע].

*

דף נז.

בגמ' 'מחלוקת בתחלה אבל בסוף לדברי הכל אינה מוחלת ורבי יוחנן אמר בין בזו ובין בזו מחלוקת', צ"ע שבכל סוגיא זו מבואר שהנידון אם מוחלת או לא, ולעיל [בדף נו] משמע שהוא מצד תקנת חכמים שלא נתנו רשות למחול כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, [וכן משמע לכאו' כאן בתחילת העמוד], וצ"ע.

*

בגמ' 'אמר עולא דבר תורה ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה שנאמר וכהן כי יקנה נפש קנין כספו והאי נמי קנין כספו הוא מה טעם אמרו אינה אוכלת שמא ימזגו לה כוס בבית

אביה ותשקה לאחיה ולאחותה אי הכי הגיע זמן ולא נישאו נמי התם דוכתא מייחד לה אלא מעתה לקיט כהן לישראל לא ליכול בתרומה דלמא אתו למיכל בהדיה השתא מדידהו ספו ליה מדידיה אכלי רב שמואל בר רב יהודה אמר משום סימפון אי הכי נכנסה לחופה ולא נבעלה נמי התם מיבדק בדיק לה והדר מעייל' לכאו' קשה למה לא המשיכו כאן להקשות מהגיע זמן כמו בלישנא הקודמת, ולכאו' צ"ל שסמכו על מה שפירשו זאת בסוף הסוגיא והניחו לשם כי ייתכן שבזה גופא תלוי המשנה ראשונה והמשנה אחרונה וכפי שמתבאר שם בסוגיא, ואכתי צע"ק.

*

דף נח.

במשנה 'המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת המותר רבי מאיר אומר הקדש רבי יוחנן הסנדלר אומר חולין', הנה לא ביארו בהדיא בגמ' מה המחלוקת, רק הוא מתבאר מתוך המחלוקת שבגמ', אבל יש כאן קושי, כי למ"ד דפליגי מחיים משמע שטעמיה דר"י הסנדלר הוא משום שעצם ההקדש לא חל כי המעשי ידיים עצמם לא בעולם, [וכן משמע בהדיא בדף נט ע"א בכל הסוגיא], וא"כ למה אמר ר"י הסנדלר דבריו רק על המותר, הרי זה נכון גם כלפי עצם ההקדש, וא"כ למה לא נחלקו כלפי עצם המעשי ידיים, ולמ"ד לאחר מיתה יל"ע אם טעמיה דר"י הסנדלר הוא רק מחמת זה שהוא לאחר מיתה והיינו כיון שההקדש לא חל מיד כי אין בזה זכות לבעל, ע"כ לא חל גם אח"כ, או שטעמיה דר"י הסנדלר גם לדעה זו הוא מחמת שעצם ההקדש לא חל, וצ"ע, [וגם בזה קשה למה לא דיברו על עצם ההקדש].

*

בגמ' 'אי בשאינה ניזונת מאי למימרא אפי' למאן דאמר יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך הני מילי בעבד כנעני דלא כתיב ביה עמך אבל עבד עברי דכתיב ביה עמך לא וכל שכן אשתו', משמע שבאשתו יש ג"כ הדין דטוב לו עמך ובק"ו מעבד עברי, ולכאו' יש לתמוה שהרי מבואר בירושלמי ומובא בתו' בקידושין [דף כ ע"א] שביש לו כר אחד צריך ליתן לעבדו, מדין כי טוב לו עמך שאסור שיהא לאדון טוב שאין לעבד, ובאשתו בוודאי אינו כן וכנראה להדיא מסוגיית הגמ' לקמן [דף סה ע"א] שאם יש רק כר אחד נוטלו לעצמו, [ולא משמע שבאמת נהג שלא כדין גם בנקודה זו], ולכאו' אם יש באשתו הדין דטוב לו עמך היה צריך להיות שיתחייב ליתן לה הכר, וצע"ג.

*

דף נט.

בגמ' 'נדרה שלא להניק את בנה בש"א שומטת דד מפיו בה"א כופה ומניקתו נתגרשה אינו כופה ואם היה מכירה נותן לה שכרה וכופה ומניקתו מפני הסכנה', יל"ע אם זה המשך לרישא בנדרה שלא להניק, וא"כ יהיה הכוונה שיש כאן פיקוח נפש וזה דוחה את איסור הנדר, אבל לכאו' הוא פלא שא"כ היה לנו לומר שמחוייבת למצוא פתח לנדר, ודוחק לומר שאה"נ ומחמת הפשיטות לא שנאו התנא, וממילא מובן שמדובר רק באופן שאינה יכולה

למצוא פתח, [ובאמת אינו ברור כ"כ דלכאו' זה עצמו פתח שאם היתה יודעת שיבוא לסכנה לא היתה נודרת, ודוחק לומר דהו"ל נולד, ובפרט להסוברים שיכולים לעשות פתח מחרטה שע"י נולד], ולכן מסתבר יותר שהוא מילתא באנפי נפשיה ולא המשך לרישא ואינו מדבר באופן שנדרה, אלא מבאר את הדין בנתגרשה שאינה משועבדת אא"כ יש סכנה שאזי כופה אותה מפני הסכנה.

*

דף ס.

בגמ' 'אריסיה דאביי אתא לקמיה דאביי אמר ליה מהו ליארס בחמשה עשר חדש אמר ליה חדא דר"מ ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה ועוד בית שמאי ובית הלל הלכה כבית הלל ואמר עולא הלכה כרבי יהודה ואמר מר עוקבא לי התיר רבי חנינא לשאת לאחר חמשה עשר חדש כל שכן דאת ליארס כי אתא לקמיה דרב יוסף א"ל רב ושמואל דאמרי תרוייהו צריכה להמתין עשרים וארבעה חדש חוץ מיום שנולד בו וחוץ מיום שנתארסה בו רהט בתריה תלתא פרסי ואמרי לה פרסא בחלא ולא אדרכיה, צ"ע מהו באמת הטעם של רב ושמואל שהרי באמת יש כאן את כל טעמי ההיתר האלו שר"מ ור"י הלכה כר"י וכן הלכה כב"ה, [ומשמע שראו להחמיר בגזירה זו יותר מגזירות אחרות, אבל אכתי צ"ב הטעם, ואולי קים להו שיש חכמים שמחמירים בזה ולדידהו לא נחלקו ב"ש וב"ה בזה, ואכתי צ"ע].

*

בגמ' 'ת"ר נתנה בנה למינקת או גמלתו או מת מותרת לינשא מיד רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע סבור למיעבד עובדא כי הא מתניתא אמרה להו ההיא סבתא בדידי הוה עובדא ואסר לי רב נחמן, פלא קצת שלא ביארה הגמ' מה טעמיה דרב נחמן שאסר, שהרי בברייתא זו לא נזכר כלל שום מחלוקת בזה, ואמנם בהמשך הגמ' ניתן להבין שהטעם מחמת הברייתא דרדופה וסבר שהיא חולקת על ברייתא זו וכיון שהלכה כר"מ בגזרותיו, כן הלכה, [ואולי ברייתא זו סתמה כדעת ר' יוסי], אבל קודם לכן לא ביארה הגמ' כלל מה הטעם, ואולי סמכו על מה שמתבאר בהמשך, ואכתי צ"ע.

*

דף סא.

בגמ' 'הנהו תרתין חסידי ואמרי לה רב מרי ורב פנחס בני רב חסדא מר קדים ספי ומר מאחר ספי דקדים ספי אליהו משתעי בהדיה דמאחר ספי לא משתעי אליהו בהדיה, לכאו' הלשון פלא קצת שמשמע שרק חסר בהנהגת החסידות, ולכאו' הלא חיוב גמור הוא לתת מיד שאל"כ יבוא לכלל סכנה, ואולי בזמן מועט כזה אין חשש סכנה ולכן מדינא די בזה ורק מידת חסידות יש בזה, ואכתי צ"ע.

*

בגמ' 'רשב"ג אומר וכו' היינו תנא קמא איכא בינייהו דמיטללא בגורייתא קיטנייתא ונדרשיר, ופירש רש"י 'היינו ת"ק - רבי אליעזר מה לי לידי שעמום מה לי לידי זימה.

דמיטללא בגורייתא קיטנייתא ונדרשיר - משחקת בכלבים דקים ושחוק שקורין אישקקי"ש לידי זימה איכא לידי שיעמום ליכא דאין שיעמום אלא ביושב ותוהא ובטל לגמרי, והנה הגמ' מבארת את ההבדל בין ת"ק לרשב"ג שהוא נקט זימה והוא נקט שיעמום, אבל לכאו' יל"ע עוד למה הוא נקט דוגמא של הכניסה שפחות והוא נקט דוגמא של מדיר אשתו ולא להיפך, שהרי לכאו' שני הדברים נכונים בשני הדוגמאות, וצ"ע.

*

במשנה 'התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות שלשים יום הפועלים שבת אחת', יל"ע מהו היתר זה של היציאה שלא ברשות, שהרי אם הוא משועבד לה מה מתיר לו להפקיע את שעבודו בלי הסכמתה, ואולי הכוונה שאומדנא הוא שעל דעת זה לא נשתעבד לה, ובעצם הנישואין מונח כעין תנאי שיוכל לצאת שלא ברשות בשיעור מסויים שהוא דרך בני אדם, ועל זה לא נשתעבד, [ועדיף מתנאי, שהרי תנאי אינו מועיל על עונה דצערא דגופא הוא, אבל כאן אולי עדיף מזה, ואולי יש חילוק בין ביטול לעולם לביטול לזמן, ויעוי' עוד לקמיה], ואכתי צ"ע.

*

בגמ' 'ברשות כמה, כמה דבעי', מבואר שאשה יכולה למחול על עונתה, ואע"פ שמבואר לעיל [דף נו ע"ב] שאין מועיל תנאי על עונה, צ"ל דהיינו לבטל השעבוד לגמרי, שיש לה צערא דגופא ובוזה אבל לזמן קצר המחילה מועלת, וצ"ע, ואמנם לכאו' כל זה הוא כשכבר קיים פו"ר וכמבואר בפוסקים שקודם לכן לא מהני מחילתה, [ואולי כה"ג עדיף ממחילה דמעיקרא אין לו חיוב כשאינו בביתו ויש לו זכות לילך מביתו לזמן שכן דרך בני אדם וזה חלק מהכדרך כל הארץ שהוא יסוד חיוב עונה, ואכתי צ"ע].

*

דף סב.

בגמ' 'מאי טיילין אמר רבא בני פירקי א"ל אביי מאן דכתיב בהו שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שנא ואמר רב יצחק אלו נשותיהן של ת"ח שמנדדות שינה מעיניהם בעוה"ז ובאות לחיי העוה"ב ואת אמרת בני פירקי, ייתכן שהקו' היא דייקא ממה שנשותיהם מנדדות שינה, והיינו שהם עצמם כבר עייפות וממילא אינם פנויות לעונה ואינם משתוקקות לזה, [והאופן השני של כגון ר"ש בר שילת היינו שהוא לומד בביתו וממילא אינו מתעכב בלילה], ולפי"ז יהיה מבואר שעיקר הדבר תלוי באשתו ובזמן השינה, [ועל פי זה ייתכן שאין בזמננו טיילין גם מי שאין עליו עול ואינו יגע בתורה, מחמת שינוי סדר החיים שאין הולכים לישן בתחילת הלילה, כי לפי"ז יהיה מבואר שעיקר עונת טיילין הוא הפנויים מעול שהולכים לישן בתחילת הלילה, ובאמת לא שמענו מעולם לחייב בזמננו עונת טיילין ואין לומר שהוא משום מחילה שהרי קודם פו"ר לא מהני מחילה, ואמנם רוב רובם של האנשים אינן בגדר טיילין מחמת עול הפרנסה שנתרבה מאוד בזמננו, אבל יש אנשים שלכאו' אין עליהם עול כל כך והם מסודרים בפרנסה ואינם יגעים כ"כ בתורה ולכאו' גדרם כטיילים, ולהנ"ל ניחא, ואכתי צ"ע, ויל"ע עוד אם רבין שאמר

מפנקי דמערבא הוא דעה חולקת, ולכאו' משמע שזה דעה שלישית, אבל הרמב"ם כתב שני הדברים יחד ויל"ע אם משום דלא פליגי או שרבינן בא להוסיף עוד פרט של מפנקי, ולפי"ז ייתכן שמי שאינו בכלל מפנקי גם אם אין לו עול עדיין אינו מוגדר כטייל, אבל מריהטת המג"א והמשנ"ב בסי' רמ לכאו' לא משמע כן, וצ"ע].

*

בגמ' 'אמר רב אדא בר אהבה אמר רב זו דברי ר' אליעזר אבל חכמים אומרים התלמידים יוצאין לת"ת ב' וג' שנים שלא ברשות אמר רבא סמכו רבנן אדרב אדא בר אהבה ועבדי עובדא בנפשייהו כי הא דרב רחומי הוה שכיח קמיה דרבא במחוזא הוה רגיל דהוה אתי לביתיה כל מעלי יומא דכיפורי יומא חד משכתייה שמעתא הוה מסכיא דביתהו השתא אתי השתא אתי לא אתא חלש דעתה אחית דמעטא מעינה הוה יתיב באיגרא אפחית איגרא מתותיה ונח נפשיה', לכאו' צ"ב שאם אכן לדעת חכמים מותר, למה יענשו על זה, הלא הלכה כחכמים, ואם עושים כדין למה יענשו ע"ז, ואולי הכוונה שאין להם לסמוך ע"ז כי הוא נגד סתם משנה, ואולי אה"נ מצד ההלכה אינו צריך לחשוש בזה, אבל אם למעשה נגרם צער לאשה זה מעורר עליו דין, ואכתי צ"ע, [ובאמת לכאו' הסיפור שהביאה הגמ' אח"כ לא משמע שהוא על דרך זה שהלך שלא ברשות, כי לפום ריהטא משמע שזה היה ההסכם ביניהם, וצ"ל שהגמ' רק מביאה מזה את חומר העניין של צער המתנת האשה, ואכתי צ"ע, ובאמת הרי ידוע הקו' שהרי הוא עונש גם לאשה ולא רק לבעל, ומטו בשם הגר"ח שמולאביץ שאין זה גדר של עונש אלא מציאות שהצער של האשה גורם ומעורר את הדין והקטרוג, ולפי"ז אולי יש קצת סמך להנ"ל שבאמת אין הכוונה שזה שלא כדין, אבל באמת תי' זה עדיין צ"ב, וצ"ע].

*

דף סג.

בגמ' 'אזיל יתיב תרי סרי שנין בבי רב כי אתא אייתי בהדיה תרי סרי אלפי תלמידי שמעיה ליהווא סבא דקאמר לה עד כמה קא מדברת אלמנות חיים אמרה ליה אי לדידי ציית יתיב תרי סרי שני אחריני אמר ברשות קא עבידנא הדר אזיל ויתיב תרי סרי שני אחריני בבי רב כי אתא אייתי בהדיה עשרין וארבעה אלפי תלמידי', הלשון משמע שלא נכנס לביתו, [וכן ידוע לפרש בשם הגר"ח שמולביץ], אבל לכאו' הדבר פלא שאם הגיע עם י"ב אלף תלמידים הרי דבר כזה אינו יכול לעבור בשתיקה ובוודאי כל העיר מרגשת בביאתו באופן כזה, ואיך ייתכן שלא שמה לב לכך לצאת לקראתו, ועכ"פ באופן כזה שכבר הרגישה בביאתו לכאו' הוא צער גדול שלא להיכנס, [וייתכן שאה"נ נכנס לביתו אלא שהכוונה שמיד יצא והמשיך ולא חש לאורחא דמילתא כי ראה שזה ברצונה וכמוש"כ התו' לעיל], ואכתי צ"ע.

*

בגמ' 'אמר רמי בר חמא אין מכריזין עליה אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אמר רבא דיקא נמי דקתני ארבע שבתות זו אחר זו ש"מ אמר רמי בר חמא פעמים שולחין לה מבית דין אחת קודם הכרזה ואחת לאחר הכרזה דרש רב נחמן בר רב חסדא הלכה כרבותינו

אמר רבא האי בורכא אמר ליה רב נחמן בר יצחק מאי בורכתיה אנא אמריתיה ניהליה ומשמיה דגברא רבה אמריתיה ניהליה ומנו רבי יוסי בר' חנינא ואיהו כמאן סבר כי הא דאתמר רבא אמר רב ששת הלכה נמלכין בה רב הונא בר יהודה אמר רב ששת הלכה אין נמלכין בה, יל"ע למה המשנה נקרא נמלכין בה והברייתא אין נמלכין בה הרי גם הד' שבתות הוא סוג של להימלך, וצ"ל שאם המטרה היא להימלך צריך זמן מרובה ומה שמזהירים אותה הוא רק מצד שאין עונשין אא"כ מזהירין.

*

דף סד.

בגמ' 'כאן לחלוץ וכאן לייבם דאמר ר' פדת אמר ר' יוחנן תבע לחלוץ נוקקין לו תבע לייבם אין נוקקין לו מאי שנא לייבם דלא דאמרינן ליה זיל ונסיב איתתא אחריתי לחלוץ נמי נימא ליה זיל ונסיב איתתא אחריתי אלא דאמר כיון דאגידא בי לא קא יהבו לי אחריתי הכא נמי כיון דאגידא בי לא קא יהבו לי אחריתי לכאוו' אינו מובן דאף אם לא יהבו ליה איתתי אחריתי הרי יכול לחלוץ, ולמה נכפנה להסכים לייבום מחמת שאין נותנים לו אשה אחרת, שהרי לזה אי"צ דווקא לייבם, וצ"ע.

*

דף סה.

בגמ' 'אמר רבא לא שנו אלא שאין בעלה עמה אבל בעלה עמה לית לן בה והא חנה דבעלה עמה הואי אכסנאי שאני', לכאוו' משמע שהטעם כי עי"ז אין חשש שתבוא למכשול זנות ע"י השתייה, כי תוכל לשמש עם בעלה, אבל צ"ע שהרי אסור לשמש בשכרות והוא מבני ט' מדות, ואולי עכ"פ אינו איסור חמור כ"כ כזנות ממש וע"כ לא חששו בזה, ואכתי צ"ע.

*

בגמ' 'בהדי דקא מחויא ליה איגלי דרעא נפל נהורא בבי דינא קם רבא על לביתיה תבעה לבת רב חסדא אמרה ליה בת רב חסדא מאן הוי האידינא בבי דינא אמר לה חומא דביתיהו דאביי נפקא אבתרה מחתא לה בקולפי דשידא עד דאפקה לה מכולי מחוזא אמרה לה קטלת ליך תלתא ואתת למיקטל אחרינא', לכאוו' פלא קצת מהיכי תיתי שמנסה להינשא לרבא, הרי בסך הכל באה לפניו לדין לבקש מזונות, ואולי היה פשוט לה שהיה דרכה להיזהר יותר בצניעות, ומה שלא נזהרה כ"כ כי רצתה שרבא ישאנה ולכן באה אליה בטענה זו, ואכתי צ"ע.

*

בגמ' 'תנא במקום הרים קאי דלא סגיא בלא תלתא זוגי מסאני ואגב אורחיה קא משמע לן דניתבינהו ניהלה במועד כי היכי דניהוי לה שמחה בגוייהו', לכאוו' צ"ל שאין הכוונה שמקיים בזה החיוב לשמחה, אלא שיש בזה תוספת שמחה ויש בזה מצוה קיומית של שמחה, וכיון שבכל אופן צריך לקנות לה, ירויח בזה ג"כ מצוות שמחה, [נדאם אין לו דבר

אחר ומשמחה בזה הרי הוא חיוב מצד מצוות שמחה ולא רק מחמת שבמקום הרים קאי, ומה שלמד מזה המהרי"ל לחיוב שמחה וכמובא בביאודה"ל בסי' תקכט, היינו כיון שמבואר כאן שיש בזה שמחה, ממילא מי שאין בידו לקנות בגד, עכ"פ יש ללמוד מכאן שבמנעלים גם יש שמחה, ואה"נ ל"ד מנעלים ה"ה כל דבר המשמח אלא שבמנעלים מצאנו כאן בלשון הגמ' שיש בו שמחה, ואכתי צע"ק].

*

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף קו. התם בדבני. ופרש"י שהיו רק לצניעות הם באו מתרומת הלשכה אבל הפרכת שהיה בבית שני בין היכל לק"ק שהיה במקום בנין באה מבדק הבית מכיון שהם במקום מחיצת אבנים שהיה בבנין ראשון וכיון שהיה לצורך בנין באו מבדק הבית לרב נחמן, אבל רב סובר שגם אלו באו מתרומת הלשכה, והנה גם בבית ראשון שהיה מחיצת אבנים אבל היה שם פרכת כמבואר ביומא נד. וזהו לכאוי' מדכתיב והבדילה לכם הפרכת, וביותר שהחטאות הפנימיות היו דם נגד הפרכת כדכתיב בפ' ויקרא והזה ז' פעמים לפני ה' את פני הפרכת, ורק בבית ראשון נתחדש שיהא בנין ופרכת יהיה רק במקום הפתח, אבל בבית שני דנאמר בנבואה גדול יהיה הבית האחרון ולא היה שייך שיעשו מחיצת אבנים כמבואר בב"ב ג: וא"כ בכלל הנבואה היה שיעשו רק פרכת כמו שעשו במשכן, וא"כ צ"ב דלמה זה נחשב צורך בנין מכיון שהיה במקום בנין אבנים ואם נימא שכיון שהוצרך לכך מצד צורת הבנין באה מבדק הבית ניחא [ועדיין צ"ב דא"כ מאי נ"מ משאר פרכות דבאו מצד צניעותא אבל ודאי הוי מצורת הבנין דהא לא עשו שום דבר בעצמם רק הכל בכתב] אבל מדברי רש"י שכתבו שזהו במקום אמה טרסקין צ"ב.

*

דף קז. דאי בעית אינסובי בע"א מצי מינסבא מזוני נמי יהבינן. והיינו החיוב מזונות דלאחר מיתה שזהו מתנאי בי"ד, ומבואר שדרשי' מדרש כתובה על כל מה דכתיב בכתובה ולא רק לענין ליטול כתובה, ועי' ברעק"א שהקשה דא"כ למה מזונות הבנות שזהו ג"כ מתנאי בי"ד לא יהא חייב, ולכאוי' היה אפשר לומר שבודאי מדרש כתובה בודאי קאי רק על הכתובה דכתיב לכשתנשאי לאחר תטלי כתובתיך, ומה שמהני כאן לענין מזונות היינו משום דהחיוב מזונות דלאחר מיתה תלוי במיגר ארמולתיך וכיון שמותר להנשא אז יש עליה שם אלמנה וממילא חייב במזונתיה, אבל לענין מזונות הבנות אינו חייב רק לאחר מיתתו וע"א אינו נאמן לענין זה, ולפ"ז יהא מוכרח שהחיוב מזונות הבנות דלאחר מיתה אינה בכלל החיוב מזונות דאשה, ועי' לעיל נג: בת יבמה ובתוס' שם, ונחלקו בזה הר"מ והראב"ד אם האשה יכולה למחול החיוב מזונות דהבנות, ואולי הוי לטובתה אבל אינה בכלל מזונתיה.

*

דף קח. **הא מני חנן היא דאמר איבד את מעותיו.** והיינו שיסוד המ"ח דחנן ורבנן אם נחשב שמהנהו ואז צריך לשלם מצד נהנה או שאין זה אלא מבריה ארי [לוקח הדבר מבחון והנאה באה מתוצאה ונחשב שגרם לו הנאה ואינו חייב לשלם אלא אם נותן לו הנאה ישיר] והגמ' מדמה שגם לענין מדיר הנאה לשי' חנן מכיון שאין זה אלא מבריה אחר אינו נחשב למהנהו, וכמו כן בשוקל שקלו מכיון שאין לו שום הנאת ממון דבין כך היה לו חלק בקרבנות צבור אינו נחשב שנותן לו הנאה, והגם שנותן לו הנאה שיש לו קיום המצוה כתב רש"י שאין המצוה אלא על הנותן [ובאמת היה אפשר לומר ע"ז מצות לאו להנאות ניתנו ויל"ע] וזהו שהגמ' מדמה גם להנאת כיסופא דתלוי במ"ח חנן ורבנן דג"כ אינו נותן לו הנאה אלא מבריה ממנו שלא יהא לו בזיונות ותלוי במחלוקתם אם זה נחשב למהנהו, והנה מבואר לפרש"י שיש לו חלק בקרבן ציבור אפילו אם לא נתן לו וידוע חידושו של הצ"ח מובא בגליון רע"א בשו"ע סי' קו' דנשים פטורות ממוסף מכיון שאינו לרחמים רק כנגד קרבן מוסף וכיון דנשים לא שקלי לא היה להם חלק בקרבנות צבור, וכבר העיר בזה בעמודי אור דהא מבואר שאפילו מי שלא שקל שקלו עלה הקרבן לו דכל מי שהוא בכלל צבור הקרבן עולה להם דהוי קרבן ציבור, אלא דיש לדון דאולי נשים אין עליהם שם צבור אבל זהו דוקא על נשים לחוד אבל להיות בכלל הצבור יכולים גם נשים בכלל כמו פר העלם דבר של צבור.

*

דף קט. **תשב עד שתלבין ראשה.** ומדברי רש"י משמע שאביה אומר שאין לו כסף ליתן, והחתן יכול לעגן אותה כל זמן שהאב אינו מקיים מה שהבטיח [ועי' בתוד"ה תשב] ואדמון סובר שאין לו זכות לעגן אותה וממילא כופין אותו או כנוס או פטור, והנה בגמ' איתא בד"א בגדולה אבל בקטנה כופין ופרש"י שקאי על הברייתא והיינו באופן שפסקה היא [ועי' במהרש"א ההכרח לכך] וקאי לשי' ת"ק שתשב עד שתלבין ראשה בפסקה בעצמה וע"ז אומר הברייתא בד"א בגדולה אבל בקטנה אין לו זכות לעגן אותה אלא כופין אותו או כנוס או פטור, ומשמע שזהו דוקא באין לה כסף ואומרת אין לה אבל אם יש לה צריכה ליתן וצ"ב דהא אם תנאה דקטנה לאו כלום וכמו שפרש"י למה יהא בכלל חייב, ועי' לעיל קז: בממאנה שלוותה ואכלה דמשמע שקטנה שלוותה חייבת לשלם ועי' ברא"ש שם שני דיעות בזה ובשו"ע חו"מ סי' רלה' טו' אלא דלענין הלואה אפשר לומר שהמחייב הוא הממוני גבך וגם בקטן זה מחייבו אבל כאן שקאי על נדוניא למה יהא חל החיוב בכלל וצ"ב בזה.

*

דף קי: **הכל מעלין לא"י.** הנה במעלת א"י איתא באבנ"ז סוף יו"ד שיש לפרש בג' אופנים או מצד מצות ישוב א"י [עי' ברש"י פ' מסעי והורשתם וישבתם בה וברמב"ן וכן בהשמטות מ"ע מ' ד' שהרמב"ן סובר שיש מצוה ישוב א"י] או מצד מעלת א"י וקדושתה, או מצד מצות התלויים בה [ועי' ברש"י פ' עקב שגם מצות של חובת הגוף הוי רק בבחי' הציבי לך ציונים בחו"ל ועיי"ש ברמב"ן] ועי' בתוד"ה הוא דרבינו חיים כתב דעכשיו אין מצוה לדור בא"י דאין אנו יכולים ליזהר בקיום המצות וליזהר בה, וזהו לכאן אפילו אם נימא שזהו

מצד מעלתה וקדושתה אבל בודאי אינו עולה על חשבון לבטל מצוות שחייבים בה, והנה מהא דהכל מעלין לירושלים שם בודאי אינו רק מצד קדושתה שקדוש יותר משאר א"י או מצד אכילת קדשים או כמ"ש הר"מ פ"ו בית בחירה שקדושת ירושלים לא בטלה מצד שהשכינה שרויה שם, והנה הא דאין כופין מעבר לירדן שתלך ליהודה והגם שלכאו' קדושתה יותר מעבר לירדן דעי' בפרשת מסעי גבולות א"י ונפרט גם הגבול מצד צפון עיי"ש במשך חכמה, וכן מהא דסוטה דף יד. למה נתאווה משה ליכנס לא"י מצד מצוות התלויות בה ולכאו' הא גם עבר הירדן חייב במצות התלויות בה ולכאו' מוכח שא"י עדיף מעבר הירדן לענין מצות התלויות בא"י, ובאמת צ"ב למה לא נקט הגמ' מצות ישוב א"י או קדושתה ומשמע שבזה עבר הירדן וא"י שוים [ועי' במשך חכמה פ' ראה] אבל אם מעלין מצד מצוות א"כ למה אין מעלין מעבר הירדן ליהודה, והנה מהא שעבדים מעלים [עי' ברש"י שכתב דקאי על ע"ע ועי' בר"ן למה לא נקט ע"כ] ועי' בגיטין מג: מוכר עבדו לחו"ל ובתוס' רי"ד שזהו מצד מצות התלויות בא"י וצ"ב אם עבדים מצווים במצות ישוב א"י דהא כתיב והורשתם ואולי רק אותן שהם במצות כיבוש ונשים אינן בני כיבוש אבל אולי במלחמת מצוה חייבים דכתיב כלה מחופתה אבל אולי המצוה קאי רק על בני נחלה שקיבלו חלק בא"י רק הם חייבים ועי' בשו"ת חת"ס יו"ד רלד' והדברים ארוכים, והנה לקמן איתא כשם שאסור לצאת מא"י לבבל כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות ופרש"י מצד הישיבות והתורה שהיה שם, ומוכן אם האיסור הוא מצד מעלת א"י שהשכינה שורה שם ובזמן הגלות ירדה השכינה היכן שהתורה נמצאת עי' מגילה כט. , וזהו גם הכוונה בהא דאיתא כל הדר בבבל כאילו דר בא"י.

*

דף קיא. ורב יהודה כתיב קרא אחרינא השבעתי. ולפ"ז הא דאמר כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה היינו הך שבועה שהקב"ה השביע לכלל ישראל, ולפ"ז לכאו' אינו דוקא מבבל רק שזהו מגזירת הגלות שנשאר בגאלתנו עד יום הפקודה עי' במהרש"א ד"ה כל הדר, ומה דאמר רב יהודה לקמן כל הדר בבבל כאילו דר בא"י היינו לכאו' לענין שאסור לצאת מבבל לשאר ארצות, והנה המהרש"א כתב שאותן דדרים בא"י ודאי לא ילכו לבבל גם לשי' רב יהודה ובאמת צ"ב אם זהו מצד גזירת גלות מהו הנ"מ, והנה כל זה לשי' רב יהודה ולדבריו כל הדין דמשנתנו הכל מעלין לכאו' אינו נוהג בזמן הגלות, ולפ"ז צ"ב דברי הכס"מ סוף פ"ה הל' מלכים שכשתב דהר"מ פוסק כרב יהודה ונכלל בדבריו שכתב דאסור לצאת מבבל לשאר ארצות נכלל בזה גם א"י אבל צ"ב דא"כ למה הביא הדין דכל מעלין בהל' אישות, ובפשטות סובר הר"מ שרק האיסור מבבל לשאר ארצות שזהו מצד התורה דנמצא שם, אבל לשי' רב זירא כל האיסור רק בחומה ופרש"י יחד ביד חזקה, ועי' במהרש"א שכתב דהא שעלו בבית שני היינו משום דהוי ברשות המלך ואז ליכא שום איסור, ולדבריו אפשר לומר שהדין הכל מעלין נוהג גם בזמן הזה.

*

דף קיב. ר' אבא מנשק כיפי דעכו. ומשמע דכשנכנס לגבול א"י אז מיד נשקו ועי' בתוס' שהיו שוקלים האבנים והיינו לכאו' לידע אימת נכנסו לגבול ארץ ישראל, וקרא עליהן

הפסוק כי רצו עבדיך את אבניה [ועי' ברש"י מגילה כט. שיכניה לקח אבנים ועפר מא"י לבבל ובנה מהם הישיבות בשביל כי רצו עבדיך את אבניה] והנה צ"ב אם ר' אבא נשקו מצד קדושת א"י ששורה אפילו על אבנים כמו שמצינו כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש, ועי' בספורנו פ' שמות שאהרן נשקו למשה וכתב כמנשק דבר קדוש, והגם שלענין ס"ת איתא בס"ס קמט' שמביאים קטנים לביהמ"ד לנשק הס"ת ומשמע שרק קטנים מנשקים, וכן במזוזה בסי' רפה' איתא שיניח ידו ולא מוזכר ענין של נישוק בכלל אולי שם הטעם משום שמכוסה במעיל או בנרתיק אבל משה רבינו או כל ת"ח כדאיתא במלך יהושפט כשראה ת"ח היה עומד מכסאו ומנשקו שזהו כמו הקלף של הס"ת כדאיתא במכות כג: הני בבלאי טפשאי וכמו כן אבנים של א"י, או שזה היה רק להראות החביבות והאהבה והתשוקה לא"י וכהמשך הסוגיא מתקן מתקליה ופרש"י שהיתה חביבה עליו וכן משמע מדברי הר"מ פ"ה י' מהל' מלכים שכתב גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ ישראל [צ"ב כוונתו על תחומי א"י] ומנשקין אבניה ומתגלגלין על עפרה, ומדכתב שרק גדולי החכמים וכן גלגול על עפרה משמע שזה שייך רק למי שבאמת משתוקק ומחבב אותה, וכמו שאומרים בקינות דאיכה (לח) לבי יאודה לחבק בזרועות עפר ארצך ואחשק בפי נשק אבניך ויה"ר שנוכה לראותה בתפארתה ובבניינה אכ"ר.

*

דף קיב: דור שבן דוד בא. עתידין כל אילני סרק שבאר"י שיטענו פירות, מה דמסכת כתובות מסיים בגאולה העתידה אולי ע"ד דאיתא ברש"י ששבירת הלוחות היה בבחי' קריעת הכתובה ומבואר שהתורה והלוחות הם הכתובה בין החתן והכלה הקב"ה וכנסת ישראל, ואיתא בשם האריז"ל חג לה' מחר שבעצם היה יז' בתמוז צריך להיות יו"ט מצד קבלת הלוחות אבל נהפך לאבל מכח חטא העגל ושבירת הלוחות אבל לעתיד לבוא יהא חג וזהו הכוונה חג לה' מחר, ואיתא בשם הרבי מרוזין זצ"ל דבכל המועדים בפ' פנחס יש ס' חוץ בין שבועות לר"ה שיש פ' שפתוח עוד למועדים ולרגלים אחרים והיינו יז' בתמוז וט' באב, ואז נשמע הקול בערי יהודה וערי ירושלים קול חתן וקול כלה בשלימותה עם כתובתה בשלימות אכ"ר.

*

בריך רחמא דמסייען ואוחיל לאל צורי להתחיל ולסיים מסכת נדרים

מסכת נדרים

דף ב. כל כינויי נדרים. ועי' בר"ן שכתב שיש שני סוגי נדרים נדרי הקדש ונדרי איסור, והנה בגמ' בע"ב מבואר שנדרים הוי איסור חפצא ושבועות הוי איסור גברא ומדברי הר"ן מבואר שגם נדרי הקדש הם בגדר איסור חפצא והגם כשאומר הרי עלי אין שום חפצא שנאסר צ"ל שסובר כדברי הרמב"ן ריש פ' מטות שכל נדרי הקדש נחשב לאיסור חפצא או מצד שחל שעבוד על נכסיו [והגם שלא חל בעצם שום איסור והדבר צ"ב רב] או שכיון כשיפריש יהא חפץ שיחול עליו איסור אז נחשב לאיסור חפצא, אבל בריטב"א כתב שנדרי הקדש אינן בגדר איסור חפצא אלא זהו בכלל נדרי מצוה שילפיי ממוצא שפתיך תשמור

ועשית כאשר נדרת וכן מבואר בפשטות בדברי הר"מ פ"ו הל' ערכין שאדם יכול לקבל על עצמו אפילו דבר שלא בא לעולם והביא ראייה מיעקב שנדר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, ולפי דברי הרמב"ן מבואר מדבריו שם שאין דבר כזה נדר לקבל עליו לעשות מצוה ועי' לקמן דף ח. האומר אשכים ואשנה פרק נדר גדול נדר לאלקי ישראל.

סיפור

סיפור / הרב זאב קופלוביץ**חבוקה ודבוקה בך - מעשה נורא שארע בשנת ה'תשע"ז!!
סיפור אמיתי בן זמננו שחובה לקרוא!!**

מסדרונות בית החולים היו קודרים ומאיימים כתמיד, הן בעבור החולים הסופניים המודעים היטיב למצבם ויודעים בנפשם, שזו אך שאלה של ימים ובדוחק אולי גם שבועות עד שינוחו בשלום על משכבם ולא יזכו לראות שוב את אור השמש, והן בעבור המבקרים מקרב בני המשפחה, היראים מפני המפגש החזיתי במלאך המוות פנים אל פנים, שבמוקדם או במאוחר ינעץ ביקירם את אלפי עיניו, ייקחהו עימו, וימסרהו למלאך דומה הממונה על הנשמות.

רוברט קפלן יהודי שבקושי ידע צורת א' ב', עמד ליד מיטת אביו הישיש השוכב על ערש דווי, כשבאותה שעה של פרידה נצחית רגשי האהבה הטבעיים של בן לאביו הציפו את חדרי ליבו, שיתקו את מערכותיו הפנימיות, ומנעו בגפם מכל מחשבה סוררת שאיננה ממין העניין לחדור פנימה.

תוך כדי שרוברט היה נתון בתוך סבך המחשבות המייאשות עד לדכדוכה של נפש, והנה מבין הערפילים רואה הוא כיצד קורה הבלתי ייאמן והאב פותח את עיניו, בטרם הספיק לעכל את המתרחש, כמו בחזיון תעתועים שומע הוא בבירור את קולו של אביו הפונה אליו בשאלה נוקבת: "רוברט הנחת תפילין היום???" ויותר לא ייסף, תמו רגעי החסד ולאחר זמן מה הלך האב למנוחת עולמים, כשאת סוד השאלה המסתורית ומה עניין יהודי חילוני אצל הנחת תפילין לקח עימו עלי קבר, כך שרוברט נאלץ לכבוש את תמיהתו ולענות לעצמו את התשובה במקום האב הנפטר.

החל מיני הפטירה והלאה, נכנסו הדברים בקרבו והחלו לפעפע בו כארס של עכנאי, שכן נפתלי ראה בדברי האב שנאמרו בשעת מיתתו מעין צוואה שנלקחה מעולם הנשמות והתגנבה בדרך לא דרך לעולמינו, עקב זאת בכל שעות היממה ריחפה דמותו של האב לנגד עיניו, וקולו הרפה והחלש: "הנחת תפילין" צלצל באוזניו והטריד את מנוחתו, משל אומר: 'רוברט מה לך נרדם, היזכר נא בתכליתך עלי אדמות ואל תתעלם ממנה'.

לבסוף, כשכלו כל הקיצין החליט רוברט להצטרף לאחד מהסמינריונים לבעלי תשובה ובכך למלאות את חובתו לנשמת אביו, הרצאה רדפה הרצאה ובסיכומו של שבוע כדרכם של סמינריונים מסוג זה, חלק מהציבור השתכנע עמוקות מההוכחות הברורות לאמיתות התורה וקיבל על עצמו עול תורה ומצוות בשלמות, וחלק מהציבור נשאר תלוי ועומד בין החיים החילוניים הקלים והמשוחררים למראה ההשקפה הראשונה, לבין חיי תורה כבדי ראש בעלי קנייני הנצח, ביניהם נמנה מיודענו, שאמנם חפץ היה בכל ליבו נפשו ומאודו

לשמור תורה ומצוות, ברם חסר היה את מלאכת 'המכה בפטיש' אשר תזרו את תהליך התשובה בצעדים מהירים ובטוחים.

אחר הסמינריון פסע רוברט בהדרגה בסולם העולה בית קל, ובד בבד המשיך בשגרת חייו כפרסומאי מצליח היודע את אומנות השיווק על בוריה, ובעל רעיונות מקוריים ויצירתיים, כיצד למשוך את לב הקהל בהבטחות של הרים וגבעות, למוצרים שערכם כקליפת השום והינם שווים אך בקושי את מחיר הקרן.

ויהי היום, רוברט יושב כדרכו במשרדו ומשלח פקודות לכל עבר בבריטקייט של אדם אשר החיים הראו לו רק את צידם היפה, ובשל כך סבור הוא שבשבילו נברא העולם, והנה בתוך כדי קלחת העשייה והפעלתנות מקבל הוא שיחת טלפון מאדם אשר הציג את עצמו כראש ישיבה לבעלי תשובה החפץ לשכור את שירותיו, אותו פלוני אלמוני הטעים את פשר דבריו: 'ברצוני ללמוד את המלאכה, כיצד משווקים רעיונות לציבור הסטודנטים, על ידי הכלים שארכוש ממך אוכל להרחיב את מעגל השפעתי למימדים גבוהים ובלתי משוערים', 'הנך מוזמן לפגישת הכרות' הוסיף הלה, 'בבנין ישיבתנו'.

למותר לציין, כי רוברט הופתע עד לשורשי שערותיו מהבקשה הבלתי קונבנציונלית, אולם כאיש שיווק, רגיל היה בבקשות שונות ומשונות היוצאות מפיהם של אנשים שונים ומשונים אשר בסופו של דבר השורה התחתונה היא שמתן שכרם בצידם, ומה גם שהמילים 'ישיבה לבעלי תשובה' נגעו בפצע מדמם שעדיין לא הגליד, ובשל כך נעתר מיד לבוא לישיבה ולהחכים את הראש ישיבה מניסיונו העשיר, אפשר אף בכדי להשביע את רעבון נשמתו וליטול חלק בדבר שבקדושה.

כשנכנס רוברט לבנין הישיבה שפסף את עיניו שוב ושוב כלא מאמין, עשרות בחורים בעלי עבר זהה לשלו ישבו ועמלו בתורה בשקידה עצומה, קול לימודם המתוק המהדהד בחלל בית המדרש, ושירת התורה בעלת סיפוגיה של צלילים ערבים שאין עלי עפר משלהם, נדמו בעיניו כקול הזמיר, פרטו על נימי ליבו החבויים, והרעידו את מיתריו, 'הלא ראה זה פלא' הרחרר לעצמו בהתרגשות גוברת והולכת, 'שהללו היושבים כאן ועוסקים בתורה בריכוז כל החושים, משל בקיאים ורגילים הם בה והיא הייתה אומנותם היחידה בחייהם, לאמיתו של דבר ויתרו בצלילות דעת מליאה על כל מה שהעולם החילוני הקורץ והמפתה ידע להציע להם, ובחרו להם את דרכם החדשה בלא שמץ של כפיה ומתוך שמחה וטוב לבב אמיתיים, זאת ועוד שחרף החיים הסגפנים המה נראים מדושני עונג כאנשים אשר נתגשמו כל משאלותיהם'.

לאחר מספר מפגשים כאלו בין החיזיון פלאים שלא מעלמא הדין לרוברט, אט אט נמס ליבו כמים וגמלה בו ההחלטה, עד כאן, מהיום והלאה לא אפסח עוד על שני הסעיפים, ומכאן והילך, הנני מקבל על עצמי את עולם של תרי"ג המצוות על כל פרטיהם ודקדוקיהם בלא פשרות וויתורים.

רגשי קודש אלו שבערו בקרבו כאור היקוד התעצמו והלכו עד בכדי, שברגע של התעוררות פנימית עמוקה ביותר בו הבליחה בקרבו ההארה, כי צדקו דברי קהלת החכם מכל אדם שפסק בנחרצות את פסוקו: "הבל הבלים אמר קהלת הכול הבל", זנח רוברט את כל עסקיו והקדיש את עצמו כליל לתורה ועבודה בלא שום היסח הדעת מחובתו בעולמו, כך היה האיש הולך וגדול עולה ומתעלה במעלות התורה והיראה, עד אשר קרן אור פניו, ונסוך היה עליהם אותו אושר עילאי השמור ללומדי התורה העמלים בה בכל כוחם וטרודים לידע סודה, זר לא יבין.

תשע שנים חלפו ביעף, עד שבראש השנה הנוכחי רוברט חש שלא בטוב ונסע להרי הקטסקילס לשבוע ימים בכדי לאגור כוחות, לאחר 'הנופש' אמר לאחד מידידיו, כי כעת הוא חש סוף סוף החל מזה תשע שנים שתשובתו היא תשובה שלימה ואמיתית, ויהי לפלא צירוף המקרים הבא:

היה זה בשמחת התורה השתא זה לא מכבר, כשעדיין לא באה העת שיבוא האחרון שבישראל לנהר פרת. רוברט השרוי בעיצומה של תקופת הבראשית עליה חברו חוברי המשלים כי 'אין תוקף כחסידות בתחילתה', עמד בשטיבל של הרב טמפלר במונסי רקד עם ספר התורה כשכולו אפוף שרעפי קודש, אכן אין חכם כבעל הניסיון, והוא יכול להעיד על בשרו, מה רבה היא מתנת התורה שהוענקה לעם ישראל על ידי הבורא באהבה, שהלא השפעתה כה משנה את מהות האדם עד בכדי, ש'אינו דומה גופו של תלמיד חכם לגופו של עם הארץ'.

הריקודים נמשכו במלא תוקף עוזם, הקפה משכה בעקבותיה עוד הקפה, ומלאי הכוחות והמרץ של רוברט לא תם, אלא אדרבה ואדרבה, מהקפה למשנתה תכפו עליו רגשותיו ההומים באהבת התורה, כך המשיך לפזז ולכרכר במלא גרונו לכבוד התורה.

איש אינו יודע לגולל ולספר כיצד אירע הדבר, שכן העניינים התגלגלו ואיבדו שליטה בקצב מהיר למדי, בעיצומם של ההקפות כשהשמחה הרקיעה שחקים והקב"ה אמר למלאכי השרת: "חזו בני חביבי דמשתכחין בצערא דילהון ועסקין בחדוותא דילי", לפתע פתאום נקרעו הנוכחים מפתיל מחשבותיהם באחת לשמע קול חבטה עז המנבא אסון.

רבים מהציבור נהרו לעבר מקור הרעש, והנה נגולה לנגד עיניהם תמונה טראגית ומעוררת פלצות, רוברט שכב דומם על רצפת בית הכנסת כשעורפו מוטה כלפי מטה, פניו שאך לפני שעה קלה לבשו ארשת שמחה וקרנו מתחושת ה"אשרינו מה טוב חלקינו ומה נעים גורלנו" אשר הציפה את כל הווייתו, כעת היו נוטפות דם וחיוורות כפני בר מינן.

יותר מהכול הלם בהם המראה שלא מעלמא הדין, כיצד זרועותיו של רוברט חובקות את ספר התורה על לוח ליבו ולופתות אותו בחזקה, כאדם שנפשו קשורה בנפש אוהבו וממאן להיפרד ממנו אף בשעה של איבוד ההכרה וטשטוש המוחין, דומה היה שכמו קול פנימי לוחש לו, כי הזיקה הקושרת בינו לתורה היא נצחית, ובשל כך אסור לו בתכלית האיסור, לנטוש את מקור חייו אפי' לטובת יהודי נוסף הרוצה אף הוא כמוהו לשמוח עם התורה.

הזריזים שבחבורה התעשתו חיש מהרה, ובכוחות משותפים הסירו את ספר התורה במלא כובד משקלו מעם רוברט, לאחר מכן מיששו בחרדה את דופקו, וגילו למרבה התפעמותם כי גוועה נשמת אפו של ידידם בעל הנשמה הגבוהה, אשר זכה בדרכים שמימיות ובלתי מובנות לשכל בשר ודם לשוב בתשובה שלימה, ולאחר מכן למות מות קדושים המגלם בזעיר אנפין את המסופר על חד מצדיקי קמאי, שעלה בסערה השמימה ביחודא שלים בליל שבועות, לאחר שהעניק לתורה חמדתו ואהובת ליבו שטר כתובה הערוך כדת וכדין, אשר נכתב על ידו באש התמיד שיקדה בליבו ובה היה נאכל כל ימיו, בכדי לידע ולהודיע שזאת התורה המסורה בידינו: "לא נתנשי מנך ולא תתנשי מינך לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי", ומיד לאחר שנסתיימה שליחותו הלך ליטול את חלקו המוכן לו בגן עדן.

[סיפור זה שקראתם הינו סיפור אמיתי לחלוטין! תשואות חן חן, וברכת יישר כוח רבתי, נמסרים בזאת למוסר הסיפור המטלטל, האברך החשוב הרב אליהו רייך, אשר אביו הינו בעל היכרות אישית עם בעל המעשה, והוא שמעו מפיו מיד לאחר שמחת תורה, יודעי דבר טוענים, כי הדברים עתידיים לראות אור באחד מכתבי העת באמריקה].

*

לתשומת לב: ב'אספקלריא' הנוכחי - פרשת בראשית תשפ"ג, במדור 'שימו לב אל הנשמה', תמצא את הסיפור המרטיט כפי שסופר על ידי הרב נפתלי רייך עצמו [תמליל אותנטי]!